DOCTORIS SUBTILIS ET MARIANI

IOANNIS DUNS SCOTI

ORDINIS FRATRUM MINORUM

OPERA OMNIA

IUSSU ET AUCTORITATE

RMI P. PACIFICI M. PERANTONI

TOTIUS ORDINIS FRATRUM MINORUM MINISTRI GENERALIS

STUDIO ET CURA COMMISSIONIS SCOTISTICAE

AD FIDEM CODICUM EDITA

PRAESIDE

P. CAROLO BALIĆ

SOCIIS

PP.: MARTINO BODEWIG, STANISLAO BUŠELIĆ, PETRO ČAPKUN-DELIĆ, IOANNE JURIĆ
IOSEPH MONTALVERNE, SEBASTIANO NANNI, BASILIO PERGAMO, FAUSTINO PREZIOSO
IULIO REINHOLD, ODULPHO SCHÄFER

I

5/95
Bibliothèque Cantonale et Universitaire Séminaire de Dogme et de Morale FRIBOURG

CIVITAS VATICANA

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS
MCML

[PARS QUINTA

DE THEOLOGIA QUATENUS SCIENTIA PRACTICA

QUAESTIO 1

UTRUM THEOLOGIA SIT SCIENTIA PRACTICA VEL SPECULATIVA]

[Q. 4] Quaeritur utrum theologia sit scientia practica vel speculativa. 217

[1] Quod non sit practica, probatur:

Quia in Ioan. 20: *Haec scripta sunt ut credatis*; credere est speculativum, quia ei succedit visio; ergo etc.[1]

Praeterea, practica ponitur esse circa contingens, III *De anima* 218
et I *Ethicorum*[2]; sed obiectum huius scientiae non est contingens, sed necessarium; ergo etc.

Item, Boethius *De Trinitate* assignat tres partes speculativae, 219
quarum una est theologia secundum eum; et quod loquatur de ista theologia, videtur, quia subdit ibi de subiecto illius quod subiectum eius est substantia prima, de qua dicit quod «substantia Dei materia caret»[3].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

5 *adnot.*: Quaestio 4 μυ Quaestio 7 M^1 *et pauci* Quaestio 8 A^1 *et pauci* | Quaeritur — speculativa] Circa quartum quaesitum Σ^Q | Quaeritur] *praem.* Quarto Σ^U *om.* CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{-B}$ *edd.* | scientia *om.* $\Lambda^{-G}\Sigma^U$ | vel speculativa] *om.* $I^2Z\Lambda^{-G}\Sigma^U$ *add.* sit practica Λ^G 6 Quod — probatur] Quod non, arguitur $I^2Z\Lambda$ Et (*om.* Σ^Q) arguitur quod non Σ | sit *om.* Γ | probo Γ^{BD} 7 Quia in Ioan.] Ioan. $I^2Z\Lambda\Sigma$ | 20] 28 D | credere] *add.* autem $I^2\Sigma$ *add.* enim Λ^G 7-8 est speculativum] s. e. $\Lambda^G\Sigma$ 8 ergo] *add.* est speculativa Γ^{N2} | ergo etc. *om.* Λ^{HGO} | etc. *om.* $S\Sigma$ 9 Praeterea] Item CPMSRIVZΓ^{-B} Primo D^* | circa] *add.* esse R 10 I] VI M^2I^2 Γ^{D2}(*in ras.*) VII Λ^H *add.* et VI τ | sed *om.* Λ | scientiae *om.* Λ^{-G} 11 ergo etc. *om.* $\Lambda\Sigma$ 12 Item] Praeterea Σ | De Trinitate] Trinitatis Γ^{BD} 13 quod (ut Λ^{O2}) *ante* videtur (14) $\Lambda^{-Y}\Sigma$ | loquatur = ADΛ^Y *edd.* loquitur *rell.* 14 ista] illa $S^*\Lambda^H\Sigma$ secunda Λ^{E*} *om.* CPM* | theologia *om.* $\Lambda\Sigma$ | videtur] patet $\Lambda^H\Sigma$ | illius] istius Γ^{BD} illo (*pon.* primo Λ^{O2}) Λ^O *add.* distinctionis Σ | quod] quia CPM*V 14-15 subiectum eius est] est s. eius Λ 15 eius *om.* D | substantia prima] p. s. $\Gamma^N\Sigma$ | substantia²] *add.* prima Λ^O *add.* (= *rep.*) de qua dicit $D^\dagger$ 16 materia caret] c. m. $\Lambda^G\Sigma$

F 7 Ioan. 20, 31. 9 Aristot., *De an.* III t. 51 (Γ c. 10, 433*a* 26-30). 10 Aristot., *Eth. ad Nic.* I c. 2 (A c. 1, 1094*b* 7-21-22); c. 3 (c. 1, 1095*a* 5-6); clarius in VI c. 2 (Z c. 2, 1139*a* 3-15). 12 Boethius, *De Trin.* c. 2 (PL 64, 1250; ed. Peipper 152, 4-13).

T [1] Cf. Richardus de Mediavilla, *Sent.* prol. q. 4 arg. 3 (3*ra*). [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 234Q). [3] Cf. ib. a. 8 q. 3 arg. 1 in opp. et a. 19 q. 1 arg. in opp. (f. 65R. 114A).

220 Item, practica omni aliqua speculativa est nobilior; nulla nobilior ista; ergo etc. Probatio primae: tum quia speculativa est sui gratia, practica gratia usus, tum quia speculativa est certior, ex I *Metaphysicae*[1].

221 Item, haec inventa est omnibus necessariis exsistentibus propter fugam ignorantiae, quod apparet, quia sollicitudo circa necessaria impedit ab inquisitione huius doctrinae; ergo ipsa est speculativa. Sic enim arguit Philosophus I *Metaphysicae* quod metaphysica sit speculativa[2].

222 Contra:

Rom. 13: *Finis legis est dilectio.*

Item, Matth. 22: *In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetae.*

Item, Augustinus *De laude caritatis*: « Ille tenet quidquid latet et quidquid patet in divinis sermonibus qui caritatem servat in moribus »[3].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 Item] Praeterea Σ | practica omni aliqua] o. p. a. (a. *om.* I^{2}) DR^{2}(*in ras.*)IV^{2}ZΓ^{-D}ΛΣ o. a. p. Γ^{D} | omnis AC^{2}I* | nulla] *in corr.* Λ^{E2} *add.* autem M^{2}Λ^{H2}Σ *add.* ergo Λ^{O} *add.* est R^{2}I^{2} 2 ergo etc.] igitur ista etc. Λ^{G} ergo Σ *om.* R | tum *om.* Λ^{YEH*GO} 3 practica] *add.* vero CPΛ^{H2} *add.* autem Σ *add.* est IZ | usus] alicuius D | certior] nobilior (*add.* quia certior Λ^{O2}) Λ^{O} nobilior et certior Λ^{G} | ex I] I Λ^{-E}Σ *om.* Λ^{E*} 5 Item] Praeterea Σ *om.* R* | necessariis exsistentibus] e. n. Λ^{HO} exsistentibus necessariis habitis Λ^{G} *not.* id est habitis ad nostram vitam Λ^{H2} 6 apparet] *in ras.* M^{2} patet Λ^{G}Σ | quia] quod DΛ^{E2} *om.* Λ$^{E'}$ 7 inquisitione] iniquitate D* acquisitione Λ^{E} | ipsa *om.* Λ^{GO} 9 sit] est Λ^{GO} 11 Rom.] *praem.* Ad Γ^{BD}Λ^{O2} *praem. in ras.* Rom. 3 et Λ^{H2} | 13] 3 MS 12 Λ^{O}Σ^{U} *add.* qui diligit proximum, legem implevit, ibidem Γ^{D2} | legis] eius Γ^{-L} 12 22] 21 SΛ^{GO*} | mandatis] praeceptis Λ^{YE}Σ *om.* Λ^{H2GO*} | universa] tota Λ^{YE}Σ 14 De] *praem.* in Γ^{D2} *om.* M* | Ille] Iste D* Illud Λ^{G} | quidquid latet *om.* Γ^{N2}Σ | latet] *in ras.* R^{2} *om.* Λ^{E*} 15 et *om.* DCPM*S*R*VΓ^{BDLN*}Λ^{2}Σ quidquid *om.* I*Λ^{E*} | patet *om.* Z

F 2-4 ARISTOT., *Metaph.* I [c. 2] (A c. 2, 982*a* 14-16. 25-28). 8 Ibidem (982*b* 19-25): « Quare si ad ignorantiam fugiendam philosophati sunt, palam, quia propter scire studere persecuti sunt, et non usus alicuius gratia. Testatur autem ipsum quod accidit; nam fere cunctis exsistentibus quae sunt necessariorum ad voluptatem et eruditionem, talis prudentia inquiri coepit. Palam igitur, quia propter nullam ipsam quaerimus aliam necessitatem ». 11 Rom. 13, 10. 12 Matth. 22, 40. 14 AUGUST., *Sermo* 350, *De caritate* II n. 2 (PL 39, 1534): « Ille itaque tenet et quod patet et quod latet in divinis sermonibus qui caritatem tenet in moribus ».

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 3 arg. 2 in opp. et a. 7 q. 2 arg. in opp. (I f. 65R. 48I). — Istud argumentum affert GUIL. DE NOTTINGHAM, *Sent.* prol. q. 5 (cod. Cantabrig. GONVILLE-CAIUS 300, 12*va*), ubi in margine notatur: « Argumentum Schyre » (« sed tenet oppositum » addit secunda manus). [2] Cf. ib. a. 1 q. 1 arg. 4 in opp. et a. 7 q. 10 in corp. (f. 1A. 60B). [3] AEGIDIUS ROM., *Sent.* prol. pars 4 q. un. in corp. (8*ra*).

Hae autem auctoritates probant quod ista scientia non est praecise propter speculari, sed speculativa nihil quaerit ultra speculari, secundum Avicennam I *Metaphysicae a* (quaere eum ibi)[1].

[QUAESTIO 2

UTRUM EX ORDINE AD PRAXIM UT AD FINEM DICATUR PER SE SCIENTIA PRACTICA]

[2] Secundo quaeritur utrum ex ordine ad praxim ut ad finem dicatur per se scientia practica. 223

Arguo quod sic:

III *De anima* dicit Philosophus: « Intellectus extensione fit practicus, et differt a speculativo fine »[2].

Item, I *Metaphysicae*: « Practica est minus nobilis quam speculativa, quia gratia usus ». Hoc argumentum non teneret nisi usus esset per se finis illius habitus. 224

Item, II *Metaphysicae*: « Finis speculativae est veritas, finis autem practicae est opus »[3]. 225

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 autem = AΛ^{H} | quod] quia C | ista scientia] s. i. Σ 2 sed] quia M^{2}Λ^{GO} | ultra] nisi CMV 3 secundum] per P | a = ADSΓ^{LN} r...] R(*om.* R^{2}) | quaere eum ibi] quaere eundem ibi I' *om.* I^{2}ZΛΣ *edd.*, *add.* ergo etc. Γ^{BD} 7 *adnot.*: Quaestio 2 Λ^{E2} Quaestio 8 M^{1} *et pauci* Quaestio 9 A^{1} *et pauci* 7-8 Secundo — practica] Circa quintum quaesitum Σ^{Q} 7 Secundo] Quinto Σ^{U} | quaero CPMSRVΓΛ^{YEH}Σ^{U} | ex] in Λ^{GO} | ad praxim] ad obiectum vel ad praxim I* ad obiectum vel Z ad proximum S* 9 Arguitur (*praem.* Et Σ^{U}) Λ^{EG}Σ | sic] *add.* quia Σ 10 dicit Philosophus] Philosophus ait Λ^{-Y} *add.* quod Λ^{Y}Σ | extensione] *in corr.* R^{2}V^{2} extensive Γ^{LN}Λ^{O} ex intensione Σ^{Q} | fit] sit P*ZΛ^{E*} *om.* V^{2} 11 et *om.* Λ^{YH*} 12 Item] Praeterea Σ 12-13 Practica ... speculativa] Habitus practicus ... speculativus R 13 quia] quae Λ^{O*} *add.* est CPI^{2}ZΓ^{BDN2}ΛΣ | Hoc *om.* V | tenet MSRΓ^{LN} 14 per] secundum I | per se finis] f. p. se Λ | habitus *om.* CM^{2} 15 Item] Praeterea Σ | est *om.* Λ^{-O}Σ 15-16 finis autem practicae] practicae autem Λ^{-G}Σ 16 est *om.* I^{2}Γ^{D2}ΛΣ

F 3 AVICENNA, *Metaph.* I c. 1 (70*ra*). 10 ARISTOT., *De an.* III t. 49 (Γ c. 10, 433*a* 14-15): « Intellectus autem qui propter aliquid rationatur et qui practicus est, differt autem a speculativo fine ». 12 ARISTOT., *Metaph.* I [c. 2] (A c. 2, 982*a* 14-16). 15 Ib. II t. 3 (α c. 1, 993*b* 20-21).

T [1] Cf. RICHARDUS DE MEDIAVILLA, *Sent.* prol. q. 4 in corp. (3*ra*). [2] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D) et *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 234Q). [3] Cf. GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 355); HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D) et *Summa* a. 8 q. 3 arg. 1 (f. 65R); RICHARDUS DE MEDIAVILLA, *Sent.* prol. q. 4 arg. 1 in opp. (3*ra*).

226 Contra:

VI *Metaphysicae* distinguit Philosophus scientias practicas a speculativis penes obiecta, sicut patet; ibi enim distinguit scientiam practicam, tam activam quam factivam, a speculativa penes obiectum et non penes finem.

Item, VI *Ethicorum* distinguit ratiocinativum a scientifico penes necessarium obiectum et contingens[1]; igitur scientia est practica per se ex obiecto: non igitur ex praxi ut fine.

Item, III *De anima* assignat obiectum practicae bonum, non quodcumque sed agibile et contingens; igitur scientia est practica per se ex obiecto: non igitur ex praxi ut a fine.

227 Ad istas quaestiones solvendas accipio unum generale quod [3]
ab omnibus conceditur, scilicet quod habitus practicus aliquo modo
extenditur ad praxim. In speciali igitur videndum est: primo, quid
1. praxis sit ad quam dicitur cognitio practica extendi; secundo, qua-
2. liter cognitio practica extenditur ad praxim illam; tertio, a quo ha-
3. bet cognitio talem extensionem.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\pi\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

2 Philosophus *om.* $\Gamma^{BD}\Sigma$ | scientias *om.* $\Lambda\Sigma$ | scientias practicas] p. s. CPMSRIVZ 3 obiecta] *add.* et non penes fines (fines *om.* γ) $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | sicut] illud Λ^{GO} | sicut patet] *om.* Σ *add.* ibi Γ^{D2LN} | ibi *om.* Σ | enim] *post* distinguit $V^2\Lambda^{E2}\Sigma$ unde $I^2\Lambda^H$ non M^* *om.* $\Lambda^{YE/O}$ 3-4 scientiam *om.* $\Lambda^H\Sigma$ 4 practicam, tam] t. p. Σ 5 et *om.* Γ^N | et non penes finem] *om.* $I^2\Lambda\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$; ¶ *sign.*: Vacat P^2(*om.* P^1) *litteris* a-b Γ^{D2} | finem = AD fines CPMSRIVZ$\Gamma\tau$ 6 Item] Praeterea Σ | ratiocinativum] rationativum A rememorativum Λ^G | ratiocinativum a scientifico] scientificum a ratiocinativo I^2 7 obiectum *om.* $I^2\Lambda^{YEHGO\pm}\Sigma$ | contingens] *add.* et non penes fines Λ^G 7-8 igitur — ut fine] *om.* $I^2\Gamma^{N2}\Lambda^{-G}\Sigma$ *edd.*; ¶ *sign.*: Vacat P^2(*om.* P^3) *litteris* a-b V^2(*text. et mg.*)Γ^{B2D2} | practica per se ex obiecto] per se practica a per se obiecto Λ^G 8 ut] vel $P^{\pm}$MSIZ$\Gamma^L\Lambda^G$ nec D *om.* R^* | fine] *praem.* ex $V\Gamma^{BD}$ *praem.* a P^2R 9 Item] Praeterea Σ 10 et *om.* $I^2\Lambda^E$ | et contingens *om.* R 11 igitur *om.* RΓ | ut] vel ADRI* aut M | a] ex $\Gamma\Lambda^{YO}$ *om.* RIZ$\Lambda^{EH*G}\Sigma$ 12 quod] *add.* et Γ^N 13 scilicet = AD 14 extenditur] se extendit R | est *om.* MS$\Gamma^{DLN\pm}$ | primo *om.* $\Lambda^G\tau$ | quid] *add.* hic CPMSRI* *add.* haec V* 15 praxis sit = A sit (*add.* haec Γ) praxis *rell. edd.* | dicitur] debet Λ^O | dicitur cognitio practica] c. p. d. Σ | extendi] exsistendi Γ^D 16 cognitio] notitia Σ | practica] aliqua Λ^O | extendatur $\Lambda^{-O}\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | praxim illam] i. p. Σ | illam] istam DΛ^{YE*HGO} 16-17 habet cognitio = A cognitio (*add.* ista Λ^G) habet D$\Lambda\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ habeat cognitio Σ cognitio habeat *rell.* τ 17 talem *om.* CP*M$^{\pm}$ | extensionem] *add.* quarto ad propositum, utrum theologia sit practica Λ^{G2}

F 2 ARISTOT., *Metaph.* VI t. 1 (E c. 1, 1025*b* 18-28). 6 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 2 (Z c. 2, 1139*a* 3-15). 9 ARISTOT., *De an.* III t. 51 (Γ c. 10, 433*a* 26-30).

T 1 Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 234Q).

3 Bedingungen

[I. – QUID SIT PRAXIS]

Dico igitur primo quod praxis ad quam cognitio practica ex- 228
1. tenditur est actus alterius potentiae quam intellectus, naturaliter
2. posterior intellectione, natus elici conformiter intellectioni rectae
ad hoc ut sit rectus.

Prima condicio apparet, quia stando praecise in actibus intellectus nulla est extensio intellectus, quia non extra se tendit nisi ut actus eius respicit actum alterius potentiae.

Et si dicas unum actum intellectus extendi ad alium, directum per illum, non propter hoc secundus est praxis, ut modo loquimur, nec primus cognitio practica, quia tunc logica esset practica, quia dirigit in actibus discurrendi.

Secunda condicio patet, quia actus non habentes ordinem ad 229
intellectum, cuiusmodi sunt actus vegetativi, ac naturaliter praece-
dentes intellectum, ut actus sensitivi, non dicuntur praxes, nec ad

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\pi\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

2 Dico igitur primo] Ad primum dico R De primo dico Σ | igitur *om.* MSI$^{\pm}$VZ 2-3 extenditur] *praem.* primo $M^2\Lambda^O$ *add.* primo Λ^G 3 actus *om.* $R^*\Lambda^{YHO*}$ | potentiae] *add.* secundo P^* *adnot.* prima Γ^{D2} | naturaliter] naturalis Λ^O *om.* $\Lambda^{E\pm}$ *add.* seu essentialiter Γ^{D2} 4 intellectione] *add.* tertio P^* *adnot.* secunda Γ^{D2} | natus] *adnot.* tertia Γ^{D2} | intellectioni rectae] intentioni rectae D rationi rectae $\Lambda^E\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ intellectui recto RΛ^{HGO} *pon.* intellectui recto M^2 5 sit] *add.* actus $R^2\Sigma$ 6 quia] quod (*praem.* ita Γ^{N2}) Γ^N | praecise] praecipue $P^*\Lambda^E$ 6-7 intellectus] *add.* nulla (visa Γ^B non R) est praxis, quia [¶ *sign.*: Vacat P^1(*om.* P^2) *litteris* a-b V^2] CPM^{2}S^{2}RIV^{1}Z$\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 7 nulla] non $\Lambda^{Y\pm GO\pm}$ | intellectus] *add.* ad se Λ^{O2} | tendit] extendit C*VΛ^{YS} 8 actum] actus Λ^{GO*} 9 intellectus *om.* Λ^E | alium] *add.* actum C | directum] directivum $P^*M^*SR^*VZ\Gamma^{BD'}\Lambda^Y$ directum vel regulatum Γ^{D2} 10 secundus] sensus $D^*\Lambda^{O*}$ *om.* $M^{\pm}I^{\pm}$ | secundus est] sequitur Λ^{E2} 10-11 loquimur] loquitur D *add.* de praxi Γ^{BD} 11 nec] vel D | primus] prima (*add.* vel primus Λ^{O2}) SR*IVΛ^{EO} primo $M^{\pm}$ *om.* D | cognitio] *praem.* est CPR$\Gamma\Lambda^{GO2}$ *add.* est I | practica[1]] *add.* est $\Lambda^{E\pm}$ | quia — practica] *post* discurrendi (12) Λ^G *om.* $\Lambda^{O\pm}$ 11-12 tunc — quia *om.* $R^{\pm}$ 12 actu Λ^{O2} 13 Secunda condicio] Secunda M*SI*Γ^L Secundum R | ordinem] originem Λ^{E*} *add.* intellectus D^* 14 cuiusmodi] cuius $S^*R^*I^*\Gamma^{BD}\Lambda^G$ eius $Z\Lambda^{O*}$ | vegetativi] *in ras.* R^2 vegetative *in ras. ante* actus Λ^{O2} *comp.* (negotiativi?) Λ^Y vegetandi Λ^H negativi $V^{\pm}$ negative Λ^G | ac = AD aut *rell. edd.* 15 intellectum = AD intellectionem *rell. edd.*

F 9 HENRICUS GAND., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 235T): « ... intellectus practicus qui speculativus est de huiusmodi, de operandis vel non operandis, multoties intelligit timendum aut laetum, et non praecipit fugere aut imitari: et sic ex ista prima operatione sua non causat motum. Et quod amplius est, cum huiusmodi intellectus a sua speculatione practica iam dicta extendat se per intelligentiam ad id quod operandum est, et dicat atque determinet quia aliquid fugiendum est aut imitandum — quod est eius opus secundum et completivum — non adhuc fit motus, quia voluntas bene agit secundum desiderium contra intellectus determinationem, ut patet in [in-]continente, tamquam alterius potentiae — ut voluntatis scilicet et appetitus — sit agere secundum scientiam, et non ipsius scientiae practicae! »; *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D).

eos extendi notitia practica ut sunt priores intellectione. Similiter actus potentiae appetitus sensitivi quatenus praecedit actum intellectus non est praxis; hoc enim modo communis est nobis et brutis. Nec respectu istorum actuum est aliqua cognitio practica, nisi quia aliquo modo est moderativa istorum actuum et isti actus sequuntur intellectionem moderativam ut sunt per ipsam moderati.

230 Ex his duabus condicionibus sequitur corollarium, quod videlicet praxis ad quam extenditur habitus practicus non est nisi actus voluntatis elicitus vel imperatus, nam nullus alius actus ab intellectione vel praeter intellectionem essentialiter posterior est intellectione, quia quicumque alius detur actus eiusdem rationis cum ipso, posset esse prior, sicut patet discurrendo per actus potentiarum omnium. [4]

231 Hoc patet secundo sic, quia praxis est actus qui est in potestate cognoscentis. Quod probatur ex VI *Ethicorum*[1], quia artifex eget virtute ad recte agendum; non autem indiget virtute respectu illius quod non est in potestate sua; igitur artifex in potestate sua

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 eos] eas CPM*SR*I*Γ^{LN*} *add.* dicitur V²Λ^{O2} | extenditur M²R²I²Γ^{BDN2}Λ^{EH}Σ | intellectione] *rescr.* Λ^{Y2} intentione D intellectiones Λ^{E*} intellectu Λ^{H} 2 potentiae] *add.* et M*I*V* | quatenus] *comp.* Λ^{H2} quam Γ^{D2} qua ratione Λ^{O2} 2-3 intellectus *om.* M*V^{2} 3 modo] *lacuna* Λ^{G} 4 Nec] *add.* tamen Λ^{GO} | istorum] illorum CPMSVΓΛ^{H} 4-5 est aliqua — actuum *om.* M^{2} 4 aliqua *om.* Λ^{EHGO*}Σ | cognitio] notitia M²VΓ^{BD} 5 quia] quod D ut Φρπγβμυ | aliquo modo] *praem.* intellectio Λ^{G2O2} *add.* intellectio praecedens D | istorum] illorum Λ^{H} ipsorum Σ | actuum *om.* Σ | et] *add.* ut C² *add.* ita I² | actus *om.* Γ^{N} 6 sunt] *rescr.* Λ^{O2} *post* moderati (6-7) R *om.* M*SIV | ipsam] ipsum Λ^{H}Σ^{Q} illam Γ^{BD} 8 corollarium] correlativum P²VZ 8-9 videlicet *om.* ΛΣ 9 extenditur] *in corr.* I² se extendit Λ^{G} sequitur Γ^{N*} 10 imperatus] *add.* quod patet PR²I²V²ZΓ^{-L}ΛΣ *edd.*, *add.* hoc patet primo M² | nam] quia Σ | alius actus = Aρπγβμυ alius (*om.* Λ^{O2}) actus alius Λ^{YO} actus (*add.* intellectus R*) alius *rell.* τ 10-11 ab intellectione vel praeter intellectionem = A ab intellectione (-tentione C′ *pon.* intellectione C²) CPMSRIVZΓΛΣτ ab actu voluntatis elicito vel imperato ρπγβμυ 11-12 essentialiter — intellectione *om.* Σ^{U2} 11 essentialiter posterior est = AD est essentialiter (naturaliter τ) posterior Rτπγβμυ essentialiter est posterior Σ^{U2} *rell.* ρ 11-12 intellectione] intellectu Λ^{H} *add.* praeter actum voluntatis P²R²VΓΛ^{O2} *add.* nisi actus voluntatis M² 12 actus = AD aliquis *rell. edd.* 13 ipso] illo Λ^{EH}Σ isto Λ^{YGO} | posset] *post* rationis (12) Λ^{O2} *add.* cum isto Λ^{G} | sicut] sic SΓ^{L*} | actus] actum V *praem.* omnes ρπγβμυ 14 potentiarum omnium = AD omnium (aliarum ρπγβμυ) potentiarum *rell. edd.* 15 sic *om.* I²Λ^{-Y}Σ 16 cognoscentis] cognoscenti R* nostra Λ^{O*} *om.* D^{2} | Quod] Hoc Λ^{E} 17 eget] indiget I²Λ^{HGO} | virtute¹] *add.* id est arte S²I*ρπγβμυ | virtute¹ — indiget *om.* Λ^{E2} | indiget] eget Λ^{B2O} 18 igitur] *praem.* si M² *add.* si S²Λ^{O2} | igitur — sua *om.* D^{2}Λ^{Y2G2} | potestate²] virtute Σ

F 16 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 6 (Z c. 5, 1140*b* 22): «artis quidem est virtus, prudentiae autem non est».

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* XIII q. 10 ad 1 (f. 534S).

habet factionem: multo magis prudens habet in potestate sua actionem, quia est formaliter virtuosus. Ex hoc ultra: si omnis praxis est in potestate cognoscentis et nihil est in potestate voluntatis nisi vel actus elicitus vel imperatus, sequitur propositum ut prius[1].

Contra istam condicionem videtur sequi quod tunc aliqua intellectio erit praxis, quia aliqua potest esse actus imperatus voluntatis sicut actus alterius potentiae imperatur ab ipsa. Et tunc ultra: ergo prima condicio est falsa, quod scilicet praxis est operatio alterius potentiae ab intellectu. – Respondeo: licet speculatio sit quaedam operatio et ita praxis, extendendo nomen, tamen ut praxis dicitur sola operatio ad quam intellectus potest extendi, nulla intellectio est praxis; et hoc modo accipitur praxis quando ad praxim dicitur cognitio practica extendi. Cum ergo arguitur 'intellectio est imperata a voluntate, ergo est praxis', non sequitur, sed sequitur: 'ergo est praxis vel practica'; ipsa enim nata est denominari quasi accidentaliter a praxi ad quam est extensibilis, non autem potest esse terminus talis extensionis. Tamen e converso 232

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 factionem — sua *om.* Z | multo] *praem.* et R²Γ^{-L}Λ^{G2}Σ | habet in potestate sua] in p. s. h. (habens Λ^{E*}) IΛΣ | sua *om.* C 1-2 actionem] *add.* suam Σ *add.* quia si factio transiens ad extra est in potestate, multo magis actio immanens Λ^{O2} 2 quia] qua S²RI²VΓ^{B2LN2}Λ^{EGO2}Σ | est] *add.* ea C²PI* 3 potestate] potentia (*not.* vel: in potestate Λ^{O2}) Λ^{O} | potestate voluntatis] v. p. Γ$^{DLN'}$ potestate sua Γ^{N2} potestate eius I²ΛΣ *edd.* 4 vel¹ *om.* I²VΓ^{N2}ΛΣ | actus] *praem.* eius Γ^{D2} *add.* eius CPMSRI′VZ *add.* voluntatis I²Γ^{N2}ΛΣ | sequitur] *praem.* sic D | ut prius] ut primo Γ^{BN*} *om.* D *add.* quod tales actus tantum sunt praxes Λ^{O2} 5 *adnot.* a Γ^{D2} (*cf. ad* 13) | istam] illam CP *praem.* ad I² | condicionem] *in ras.* R² conclusionem DMIZ Γ^{BL}Λ^{-H}Σ rationem Λ^{H} *add.* vel conclusionem P² 6 erit] est VΓ^{D}Λ^{HO} erat Λ^{E} | praxis] *add.* saltem intellectio imperata Λ^{G2} | aliqua] *add.* intellectio (-ctus Z) IZ *edd.* | actus *om.* A 6-7 voluntatis] a voluntate R²VΓ 7 sicut] similiter D | imperatus Λ^{O2} | ipsa] *add.* id est exsecutive Λ^{O2} | tunc *om.* ZΛ^{Y} 7-8 ultra — falsa] *in ras.* I² *add.* scilicet quod praxis est operatio alterius potentiae ab intellectu I² 8 prima] secunda A | quod] quia (*pon.* quod C²) CΓ^{N*}Λ^{YGO} | scilicet *om.* ΛΣ 10 operatio] speculatio Λ^{O2} *add.* potentiae Λ^{H} *add.* ad quam intellectus potest extendi Λ^{G} 10-11 extendendo — praxis *om.* Γ^{N2} 10 extendendo nomen] extenso nomine Σ *add.* praxis P²Γ^{BDN2} 10-11 tamen ut praxis *om.* Γ^{D2} 11 dicitur] *praem.* stricte Λ^{O2} *add.* est Λ^{O2} | extendi] *add.* per quam (per quam] et τ) dicitur intellectus practicus Λ^{G}τ *add.* id est extra se tendi quasi ad alium actum alterius potentiae extra se Λ^{O2} 12 accipitur] *om.* D^{2} *not.* alius liber: arguitur μ | praxis² = AD²τ 13 cognitio practica extendi] p. c. e. Λ^{H} e. c. p. Σ | extendi] *in corr.* M²R² *om.* Γ^{L} *adnot.* b Γ^{D2} (*cf. ad* 5) *adnot.* caute Γ^{B2} | arguitur] *in corr.* D² dicitur Γ^{BD} 14 praxis] *add.* dico quod Λ^{H2} | sequitur] *add.* sic D 15 sed — praxis *om.* Λ^{H2} | sed] *add.* bene Λ^{H2} | sequitur *om.* Λ^{YO2} | ergo *om.* SΓ | praxis vel *om.* Λ^{EGO} | enim *om.* D* | nata est] e. n. Σ 16 accidentaliter] actualiter CP²(*in ras.*) | accidentaliter a *om.* Λ^{E2} 17 potest esse = A esset C′P′M′ esse C²M²SV²(*in corr.*)Λ^{YH} est P² *rell.* (*ante* autem Λ^{G}) *edd.* | talis] illius R | extensionis] *add.* ibi V* *add.* intellectio Λ^{G}ρτ *add.* praecise sed large Λ^{O2} | Tamen *om.* Λ^{E} | Tamen e converso] E c. t. Σ

T [1] Cf. supra n. 230.

bene concedo, quod omnis praxis est actus elicitus voluntatis vel imperatus. Unde ex ista secunda condicione inferre oppositum primae, est facere fallaciam consequentis ponendo consequens[a].

233 Tertia condicio probatur. Tum ex dicto Philosophi VI *Ethicorum*, quod electio recta necessario requirit rationem rectam. Quod non tantum est verum de electione stricte sumpta, sed pari ratione de quacumque volitione recta, quod ipsa requirit rationem rectam cui conformiter eliciatur; omnis autem praxis vel est volitio vel sequens volitionem, ex corollario praecedente[1]; ergo omnis praxis ad hoc ut sit recta nata est conformiter elici rationi rectae. – Tum ex dicto Augustini XV *De Trinitate*, quod intellectus intelligit sibi et aliis. Igitur sicut potest iudicare de actu suo, ita potest iudicare de actibus aliarum potentiarum; igitur de actu naturaliter posteriore actu suo prius naturaliter potest iudicare quam ille actus [5]

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Nota, intellectio a voluntate imperata aut est directiva, vel non; si non, tunc est pure speculativa; si sic, aut est directiva ut intentio logica dirigit actum discurrendi et denominandi (qui est actus intellectus, sequens actum simplicis intelligentiae et actum complexorum, qui est componere et dividere), et adhuc talis est speculativus, aut est directiva actus voluntatis, et tunc est practica; sed non est praxis quae sumitur hic, scilicet non pro quacumque operatione, sed pro tali ad quam intellectus natus est extendi proprie sumendo extensionem.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 elicitus voluntatis] v. e. Λ^{O2}Σ | voluntatis] a voluntate Γ^{BD} 2 ista] illa Λ^{EH}Σ *om.* C P*MV^{z} | secunda] tertia P*VΛ^{YO*}Σ | condicione] *add.* infertur S* *add.* quae infertur P^{2}R^{2}Γ^{LN} 3 facere fallaciam] fallacia Λ^{E}Σ 4 Tum] Tamen Γ^{D2} Primo Σ 5 quod^{1} *om.* Σ 6 vera Γ^{BD*} | est verum] v. e. Λ^{EH}Σ | stricta Z 7 quacumque] qualibet Λ^{-E}Σ qua Λ^{E*} | quod] quia R *edd.* 7-8 rationem rectam] rect. rat. V *add.* quod non tantum est verum de electione (¶ *sign.* Vacat S^{2}V^{2}) MSV 8-10 vel est — praxis *om.* Λ^{H} 9 corollario] correlativo ACMSIVZΓ^{L}Λ^{E} *add.* sequens D 10 nata est] e. n. CPΛ^{GO} | est] erit Λ^{H} | rationi rectae] rect. rat. ΓΛ^{Y*} 11 Tum] *in ras.* V^{2} Secundo probatur Σ | XV] V Σ III (*pon.* XV Λ^{O2}) Γ^{N}Λ^{GO} *add.* III Γ^{BD} | De Trinitate] Trinitatis RΓ^{BD}Λ^{YO} *add.* cap. 1 (*loco* 1 *lacuna* Λ^{Y}Σ) Λ^{YGO}Σ *add.* cap. 7 *edd.* | quod] *om.* Σ *add.* est I* 12 Igitur sicut] Sic. i. Σ 12-13 potest iudicare] et Σ 13-14 de actibus — iudicare *om.* D^{z} | naturaliter posteriore] posteriori *in ras.* R^{2} 14 prius naturaliter potest iudicare = A prius pot. i. n. D^{2}CPMSRIVZΓ$^{\tau}$ pot. i. prius n. ΛΣρπγβμυ | quam] quod M* antequam ρπγβμυ | ille] iste D*Λ^{GO} ipse CP | ille actus] a. i. (iste Λ^{GO}) ΛΣ 15-22 Nota — extensionem = D; ¶ *text. sign.* Extra D^{2} 18 et *om.* D* 19 talis *om.* D^{z}

F 4 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 22-25). 11 AUGUST., *De Trin.* XV c. 6 n. 10; c. 7 n. 13 (PL 42, 1064. 1066-1067); X c. 3 n. 5; c. 7 n. 10; c. 9-10 n. 12-14 et 16 (PL 42, 976. 979. 980-981); XIV c. 4 n. 7 (PL 42, 1040).

T [1] Cf. supra n. 230.

eliciatur; et per consequens, si recte iudicet, oportet istum actum conformiter elici si debeat esse rectus.

Ex duabus condicionibus praxis ultimis[1] sequitur quod actus imperatus a voluntate non est primo praxis sed quasi per accidens, quia nec primo est posterior intellectione nec primo natus elici conformiter rectae rationi. Oportet ergo aliquem alium actum esse primo praxim; ille non est nisi volitio, quia per illam habet actus imperatus dictas condiciones; ergo prima ratio praxis salvatur in actu elicito voluntatis. 234

volitio = actus elicitus

Et tunc ultra: quandocumque aliquid est primo tale coniunctum cum alio, si posset separari ab illo adhuc esset tale; igitur si actus voluntatis potest separari ab actu alterius potentiae, separatus ab illo posteriore iste erit praxis. Separatur autem circa quodcumque quod potest esse obiectum actus voluntatis circa quod non potest esse actus alterius potentiae, cuiusmodi sunt omnia immaterialia; igitur circa omne tale est actus voluntatis, et ille solus est praxis.

Secundo hoc idem probatur ex intentione Philosophi III 235

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 eliciatur] elicitur R* *add.* ei conformiter Σ | iudicet] *add.* recte Λ^{G} | istum] illum CPM SVΓΛ^{H} ipsum Λ^{EGO} 2 elici] *add.* rationi rectae M^{2}τγ | debeat] debet Γ^{BD} *add.* actus I* 3 condicionibus praxis ultimis] c. u. p. A*I^{2}Λ^{-E} u. c. p. Σ | ultimis] positis Λ^{E} 4 a voluntate *om.* Λ^{E} | primo praxis] prax. pr. Λ^{E}Σ | quasi *om.* Λ^{E} 5 nec^{1}] non Λ^{G} | posteriorum D | intellectione] *in ras.* P^{2} intentione I volitione Λ^{Y} *om.* Γ$^{N z}$Λ^{O} *add.* sed in quantum imperatus a voluntate sequente ipsum primo et per se D | natus] nata AM*S*I*VZΓ^{L*}Λ^{Y} natum RΓ^{BD*} *add.* est PΓ^{-L} 6 rectae rationi] rat. r. RΛ^{E}Σ *add.* sed quia conformatur electioni per se et primo conformatae D | Oportet ergo] Ergo o. RVΓΛ^{O} | alium actum] act. al. CPMSRVΓ^{-L} 7 illam] istam D*Λ^{YO}ρπγβμυ ipsam Λ^{G}τ eam P illum Λ^{H} | actus] habitus D *om.* M^{z}(*post* imperatus, 8)SR*I*ZΓ$^{DLN z}$(*post* imperatus, 8) 8 ratio] *not.* vel: definitio Λ^{O2} 10 Et *om.* I^{2}Λ^{Y2EHO}Σ | quando I^{2}Λ^{EHO}Σ | aliquid est] e. a. (aliquod D) DRI*Z aliquid Γ$^{N z}$ aliquod (*add.* est Γ^{B2D2}) Γ^{BD} 11 alio] aliquo Γ^{BD} *praem.* aliquo R *add.* posteriore CPM^{2}I^{2}VZΓΛΣ *edd.* | si^{1}] licet D | possit PΓ^{BDL*N} possunt Λ$^{O'}$ potest Λ^{O2} | ab illo *om.* D | illo] isto Λ^{YO} alio Λ^{H*} | esset] erit D 12-14 separatus — voluntatis *om.* D^{z} 12 separatus] *in ras.* P^{2} separatur AD^{2} 13 posteriore *om.* I^{2}Λ$^{YE z HO z}$Σ | iste] ille CPMSI'ZΛ^{G} vere RVΓΛ^{O2} *om.* I^{2}Λ$^{YEHO'}$Σ | erit] est Γ^{D}Λ^{O} erat Λ^{E} 14 quod — obiectum = AD^{2} obiectum (subiectum Λ^{O*}) circa (*c. om.* Σ^{U}) quod potest esse *rell. edd.* 14-15 voluntatis — actus *om.* R^{z}Λ^{H} 14 circa quod] et Σ 14-15 potest esse *om.* Σ 15 alterius] inferioris Φρπγβμυ 15-16 potentiae — et ille *om.* Λ$^{E z}$ 15 potentiae] *add.* inferioris CPM^{2}R^{2}I^{2}VZΓΛ$^{-E z}$Σ 16 omne] *add.* est Λ^{GO*} | tale] *add.* obiectum CPR^{2}(*in ras.*)I*ZΓ^{BDN2}Λ^{O2} | est^{1} *om.* D^{z}Λ$^{Y*O z}$Σ | actus] *praem.* solus Σ *om.* D^{z} | et ille solus *om.* Σ 17 hoc idem probatur] probatur idem Σ patet Λ^{H} *om.* Λ$^{YEO'}$ probatur Λ^{O2} | probatur] *in ras.* M^{2} est C

F 17 ARISTOT., *De an.* III t. 49 (Γ c. 10, 433*a* 17-18): « Quare rationabiliter haec duo videntur moventia: appetitus et intelligentia practica »; t. 50 (col. 533*a* 22-23): « intellectus non videtur movens sine appetitu: voluntas enim appetitus est ».

T [1] Cf. supra n. 228 et 229. 233.

De anima, ubi inquirens principium motivum, postquam conclusit duo esse motiva, videlicet voluntatem sive appetitum et rationem, subdit: « Intellectus non movet sine appetitu, voluntas enim appetitus est ». Et consequenter dicit quod appetitus duo quandoque sibi sunt contrarii: ideo est ponere quasi unum movens specie, quia duobus appetitibus commune est ratio speciei intermediae, scilicet ratio appetitus. Vult ergo expresse quod sicut appetitus sensitivus habet rationem motivi cum sensu et phantasia, ita voluntas habet rationem principii motivi cum intellectu et ratione. Igitur sicut actus appetitus sensitivi sine quocumque transitu ad extra est vere praxis quando sequitur actum intellectus, ita actus voluntatis, qui ponitur aeque principium motivum, erit vere praxis, quia semper sequitur actum intellectus; et hoc etiam si sit solus, sine actu imperato, immo cum actu in appetitu sensitivo opposito illi quem imperaret, quia ipsa ut habens appetitum illum quandoque contrarium, est principium motivum et operativum, cuius operatio sit praxis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 requirens Λ^{E} inquirit Λ^{GO} | principium] primum RΛ^{GO*}ρ *praem.* primum M^{2} 1-2 concludit CPΛ^{G} includit (*pon.* conclusit Λ^{O2}) Λ^{O} 2 duo esse] e. d. $\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* principia Γ^{N2} | videlicet] scilicet R$\Lambda^{GO}\Sigma$ | voluntatem sive *om.* P^{2}(*post* appetitum)$I^{2}Z\Lambda^{-G}\Sigma$ 3 subdidit Z | enim] autem PΓ^{-L} 4 Et] *om.* Λ^{E} *add.* Commentator $\Lambda^{G}\tau$ | consequenter] Commentator (*add.* consequenter M^{2} *not.* aliter: consequenter S^{2}) MSR*IZ | dicit] subdit P^{2}(*in ras.*)$R^{2}\Gamma$ | appetitus duo] d. a. Σ 5 sibi sunt] sunt sibi PV$\Gamma\Lambda^{E}\Sigma$ | contrarii] consequentia A | ideo] ideoque Γ^{D2} idem Γ^{L} | est] oportet Λ^{E} | ponendum Λ^{H} | movens] ostendens M^{2} | speciem Λ^{H} 6 quia] quod CΛ^{H} | commune] communis $\Lambda^{E}\Sigma\Phi$ *edd.*, *add.* quod C *add.* quid P^{2} 6-7 ratio — appetitus[1] *om.* Λ^{H} 6 intermediae] interimendae Λ^{O*} *om.* Σ 7 Vult — appetitus *om.* $P^{2}\Lambda^{E2}$ | expresse *om.* M 7-8 quod — motivi *om.* M^{2} 8 rationem] *add.* principii $M^{2}V\Gamma$ | motivi] *add.* tamen Λ^{G} 8-9 cum — motivi *om.* Γ^{B2} 8-11 ¶ ita — intellectus *sign. litteris* a-b *et nota*: liber Duns V^{2} 9 principii] primi Λ^{O} | cum intellectu *om.* V^{2} | ratione] *add.* quod Aristoteles dicit VI Ethicorum 3, quasi in medio capituli Γ^{D2} 11 vera Λ^{HGO}ρπγβμυ | praxis] *add.* semper I*Z | quando] quandoque $P^{*}\Gamma^{N*}$ *add.* scilicet Σ 11-13 ita — intellectus *om.* V^{2} 11 actus] actio R 12 quae $V^{1}\Gamma^{BD*}\Lambda^{YH}\Sigma$ | aeque] est quae I* *praem.* esse Γ^{BD} *add.* esse $V^{1}\Gamma^{N}\Lambda^{O2}$ | erit] *in corr.* D^{2} est CPM$V^{1}\Gamma^{D}\Lambda^{E2}$(*in corr. ante* motivum)^{GO} | vere] vera Λ^{O} aeque Σ^{Q} 13 et hoc] ex hoc Z *om.* Σ | etiam] autem $\Lambda^{H'}$ sensus Λ^{E*} *om.* Λ^{H2} *add.* est R | si sit *om.* Σ | sit] *post* solus $M^{2}R^{2}$(*in ras.*)IZΓ *om.* M'SΛ^{H} 14 imperato] *add.* est Λ^{H} | immo] ideo (*pon.* immo Λ^{O2}) Λ^{O} *adnot.* exemplum huius super tertium, dist. 15, de muliere involuntarie corrupta I^{2} (*cod.* Λ^{O2} *simile exemplum affert. Cf. append.* B) | cum actu in] cum V^{*} in M^{*} 15 ut] *add.* qui M' *add.* communiter $M^{2}I^{*}\Gamma^{B*D*}$ | habens] consequens M *add.* communiter P^{2} | appetitum illum] i. a. Σ | illum] istum Λ^{YH} sensitivum Λ^{GO} *edd.* 16 cuiusmodi (*add.* sive S^{*}) PMSI*VZΛ^{G} 17 sit] fit PMIVΓ^{N} est D$\Lambda^{G}\Sigma$ | praxis] *add.* et hoc dictum sit de primo (*add.* illo Λ^{E}) articulo $\Lambda^{EO2}\Sigma$

F 4-7 ARISTOT., *De an.* III t. 53-54 (Γ c. 10, 433*b* 5-13).

[II. – QUALITER COGNITIO PRACTICA EXTENDATUR AD PRAXIM]

[6] Ex hoc articulo[1] patet secundus[2], nam ista extensio consistit in 236
duplici relatione aptitudinali, videlicet conformitatis et prioritatis naturalis: de prioritate patet per illud quod iam adductum est de VI *Ethicorum*[3]; de conformitate habetur ibidem, ubi dicit quod « veritas considerationis practicae est confesse se habens appetitui recto ».

'Aptitudinali' dixi, quia neutra relatio requiritur actualis. 237
Quod enim praxis actualiter sequatur considerationem quae sit conformis ipsi considerationi, hoc omnino est accidentale considerationi et contingens[a]; si enim ab actuali extensione diceretur praxis, nulla esset necessario practica, sed eadem quandoque prac-

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Contra: de necessitate actus intellectus est prior actu voluntatis actualiter quam ponis primam praxim. – Verum est, sed non sequitur necessario ad ipsum de actualiter actu voluntatis qui est praxis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Fρτπγβμυ)

2 secundus] secundum Σ^{U} sensus Λ^{O} *add.* articulus Λ^{O2} | ista] illa CPMSV$\Gamma\Lambda^{H}$ | exsistit DR 3 relatione] ratione (*pon.* relatione M^{2}) DMΛ^{G*} *om.* Γ^{N2} | aptitudinalis Σ | videlicet] scilicet RΣ 4 per *om.* Λ^{G*O} | iam *om.* $R^{2}\Lambda^{H}\Sigma$ | deductum P | est] *add.* in primo articulo $CPR^{2}I^{2}V^{2}Z\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* 5 Ethicorum] *add.* in tertia condicione Λ^{H2} *add.* condicione tertia Λ^{O2} | ibidem *om.* Λ^{Y} | ubi dicit quod *om.* $\Lambda^{-G}\Sigma$ 6 confesse] concesse Z confisse Λ^{O*} *add.* vel conformiter R^{2} 8 Aptitudinali] *in corr.* D^{2} Appetibili (*pon.* Aptitudinali C^{2}) $CS^{2}I^{*}Z\Lambda^{GO}$ Aptitudinalis Σ^{QU} *om.* $\Sigma^{Q'}$ | quia] quod $\Lambda^{GO}\Sigma$ | requiritur actualis] r. actualiter Λ^{GO} actualiter (*om.* S^{2}) r. CPMSI*V 9 sequitur (*pon.* sequatur C^{2}) DC consequitur (-quatur P^{2}) P | quae] cui Σ *add.* praxis Γ^{D2} 9-11 quae sit — et *om.* D^{2} 9-10 sit conformis] c. s. (est Λ^{O}) Λ 10 ipsi *om.* Λ^{G} | ipsi considerationi *om.* Σ | accidentale] *add.* ipsi $P^{2}R^{2}\Gamma$ 11 contingens] *add.* unde non est de ratione intellectus practici quod sit accidentaliter conformans sibi praxim, sed quod sit conformativus eius tantum; alioquin faber non intendens operari, non haberet cognitionem practicam D *add.* immo voluntas potest difformiter agere, quia actualis praxis inesse et abesse Λ^{O2} | enim = AD ergo *rell. edd.* 12 praxis] practica RI^{2}πγβμυ cognitio practica Λ^{O2} | esset] erit CPR *praem.* scientia Λ^{GO} *add.* scientia M^{2} *add.* consideratio Σ | necessario] necessaria Λ^{O} necesse Γ^{N} naturaliter Γ^{L} 12-*p.* 162, 1 practica] *add.* et Λ^{E} 13-15 Contra — praxis = Λ^{GO}Fρ$\Phi\pi\Phi\beta\Phi\mu$ [[*textum insimul cum textu* Contra (*p.* 162, 12) — obiecto (*p.* 162, 18) *ponunt omnes isti post* recto (7), *sed* Contra (13) — praxis (15) *post* extensionem (*p.* 162, 2) F^{*}]]; ¶ *text. sign.*: Extra F^{2} *lin. anfractuosa* μ 14 voluntatis] *add.* elicito Λ^{O2} | quam] quem Λ^{G}Fρ$\Phi\pi\Phi\beta\Phi\mu$ | Verum] *praem.* Responsio F *adnot.* Solutio Λ^{G1} 15 ipsum] *add.* actum intellectus Λ^{G} | de = Λ^{O} (*om.* Λ^{O2}) de necessitate $\beta\Phi\mu$ | actualiter] actualitate $\rho\Phi\pi\Phi$ | actu] actus Λ^{GO2} | praxis] *add.* id est actus regulatus vel conformiter elicitus considerationi practicae Λ^{O2}

F 5-7 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 29-31): « practici autem et intellectivi [opus est] veritas confesse habens appetitui recto ».

T [1] Cf. supra n. 228-235. [2] Cf. supra n. 227. [3] Cf. supra n. 231. 233.

tica quandoque speculativa, quod nihil est; igitur sufficit duplex aptitudinalis extensio sive aptitudo ad extensionem[a].

Hoc declaratur, quia conceditur communiter cognitio practica extendi ad praxim ut directiva ad directum sive ut regulativa ad regulatum. Cognitionem autem esse priorem naturaliter praxi et ei conformem, non est esse conformatam praxi quasi priori, sed est esse conformativam praxis quasi posterioris, sive, est esse cui praxis sit conformanda, quod est cognitionem dirigere et regulare in praxi. Utrum autem sic dirigere vel conformare praxim sibi sit aliqua efficientia in cognitione respectu praxis, de hoc distinctione 25 secundi libri[1].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Contra: tunc quaelibet cognitio practica esset, quia ad quamcumque aptitudinaliter apta est sequi volitio recta eis conformis in voluntate quam ponis primam praxim. – Dicendum quod non est verum de volitione cognoscibilis, sed cognitionis, et haec ratio est praxis. – Contra: aptitudo quae convenit uni naturae et repugnat alteri non videtur nisi per aliquid intrinsecum in ea; ergo oportet dare quare ista conformitas ad praxim convenit isti habitui et repugnat alteri. – Dicendum quod hoc est ex eius obiecto[2].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}FK\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 quandoque] quando Z *om.* $D^{\pm}$ 2 aptitudinalis] appetibilis $D^{*}\Lambda^{O*}$ 3 declaratur] *add.* ratione $\Lambda^{H}\tau$ | conceditur communiter] com. conc. P$\Lambda\Sigma$ | cognitionem practicam Σ *edd.* 3-4 cognitio practica extendi] quod cognitio practica extenditur $CP^{2}M^{2}S^{2}RI^{2}V\Gamma^{-L}\Lambda^{E}$ 4 directiva] directivam *edd.* directivum Λ^{E} | directum] directivum MR$^{*}\Lambda^{YE*}$ directam Λ^{H} rectum Λ^{O*} | sive] seu $\Lambda^{YHO}\Sigma$ et Λ^{E} | ut^{2} = A$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | regulativa] *rescr.* V^{2} regulativam *edd.* regula $\Lambda^{-G}\Sigma$ 5 regulatum] regulativum M *adnot.* ubi exponitur haec propositio, VI Ethicorum, de veritate considerationis practicae est confesse se habens appetitui recto Λ^{O2} | priorem naturaliter] n. p. $\Lambda^{G}\Sigma$ | praxi] praxim Λ^{O*} *om.* D | et] vel Λ^{Y} 5-6 et ei — esse *om.* $D^{\pm}$ 6 ei = A | conformatam] *in corr.* Λ^{Y2E2} conformativam (*pon.* conformatam C^{2}) $CP^{\pm}\Gamma^{LN}$ | priori] *praem.* a Λ^{GO} 7 est^{1} = AΣK | praxis] praxi Γ^{LN2} praxim Γ^{D*} sed praxis $\Lambda^{E'}$ *om.* Λ^{E2} | posteriori M*SR*I* $\Gamma^{B*D*LN}\Lambda^{E2}$ | sive, est esse *om.* V | est^{2} = A | esse^{2}] *add.* illud $M^{2}\Lambda^{H2}\Sigma$ 8 cognitione Λ^{G} | et *om.* $I^{\pm}Z$ | regulari Γ^{LN} regere Λ^{Y} 9 praxi] praxim DC*PΛ^{GO} | vel] et $V\Gamma^{LN}$ *om.* Λ^{O} | conformare] regulare RV *om.* Λ^{O} | praxim sibi] s. p. Σ | sibi *om.* Λ^{GO} 10 efficientia] efficacia Γ^{L} Σ^{U} efficacia vel efficientia $\Sigma^{Q}\rho$ | respectu *om.* $R^{*}\Lambda^{G}$ | de hoc] *praem.* habes Γ^{D2} 12-18 Contra — obiecto = Λ^{GO}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ [[*quoad transpos. vide p.* 161 *ad* 13-15]]; ¶ *text. sign.*: Extra F^{2} *lin. anfractuosa* μ 12 practica esset] e. p. Λ^{G}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 13 quamcumque aptitudinaliter] quemcumque appetitum Λ^{G} | aptitudinaliter] actualiter μ | eis] ei Λ^{O2}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 14 voluntate] bonitate $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ | primam praxim] prax. pr. Λ^{G} *adnot.* Quaere vertendo folium Λ^{O2} 14-15 Dicendum — praxis *post* repugnat alteri (18) $\beta^{\Phi}\mu$ 14 Dicendum] *praem.* Ad primum $\beta^{\Phi}\mu$ 15 cognitionis] *add.* id est si sequitur volitio non cognoscibilis obiecti sed cognitionis complexae, unde talis cognitio est practica et talis volitio est praxis Λ^{O2} | est] *ante* ratio Λ^{O2} *om.* Λ^{G} | praxis] *add.* scilicet volitio cognoscibilis quae aptitudinaliter est conformis et recta Λ^{G} 15-18 Contra — obiecto *om.* F 15 Contra] Praeterea $\Lambda^{G}\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 16 per] propter $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 17 quare] aliquid propter quid $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 18 habitui] *add.* vel cognitioni Λ^{O2} | Dicendum] *praem.* Ad secundum $\beta^{\Phi}\mu$ | hoc est] e. h. Λ^{G} *add.* tantum $\Lambda^{G}\beta^{\Phi}\mu$ | eius *om.* $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* II *Suppl.* d. 25 q. un. [2] Cf. infra n. 252.

[7] Ex isto secundo patet quod practicum et speculativum non 238
sunt differentiae essentiales habitus vel scientiae vel notitiae in communi, quia practicum dicit respectum duplicem aptitudinalem notitiae, quae est quasi quoddam absolutum, ad praxim ut ad terminum, et speculativum privat illum respectum duplicem; sed nec respectus nec eius privatio est de essentia absoluti, sed est quasi divisio generis per proprias passiones specierum, sicut si divideretur numerus per par et impar, et linea per rectum et curvum. Alicui enim notitiae convenit practicum per se secundo modo ex causa intrinseca praedicati in subiecto, alicui speculativum[a].

---

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Confirmatur ista ratio, quia aliqua practica magis convenit convenientia essentiali cum aliqua speculativa quam una speculativa cum alia. – Contra: distinctio notitiarum ab obiectis est essentialis. – Respondeo: prima distinctio, quae est secundum essentiales differentias, est essentialis et ab obiectis ut a causis extrinsecis, sed ab eisdem potest esse aliqua distinctio posterior non-essentialis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 secundo] tertio DCS *praem. in ras.* articulo Λ^{H2} *add.* articulo P^{2}(*in ras.*)Γ | et *om.* Λ^{E} 2 sunt] sint Γ^{L} *om.* $M^{\pm}$ | essentiales] aequales M | habitus vel *om.* $I^{2}\Lambda\Sigma$ | vel^{2}] sive Λ^{-H} seu Λ^{H} 3 communi] *add.* quae est quoddam absolutum Φ *edd.* | respectum duplicem] d. r. $CPI^{2}\Lambda\Sigma$ | aptitudinalem] appetibilem $D^{*}\Gamma^{BD*}$ 3-4 aptitudinalem notitiae] n. (*rescr.* Λ^{O2}) a. $\Lambda^{-G}\Sigma$ 4 notitiae, quae est] quae est notitia (q. n. e. Λ^{G2}) Λ^{G} | quae] qui $P^{2}\Lambda^{H}$ quod Λ^{E} | quae — absolutum] quae notitia est quoddam absolutum dicens illos duos aptitudinales respectus Λ^{O2} *om.* $\rho\tau\pi\beta\mu\upsilon$ | quasi *om.* $\Lambda^{YEHG\pm O}$ 5 et] sed CP *om.* R | respectum] *add.* practici Λ^{O} | respectum duplicem] d. r. $\Lambda^{E}\Sigma$ | sed = ADΛ^{O2} et $\Lambda^{GO'}\Sigma$ modo P^{2} 5-6 nec respectus *om.* $\Lambda^{O\pm}$ 6 eius *om.* $\Lambda^{EH\pm}$ | absoluti] *add.* id est notitiae Λ^{O2} | quasi *om.* Λ^{H} 7 proprias passiones] pas. pr. Σ 7-8 dividetur S dividatur R$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 8 et^{1} *om.* Λ^{O} | et^{2}] vel CPMS* RIVZ$\Lambda^{-H}\Sigma$ *om.* $D^{\pm}$ | per^{2}] in Γ^{BD} 9 per se *om.* Λ^{G} 10 intrinseca] extrinseca (*not.* liber Duns: intrinseca V^{2}) V | praedicati] *in corr.* Γ^{B2} practici Λ^{YEHGO*} | in subiecto] in se Λ^{GO*} in se vel praedicati (*pr. rescr.* P^{1}) P^{1} | speculativum] *add.* vel actus Λ^{H} 11-16 Confirmatur — non-essentialis = ADCPMS^{2}RIVZ$\Gamma^{BD1LN}\Lambda^{Y2EH2GO2}\Sigma\rho\tau\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$; ¶ *text. sign.*: Vacat A^{1}(*text. et mg.*)$D^{2}P^{1}S^{2}V^{2}Z^{1}$ Vacat fuit in Scoto Λ^{Y2} Extra $R^{2}I^{2}$(*text. et mg.*) $\Gamma^{B2LN2}\Lambda^{O2}$ Additio υ *litteris* a-b V^{1} *lin. anfractuosa* μ 11 Confirmatur] *praem.* Et $S^{2}\Lambda^{Y2}$ | ista] illa $D^{*}\Gamma^{BD1}$ *om.* $\Lambda^{EO2}\Sigma$ | ista ratio] r. i. CPMVΛ^{G} illud Λ^{Y2} *add.* quod non sint duae essentiales defectus (*def. om.* Λ^{O3}) Λ^{O2} | quia *om.* $CM^{\pm}R\Lambda^{E}\Sigma$ 12 practica] *praem.* scientia S^{2}IZ *add.* scientia CPMV | convenit] conveniunt Γ^{N*} | convenientia] r.…] $\Lambda^{G'}$ *om.* Λ^{G2} | cum aliqua speculativa] cum speculativa *post* convenit Λ^{H2} | aliqua] scientia CPMS^{2}RIVZ differentia $\Lambda^{Y2E}\Sigma$ *praem.* scientia Λ^{G} *om.* Γ^{BD1LN} 12-13 quam una speculativa *om.* $I^{\pm}$ 12 una] alia Λ^{O2} scientia S^{2} *add.* scientia CPMVZ 13 speculativa *om.* V | alia] *add.* sicut (*praem.* speculativa S^{2} *add.* universaliter I^{*}Z) magis convenit (*mag. conv.*] c. m. Γ^{B} *mag.* conveniunt $R^{2}\Gamma^{N*}$ *om.* V) medicina (-nae R^{2}) speculativa (*spec. med.* $R^{2}\Gamma^{BD1LN}\Lambda^{O2}\rho\pi^{\Phi}\mu\upsilon$) cum medicina practica (*pr. med.* $\Lambda^{E2}\rho\pi^{\Phi}\mu\upsilon$) quam musica cum geometria [[¶ *sign. litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*)Γ^{B2}]] CPMS^{2}R^{2}IVZ$\Gamma^{BD1LN}\Lambda^{E2}\rho\tau\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | Contra] *praem.* Sed Λ^{H2} | notitiarum] *om.* $M^{\pm}$ *add.* necessariarum (-rio Γ^{B2}) Γ^{BD1} (*om.* Γ^{D2}) | ab] ex Σ 14 Respondeo] *add.* verum est $\rho\mu\upsilon$ | est^{1}] *add.* essentialis vel PMIZ 14-15 est essentialis] ess. est *ante* secundum (14) R *post* extrinsecis (15) CPM *rep. post* extrinsecis (15) V^{*} 15 essentialis *om.* IZ | et] est tamen Λ^{O2} *om.* $CM^{*}RIV^{\pm}Z\Gamma^{BD1LN*}\Lambda^{H2G}$ | ut] non $D^{2}\Lambda^{H2G'}$ *om.* Λ^{G2} | sed] licet M quia Λ^{O2} | eisdem] eis $R\Gamma^{LN}$ | aliqua] alia $S^{2}IZ\Lambda^{H2}$ *om.* Λ^{G2}

[III. – A QUO HABEAT COGNITIO EXTENSIONEM AD PRAXIM]

239 [Opinio prima] – Circa tertium articulum[1] sunt opiniones, quarum una est talis, quod ab alio dicitur intellectus practicus et ab alio actus vel habitus. Hoc sic: verum operabile et non operabile sunt obiecta specialia, formaliter diversa, ideo per se distinguunt illa quae per se respiciunt ipsa, puta et actus et habitus, qui dicuntur practici quia circa operabile; sed intellectus non dicitur practicus nisi sit operativus, qualis non est nisi ille qui apprehendit ordinem ad opus, – quod non facit nisi motus ex appetitu finis, ita quod practicus intellectus includit in suo actu, non formaliter de essentia actus sed connotando, ordinem necessario ad desiderium finis explicite et eorum quae sunt ad finem implicite; quapropter cum speculabile ordinari ad opus accidat speculabili (licet ordinabile esse non accidat ei), differentia inter speculativum intellectum [8]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

2 *adnot.*: Opinio Godefridi R^{2} *et multi* Opinio Gandavensis P^{2} | Circa] Ad Γ^{N} | articulum] *add.* qui quaerit a quo cognitio habeat talem extensionem; tenet quod habitus et actus sunt practici ab obiectis, quod patet postea falsum Λ^{O2} | sunt] *add.* quinque M^{2}(*om.* M^{3})I*Z Λ^{H2GO} 2-3 quarum = A 3 est *om.* Γ^{-B}Λ^{H} | est talis] t. e. Λ^{EO} talis dicit Λ^{G} dicit Σ 4 actus vel *om.* Λ^{Y}Σ | actus vel habitus] h. v. a. CPMSIVZΓΛ^{EH} | Hoc] Quod Σ | sic] *praem.* ostenditur P^{2}Γ^{BD} *praem.* patet Λ^{E2H} *add.* ostenditur R^{2}Λ^{GO} *add.* probatur M^{2}IZ *add.* declarat (-tur Γ^{N2}) Γ^{N2}Σ 5 specialia] speculabilia Γ^{N2} *add.* et P^{2}Γ^{BD} 5-6 distinguunt — per se *om.* Σ^{U2} 6 illa] ista D* ipsa Γ^{BD*N*} *om.* M*SR*I* | respiciunt] recipiunt R*Λ^{H} | ipsa] illa Λ^{E} *om.* M | et^{1} = AD | qui] quae CP*M*S* 7 operabilia S*Γ 8 sit *om.* CPM^{2} SR*I*ZI^{L} | ille qui] illud (id Λ^{O} *praem.* ille qui Γ^{B2}) quod SR*V^{1}ΓΛ$^{YHG*O'}$ qui illud quod Σ id, id est finem, quod Λ^{O2} *add.* id quod I^{2} *pon.* illud quod C^{2} | apprehendat (*pon.* apprehendit C^{2}) C comprehendit Λ^{E} 8-9 ordinem] ordinat Γ^{B2}(*in corr.*)Σ ordinet I^{2}V^{1}Γ^{-B}Λ^{YHG*O} *edd.*, *pon.* ordinet C^{2} 9 ex] ab I^{2}Λ^{H} *om.* Λ^{E*} 9-10 ita quod] itaque CPMS^{2}R^{2}I*VZΓ^{BDLN*} Λ^{YH*G}Σ ita Λ^{O*} 10 practicus intellectus] i. p. Λ^{E}Σ | includit] *add.* necessario Σ | non] nota A | formaliter] *add.* ut (tamquam τ *om.* R^{2}Λ^{E2G}) aliquid M^{2}R^{2}Γ^{N2}Λ^{E2H2G} *edd.*, *add.* scilicet Λ^{O} 11 connotando *om.* D^{2} | necessario] ad finem vel Σ 13 speculabile] *rescr.* I^{2} speculabili Λ^{H2}Σ speciale P* *add.* et non speculabile I* | ordinari ad opus accidat] ac. ord. ad op. Σ | opus] finem Λ^{H*} | accidit CP*MIV*ZΓ^{D*} | speculabili] *rescr.* Γ^{N2} *om.* R^{2}Σ 13-14 licet — ei *om.* Λ^{O2} 13 licet] sed Γ^{D} *add.* non C*M*SVZΛ$^{YE*HO?}$ 13-14 ordinabile — ei] non accidat sibi esse ordinabile Σ 14 non accidat ei] *om.* V^{2}ZΛ^{YE2H}; ¶ *sign.* Vacat P^{2}(*om.* P^{3}) | accidit CMRI* | ei] eis I* sibi Λ^{G} | differentia] *praem.* ideo Λ^{O} *add.* tamen D^{2} | speculativum intellectum = AD speculativum (*praem.* intellectum Γ^{D2}Λ^{O2}) Γ^{D}ΛΣ intellectum (*om.* I^{2}) speculativum *relt. edd.*

F 3-p. 165, 17 GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 349-352); 3-p. 165, 5 THOMAS, *De veritate* q. 3 a. 3 in corp. (ed. Parmen. IX 57*b*-58*a*) et *S. theol.* I q. 79 a. 11 in corp. (V 278*b*).

T [1] Cf. supra n. 227.

et practicum inde proveniens erit accidentalis[1] et per respectum ad aliquid extra intellectum, licet differentia habituum et actuum sit formalis secundum differentiam formalem obiecti operabilis et non operabilis. Unde in III *De anima* dicitur quod intellectus speculativus et practicus differunt fine, et VI *Ethicorum*: « Bonum intellectus practici est verum confesse se habens appetitui recto ».

Exemplum: intellectus speculativus apprehendit sanitatem ut 240
bonum conveniens, appetitus appetit illam, et sequitur aliquo modo consideratio intellectus practici quod sanitas est acquirenda. Stante igitur desiderio finis, intellectus practicus ex hoc principio, 'illud per quod melius potest acquiri, est procurandum', procedit discurrendo, et terminatur discursus in ultima conclusione consilii; et totus iste discursus sicut sumit principium ex apprehensione finis desiderati, qui est primum obiectum intellectus practici, ita est ut illa inventa ad finem operetur, et ideo voluntatem finis praesupponit et ad electionem sequentem consilium ordinatur.

[9] Contra hanc opinionem – quae, ut breviter dicam, in hoc 241
consistit quod distinctionem intellectus practici et speculativi ponit penes finem qui accidit obiecto, sed habitus speculativus et

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 *post* practicum *sequitur parva lacuna* Λ^{G} | erit] est D*CP*Γ^{D}Λ^{G} | et^{2}] *om.* Σ *add.* quasi Λ^{O2} | respectum] *add.* id est per ordinabilitatem in finem Λ^{O2} 3 differentiam formalem] f. d. ΛΣ 3-4 operabilis ... operabilis] comparabilis ... comparabilis Σ | et non operabilis *om.* M^{2}Λ^{H2G} 4 in *om.* CPΛ^{G}Σ | dicit Γ^{BD*} | dicitur quod *om.* Λ^{YEHO*}Σ 5 fine] *praem.* a Λ^{GO*} | Bonum] Obiectum P^{2}S^{2}RVΓ^{-B}Λ^{GO} Omne obiectum (*not.* vel: bonum Γ^{B2}) Γ^{B} *om.* P'S'Λ^{H2} *pon.* obiectum M^{2} 6 est] erit Λ^{H} | confesse] consesse Z confuse Λ^{O*} 8 bonum] obiectum γ *add.* et obiectum Λ^{O2} *pon.* obiectum M^{2} | appetitus appetit illam] cum intellectus apprehendat illam (*pon.* appetitus appetit illam Λ^{H2}) Λ^{H} | appetit] apprehendit Γ^{B2D*N*} | et] tunc Λ^{H2}Σ *om.* Λ$^{YEH/O}$ 9 consideratio] consilium CPRI*V*Γ^{BD2N}ττπγβμυ consilio M'S consiliatio (*pon.* consideratio M^{3}) M^{3}ρ 9-10 quod — practicus *om.* D^{2}Σ^{U2} 10 igitur] itaque Λ^{-E}Σ^{QU1} | hoc *om.* Λ^{G} 11 principiis Λ^{G*} | illud] illius Λ^{G} 11-12 illud — discurrendo] procedit discurrendo ad procurandum illud per quod melius potest acquiri Σ 11 per *om.* ADC*P*M*R*I*VZ 13 iste] ille SZΓΛ^{YG}Σ^{Q} 14 desiderati] considerati Λ^{E} desiderii Λ^{H} 15 inventa] *add.* scilicet apprehensione R^{2} | finem] *add.* scilicet discursus R^{2} | operatur Λ^{H} 16 finis] *add.* sic CP *add.* electio Λ^{O2} | praesuppositi D | sequentem] consequendam Λ^{G} sequendam τ *add.* vel sequendam R^{2} 17 ordinatur] oritur D 18-19 Contra — speculativi *om.* D^{2} 18 ut breviter dicam] ut videtur D^{2} breviter I^{2}ΛΣ 19 quod] quia Γ^{L} | practici et speculativi] s. et p. I^{2}Λ 19-*p.* 166, 1 ponit — practicus *om.* Λ^{E2} 20 qui] quia MSR*I*V*Z quae Λ^{GO*} *add.* finis M^{2}I*Z | obiecto] *add.* scilicet quod (scil. q.] vel qui finis Γ^{D2}γ) ordinetur (or-

F 4 ARISTOT., *De an.* III t. 49 (Γ c. 10, 433*a* 14-15). 5 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 29-31).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. et ad 1 (I f. 235V-X).

practicus differunt et distinguuntur penes obiectorum specialium differentiam formalem – arguitur, quia de habitibus dicitur II *Metaphysicae*: « Finis speculativae veritas, practicae autem opus ». Contra

242 Similiter, tunc habitus practicus erit in intellectu speculativo nec intellectus illo habitu dicetur practicus, quod videtur inconveniens, quia omni habitu denominatur habens secundum naturam habitus.

243 Respondent ad primum[1] quod scientiae practicae finis est opus in potentia et aptitudine, in quantum eius obiectum est operabile per se; sed obiectum operabile consideratur secundum habitum istum in universali, quae consideratio non sufficit ad hoc quod subiciatur operationi in actu et in particulari; quia actus est melior potentia in bonis, ideo requiritur talis consideratio particularis et in actu: illa autem est per alium habitum a scientia practica, et ille habitus alius solum est in intellectu practico.

Ad secundum[2] dicit quod denominative potest dici practicus, non simpliciter sed intelligendo denominationem fieri ab habitu.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

dinatur Γ^{D2} ordinat γ) ad opus DΓ^{D2}γ *add.* scilicet quod (q. sc. R) finis (f. *om.* R) ordinetur (continetur R) ad opus vel quod (*add.* scilicet R) finis accidit obiecto S^2R^* *add.* per respectum ordinabilitatis ex veritate Λ^{O2} | sed] *add.* differentiam Σ *add.* actus et Λ^{E2} *add.* quod $S^2\Gamma^{D2}$ 20-*p.* 166, 1 speculativi et practici $I^2V^2\Lambda^{-E2}$Σρπγβμυ

1 differunt et distinguuntur] dist. et dif. Γ^{BD} differunt Λ^{EG} ponit Λ^{O2}Σ *om.* $I^2V^2\Lambda^{YHO'}$ | penes] *praem.* differentiam $V^2\Lambda^{YO'}$ *add.* differentiam Λ^{O2} | obiectorum specialium] o. speculabilium (*pon.* specialium M^2) MV*Z speculativorum P* 1-2 obiectorum specialium differentiam formalem] o. speculabilium (specialium I^2) d. f. I' d. f. o. s. (speculabilium I^1) $I^3\Lambda^H$Σ 2 arguitur] *add.* sic Γ^{BD} *add.* quod distinctio habituum sit penes fines Λ^{O2} | quia] quod DΛ^G 3 speculativae] *add.* est CPMVΓ^{BD} | autem] vero Λ^E *om.* Λ^G 4 Similiter] Quod (*praem.* Similiter sequitur Λ^{H2}) Λ^H *om.* R* | tunc] cum Λ^{O2} *om.* P* *add.* et Γ^D *add.* sequitur quod Λ^G | erit] esset CP*IZ $\Gamma^{D2}\Lambda^G$ sit Λ^O est $\Gamma^B\Lambda^E$ 5 intellectus] *add.* speculativus Λ^{O2} | illo] isto DΛ^Y secundo (*praem.* illo S^2) S | diceretur RIZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{HO}$ 6 omni] ab RΓ^{BD} *praem.* ab $P^2\Lambda^{GO2}$ *add.* r...] $\Lambda^{E'}$ *add.* habens (l) Λ^{E2} | habens] *add.* habitum R^2 8 Respondet V^2 Responderet Γ^L Respondetur I^2 9 aptitudine] habitudine D^z *praem.* in Σ | est] eius Λ^{E*} *om.* D*S* 10 sed] *add.* si Λ^{O*} | obiectum operabile *om.* $I^2\Lambda^{YE2HO2}$Σ 11 istum] *ante* habitum (10-11) CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{YEO}$Σ illum DCPMSIVZ$\Gamma\Lambda^{HG}\Sigma^Q$ 12 particulari] *add.* et R^2 *edd.* | melior] *in ras.* P^2 maior I^* *add.* quam Γ^{D2}Σ 13 in bonis] *post* quia (12) Σ *add.* et Γ^{D2} | consideratio] consiliatio Λ^H | particularis] in particulari Λ^E | et *om.* Λ^{GO} 14 illa] ille Σ | autem] *om.* Λ^Y *add.* consideratio Λ^{G2} | ille] iste S$\Gamma^{LN}\Lambda^{GO}$ 15 alius] *om.* Λ^E *add.* non Λ^{O*} | solum est] e. s. Λ^EΣ | in *om.* DΛ^E 16 Ad secundum] Quod secundo R | dicit] *in corr.* $M^2I^2V^2$ dicitur Λ^{GO} dicunt CP dico A | quod] *add.* intellectus Λ^{O2} | denominative] denominatione D 17 non] *praem.* et Z | sed] *add.* secundum quid, scilicet ρπγβμυ

F 2-3 ARISTOT., *Metaph.* II t. 3 (α c. 1, 993*b* 20-21). 8 GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 355). 16 Ibidem.

T [1] Cf. supra n. 241. [2] Cf. supra n. 242.

Contra: igitur habitus et actus practicus esse possunt in intellectu speculativo, quia habitus vel actus ex natura sua practicus potest esse in intellectu sine relatione tali ad actum voluntatis, qualem ponit. 244

Consequens concederet, sed alium habitum poneret posse haberi in intellectu practico, ex actibus non tantum practicis sed ex actibus intellectus practici generatum.

Contra: habitus practicus generatus ex actibus practicis sufficeret ad eadem ad quae ille alius generatus ex actibus intellectus practici, quia voluntas imperans considerationem propter talem finem non dat aliam rationem considerationi in dirigendo, nec per consequens habitui generato ex considerationibus. 245

Item, tunc multa accidentia eiusdem speciei erunt in eodem. Non enim propter ordinem voluntatis vel non-ordinem potest poni distinctio specifica actus huius et illius, similiter nec habitus. 246

Item, tertio, contra opinionem in se[1] arguo sic: subiectum magis denominatur a per se condicione sui accidentis et essentiali quam a condicione illius accidentali; igitur si intellectus potest dici 247

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Tρτπγβμυ)

1 Contra] *add.* hoc Γ^N | igitur *om.* Γ^{N*} | esse possunt = ADΛ^{E1} possunt esse possunt $\Lambda^{E'}$ possunt esse *rell. edd.* 2-3 speculativo — intellectu *om.* Λ^{Hz} 2 quia] *praem.* probatio Λ^{O2} | vel] et P 3 potest] *add.* in intellectu — potest (1-3) D^* ⟦*delendo posuit in litura etiam* esse — relatione (3), *sed restit.* D^1⟧ | in intellectu *om.* C | relatione] ratione (*pon.* relatione actuali ordinationis in finem Λ^{O2}) Λ^O | relatione tali] t. r. R$\Gamma^B\Lambda$ tali respectu Σ 5 concedunt $\Lambda^G\tau$ | sed] si AD* *om.* Λ^{E*} | alium] illum D *om.* Λ^{Ez} | alium habitum poneret posse] pon. posse a. h. Σ | ponunt $\Lambda^G\tau$ 5-6 haberi] poni Λ^G 6-7 non — actibus *om.* Γ^L 6-8 non — actibus *om.* D^z | sed — practicis *om.* Λ^{Ez} 6-7 ex actibus] actibus $D^2CP^*M^*SR^*I'VZ\Lambda^{E2G}$ per actus I^2 *om.* Λ^{YHO2}Σ 7 practici] *add.* practicis Λ^H 8 habitus] *praem.* igitur $I^2\Lambda^{E2HGO}$ *praem.* quia Γ^{D2} | actibus] *add.* intellectus C*P | practicis] practici P^2 8-9 sufficit R 9 eadem] eandem $S^*\Lambda^{O*}$ eas D ea ρπγβμυ | ille alius] habitus practicus R ille habitus Φρπγβμυ *add.* habitus $MS^2IVZ\Lambda^{O2}\tau$ 10 practici] *add.* sufficit T^2 *add.* dirigeret υ | consideratione] considerationi PSRI *add.* non Λ^{G*} 11 non] nec Λ^E | aliam] aliquam Λ^E alicui Γ^L | aliam rationem considerationi] c. a. r. Σ | rationem] rationi Γ^L *om.* Λ^E *add.* formalem Λ^{O2} | consideratione] consideratione $\Gamma^L\Lambda^E$ considerationi vel consiliationi (consil. *in corr.* $D^2\Gamma^{D2}$) ADC PMI*V*ZΓ^{-L} *add.* vel consiliationi Λ^{O2} 12 considerationibus] *rescr.* Γ^{N2} *add.* consimilibus $\Gamma^{BD}\tau$ *add.* similibus γ 13 Item] Praeterea Σ | accidentia] *add.* necessaria Λ^E | erunt] essent (*post* eodem Λ^E) $\Gamma^{BD}\Lambda^E$ρπγβμυ 14 vel] et $I^2Z\Lambda$Σ | non-ordinem] *add.* actus Λ^{GO*} 15 specifica] speculativi D *om.* Λ^E | actus *om.* Λ^Y | actus huius] h. a. Σ | huius] huiusmodi Λ^{Y2E} istius P^2(*in ras.*)Γ^{BD} eius C | similiter] simpliciter Λ^{H*} sicut Λ^E | nec] et R 16 Item] Praeterea Σ | tertio] secundo Γ^N | in se *om.* I | arguo sic *om.* ΛΣ 17 a per se condicione] a per se consideratione Γ^L a se (a se *om.* Λ^G) per considerationem $\Lambda^{G/O*}$ per condicionem Λ^{G2} | et essentiali] *om.* $P^2I^2\Lambda^{YE2HO'}$Σ essentiali Λ^{O2} 18-*p.* 168, 1 quam a — habitus *om.* Λ^{Ez} 18 condicione] consideratione Γ^{LN*} | illius] ipsius Γ^{BD} eius Σ eiusdem Λ^{YHO}

T [1] Cf. supra n. 239-240.

practicus ex condicione accidentali sui habitus, puta ex ordine voluntatis ordinantis actum eius ad aliud, multo magis potest dici practicus ex ordine essentiali actus quo actus dicitur essentialiter practicus. Ideo ab eodem videtur intellectus dici practicus a quo habitus et actus, licet non ita accidentaliter dicatur istud de habitu et actu sicut dicitur de intellectu, respectu cuius est accidens per accidens.

248 [Opinio secunda] – Aliter dicitur quod illud a quo habitus et actus dicuntur practici est finis et extensio cognitionis practicae ad praxim quae est extensio ad finem. [10]

Pro hac opinione auctoritates positae sunt prius[1].

249 Arguitur etiam per rationem. Primo sic, quia aut habitus dicitur practicus ab obiecto, aut a fine. Non ab obiecto proprio, quia intellectus 'extensione fit practicus'[a], quod non est verum nisi de eodem intellectu speculativo et postea practico extenso ad opus;

[a] *Sequitur textus interpolatus:* respectu eiusdem obiecti.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 condicione] ordine Λ^{E2} | ex^2] de Γ^L | ordine] condicione V$^\tau$ 2 aliud] *praem.* aliquid I | multo] *add.* enim R 3 quo] *praem.* a Λ^{G}τ 3-4 quo — practicus^1 *om.* M^{2}V^2 3 actus^2] habitus CM^2 habitus vel actus P *om.* Λ^{G}τ | essentialiter] esse Λ^E *praem.* esse I^{2}V^2 Λ^{-E} *add.* esse Σ 3-4 practicus] *add.* ex se vel ex habitu vel ex obiecto Λ^{O2} 4 Ideo] Item Λ^O | Ideo — practicus *om.* Σ^{U2} 4-5 habitus et actus] a. et h. CPMRIVZ 5 actus] *add.* dicuntur practici Λ^{G}τ | ita] ista P | accidentaliter] actualiter (*pon.* accidentaliter M^2) M | istud] illud IΓ^{BD}Λ^{YHO} | habitu et actu] a. et h. DCPMSRIVZ 6 dicitur *om.* I^{2}V^{2}ΛΣ | accidens] actus C*PMV 6-7 per accidens] per actus M$^\tau$ *om.* I^2 8 *adnot.* Opinio Henrici D^2 *et multi* 8-9 habitus et actus] a. et h. CPMRIVZΓ 9 finis et *om.* Λ^O 9-10 cognitionis — extensio *om.* M^2 10 quae *om.* Γ^{D2N2}Λ^{E2}Σ | finem] *add.* vel propter extensionem actualem vel aptitudinalem Λ^{O2} 11 auctoritates positae sunt prius] a. s. pos. pr. CPMRIVZ a. pos. pr. s. SI^N a. pr. pos. s. Γ^{BD} s. a. pr. pos. Σ *om.* Λ^{E2} | prius] *add.* in 2 quaestione supra Λ^{O2} 12 Arguitur] Dicitur A *praem.* Et Λ^{E2} | Arguitur — rationem] Per rationes autem arguitur Σ | etiam] igitur Γ *om.* Λ | rationes I^{2}Λ | Primo sic] Sic p. Λ 12-13 dicitur *om.* Λ^E 13 ab obiecto, aut a fine] a f. aut ab o. IZ | Non ab obiecto *om.* I^2 | ab^2] *add.* aliquo Λ^{G}τ | proprio] probo M^{2}R^{2}I^{2}Γ^{BD}Λ^H probatio C^{2}I^{N}Λ^{E2GO} 14 extensive ADRVI^{LN}Λ^Y | fit] sit ZΓ^L 15 intellectu] *praem.* in Λ^E *om.* D *add.* prius Λ^{G}ρπγβμυ | practico *om.* PI^{2}Γ^{D}Λ^{YEHGO2}Σ | extensio Λ^{H}Σ | opera MI*V* 16 respectu eiusdem obiecti = ADCPMSRI(*om.* I^2)VZΓΛ^{G}τ; ¶ *text. sign.* Non in libro Duns A^1

F 8-10 HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D); XII q. 22 in corp. (f. 498D); *Summa* a. 36 q. 4 ad 2 (I f. 236Z); a. 59 q. 6 in corp. (II f. 151F-152 I); a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (f. 160G); RICHARDUS DE MEDIAVILLA, *Quodl.* II q. 1 in corp. (10*vb*-11*va*); *Sent.* prol. q. 4 in corp. (3*ra*); AEGIDIUS ROM., *Sent.* I d. 19 pars 2 q. 2 princ. q. 1 in corp. (111*vb*); *Quodl.* II q. 19 in corp. et ad 2 (30*rb. va*); BONAV., *Sent.* I prooem. q. 3 in corp. (I 13*ab*). 12-p. 169, 5 HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D).

T [1] Cf. supra n. 223-225.

igitur circa idem obiectum potest esse consideratio speculativa et practica.

Secundo sic, quia medicina dividitur in speculativam et practicam, et tamen ipsa est de aliquo eodem subiecto, ut de sanitate vel de corpore sanabili. 250

Item, actus dicitur practicus quia bonus vel malus moraliter, bonitas et malitia moris competunt actui ex circumstantiis; inter circumstantias autem prima et praecipua est circumstantia finis[1]; igitur etc.[2] 251

Contra istam positionem arguo sic: quaero, aut habitus et actus dicantur practici propter extensionem actualem ad opus, vel tantum propter extensionem aptitudinalem vel habitualem ad opus? Non propter actualem (ut habetur in secundo articulo[3], et ipsi concedunt), quia tunc faber non intendens operari non haberet cognitionem practicam[4]; igitur propter extensionem aptitudinalem. Sed aptitudo non convenit uni naturae quae repugnat alii nisi propter aliquid absolutum in tali natura; quia enim haec 252

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 idem] illud Λ^H | obiectum *om.* PΛ^{YEHGO*}Σ 1-2 speculativa et practica] p. et s. CPM IVZΓ^{BD} 3 Secundo sic] Item MV Praeterea Σ | quia *om.* PMVΓ^{BD}Σ 4 et *om.* Λ^O | subiecto] obiecto (*ante* eodem Λ) DCI^{2}ZΛΣ 5 vel] et Λ^{GO} *add.* ut R* | de *om.* Γ^{LN}Λ^{YGO} 6 Item] Praeterea Σ *add.* tertio Λ^{O2} | actus] habitus Γ^N 7 bonitas] voluntas Λ^{Y*} *praem.* et C*P* *add.* autem Γ^{D2}Σ | et] vel RΛ^H | moris] maioris I*Λ^E 8 prima et *om.* V | praecipua] principalis I^{2}ΛΣ *om.* D^2 | est] videtur esse (e. v. Λ^{HO}) PI^{2}ΛΣ 9 etc. *om.* Σ 10 istam] illam CP*M | positionem] opinionem (*ante* istam Σ) PΣ | arguitur Λ^{G}τ | arguo sic *om.* Λ^{-G}Σ | aut] an Σρπβμυ | habitus ... actus] actus (*praem.* ut P*) ... habitus (*praem.* ut P*) CPMIVZΓ | et] aut DCPMR*V Γ^{LN*}Λ^O 11 dicantur = ADρπγβμυ dicatur Σ dicitur Λ dicuntur *rell.* τ | practicus ΛΣ | vel] naturalis M* aut CPI^{2}Λ^{-Y}Σ 11-12 vel tantum — opus *om.* D^2 | tantum *om.* RI^{2}ZΛΣ 12 extensionem] *om.* I^{2}ΛΣ *add.* non actualem sed ρ | vel habitualem = AD^2 | ad opus *om.* I^{2}V^{2}ΛΣ 13 habetur] videtur Λ^H | in] ex Λ^H *om.* CP | secundo] tertio M*S 14 conceduntur Z | quia] quod Γ^{L}τ *add.* propter aptitudinalem, quia τ | intendens operari] actu operans Γ^{N}Λ^{O2}ρπγβμυ actu operans nec actu intendens (i. a. R^2) operari R^{2}Γ^{BD} *add.* nec (sive non Λ^{H2}) actu operans VΛ^{H2} 15-16 aptitudinalem] appetibilem Γ^{N*} 16 quae] et MVΛ^{E}Σ 17 alii] alteri ΛΣ | nisi *om.* Z | aliquod IΓ^{BD}Λ^H | tali *om.* Λ^H | enim *om.* Λ^H

F 14 HENRICUS GAND., *Summa* a. 36 q. 4 ad 2 (I f. 236Z): Scientia pure practica ethica est, « quia ipsa, ut dicit Philosophus, 'non est ut sciamus, sed ut boni fiamus', operando, etsi aliquis non intendens operari poterit studere ethicae propter solam veritatis speculationem »; ib. a. 59 q. 6 in corp. (II f. 151F-152G); a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (f. 161N); *Quodl.* XII q. 22 in corp. (f. 498D); XIII q. 10 ad 1 (f. 534Q).

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* II d. 40 q. un. n. [3]; IV d. 14 q. 1 n. [19]; d. 26 q. un. n. [4]; THOMAS, *S. theol.* I-II q. 7 a. 4 in corp. (VI 66*b*). [2] HENRICUS GAND., *Quodl.* XIII q. 10 in corp. et ad 1 (f. 532Z-A. 533L-534N. 534 O); VIII q. 1 in corp. (f. 300E). [3] Cf. supra n. 236-238. [4] Cf. GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 355); THOMAS, *De veritate* q. 3 a. 3 in corp. (ed. Parmen. IX 57*b*).

natura est talis, ideo convenit sibi talis aptitudo; igitur praesupponit in ipsa consideratione aliquam condicionem intrinsecam per quam conveniat sibi talis aptitudo. Ista condicio considerationis in se est ab alia causa eius priore; sed causae priores eius sunt intellectus et obiectum; igitur convenit sibi ab intellectu vel ab aliquo obiecto.

253 Si dicatur quod finis est causa prior, immo prima inter omnes [11]
causas, secundum Avicennam VI *Metaphysicae*, et ita ab ipsa potest esse consideratio talis naturae ut ei conveniat talis aptitudo[1], contra: finis non est causa nisi in quantum amatus et desideratus movens efficiens ad efficiendum[2]. Sed aptitudo dicta convenit considerationi sive finis sit amatus sive non. Potest enim in intellectu esse dicta cognitio qualitercumque voluntas se habeat, immo si voluntas non esset coniuncta intellectui. Et ita a fine tamquam a finali causa non convenit aptitudo illa cognitioni; nihil enim inest ab aliqua causa quod inest illa non causante.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Tρτπγβμυ)

1 sibi] ei $\Lambda^{E}\Sigma$ *om.* Λ^{H} 1-2 praesupponit] supponit CMSR*I*VZ vel praesupponit supponit (!) P^{*} 2 ipsa] prima M^{*} *om.* V | consideratione] cognitione P^{2} | intrinsecam] intuitivam M^{2} 3 conveniat sibi] s. conveniat (-nit Γ) ΓΣ | Ista] Illa Γ^{LN} Haec autem Σ | condicio] aptitudo Λ^{E} *add.* intrinseca practicae Λ^{O2} 4 est *om.* Λ^{Y} | alia] aliqua $C^{2}I^{2}V\Gamma^{-L}\Lambda\Sigma$ | sed *om.* Λ^{YEHO*} | sed causae] causae autem $\Lambda^{G}\Sigma$ | eius² *om.* Γ^{BD2} 5 intellectu] *praem.* aliquo CPMSRI*VZ$\Gamma^{L}\Lambda^{-O}$ *add.* aliquo Γ^{BN} 5-6 intellectu — obiecto] intellectu vel obiecto Σ obiecto vel (*add.* ab Λ^{YH}) intellectu Λ *add.* non ab intellectu, quia intellectus est potentia communis cognitioni practicae et speculativae Λ^{O2} *add.* non ab intellectu, quia tunc omnis consideratio esset practica, cum omnes sint in intellectu et omnium sit unus intellectus ρπγβμυ 7 quod = ADΛ^{E} etiam quod VΛ^{GO}τ quod etiam (etiam *om.* I^{2}) *rell.* ρπγβμυ | est] dicatur R | causa] iam Z | prima] prior Σ *add.* scilicet A^{*} | inter] secundum Λ^{G} secundum consideratione Λ^{O*} 8 ipsa] illa D ipso $I^{2}\Lambda^{HO}\Sigma$ 9 potest] *add.* talis Λ^{G} | esse consideratio talis] e. t. c. (c.] condicio $P^{2}\Gamma^{N2}$ *om.* Λ^{E2}) DC'PMSRI'V$\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ c. e. t. $C^{2}I^{2}\Lambda^{-E}\Sigma$ | consideratio] condicio ρπγβμυ | talis aptitudo] a. t. (*add.* consideratio Λ^{E*} *add.* finis Λ^{GO}) $I^{2}\Lambda$ 10 finis *om.* Λ^{YE2}(*post est*)^{O2} | amatus et desideratus] d. et a. $\Lambda^{O}\Sigma$ 11 movet $R^{2}I^{2}V^{2}\Gamma^{BD2N2}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | aptitudo dicta] d. a. Σ | dicta] divina Z ista Λ^{O} 12 considerationi] consideranti considerationis Λ^{G*} cognitioni P^{2} | finis sit] s. f. CP$\Lambda^{O}\Sigma^{U}$ | sit] fit Γ^{N} | sit amatus sive non] amatus sit sive non amatus Γ^{BD} 12-13 in intellectu esse] e. in int. Σ 13 dicta] divina Z talis ρπγβμυ | cognitio] condicio (*pon.* consideratio Γ^{D2}) $R^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{H2}$(*in ras.*) *add.* sic ordinabilis et operabilis practice Λ^{O2} 14 intellectui] *add.* adhuc inesset sibi dicta aptitudo $T^{2}\tau$ *add.* adhuc notitia de se esset practica Λ^{O2} | a^{2} *om.* $M^{*}\Lambda^{Y}$ 15 finali causa] c. f. Γ | aptitudo illa cognitioni] cognitioni aptitudo Σ | inest] per se est Λ^{H} 15-16 inest — inest] convenit alicui a causa aliqua quod inest illi causa Σ 16 illa] ista Λ^{H*} *add.* causa $CPM^{2}I^{2}\Gamma^{BD}\Lambda$

F 8 AVICENNA, *Metaph.* VI c. 5 (94*va*).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* XIII q. 11 ad 3 (f. 537N). [2] Cf. ARISTOT., *Metaph.* V t. 2 (Δ c. 2, 1013*b* 9-11); XII t. 36-37 (Λ c. 7, 1072*a* 26-27; 1072*b* 3); *De gener. et corrupt.* I t. 55 (A c. 7, 324*b* 13-18).

Si dicas, finis aptus est amari antequam aptitudo illa insit cognitioni, contra: hoc non salvat propositum, quia effectus nihil habet ab aliquo causaliter quia illud natum esset causare nisi actu causet; igitur cognitio non habet aptitudinem, sive naturam illam quam consequitur talis aptitudo, a fine aptitudinaliter causante nisi actu causet; nec causat in actu ut causa finalis nisi ut actu amatus et desideratus moveat efficiens ad agendum; igitur etc.

Praeterea, aut finis ut elicitus vel habitus extra facit habitum 254
esse practicum, aut ut finis consideratus et intentus. Non ut elicitus extra, quia sic est posterior habitu, et effectus aliquo modo; sed effectus non distinguit causam. Si ut cognitus, sic habet rationem obiecti; ergo obiectum distinguit. Si ut intentus, hoc iam improbatum est[1], quia ante naturaliter quam intendatur est cognitio talis[a].

---

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus*: Praeterea, si scientiam esse practicam et ordinari ad praxim ut ad finem convertantur[2], ergo moralis scientia non est

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 dicas] *add.* quod Γ^{N2} | finis] *om.* $\Lambda^{YE2HO*}\Sigma$ *add.* est Λ^{G} | aptus] *add.* natus IZΛ^{GO2} ρπγβμυ *pon.* aptus natus P^{2} | est *om.* Λ^{G1} 1-2 aptitudo — cognitioni] cognitioni insit ista condicio Λ^{H} | cognitioni] cognitio Λ^{E*} *add.* practicae Λ^{O2} 2 contra *om.* $\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ 2-3 quia — causaliter *om.* R^{2} 2 quia effectus *om.* Λ^{GO} | nihil] vel M^{2} *add.* enim Λ^{GO} 3 habetur Λ^{GO} | causaliter] causante Φ^{P} *edd.* | quia] quod $CM^{2}IZ\Gamma^{D}\Lambda^{HGO}\Sigma$ *praem.* per hoc C^{2} *om.* P^{*} | quia — causare *om.* Λ^{E} | est VΛ^{O} | nisi] *add.* illud R | actu *om.* Λ^{G*O2} 4 causat R | aptitudinem] habitudinem $R^{2}\Gamma^{N2}$ | sive] secundum $M^{*}R\Gamma^{D2}$ | illam] istam Λ^{HGO} *om.* Λ^{E} 5 sequitur Γ^{B} 6 nisi[1]] non Λ^{Y*} *add.* ut R *add.* finis Λ^{G2} | causet] esset $\Gamma^{N*}\Lambda^{GO*}$ *om.* Λ^{Y2} | nec causat in actu *om.* Λ^{O2} | nec] *in corr.* D^{2} non $\Gamma^{N2}\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$ | causat] causatum D^{*} *praem.* autem $\Lambda^{G}\Sigma$ *add.* autem Λ^{O2} | in actu] actu CPMIVZ$\Gamma^{BD*}\Lambda^{O2}$ [[*ante* causat CPMIVZ]] | finalis] *pon.* vel finis Λ^{O2} | ut²] in Λ^{GO*} | actu³] actus $M^{*}S$ 7 consideratus D | agendum] efficiendum $\Lambda^{E}\Sigma$ | igitur etc. *om.* $I^{2}\Lambda\Sigma$ 8 Praeterea] Prima D^{*} Item $R\Gamma^{D}$ | aut] autem D | elicitus vel habitus = AΦ^{P2} elicitus (*praem.* cognitus aut ut Λ^{G}) et habitus (*add.* autem Λ^{G*}) Λ^{G} *edd.* habitus vel elicitus (e. *post* extra) $\Lambda^{O'}$ elicitus (*post* extra Λ^{O2}) DCP²(*in ras*)MSRIZ$\Gamma\Lambda^{E2}$(*in ras.*)$\Lambda^{O2}\Sigma$ habitus V^{2}(*in ras.*)Λ^{YH} | faciat $MS^{*}Z$ 9 ut¹ *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda^{YG}$ | finis] *om.* $I^{2}\Lambda^{-G}\Sigma$ *add.* vel $I^{*}Z$ *add.* ut Γ^{N2} | consideratus] desideratus Z cognitus Γ^{N2} *pon.* cognitus M^{2} | et] aut Λ^{O}ρπγβμυ aut ut $CPM^{2}\Gamma^{N2}$ 9-10 elicitus] *add.* et habitus Λ^{G}ρπγβμυ 10 extra *om.* $P^{*}\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ | et] ut P $I^{2}Z\Lambda^{YEHG*O}\Sigma$ | et — modo *om.* R^{2} | effectus] *add.* eius Λ^{O2} | aliquo modo *om.* I^{2} 10-11 aliquo — effectus *om.* M 11 sed] et R secundum Z | sed effectus] effectus autem $I^{2}\Lambda\Sigma$ | distinguunt Λ^{H} | Si] *in ras.* Λ^{O2} Sed $DI^{*}\Gamma^{N*}$ | cognitum Γ^{BD*} 12 ergo] *add.* ut R^{*} | distinguit] non distinguit causam. Si ut intentus, sic rationem obiecti; ergo obiectum distinguit P^{*} (*cf.* 11-12) | Si] Sed D *praem.* Sed Λ^{E} | intentus] intellectus Γ^{B*} *add.* et amatus $M^{2}\gamma$ | iam] *post* est¹ (13) Λ^{GO} autem Λ^{E} *om.* Σ 13 improbatum est] e. i. Σ probatum est ZΛ^{O*} improbatur R | ante naturaliter quam] antequam naturaliter $R^{2}I^{2}\Gamma^{BDLN'}$ naturaliter antequam $CP\Gamma^{N2}\Lambda\Sigma$ | intendatur] intenditur Z *om.* P^{2} *add.* ut praevia voluntati Λ^{O2} 13-14 cognitio talis] t. c. Σ *add.* a voluntate Λ^{O2} 15-*p.* 173, 13 Praeterea — praxis = $ADM^{2}R^{2}IVZ\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ *edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat, sic in libro Duns A^{1} Vacat $D^{2}V^{2}$ [[*Hae notae criticae codd.* $A^{1}D^{2}V^{2}$

T [1] Cf. supra n. 253. [2] Cf. supra n. 248.

255 Praeterea, non omnis cognitionis practicae finis est praxis. Aliqua enim intellectio practica est respectu praxis potentiae inferioris, ut puta quae est appetitus sensitivi vel potentiae moti-

practica. Consequens est contra Philosophum I Ethicorum et II[1]. Consequentia probatur, quia finis eius est felicitas, quae secundum ipsum, X Ethicorum[2], consistit in speculatione, non in praxi. – Si dicatur quod felicitas est finis eius remotus sed finis propinquus est praxis, scilicet dirigere in actum virtutis propter felicitatem, contra: ad dirigere non ordinatur necessario nisi aptitudinaliter; sed necessario est practica; ergo hoc erit, secundum dictam responsionem[3], quia aptitudinaliter ordinatur ad dirigere. Sed hoc est idem esse quod directivam; ergo est practica quia est directiva. Sed esse practicam et esse directivam

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}FXBρτπγβμυ)
comprehendunt etiam textum Praeterea (*p.* 172, 1) — sensitivae (*p.* 173, 4), *vide hic ad* 1-*p.* 173, 4]] Vacat in libro Duns F^{1} Additio X^{2}B^{2} Extra I^{2}(*text. et mg.*), *text.* Si dicatur (6) — praxis (*p.* 173, 13) *sign.* Extra R^{2}Γ^{LIN2}Λ^{O2}; *notat hoc loco* Hic deficit aliquid C^{2} 15 Praeterea] Prima D* Item R^{2} 16 et] *add.* ipsam M^{2}R^{2}IVZΓ | praxim ut ad finem] f. ut ad p. Λ^{O} | convertantur] *add.* inter se Λ^{O2} | moralis] maior V* | esset M^{2}IVZΓΛ^{-Y}Σ^{U} esse Σ^{Q} 16-*p.* 172, 4 est practica] p. e. D*

1-*p.* 173, 4 Praeterea — sensitivae] *om.* (*sed not.* Hic deficit membrum Λ^{Y2}) Λ^{Y}; ¶ *sign. insimul cum textu* Praeterea (*p.* 171, 15) — praxis (*p.* 173, 13): Vacat, sic in libro Duns A^{1} Vacat D^{2}V^{2} 1 Praeterea — praxis *om.* Λ^{E2} | Praeterea] Contra RΓ^{B2D2N2}Λ^{E2HGO2} | praxis] *add.* volitiva Λ^{O2} 2 practica *om.* Σ 2-3 inferioris *om.* A 3-*p.* 173, 1 ut puta — inferioris *om.* I^{2}Z 3 ut *om.* Λ^{EHO}Σ | quae est *om.* CPMSR*I^{2}V | sensitivi] sensitivae CPMS potentiae sensitivae Γ 4 est *om.* R^{2} | contra] falsum secundum Λ^{GO} | I] X Λ^{H} | Ethicorum et II] et II Ethic. Σ *adnot.* I Ethic. cap. 3: finis eius non cognitio, sed actus. II Ethic. cap. 2: praesens negotium non est gratia speculationis; non enim ut sciamus ibidem virtutem scrutamur, sed ut boni efficiamur Γ^{D2} | et II] et III Λ^{HG} cap. 2 M^{2}IZΓ^{N} cap. 3 R^{2}Λ^{O} et 10 ρπβμυ cap. 2 et 10 γ 5 probatur] arguitur ρπγβμυ | eius] *om.* R^{2}Λ^{G*} *add.* scilicet moralis scientiae Λ^{O2} | ipsum] Philosophum M^{2}R^{2}IVZΛ^{GO} | X] VIII R^{2} in X ΓΛ^{EH} in IV (*pon.* X Λ^{G2O2}) Λ^{GO} | Ethicorum] Physicorum Λ^{G2O2} 5-6 Ethicorum — finis eius *om.* D 6 non] *add.* autem Σ | est finis *om.* Γ^{D2} | eius *om.* M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{HGO}Σ 7 sed] si Γ^{N}Σ^{Q} *om.* R^{2} | finis propinquus est praxis] praxis e. (e. *om.* Λ^{GO}) f. p. M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{HGO}Σ prop. e. f. p. Λ^{E} | scilicet *om.* I | dirigere] *post* actum Λ$^{E'}$ *post* virtutis Λ^{E2} | virtutum R^{2}ΓΛ^{E} 8 felicitatis I | contra] *add.* scientia moralis Λ^{O2} | ordinatur] requiritur D | necessario *rescr.* Λ^{O2} | aptitudinaliter] appetit Λ^{G*} 9-10 sed — aptitudinaliter *om.* D^{2} 9 sed necessario] necessario autem M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{-Y}Σ | erit] est Γ^{D}Λ^{GO*} *add.* practica Λ^{O2} | dictam] divinam Z | responsionem] rationem I *praem.* rationem vel Λ^{O2} *add.* practica Γ^{N2} 10 ordinatur ad dirigere] ad d. o. IZ | Sed *om.* M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{-Y} | Sed hoc] Hoc autem Σ | est] erit M^{2} | est idem] i. e. Σ | idem *om.* Λ^{E} | esse quod] q. e. (est Λ^{E}) M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{EO2}Σ 10-11 directivam] directam D^{2} directivum ρπγβμυ *add.* et esse practicam Λ^{H} 11 ergo] et tunc Λ^{GO} | ergo — directiva *om.* Γ^{N} | est^{1}

T [1] Cf. ARISTOT., *Eth. ad Nic.* I c. 3 (A c. 1, 1095*a* 5-6): «finis [politicae] est non cognitio, sed actus»; II c. 2 (B c. 2, 1103*b* 26-30): «Quoniam igitur praesens negotium [scientiae moralis] non contemplationis gratia est, quemadmodum alia (non enim ut sciamus quid est virtus perscrutamur, sed ut boni efficiamur, quia nullum utique esset proficuum eius), necessarium est scrutari ea quae circa operationes, qualiter operandum est eas». — Cf. supra p. 169 ad 14. [2] Cf. ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 8 (K c. 7, 1177*a* 12-1177*b* 1); c. 10 (c. 8, 1178*b* 7-32; c. 9, 1179*a* 22-32). Cf. supra p. 10 ad 5-6. [3] Cf. supra p. 171, 15-172, 4.

vae; nullus autem actus potentiae inferioris est finis actus intellectus, quia nihil ignobilius est per se finis nobilioris; actus intelligendi est nobilior et perfectior quocumque actu cuiuscumque potentiae inferioris sensitivae.

Dicitur quod licet intellectio sit nobilior in esse naturae quam 256
operatio potentiae inferioris, non tamen in genere moris, quia melius moraliter est fortiter agere quam cogitare fortiter agere.

Contra hoc dupliciter. Primo quia falsum supponitur, nam 257

idem sunt, ex secundo articulo[1]; ergo ex dicta responsione[2] sequitur quod ipsa sit practica quia practica. Item, dirigere est actus intellectus, quia eius est habitus, a quo iste actus elicitur; nullus autem actus intellectus est praxis, ex
[12] primo articulo[3]. – Ideo aliter diceretur[4] quod finis scientiae moralis ad quem ordinatur est actus virtutis, sicut et finis prudentiae, – et ille actus est praxis.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)
om. Λ^{E} | est practica] p. e. Λ^{O} | est^{2} *om.* Λ^{G}ρπγβμυ | Sed] sive Λ^{G2} *add.* quia ρ | esse practicam et esse directivam] esse d. (d. e. Λ^{E}) et esse (esse *om.* R^{2}Γ^{BDN2}) p. M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{-Y}Σ

1-2 intellectus] *add.* quia nullus talis est nobilior actu intellectus τ 2 est *om.* M*S | est per se finis] p. se e. (e. *om.* M*) f. MRI*VZΓ p. se f. e. CP *add.* actus Γ^{BD*N} | nobilioris] nobilius M* ignobilioris υ 3 cuiuscumque *om.* V 4 inferioris sensitivae] s. i. Λ^{HGO}Σ | sensitivae *om.* Γ^{N2}Λ^{E} 5 Dicitur] *praem.* Sed Λ^{E} 5-6 Dicitur — inferioris *om.* Γ^{N2} | quam operatio] operatione Γ^{N2} 6 operatio] actus Σ | morum Γ^{-B} 6-7 melius moraliter] mor. mel. Σ 7 fortiter^{1}] formaliter AR*Λ^{H*} *om.* Γ^{N2} | cogitare] *in ras.* P^{2} cognoscere Φ cognoscere vel cogitare Λ^{G}τ cognitio vel *in ras.* Λ^{O2} *add.* tantum cognoscere Λ^{O2} *add.* secundum prudentiam Λ^{H2} | fortiter^{2}] formaliter AR*Γ^{N*}Λ^{H*} 8 hoc] hic M | quia] quod ZΛ^{G} *add.* hoc Λ^{H} | falsum supponitur] s. (praesupponitur Σ^{Q}) f. Σ | supponitur] supponit Λ^{GO} *add.* scilicet quod actus potentiae inferioris est melior moraliter Γ^{D2} *add.* quod actus Λ^{E†} 9 idem sunt] s. i. Σ | sunt] est Λ^{GO} | ex secundo] ex tertio R^{2} [...] Λ^{E2} | ergo] *add.* et Λ^{HO} | dicta] divina Z | responsione] *praem.* ratione vel Λ^{O2} 10 ipsa *om.* Σ | sit] est M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{E2HGO}Σ *om.* Λ$^{E'}$ | quia^{1}] *om.* Γ^{N2}Λ^{E2G} *add.* est M^{2}R^{2}IVZΓ^{BDLN2}Λ^{E2HO}Σ | practica^{2}] *om.* VΓ^{N2}Λ^{E2G} *add.* hoc nihil est ρπγβμυ | Item] Praeterea Σ | eius *om.* I 11 habitus] *add.* scilicet prudentia Φρπγβμυ | iste] ille Λ^{G} *om.* M^{2}R^{2}IVΓ^{BDLN2}Λ^{E} | iste actus] a. i. ΓΛ^{O} | elicitur] est (*post* quo) elicitus ρπγβμυ | nullus] verus Γ^{L} | actus^{2} *om.* Λ^{E*} | ex] in Λ^{H} 12 articulo] *add.* ergo a directione quasi a fine proximo et praxi scientia moralis non erit practica Λ^{O2} | Ideo aliter diceretur] Ideo d. a. Σ *adnot.* Tertia opinio quae est cuiusdam discipuli Henrici Λ^{H2} | diceretur] videretur M^{2} dicitur DM^{3}Γ^{BD} *add.* scilicet Γ^{D2} | scientiae moralis] m. s. Λ^{G} 12-13 ad quem — prudentiae] sicut (*om.* I) et prudentiae est actus virtutis moralis ad quem (quam Σ^{Q}) ordinatur (terminatur Σ) M^{2}R^{2}IVZΓΛ^{EH}Σ sit prudentia et prudentiae (et prud.] quae Λ^{G2}) est (est *om.* Λ^{G}) actus virtutis moralis ad quem ordinatur (*add.* scientia vel cognitio moralis Λ^{O2}) Λ^{GO} 13 et^{2}] *om.* IΣ^{U2} *add.* recte Λ^{H}τ | ille] iste Λ^{GO}Σ^{U} | ille actus] a. (*om.* Σ^{U2}) i. Λ^{EH}Σ | est^{2}] dicitur M^{2}R^{2}IVΓ

F 5 HENRICUS GAND., *Quodl.* I q. 14 in corp. (f. 11K); XII q. 29 ad 4 (f. 517Q); q. 14 in corp. (f. 492T-493X). Cf. GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 6 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 325).

T [1] Cf. supra n. 237. [2] Cf. supra p. 171, 15-172, 4. [3] Cf. supra n. 228. 232. [4] HENRICUS GAND., *Quodl.* XII q. 14 in corp. (f. 494C); *Summa* a. 36 q. 4 ad 2 (I f. 236Z): «Ethica est practica simpliciter et per se ratione qua scientia est, quia finis eius est operatio boni et non speculatio veri ut in ea sit status»; a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (II f. 161 O-P).

actus potentiae inferioris non est bonus moraliter nisi quia conformatur rationi rectae ut regulae suae[1]; igitur rectitudo rationis est causa bonitatis talis in actu illo et non e converso; sed actum rationis esse sic rectum est ipsum esse bonum moraliter sicut intellectio potest esse bona moraliter. – Confirmatur ratio, quia prudentia est simpliciter melior virtute morali ut est in appetitu sensitivo; igitur et actus eius ut eius est melior actu illius ut illius; igitur iste ut practicus sicut potest intellectio esse practica est melior illo ut practico sive bono moraliter. Ex hoc patet quod probatio de cogitare non valet; quando enim quaeritur excellentia unius ad alterum, non debet comparari optimum ad infimum, sed optimum ad optimum vel simpliciter ad simpliciter debet comparari. Sicut ergo accipit optimum ibi, puta 'fortiter agere extra', ita debet accipere in intellectu 'dictare secundum prudentiam fortiter agere'. Hoc secundum est melius etiam moraliter, quia ut regula habet bonitatem formalem quae est rectitudo propria; aliud est tantum bonum materialiter, quia ex se non est bonum

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{EF}$Kρτπγβμυ)

2 rationi rectae] rect. (*om.* M^{2}) rat. MIZΛ^{-E} | regulae suae] s. r. Σ | rationis] hominis Γ^{L} *add.* non Λ^{E*} 3 illo] isto Λ^{YO} suo D *add.* potentiae inferioris Λ^{O2} | et] sed et (*et om.* R^{2}) R *om.* Γ^{BD} 4 esse sic] s. e. $\Lambda^{E}\Sigma$ | rectum] regulam (-la μ) ρπβμυ | sicut] sic ergo Γ^{N2} 5 ratio *om.* Σ 6 melior] nobilior $\Gamma^{N2}\Lambda^{YE*HGO}\Sigma$ melior vel nobilior CP *praem.* nobilior et M^{2} *om.* D^{E} | ut] *add.* virtus moralis M^{2} 7 eius ut eius] eius (*praem.* ut D^{2}) DMSRI*V*Γ^{N*} ut eius A *add.* est $\Lambda^{G}\Sigma$ | ut illius] *om.* $M^{E}\Gamma^{LN2}$ *add.* est $\Lambda^{G}\Sigma$ 7-9 ut illius — melior illo *om.* D^{E} 8 iste] ille MS$\Lambda^{HG}\Sigma^{Q}$ *add.* actus M^{2}IZ *add.* actus intellectivus Λ^{O2} | potest intellectio] i. p. Σ 9 illo] isto S$\Gamma^{D*}\Lambda^{YHO}$ illius Γ^{N*} | patet] probo D^{*} apparet Γ^{BD} | probatio] cogitatio Λ^{O*} propositio CPZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}$ 10 de cogitare] de cognitione Λ^{E} de cognitione sive de cogitare Λ^{G} de nobilitate (nob. *in ras. et add.* vel cogitare Λ^{H2}) Λ^{H} de cogitare fortiter agere Φ *edd.*, *om.* $\Lambda^{O'}$ de fortiter agere vel de cognoscere fortiter agere Λ^{O2} *add.* fortiter agere C^{2} 11 ad alterum] ab altero Λ^{H} | debet] oportet (*pon.* debet Λ^{O2}) Λ^{GO} | comparari *om.* Z$\Lambda^{YH}\Sigma$ 11-12 sed optimum ad optimum *om.* R^{E} | sed — comparari *om.* Γ^{B} 12 simplex ad simplex PΓ^{L} | debet comparari = Aρ comparari DZ proponi Λ^{H}(*om.* Λ^{H2})Σ 13 accipit = ADI^{2} est (*post* optimum Z *pon.* accipis M^{2}) C'PMSR'I'VZΓ est accipere (-ceptum C^{2}) $C^{2}R^{2}\Lambda^{EH2GO}$ *edd.* | ibi] ita Γ^{D} *add.* in potentiis inferioribus in intellectu practico Λ^{O2} | fortiter] formaliter AM*S*R*Λ^{E*H*} | extra] *in ras.* Λ^{H2} *om.* Λ^{GO2} *edd.* | ita] *in ras.* Λ^{H2} aliqua Z 14 debet] *om.* C'M'SR'I^{E}Z$\Gamma^{B'DLN'}\Sigma$ est R^{2}V$\Gamma^{B2}\Lambda^{H2GO}$ debes *post* accipere M^{2} oportet C^{2}(*post* intellectu)Γ^{N2}(*post* accipere) | accipere] accipe C$\Lambda^{Y}\Sigma$ capere Λ^{E} *add.* etiam Λ^{O} | dictare] actum dictantem Σ *add.* et P^{2} 14-15 fortiter] formaliter (*pon.* fortiter M^{2}) MR*I*Λ^{H*} 15 Hoc] *praem.* Et $\Gamma^{D2}\Sigma$ *add.* autem I^{2} | secundum] quod Λ^{H} *add.* est I^{2} *add.* ex se Λ^{O2} | melius] *add.* isto (illo Λ^{G} *add. ultra* primo Λ^{O2}) Λ^{HGO} *add.* primo $M^{2}I^{2}$ | etiam] et Λ^{H} *om.* $\Lambda^{EGO}\Sigma$ | moraliter] *add.* et (illo etiam μ) formaliter M^{2}γμ | quia] *om.* M^{E} *add.* hac Λ^{G} | ut *om.* Λ^{O} 16 formalem] formaliter Σ moralem ρπ *praem.* moralem γ *add.* moralem μυ 17 aliud] ad D^{*} aut (*pon.* aliud S^{2}) S *add.* scilicet fortiter agere extra M^{2}Kγ | materialiter] moraliter $\Gamma^{B*}\Lambda^{H}$ρ

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* II d. 40 q. un. n. [3]; I d. 17 pars 1 q. 3 n. [3].

moraliter circumscribendo ordinem ad regulam istam et ad voluntatem imperantem.

Secundo, prima responsio[1] non videtur ad propositum: quaeritur enim unde intellectio sit practica, non supponendo eam esse practicam, potissime cum nec supponatur de illa prima circumstantia quae est finis sed inquiratur[2]; igitur ut quaeritur de intellectione practica, et prima circumstantia a qua foret practica, ipsa tantum accipitur ut est illud quod est in esse naturae; igitur sic distinguere de ipsa secundum bonitatem moris et naturae, nihil est aliud quam supponere quod quaeritur et distinguere aliquid ut consideratur praecise sub altero membro distinctionis. 258

Ideo corrigitur ista opinio[3] ab aliis et dicitur quod habitus dicitur practicus a fine qui est consideratio practica; proprius enim finis cuiuscumque habitus est actus eius. – Sed contra istud. Si consideratio ista quae est finis habitus est practica, ergo ipsa habet causam ex qua dicatur practica: aut ergo finem illius conside- 259

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 moraliter] formaliter (fortiter Γ^{D}) vel moraliter Γ^{BD} *praem.* formaliter vel R^{2} 3 Secundo] *praem.* Praeterea $M^{2}\Lambda^{G}$ *praem.* Sed Λ^{H} | prima] praedicta R^{2}(*in ras.*)Γ^{D2LN} quia V illa *post* responsio Λ^{H2}τμυ *om.* $I^{2}\Lambda^{H'}$ρπγβ | prima — videtur] ostenditur quod responsio illa non est Σ | non] *add.* est ut Λ^{H} | videtur] valet Γ^{N} 3-4 quaero $R^{2}\Gamma^{-L}$ 4 non] *add.* iam ρπγβμυ | eam] illam Z$\Lambda^{G}\Sigma$ istam Λ^{YHO} [[*ante* suppon. ZΛ^{YHO}]] *om.* Λ^{E} 5 nec] non $R^{2}\Gamma^{-L}$ *om.* D^{E} | illa] *in ras.* R^{2} ista DΛ^{GO} ipsa VZ$\Lambda^{YEH}\Sigma$ 6 inquiratur] inquiritur AR*Γ^{LN} *add.* de illa R^{2}(*in ras.*)Γ^{BDN2} 6-7 igitur — intellectione] igitur (etiam Λ^{G}) de intellectione (intentione Λ^{G}) qua Λ^{GO*} 6 ut] cum ρπγβμυ 6-7 quaeritur de intellectione] de i. q. (*add.* vel intentione R^{2}) R$\Gamma^{B}\Lambda^{YH}\Sigma$ 7 a qua foret] qua sit Σ | foret] *in corr.* Λ^{H2O2} formaretur D formaliter Λ^{G} 8 accipitur] accipit D *add.* hic Λ^{G} 9-11 de ipsa — consideratur] aliquid quod continetur ut distincte et Λ^{G} 9 de ipsa *om.* D | secundum] per Γ^{BD} *om.* Γ^{N*} | bonitatem] scientiam D^{E} 10 est aliud] a. e. $\Gamma\Lambda^{O}\Sigma^{Q}$ | supposito Γ^{D*L} | aliquid] aliquod D *om.* Z 11 consideratur] consideretur $\Gamma^{N*}\Lambda^{E}$ *add.* ut Λ^{H*} | sub] ab Γ^{LN*} *add.* aliquo Λ^{G} 12 *adnot.*: Correctio opinionis A^{1} Tertia opinio quae est Aureoli et Ocham Λ^{H2} Joannes Rodicon in prologo primi, quaest. 6 art. 2 sequitur hanc correctionem (seq. — correct. *om.* β) βμυ Varo lib. I quaest. 4, Ioannes Roditon in prologo quaest. 6 art. 2 et hanc insequitur Ocham γ | Ideo *om.* Z$\Lambda^{-G}\Sigma$ | ista] illa P^{2}MSV$\Gamma^{BD}\Lambda^{G}$ haec Σ | opinio] distinctio Λ^{O*} *add.* quarta Λ^{O2} | et dicitur *om.* $I^{2}\Lambda^{-G}\Sigma$ | habitus] *om.* Λ^{E} *add.* qui P^{2} 13 dicitur] est V *om.* D*M* | fine] *add.* proprio Λ^{O2} | consideratio] *add.* vel cognitio Γ^{N2} *add.* id est opinio Λ^{H2} 14 actus eius] e. a. $\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* sicut proprius finis actus est obiectum; tum quia actus proprius principalior inest (?) non secundum causam formaliter tantum (?) Λ^{O2} | Sed *om.* Λ^{G} | istud] illud $\Gamma^{BD}\Lambda^{H}$ inest Λ^{O} *om.* Σ 15 ista] illa CMSVΓ est D^{*} *om.* Σ^{U2} | habitus] *in ras.* Λ^{E2} *om.* Z 16 ex]

F 12 GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 355): «scientiae practicae... non est nisi unus finis in actu proximus et immediatus, scilicet speculatio vel consideratio rei operabilis»; ibidem (p. 350): «Et etiam habitus ex talibus [practicis] considerationibus causatus et derelictus dicetur habitus practicus».

T [1] Cf. supra n. 256. [2] Cf. supra n. 248. [3] Cf. ibidem.

rationis, et hoc iam improbatum est[1]; aut obiectum, et tunc sequitur quod ipsum obiectum est prior causa a qua dicitur habitus practicus quam ipsa consideratio, et habetur propositum, quod ab obiecto tam habitus, licet mediate, quam actus dicitur practicus.

260 [Opinio propria] – Concedo igitur quod habitus non dicitur practicus ab actu proprio, quia et ille est practicus a causa priore. Nec cognitio aliqua habitualis vel actualis est per se practica quia ordinatur ad praxim ut ad finem; potest tamen quandoque habere primam extensionem, scilicet conformitatem[2] ad praxim, a fine ipsius praxis, non tamen in quantum est finis sed in quantum est obiectum. [13]

261 Primum[3] patet. Quandoque enim prima principia practica sumuntur a fine praxis, et ita ille finis, ut causa praxis prima, in genere illo includit virtualiter totam notitiam, et ita ipsa notitia habet quiditatem suam et aptitudinem ab illo.

262 Secundum[4] patet. Ideo enim praxis dat talem aptitudinem sive talem naturam habentem aptitudinem, quia ut obiectum primum includit principia, et mediantibus illis conclusiones, et ita totam notitiam practicam; non autem in quantum finis, tum quia

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

a D *om.* ZΓ^{BD*}Λ^{-G}Σ | dicitur Γ^{BD} | ergo] habet Λ^{H} 16-*p.* 176, 1 considerationis] *add.* vel cognitionis Γ^{N2}

1 improbatum est] improbatur Γ^{L} | est *om.* M*SR*Γ^{N*} 2 quod *om.* MSR*I*V*Γ^{B*D*LN*} | ipsum] *add.* obiectum a quo cognoscitur habet (?) talem ex m[...] Λ^{O2} | obiectum] *add.* igitur C*MSR*I*VΓ^{BD*LN*} *add.* autem Λ^{O2} | habitus] actus V* *praem.* tam πγβμυ 3 ipsa *om.* A 4 habitus] *add.* causatur Λ^{G} *add.* immediate quam ipsa consideratio Λ^{E} 5 dicitur] *add.* primo CPMSRIVZΓΛ^{YEHGO}Σ *edd.* 6 actu] *in corr.* R^{2} *add.* primo Λ^{G}τ | quia — priore *om.* R* | et *om.* R^{2}Γ^{BD*N}Λ^{H} 7 cognitio aliqua] a. c. Σ | aliqua] alia Λ^{GO*} *om.* Λ^{E} *add.* vel CP | vel] nec IΓ^{B} | vel actualis *om.* V*Σ^{U*} | se] *add.* intrinsece Λ^{O2} 8 finem] *add.* quia hoc est sibi accidentale (?) Λ^{O2} | quandoque] *add.* cognitio practica Λ^{O2} 9 primam] propriam P^{2}(*in ras.*)RΓ^{BD*} ipsam Γ^{N}Λ^{O2} *om.* M^{2}Λ^{G} | primam extensionem] e. p. Λ^{E}Σ | scilicet] secundum Λ^{GO*} 11 obiectum] *praem.* primum Φρπγβμυ *add.* cognitum Λ^{O2} 12 Quando Γ^{LN*} | Quandoque enim] quia quandoque Σ | prima *om.* Γ^{BD*} 12-13 sumuntur] sciuntur Σ 13 ille] iste DP^{2}(*in ras.*)SΓΛ^{GO} | praxis^{2} = A 15 aptitudinem] *add.* suam Γ^{B}Λ^{O} | illo] isto Λ^{Y} *add.* obiecto R^{2}τ *add.* fine ρπγβμυ 16 Secundum] *in corr.* Λ^{E2O2} Secundo Σ^{Q} | praxis] finis I^{2}Λ^{O2} *praem.* finis R^{2}Γ^{B2N2}ρπγβμυ *om.* C^{2}M^{2}ZΓ^{D2}Λ^{YH*}(*post* dat)$^{G2O'}$Σ | dat talem] t. (tale M*) d. CPMI*V | aptitudinem] habitudinem Γ^{L*}Λ^{O} 17 sive] vel ΓΣ | talem *om.* ZΛ^{YEHO*} | talem naturam habentem] n. h. t. Σ *add.* talem M^{2}Γ^{BD}Λ^{O} | naturam] materiam M*V* | aptitudinem] *in corr.* I^{2} habitudinem PS habitualem (*praem.* aptitudinem M^{2}) M 18 principia] principium SΓ^{LN*} *praem.* prima R | ita] ideo D 19 finis] *praem.* est Λ^{E} *add.* est Λ^{GO}

T [1] Cf. supra n. 252-255. [2] Cf. supra n. 236. [3] Cf. supra lin. 8-10. [4] Cf. supra lin. 10-11.

a fine ut fine nulla natura vel aptitudo naturalis habetur nisi amato et desiderato et sic movente efficiens[1]; prius autem naturaliter quam ametur includit dicta principia et conclusiones; veritas enim principii practici necessarii non dependet a voluntate magis quam speculativi, nec conclusiones necessario illatae ex tali principio; – tum quia quodcumque aliud includeret virtualiter notitiam talem, eodem modo daret notitiae conformitatem talem, puta si ipsa praxis includeret primo in genere illo talem notitiam, vel illud circa quod est operatio, sicut quandoque contingit et tactum fuit in responsione ad tertium argumentum in quaestione prima de subiecto theologiae[2]: homo enim forte est subiectum tam moralis scientiae quam medicinae – non autem felicitas vel sanitas – quia utriusque finis ratio includitur in ratione illius circa quod est praxis.

Si dicatur quod principia prima practica sumuntur semper a fine, igitur semper finis primo includit virtualiter notitiam eorum, – si concederetur conclusio, tamen staret quod non in quantum finis sed in quantum obiectum, et tunc posset dici quod homo est finis tam sanitatis quam felicitatis naturalis, ut tangitur in responsione praecedenti[3]; sed saltem non est proximus finis praxis, quia si 263

ADCPMSRIVZΓ^{BDIN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Kρτπγβμυ)

1 ut fine] ut a fine RΓ ut finis (*add.* est Λ^{O2}) Λ^{-G} in quantum finis ZΣ ut finis est Λ^{G}ρπγβμυ | natura vel] *in ras.* P^{2} *om.* Γ^{B}Λ^{O*} | aptitudo naturalis] n. a. PMIΓ^{B} | naturalis] naturaliter Λ^{H}τ | nisi] *add.* ut C^{2}P^{2}R^{2}I^{2}Λ^{GO} *edd.*, *add.* vel M | amato] amante *in ras.* Λ^{H2} *praem.* ab RΣ 2 et desiderato] vel desiderato CPMSRI'VΓ *om.* I^{2}ZΛ^{-G}Σ | movente] *in corr.* I^{2} movendo Λ^{G} *add.* actu Λ^{O2} | naturaliter] natura ρπγβμυ 2-3 naturaliter quam ametur] q. (*add.* finis Λ^{O2}) a. (amet Λ^{H} *add.* actualiter Λ^{O2}) n. (*add.* vel actualiter habitus practicus Λ^{O2}) Λ^{HGO} | naturaliter quam ametur includit] q. a. i. n. Λ^{E}Σ q. n. a. i. naturaliter Z 3 dicta] tam Λ^{GO} talia ρπγβμυ | dicta principia et] principia et dictas Σ 4 principii] *praem.* primi Λ^{G} | dependet a voluntate magis] m. d. a v. Σ | quam] *add.* veritas R^{2}Γ^{B2} *add.* principii I^{2} *add.* veritas principii M^{2}Kγ 5 speculativa Z speculativum Λ^{EH} | conclusionis ZΛ^{YE*GO}Σ | necessario *om.* D | tali principio] p. t. CPMV 6 quodcumque] quantumcumque Λ^{G} quodque Λ^{E} | includat Γ^{B} includit ZΓ^{D} | notitiam talem = AD t. n. *rell. edd.* 7 notitiae] *praem.* tali Γ *add.* tali V 7-8 ipsa praxis] p. i. (i.] prima Σ^{Q}) Σ 9 operatio] opus Γ^{LN}Λ^{O} operatio sive opus Λ^{G} *praem.* talis *edd.* | contingit] *in ras.* Γ^{N2} convenit M*S | et] sicut CPV^{2}ZΛΣ 10 tertium] *in corr.* C^{2} sextum PZ | argumentum] articulum ZΓ^{LN}Λ^{G} *add.* secundae viae Λ^{O2} | quaestione] *praem.* illa Γ^{BD} 11 forte est] e. f. Σ 12 felicitas vel *om.* Λ^{G} 13 utriusque finis ratio] r. u. f. Σ | ratio *om.* C^{2}MSR*I*V*Γ^{LN}Λ^{H*} 14 prima *om.* DΓ^{BD*}(*ante* principia)^{N}Σ^{U} | practica *om.* Λ^{H} | sumuntur] sunt Λ^{GO*} 15 primo *om.* I*Λ^{G} | eorum] earum Γ^{D*LN*}Λ^{O2} *om.* Λ$^{YE*HGO'}$Σ 16 concederetur] conceditur DR concedetur Λ^{E} *add.* illud si consideretur Λ^{G} | conclusio] consequens ρπγβμυ *add.* cum hoc R^{2}V *add.* huius argumenti iam dicti Λ^{O2} | tamen — non] non tamen Λ^{O} | tamen staret] s. t. Σ | staret] semper stat Λ^{G} 16-17 in quantum finis sed in *om.* Λ^{E*} 17 potest D | homo *om.* M^{2}S^{2}Λ^{H*} 19 praecedenti] praedicta CI^{2}V^{2}ZΛΣ | saltem] talis Λ^{GO*} taliter (*not.* alius liber: saltem μ) βμυ | est *om.* I^{2}Z | proximus] *add.* proprius D |

T [1] Cf. supra n. 253. [2] Cf. supra n. 185. [3] Cf. supra n. 262.

negaretur conclusio, negandum esset antecedens universaliter sumptum, quia particulariter est verum, ubi scilicet ratio finis non concluditur ex aliquo pertinente ad cognitionem practicam[1].

264 Vel aliter posset exponi antecedens sic: 'principia prima' etc., verum est inter illa quae sumuntur a circumstantiis moralibus, praesupposito actu bono secundum genus, quia sic obiectum non est circumstantia. Alio modo, accipiendo actum nude, etiam obiectum est circumstantia; et ex isto videtur antecedens improbari: a quo enim sumitur omnino prima circumstantia actus nude considerati, videtur esse prius quocumque alio, et ita obiectum, a quo primo specificatur actus ut dicatur bonus ex genere actus, circumstantionabilis ulterius aliis circumstantiis ut sit plene moralis, videtur omnino primum in cognitione practica. De hoc non oportet modo prosequi an concludat vel non, quia in libro tertio locum habet[2].

Breviter igitur quoad hunc articulum[3] dico quod practica non habet primo extensionem sibi competentem a fine in quantum finis, propter rationes praeadductas[4].

ADCPMSRIVZΓ^{BDIN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

praxis] *om.* Λ$^{E\pm}$ *add.* non mediatus sed ultimus Λ^{O2} | quia] quod CS^{2}Γ^{D*N2} *rep.* A†

1 conclusio] consequens ρπγβμυ | esset] erit DCP 2 quia] quod CPM^{2}SRIΓΛΣ *edd.* | ubi] quod Λ^{O2} 3 concluditur] includitur vel concluditur I* | aliquo] alio ZΛ^{YGO} alio vel aliquo A | cognitionem] conclusionem VZΣ^Q | practicam] *add.* r...ı forte sanitas vel felicitas ex homine Λ^{O2} 4 Vel] Item Λ^H | aliter] universaliter Σ | posset] potest Λ^H *add.* dici et ZΛ^{HGO} | antecedens] accidens Λ^{G*O*} | principia prima = AD prima principia *rell. edd.* | etc.] et conclusiones Γ$^{D'N'}$ et quaestio Γ^{D2} et Γ^{LN2} *om.* Λ$^{YEHG'O'}$Σ sumuntur a fine Λ^{O2} sunt semper a fine Λ^{G2} 5 est] *add.* etiam D | inter] autem Λ^H *om.* Λ^{GO} | sumuntur] sumunt I* supponuntur P^{2}Γ$^{B\dagger D\dagger}$ 6 praesupposito] a supposito M*SI* supposito Λ^H 7-8 Alio — circumstantia *om.* M$^{\pm}$V$^{\pm}$Λ$^{O\pm}$ 7 nude] unde D$^{\pm}$Γ$^{L\pm}$Λ^{E*H} ante P' ubi *supra lin., sed in marg.* nude P^2 | etiam] in Z et sic Λ^{G}τ *om.* Σ 8 isto] illo C^{2}Λ^{YG} hoc Σ ista Γ$^{L\pm}$ illa C'PM*Γ^N | probari (*ante* antecedens DV) DC*PM$^{\pm}$SR^{2}I*V*Γ^{BDLN*}Λ^{HGO} improbatum R' *edd.* 9 enim *om.* Λ^H | omnino *om.* Rπγβμυ | prima *om.* A | nude] unde D$^{\pm}$RΓ^{D*} inde M$^{\pm}$ *om.* Λ$^{E\pm}$ 10 alio *om.* MSI*VΓ$^{B*D*LN\pm}$ | ita] illud est I 11 primo *om.* Γ^{BD*LN} | primo specificatur] s. p. ZΛΣ | ut dicatur *om.* R$^{\pm}$ | actus^2] *om.* M^{2}V^{2}ZΓ^{D2}ΛΣ *add.* inquam C^2 11-12 circumstantionabilis] *rescr.* Γ^{D2} circumstantionalis P^{2}SΛ^Y circumstantiae (*add.* vel actus circumstantionabilis Λ^{O2}) Λ^O circumstantionaliter cui circumstantiatur Λ^G 12-13 videtur] *add.* esse Λ^{GO} 13 cognitione] conclusione Γ^L consideratione Λ^Y 14 concludit Γ^D includat ZΛ^{HGO}Σ | libro tertio] t. l. ZΛΣ 16 igitur] autem Z *om.* ΛΣ | quoad] quantum ad Λ^H ad ρπγβμυ | quod] *add.* scientia πγβμυ 18 praeadductas] praedictas Dτ praeadditas Λ^Y primo (prius R) adductas RΛ^{EH}Φρπγβμυ adductas CPΛ^O additas Λ^G

T [1] Cf. infra n. 314. — Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 15 q. un. n. [25. 27]; I d. 3 pars 1 q. 4 n. [23]. [2] DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 26 q. un. n. [10]; d. 38 q. un. n. [4-5]; II d. 7 q. un. n. [11-13. 24-28]; d. 40 q. un. n. [3]. — Cf. infra n. 362. [3] Cf. supra n. 239. 227. [4] Cf. supra n. 262.

[IV. – AD SECUNDAM QUAESTIONEM]

[14] Ex hoc patet solutio secundae quaestionis propositae[1], cuius 265
teneo partem negativam, sed primam relationem, scilicet conformitatem[2], habet per se ab obiecto, quod vel est rectitudo praxis vel aliquid virtualiter includens illam rectitudinem, et ideo cognitioni illi est praxis conformabilis ut sit recta, quia cognitio est talis cogniti.

Sed de alia relatione, scilicet prioritate[3], dubium est unde 266
conveniat cognitioni. Dico quod necessario praxim naturaliter praecedit aliqua intellectio, sicut patet ex primo articulo[4]; et secundum hoc convenit praxi posterioritas et cognitioni prioritas ex ratione potentiarum ordinatarum naturaliter in agendo, intellectus scilicet et voluntatis. Sed non semper illa intellectio prior est practica, sed tantum quando est determinativa rectitudinis vel determinatae rectitudinis ipsius praxis, et hoc vel virtualiter vel formaliter. Quando autem in apprehensione praevia nulla est determinatio virtualis vel formalis de rectitudine praxis, licet ibi sit prioritas, tamen ibi deficit conformitas, quia ipsa non est cui debeat

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDIN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 *adnot.*: Ad quaestionem secundam quae est nona A^1 Responsio ad quaestionem secundam secundum mentem Scoti Λ^{H2}(*om.* Λ^{H3}) 2 Ex] *praem.* Et SZΓ^{-L}Λ^{-E}Σ *add.* et Λ^{E*} | propositae] proportionatae V 3 sed] scilicet Λ^E *add.* quod Λ^{E2} | relationem] *in ras.* Γ^{D2} rectitudinem Λ^H | scilicet] id est Λ^E 3-4 conformitatis Σ 4 quod] quia DM*Λ^{EHG} 5 illam] istam D*Γ^{BD}Λ^{HO} *om.* Λ$^{E\pm}$ 5-6 cognitioni illi] i. c. Σ 6 ut sit recta *om.* Λ^O | quia] *add.* naturaliter M^2 | cognitio *om.* Λ$^{GO\pm}$ 8 alia] illa (*add.* alia I^1) I aliqua Λ^Y secunda Λ^{GO} | relatione] *add.* sive rectitudine Λ^H | prioritate] *praem.* de Λ^{G}Σ 9 Dico] *add.* tamen Σ | necessario praxim = AD praxim Λ^{O}ΣΩ praxim (praxi ρπ) necessario *rell. edd.* (necess. *post* naturaliter τ) | naturaliter *om.* V$^{\pm}$(*post* praecedit, 10)ZΛ^O 9-10 naturaliter praecedit] p. n. ΓΛ^{-O}Σ 10 intellectio] intentio (*pon.* intellectio Λ^{O2}) Λ^O cognitio ρπγβμυ | sicut] ut Λ^{GO}Σ 10-11 secundum] ita in D | secundum hoc *om.* ZΛ^{YE*HO} 11 posterioritas] prioritas Z 12 ordinatarum *om.* D | in *om.* MSV* 12-13 intellectus scilicet] s. i. (i. *om.* Λ$^{H\pm}$) Λ^{H}Σ 13 voluntas R* Γ$^{LN\pm}$γ | semper illa] propter illam Z | illa] ista D*Λ^H *om.* Γ^{L}Λ^E | prior] prima (not. vel: prior Γ^{D2}) Γ 14 sed] quia Λ^{O*} | tantum *om.* Λ^O | quando] quantum D 14-15 determinativa rectitudinis vel determinatae rectitudinis = A determinativa rectitudinis DCPRIVΓτγβμυ determinatae (-tiva M^{2}Λ^{H2O2}) rectitudinis MSZΛΣρπ 15 ipsius] *praem.* respectu Φρπγβμυ | vel^1] videtur D *om.* ZΛΣ 15-16 virtualiter vel formaliter] f. vel v. (*add.* de rectitudine Σ^Q) ZΛΣ 16 Quando] Cum Z | praevia] prima DC*PMR*IZΓ^{D*N}Λ$^{EHGO\pm}$Σ *add.* obiecti R 17 virtualis vel formalis = AD f. vel (v.] nec Λ^{GO}) v. *rell. edd.* | praxis] *add.* tunc Σ 17-*p.* 180, 1 licet — praxis *om.* D$^{\pm}$ 17 licet] *add.* illa formalitas Γ^{B*D*} | ibi] *post* sit ΓΛ^{O2} *om.* ZΛ^{YE} $^{HGO'}$Σ 18 tamen] *post* deficit Λ^{O2}Σ *om.* Λ$^{YEHGO'}$ | ibi = AD$^{\pm}$R tunc βμυ | ipsa] *add.* intellectio prima Λ^{G2} | debebat V deberet MΛ^O

T [1] Cf. supra n. 223. [2] Cf. supra n. 236. [3] Cf. ibidem. [4] Cf. supra n. 229-233.

praxis conformari ut sit recta, quia ipsa nihil determinatum ostendit de rectitudine praxis [a].

Potest igitur dici quod licet absolute ex natura intellectus et voluntatis sit cognitio prior, tamen quod cognitio conformis, id est conformativa [1], sit prior, hoc est simul ex obiecto et ordine potentiarum et potentiae practicantis, nam etsi obiectum determinet intellectum ad cognitionem rectitudinis prius naturaliter quam voluntas velit et voluntas sit aliquo modo regulabilis aliunde,

[a] *Sequitur textus interpolatus*: Quando vero in apprehensione praevia est determinatio de rectitudine praxis sed quando potentia cuius est praxis non est aliquo modo determinabilis aliunde, tunc illa cognitio, licet determinata, non est conformativa.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 ut sit recta *om.* MV | ipsa *om.* R$^{\pm}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | determinatum] *in corr.* Λ^{H2} determinate $\Lambda^{O}\Sigma$ determinat Λ^{E} 1-2 ostendit] *in ras.* I^{2} dicit ZΛ^{O} sicut Λ^{E} 2 praxis] *add.* et ideo non est practica Λ^{O2} 3 Posset Λ^{GO} | igitur] etiam P 4-5 tamen — prior *om.* $\Sigma^{U\pm}$ 4 quod] quia DM*Λ^{GO} *om.* Z | conformis] conformalis Λ^{H} *om.* R 4-5 id est *om.* R^{2} | id est conformativa *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma^{QU\pm}$ 5 simul] solum Λ^{G} 5-6 et — practicantis] et cognitione praxis $\Lambda^{O\pm}$ 6 et potentiae practicantis] *om.* $\Gamma^{BD\pm L}\Lambda^{-O}\Sigma$; ¶ *sign. litteris* a-b V^{2} | potentiae] *praem.* ratione C^{2}M^{2}R^{2}I$^{2}\Gamma^{D2}$ *edd.*, *om.* P$^{\pm}$ *add.* sic M^{2}R^{2} *edd.* | practicantis] *in corr.* M^{2} *add.* scilicet voluntatis quae sit aliquo modo regulabilis (rationabilis Φ) aliunde Φ *edd.* | nam] quia Λ^{H} | etsi] si CPMSR*IVZ$\Lambda\Sigma$ 6-7 determinat Γ^{LN} terminet D 7 ad cognitionem] in cognitione Γ^{N2} 8 et — aliunde] *om.* Z$\Gamma^{B2}\Lambda^{YEHO\pm}$(*ante* prius, 7)$\Sigma$; ¶ *sign. litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*) | regulabilis] regulativa $\Gamma^{B/D*L}$ regulata $\Gamma^{B2N}\Lambda^{O2}$(*ante* aliquo) regulativa regulabilis (regulabilis *in ras.* R^{2}) R regulata regulariter (*pon.* regulabilis C^{2}) CPSM*I*V recta vel regulata Λ^{G} rationabilis D$^{\pm}$ 9-12 Quando — conformativa = ADCPMSRIVΓ(*om.* Γ^{N2})Λ^{HGO2} *edd.*; ¶ *text. sign.*: Non in libro Duns A^{1} Non Duns R^{2} Vacat, non est in originali Γ^{N2} Additio, non est in originali [[*sed pro textu authentico* Quando (*p.* 179, 16) — praxis (*p.* 180, 2)]] Λ^{O2} *litteris* a-b V^{2} (*text. et mg.*)Γ^{B2D2} 9-10 Quando — praxis^{1}] *om.* I$^{\pm}\Gamma^{L}\Lambda^{HO2}$; ¶ *sign.* Vacat P^{1}(*om.* P^{2}) 9 Quando] quia $\Gamma^{B}\Lambda^{G}\rho$ | vero] etiam CPSI$^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{G}$ *edd.* enim R^{2}V est MR′Γ^{N} *add.* est V^{2} | apprehensione] *add.* illa M$^{2}\Gamma^{D2}$ | praevia] prima ADPMS$^{\pm}$V$\Gamma^{-L}\Lambda^{G}$ [...] R′ *om.* R^{2} *add.* nulla I$^{2}\Lambda^{G2}$ | est *om.* C$^{\pm}$ 10-12 sed — conformativa *om.* $\Lambda^{H\pm}$ 10 sed] si P sicut AR^{2}(*in ras.*) | quando] cum (*add.* quando D^{2}) D *om.* C^{2}P^{2}S$^{2}\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | potentia] *in ras.* S^{2} *in corr.* P^{2}R^{2} | cui Λ^{G} | est^{1} *om.* R^{2} $\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{O2}$ 11 aliquo] *praem.* in Λ^{H2} | aliunde] alium P* *om.* $\Gamma^{BD\pm}$ | illa] ista D | licet] *add.* sit DR^{2}I^{2} *add.* possit esse Λ^{O2} | determinata] determinativa DCI$^{2}\Lambda^{O2}$ *add.* sit V | non] *add.* tamen M^{2} 11-12 non est conformativa] ex obiecto actus voluntatis, sicut si actus divinus voluntatis non esset ex se rectus, non tamen est actu conformativa, quia praxis divina est ex se recta; adhuc tamen cognitio est practica ex se, quia ex obiecto sicut ex causa priore quam sit praxis actualis: tum quia propter aptitudinalem directionem est practica, non propter actualem, tum quia si voluntas non esset coniuncta intellectui, adhuc cognitio esset practica ex potentia et obiecto. Plura talium sunt dicta prius Λ^{O2} 12 est *om.* Λ^{H2} | conformativa] conformata A *add.* praxis sive potentiae practicantis sibi P *add.* praxis (*praem.* ipsius C^{2}) sive (vel C^{2}) potentiae practicantis (sive pot. pract. *om.* $\Lambda^{H2G2}\rho\tau\pi\beta\mu\upsilon$) et (et] quia Λ^{H2} *om.* γ) ideo non habet (et id. non hab.] [...] C^{2}) conformitatem priorem (prioris M^{2} *om.* C^{2}) in (sub M^{2}) ratione regulae (reg.] naturae M$^{2}\rho$ *om.* Λ^{H2}) dirigentis nec (*add.* ut M^{2}) sic (nec sic] [...] C^{2}) est plene practica (nec – pract.] et sic nec perfecte est practica Λ^{G2}) C^{2}M^{2}I$^{2}\Gamma^{D2}\Lambda^{H2G2}$ *edd.*

T [1] Cf. supra n. 237.

non tamen tantum apprehensio praecedit praxim sed apprehensio conformis. Hoc autem accidit quandocumque determinata rectitudo praxis est cognoscibile necessarium, sive ut principium per intellectum sive ut conclusio per scientiam.

§ Haec quae iam dicta sunt, de hoc videlicet unde duplex relatio, scilicet conformitatis et prioritatis conveniat notitiae practicae, generaliter intelligantur, nisi oporteat pro intellectu divino aliquid addere, videlicet quod potentia practicans, cuius praxe notitia conformis est prior, sit aliquo modo determinabilis aliunde sive alii tamquam regulae conformabilis in agendo; quod an requiratur ad notitiam vel non, tangetur in responsione ad quartam obiectionem, quae fiet contra solutionem quaestionis principalem [1]. § 267

[15] Quando autem rectitudo determinata contingenter convenit praxi, tunc non est obiectum aliquod determinans intellectum ad cognitionem rectitudinis determinatae antequam voluntas velit, et hoc loquendo de intellectu et voluntate in communi, nam illud contingens non determinatur ad alteram partem ante omnem actum voluntatis. Comparando tamen in speciali ad intellectum hunc et voluntatem hanc, illam praxim potest praecedere cognitio confor- 268

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 non ... apprehensio] a. ... n. Σ | tamen tantum = A tamen DR′V$\Gamma^{L/N/}\Sigma\gamma$ tantum R$^{2}\Gamma^{L2N2}$ *rell.* $\rho\tau\pi\beta\mu\upsilon$ 2-3 accidit — praxis] determinata rectitudo praxis (*add.* ex se tunc accidit Λ^{O2}) sicut (s. *om.* $\Lambda^{O\pm}$) quandoque (quandocumque Λ^{O2}) Λ^{O} 3 est] *add.* circa $\Gamma^{N2}\Lambda^{E2}\gamma$ | sive ut] ut sive CMV 4 ut] nec D* *om.* CMV | conclusio] cognitio D quo M$^{\pm}$ 5-12 Haec — principalem = *codd. edd.* [[*post* alium (*p.* 183, 3) $\pi\gamma\beta$]]; ¶ *text. sign.*: Extra de manu Duns A^{1} Extra de manu Ioannis R^{2} Extra D^{2}I^{2}(*text. et mg.*)V$^{1}\Gamma^{B1D1N2}\Lambda^{O2}$ Additio υ *lin. anfractuosa* μ 5 iam *om.* RΣ | de hoc] ex hoc P *om.* Λ^{O*} | videlicet] scilicet (*ante* de hoc Γ^{N}) CPMSRIVΓ $\Lambda^{GO}\Sigma$ | unde] quod Λ^{G} *om.* M$^{\pm}$ 6 scilicet *om.* RΛ^{EH} | conformitas et prioritas Λ^{O*} prioritas et conformitas Γ^{N} 7 generaliter intelligantur = AD intelligantur (-guntur Λ^{O} -gatur VΓ^{N} -gitur Λ^{G}) generaliter *rell. edd.* 8 videlicet] scilicet $\Lambda^{E}\Sigma$ *om.* D | practicans] practica DV* $\Lambda^{E*GO}\Sigma$ *add.* conveniat P* | cuius] eius Λ^{Y} | praxe] *in corr.* R$^{2}\Gamma^{N2}$ praxi P′S$^{2}\Lambda^{Y2E2H2}$(*in corr.*)^{G2} praxis P^{2}S′I$\Lambda^{E/G/O}\Sigma$ | notitiae C*P*MS*R*ZΛ^{H*} 9 est *om.* DC*P$^{\pm}$MS*(*ante* notitia, 8)R*IZ | prior] *post* notitia (8) D *add.* quod Λ^{E} | determinabilis] *add.* in agendo P *add.* sive Λ^{H} 10 aliis Λ^{E} | conformabilis] conformalis $\Lambda^{EH}\Sigma$ *om.* R$^{\pm}$ | in agendo *om.* CP$^{\pm}$(*ante* conform.)M SIV$^{\pm}\Gamma^{BD\pm L\pm}$ | quid $\Gamma^{BD*}\Lambda^{EH}$ | an] autem DZ$\Gamma^{BD*}\Lambda^{EHGO*}$ 11 ad notitiam *om.* Σ^{Q} | notitiam] *praem.* talem Φ *edd.*, *add.* talem Γ^{B2} | tangere Σ^{Q} | quartam] secundam Φ 11-12 quartam obiectionem, quae] quartum obiectum quod Λ^{E} 12 fiet] fiat Λ^{G} fit Σ^{U} sit R | solutionem quaestionis principalem] p. s. q. Σ | quaestionis] conclusionis Z | principalem] *in corr.* Λ^{E2} principalis $\Lambda^{Y}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 14 praxi] *add.* id est Λ^{O2} | tunc] cui $\Lambda^{O'}$ tum Λ^{O2} | terminans Γ^{D*} determinatis D | intellectionem Z 17 contingens] consequens (*pon.* contingens M$^{2}\Lambda^{O2}$) M SΛ^{O} *om.* D$^{\pm}$ | determinatur] determinatum (*praem.* est Γ^{L2}) Γ^{L} 18 in speciali ad intellectum hunc] ad (*om.* R^{2}V) i. h. (h. *om.* M$^{\pm}$) in s. CPMSRIVΓ 19 hanc] *om.* M$^{\pm}$ *add.* volen-

T [1] Cf. infra n. 324-331.

mis quam praecedit cognitio determinata rectitudinis, et quam non, non; potest autem praecedere in omni intelligente, et solo cuius voluntas non est primo determinans rectitudinem illi praxi.

269 Exemplum praedictorum:

Rectitudo huius praxis: 'amare Deum' necessaria est, et includitur in ratione Dei virtualiter; hanc praxim etiam in quocumque non tantum nata est praecedere apprehensio, sed etiam apprehensio conformis, cui scilicet praxis est conformanda ut sit recta: ex obiecto igitur quod est ex se primo determinativum intellectus ad notitiam rectitudinis determinatae ipsius praxis et ex ordine intellectus et voluntatis in operando, habetur hic notitia prior praxi et conformis, et ita in qualibet alia cui necessario convenit determinata rectitudo.

Sed rectitudo huius praxis 'colere Deum in sacrificio altaris' est contingens; quandoque enim est actus rectus, ut modo, quandoque non, ut in Veteri Testamento: et ideo non est aliquod obiectum determinativum intellectus ad notitiam huius rectitudinis ante omnem actum voluntatis, et ideo nec ista praecedit ut conformis omnem actum voluntatis. Alicuius tamen praecedit, puta illius

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Xρτπγβμυ)
tem CPMSR*I*VΓ^{L}Λ^{E2} *add.* scilicet creatum Λ^{O2} | illam] istam DP^{2}Γ^{BD}Λ^{G} iam Λ^{YHO} | potest praecedere] pr. pot. Λ^{E}Σ

1 quam^{1}] *in ras.* Γ^{B2D2} quia Λ^{Y} *add.* primo I*τγ *add.* praxim Λ^{O2} *add.* scilicet praxim M^{2} | determinativa P^{2}M^{2}γβμυ | rectitudinis] *add.* virtualiter ex obiecto vel formaliter in intellectu Λ^{O2} | et] *om.* Λ^{-E} *add.* aliquam M^{2} | quam^{2}] *in ras.* P^{2} quod autem *in ras.* S^{2} quando γ 2 non, non] non, non. Non P^{2}(*in ras.*)γυ non DRΛ^{GO}Σ$^{U\pm}$ρτ | potest autem] a. p. Γ^{B*} enim potest C*PMI*V*Λ^{E2}(*in ras.*) potest enim SΓ^{LN} potest R *praem.* enim Λ^{H2} | intelligente] intellectione Γ^{LN*} intelligere Λ^{H} | et] *in ras.* Γ^{B2} sed PRΛ^{E2G} *edd., om.* I$^{\pm}$ | solo] loco C* *praem.* in RΓ^{B}Λ^{G} *praem.* in illo Pτπγβμυ *add.* illo RI^{2}Γ^{B2} 3 determinans] determinabilis ad Λ^{O} | illi praxi] p. i. Σ illius praxis Λ^{O2} *om.* Γ$^{D\pm}$ 4 praedictorum] dictorum Λ^{E} 5 praxis] *add.* scilicet R | necessaria est] e. n. Z tanta est Λ^{H} recta est et necessaria ρπβμυ 6 in ratione Dei virtualiter] v. in r. Dei ZΛΣ | Dei] divina P^{2}Γ^{BDLN*} | etiam = AD 7 praecedere apprehensio] a. p. CPMSRIVΓ | apprehensio] *praem.* simplex X *praem.* simpliciter ρπγβμυ *add.* simplex Λ^{GO} *add.* simpliciter τ 7-8 sed etiam apprehensio *om.* Σ$^{U\pm}$ 7 etiam] *om.* CPM* SRI'VΓ^{BD*LN}Λ^{E} est I^{2} 9 est *om.* A | est ex se] ex se est Σ 10 determinatae *om.* Σ^{Q} 10-11 determinatae — voluntatis *om.* M$^{\pm}$V$^{\pm}$ 11 operando] comparando PZ | hic = AV^{2}(*in corr.*)Λ^{Y} haec *rell. edd.* 12 et conformis *om.* D$^{\pm}$ | quolibet alio Λ^{O} | necessaria Λ^{O} 12-13 necessario convenit] c. n. Λ^{E}Σ | convenit] sit Λ^{G} 13 determinata rectitudo = AD r. d. (d.] determinans ρ *om.* Λ$^{O\pm}$Σ$^{U\pm}$) *rell. edd.* 14 Sed *om.* Σ | Sed rectitudo *om.* Λ$^{O\pm}$ | praxis] *add.* et Λ^{O} *add.* scilicet ρπγβμυ | sacrificio] sacramento Γ^{N} 15 enim] autem Λ^{G} 16 et ideo] quia P^{2}M^{2}I*VΓ^{BDN2} *om.* CP'M'SZΓ^{LN}'Λ$^{YE\pm H}$Σ 17 determinatum (*ante* obiectum Λ^{H}) Λ^{EH*} | intellectus *om.* Λ^{G} | huius] huiusmodi SΓ^{BD}Λ^{Y2E} 18 ante] ad S aut Λ^{G} | omnem] communem M*SV 18-19 et ideo — voluntatis *om.* R$^{\pm}$Λ$^{E\pm}$Σ^{Q} 18 ista] illa CP*MR^{3}V ita Γ^{LN*} post Λ^{O*} *om.* Λ^{G} 19 Alicuius] *in ras.* P^{2} Actus (*pon.* Alicuius C^{2}) AC *praem.* Ac-

solius quae non primo determinat rectitudinem huic praxi, qualis est voluntas humana. Haec enim rectitudo determinatur a voluntate divina, acceptante nunc talem cultum vel actum et alias alium.

[V. – AD PRIMAM QUAESTIONEM]

[A. – OPINIO ALIORUM]

[16] His visis respondendum est ad primam quaestionem[1], ubi 270 sunt quinque viae tenentes partem negativam quaestionis.

[Prima via] – Una dicit sic, declarando, quod duplex est actus voluntatis, unus perficiens, alius qui perficitur a voluntate, ut habetur a Gandavo in *Summa* et vide articulo octavo quaestione secunda, in solutione tertii argumenti[a].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* «Primus actus est respectu finis, et est operatio

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)
tum R^{2} | tamen] *add.* voluntatis Λ^{O2} *add.* actum voluntatis Γ^{N2} | praecedit] *add.* actum M^{2} *add.* determinata rectitudo Λ^{O2} | puta] principia D*Λ^{H} | illius] istius Λ^{O} huius Λ^{H} huiusmodi Λ^{E} alicuius Γ^{L}

1 quae] qui Γ^{N} 1-2 rectitudinem — determinatur *om.* Σ^{Q} 1 rectitudinem *om.* R$^{\pm}$ Γ$^{B\pm}$ | huic praxi] huius praxis vel huic praxi A *add.* scilicet D 3 nunc] modo CPMI*VΓ^{D2} | cultum vel actum = A actum vel cultum Λ^{G}τ cultum DCI^{2}ZΛ^{-G}Σρπγβμυ actum (*add.* vel cultum M^{2}) P^{2}(*in ras.*)MSRI'VΓ | et] *praem.* nec Λ^{G} *praem.* nunc τ | alium] alterum R non ρπγβμυ; *hic sequitur* Haec (*p.* 181, 5) — principalem (*p.* 181, 12) *in* πγβ 4 *adnot.*: Ad primam quaestionem P^{2}R^{2} *et multi* Ad quaestionem octavam Λ^{O2} Ad primam quaestionem, quae est octava A^{1} 5 *adnot.*: Opinio Gandavensis D^{2} Opinio Henrici in Summa, et Quodlibeto 8 quaest. 3 Γ^{L2} 6-11 *et* 12-*p.* 185, 13: ¶ His (6) — argumenti (11) *et* Primus (12) — directivo (*p.* 185, 13) *sign.* Extra Λ^{O2} 6 respondendum est] respondeo Λ^{E} dicendum est D | est *om.* CPMR | primam quaestionem] q. p. Λ^{GO}Σ | quaestionem] *om.* D$^{\pm}$ *add.* utrum theologia sit practica Λ^{O2} 7 tenendi RΓ^{LN} | negativam] necessariam D$^{\pm}$Γ^{L*} | quaestionis *om.* Σ^{Q} 8 *adnot.* Prima via de quinque pro solutione primae quaestionis quae est Henrici, et primum argumentum S^{2} | Una] *praem.* Quarum Γ^{N2}Σ^{Q} | dicit] sit M^{2} *add.* ad hoc Γ^{-N} | declarando *om.* Rρ | quod = AΛ^{O2}γ 9 voluntatis] *add.* sic R* *add.* scilicet I*Γ^{D2} | perficiens] *add.* voluntatem PI^{2}Γ^{N2}Λ^{E}Σ *add.* et Λ^{G} | a voluntate *om.* Λ^{E} 9-11 ut habetur — argumenti] *om.* I^{3}Γ$^{BD\pm L}$Λ$^{YEHGO\pm}$Σ; ¶ *sign.*: Vacat I^{2} *litteris* a-b V^{1}(*text et mg.*) *et adnotatione* .l. album in originali V^{2} 10 a Gandavo — et] in Summa Henrici Gandavensis Z 10-11 in Summa — argumenti *in ras.* P^{2} 10 et vide *om.* PMRI*VΓ^{D2N}Λ^{O2} 10-11 articulo — argumenti] *in ras.* R^{2} Quolibet 8 quaest. 9 (9 *om.* SZ) CSZ *adnot.* in Summa 8 articulo quaest. 2 in solutione ad tertium argumentum C^{2} | articulo octavo quaestione secunda] art. 9 (*pon.* 8 M^{2}) quaest. sec. PM R^{2}VΓ^{N} art. 9 quaest. sec. IΓ^{D2} quaest. tertia artic. 9 Λ^{O2} 11 in *om.* D | in solutione] in summa A* | tertii argumenti] ad tertium argumentum (articulum PR^{2}) PMR^{2}IVΓ^{D2N}Λ^{O2} *add.* et (*add. ultra* vide MIΓ^{D2}) Quodlibet 8 quaest. 9 (9 *om.* M*) P^{2}(*in ras.*)MR^{2}(*in ras.*)I*VΓ^{D2N}Λ^{O2} (*quoad* V: *cadit sub litteris* a-b *et adnotatione, de quibus ad* 9-11) 12-*p.* 185, 13 Primus — etc. = P^{2}M^{2} R^{2}IVΓΛ^{-Y}Σ *edd.*; ¶ *text. sign.*: Non Duns R^{2} Istud usque tale signum non est in libro Ioan-

F 8 HENRICUS GAND., *Summa* a, 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y-66Z).

T [1] Cf. supra n. 217.

271 Pro hac via est auctoritas Augustini in sermone *De Iacob et Esau*: « Omnia », inquit, « opera nostra sunt ut mundetur oculus, quo videtur Deus ».

272 Item, potest sic argui: non requiritur directivum nisi ubi potest

---

perfecta quam intra se voluntas elicit et fini ultimo se unit; secundus actus est respectu eorum quae sunt ad finem, unde est actio bona qua voluntas in aliud extra se tendit, sicut est quaelibet actio directiva ad finem. In primo non indiget voluntas directivo, sed sola ostensio obiecti sufficit; in ipso enim est speculatio solummodo ut voluntati obiectum suae operationis perfecte ostendat ut in ipsum statim perfecta operatione tendat. Talis autem actus ad scientiam speculativam simpliciter spectat. In secundo actu voluntas indiget directivo, et hoc ad scientiam pertinet practicam, quia in ipso est speculatio ut actionem dirigat, quod est proprium practicae scientiae. Actus autem qui perficitur a voluntate non est finis huius scientiae (nisi finis sub fine) sed alius, qui perficit voluntatem: et ex hoc habet ista scientia quod sit perfectissime speculativa, quia actus principaliter intentus in hac scientia est actus voluntatis circa finem, in quo non indiget directivo sed tantum ostensione obiecti. Ergo non est prac-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Fρτπγβμυ)
nis Ø P^{1} .l. album in originali V^{2} Additio F^{1} Extra Γ^{L1}Λ^{O2} *litteris* a-b P^{2}V^{1}V^{2}Γ^{B2D2} *lin. anfractuosa* μ Hic dimisit Doctor spatium vacuum in originali suo μυ

1 hac via] hoc Λ^{Y} | auctoritas Augustini] Augustinus Σ | in sermone De] de sermone Λ^{E} 2 Omnia] *add.* enim Γ^{BD} | oculus] oculis M* scelus Λ^{O*} *add.* mentis P^{2}I^{2} 3 videatur ZΛΣ *pon.* videatur M^{2} 4 Item] Praeterea Σ | sic argui] a. s. ZΛ^{-Y}Σ | nisi ubi] ubi non ρπγβμυ | ubi *om.* Λ^{E*} 5 et] *add.* qua Γ^{N2}Σ | actus *om.* Λ^{H} 6 unde] una Γ^{L} vel I^{2} | qua] quam (*praem.* per Γ^{B2}) Γ^{BD*}Λ^{O} antequam Λ^{G} | in aliud *om.* Λ^{O} 7 extra se tendit] ex se tendit Γ$^{B*D*LN'}$ se extendit Γ^{N2} extendit se R^{2} extra se (*e. se ante* in, 6 Λ^{E}) extendit (-dat Λ^{G*}) Λ^{EGO}Σ | directa M^{2}IΓ^{D*LN}Λ^{EHO}Σ | ad] in M^{2}IVΓ^{N}Λ^{-Y}Σ | primo = P^{2} p. actu *rell. edd.* 8 ostensio obiecti] ob. ost. (*ost. in corr.* Λ^{O2}) M^{2}IVΛ^{-Y}Σ | sufficit *post* sed Σ | ipso] ipsum Λ^{H} *om.* R^{2}(*restit.* R^{3}) | enim est] *om.* M^{2}R^{2}I^{2}VΓ$^{LN'}$ [[*restit.* M^{3}R^{3}]] est Γ^{N2} *add.* perfecta I^{2} 8-9 speculatio] *in corr.* R^{2}Γ^{N2} speculativo I*V speculativa Γ^{L} 9 voluntati *om.* R^{2}(*restit. post* ostendat R^{3})Γ^{LN*}Σ | suae operationis] suum Λ^{H} | operationis] *in corr.* Γ^{D2} perfectionis *in ras.* Γ^{B2} | perfecte ostendat] o. p. Σ *add.* et Γ^{D2} 10 ut — tendat *om.* Λ^{O*} | tendit Λ^{G} | Talis autem actus] Actus talis Λ^{E} | actus *om.* M^{2}R^{2}(*restit.* R^{3})I*VΓ^{N*} 11 speculativam *om.* Γ^{B*D*} | speculativam simpliciter] simp. spec. I^{2}Γ^{B}Λ^{-Y}Σ | simpliciter *om.* Γ^{N} | spectat] pertinet M^{2}R^{2}IVΓΛ^{EGO}Σ *edd.* | secundo] alio M^{2}IΓ^{LN}Λ^{-Y}Σ *add.* autem M^{2}I^{2}VΛ^{-Y}Σ | voluntatis τ | directivo] *add.* simpliciter ρ 12 hoc] hic ρπβμυ *om.* Λ^{G} | ad — actionem *om.* Λ^{O*} | ad scientiam pertinet] p. ad. s. Σ *add.* ad I | in ipso] in ipsa R^{3}(*om.* R^{2})Γ^{N}Λ^{H} | speculatio] specificatio V | actionem] actum P^{2}RΓ^{-L} actio I*Γ^{L*} *add.* et hoc Λ^{G†} 13 est] *add.* tantum Λ^{E} | proprium] propositum R^{2} *om.* Λ^{H*} | scientiae *om.* M^{2}(*restit. ead. m.*)VΛ^{EHGO*}Σ 13-14 Actus — scientiae *om.* Γ^{N*} 13 Actus autem] Actus (*add.* secundus I^{2}) I Secundus autem actus M^{2}V | qui] quae R^{2} *om.* P^{2} 14 non *om.* Λ^{H} | scientiae] *add.* theologiae Λ^{O2} | nisi] nec Γ^{LN} ubi Λ^{H} 15 ex *om.* Γ^{L} | ista] illa R^{2}Γ^{BD}Λ^{E}Σ | sit perfectissime] p. s. M^{2}I*VΓ^{LN}Λ^{-Y}Σ 16 actus[1]] finis Γ^{N2} | hac] illa Γ^{BD} ista *post* scientia Λ^{G} *om.* Λ^{O}

F 1 HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 3 in corp. (I f. 65S); AUGUST., *Sermo* 88 c. 5 n. 6 (PL 38, 542).

esse error[1]; scientia practica est directiva[2], ergo scientia beatorum non est practica, quia beati errare non possunt; ergo nec nostra est practica, quia est eadem cum illa beatorum[3].

Item, potest argui secundum intellectum istius alibi: Deus non 273
habet scientiam practicam; sed maxime habet istam, vel solus; igitur etc.

[17] Contra istud arguo, ac primo rationem positionis istorum duco 274
ad oppositum quadrupliciter. Primo sic: etsi voluntas non potest errare circa finem in universali ostensum, potest tamen errare circa finem in particulari ostensum; ergo ad hoc quod recte agat circa finem particulariter ostensum requiritur directio. Ostensio finis in

---

tica scientia, sed tantum simpliciter speculativa, cum in actu suo principali non indigeat directivo ». Haec Gandavus[4]. 'Pro hac via' etc.[5]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)
2 est] potest esse RΛ^{H} *om.* S *add.* scientia Λ^{E} | beati] boni D* *om.* Λ^{H} | errare non possunt] n. p. e. ZΛ^{-Y}Σ | nostra] ipsa Γ$^{N'}$ ista Γ^{BD*N2} 3 est[2]] erit R *om.* Λ^{O*} 4 Item] Praeterea Σ | potest] *add.* sic V^{2}ZΛ | potest argui] *om.* Σ *add.* sic Dρπγβμυ | intellectum *om.* D | istius] illius CP'MΛ^{-Y} ipsius P^{2}Γ^{BD} huius Σ | alibi] *in corr.* R^{2} aliqui D* albi S* articuli γ *add.* quia ZΓ^{BD}Λ 5 sed maxime] maxime autem ZΛΣ | istam] illam SΓ^{LN}Λ^{O} *add.* theologiam Λ^{O2} | vel] ut D *om.* Λ^{G} | vel solus] non solo M* *add.* habet illam ex I Metaphysicae Γ^{N2} 6 etc. *om.* Σ^{Q} 7 istud] illud CPMVΓ^{BD}Λ^{YH} istam Γ$^{N'}$ ista Γ^{N2} istam positionem *in ras.* Λ^{O2} hoc Σ | arguo, ac = AD sic (*praem.* arguitur I^{2}) CPMSRIVZΓΛ^{-O}τ sic arguitur ρπγβμυ | primo] *add.* contra A*DΛ^{E} *add.* per V* | positionis *om.* Σ | istorum] illorum DCPMSVΓ^{-D} eorum Σ *om.* Λ^{O} | duco] deduco RI* dico M* 8 ad] *add.* impossibile C*MSR*I*V* | quadrupliciter] *not.* alius liber: dupliciter μ | sic] quia Λ^{G} *add.* quia R^{2}Γ^{BD}Λ^{O} 8-9 non potest — ostensum *om.* C$^{\pm}$ 8 possit Σ 9-10 in — finem *om.* I* 9 in universali ostensum] o. (*add.* est Λ^{O*}) in u. C^{1}V^{2}ZΛ^{YEO}Σ ut ost. est in univ. Λ^{H} ost. hoc est in univ. Λ^{G} *om.* V' | potest tamen = AD tamen secundum eos (*t. s. e. om.* C$^{\pm}$ *add.* non R*) potest (*pot. om.* M *sed restit. post* ostensum, 10 M^{2}) CPMSRI^{2}VZΓΛ^{-O}τ secundum eos tamen potest Σ secundum eos potest (*add.* tamen Λ^{O2}) Λ^{O} potest tamen secundum eos ρπγβμυ | circa[2]] secundum Λ^{O} 10 in particulari] particulariter DSΓ^{-B}Λ^{H} 10-11 ergo — ostensum *om.* S* 10 ad hoc *om.* Λ^{H} | quod] ut ZΓΛΣ | agatur Λ^{E} 11 directio] *in ras.* I^{2}Λ^{O2} directa R directiva Γ^{D*} directiva ostensio (o. d. γ) *edd.*, *add.* sive directiva Γ^{N2} | Ostensio] *in ras.* I^{2} ostensivo Γ^{L*N*} *praem.* Et Γ^{L} *add.* autem R^{2}I^{2} Λ^{GO} 11-*p.* 186, 2 Ostensio — universali *om.* Λ^{H} 12 scientia *om.* Λ^{HGO} | tantum *om.* I^{2}Λ^{-Y}Σ | simpliciter *om.* Λ^{GO} 12-13 cum — directivo *om.* I 13 directivo] directione Λ^{-Y}Σ *add.* quod (*om.* Λ^{O}) solum (*s. om.* Γ^{N2}Λ^{O}) ad scientiam (actio-

F 4 HENRICUS GAND., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 235V): « non amplius habet practicam scientiam de eis quae fecit vel facturus est, quam de eis quae nec fecit nec facturus est, et sic aeque speculativam scientiam habet de operandis sicut de non operandis »; ib. a. 37 q. 2 in corp. (f. 241K): « Ideo dicit Philosophus in eodem [*Metaph.* I (A c. 2, 983*a* 9-10)], quod 'talem scientiam [id est sapientiam] aut solus, aut maxime, Deus habet' »; *Quodl.* V q. 4 (f. 158N).

T 1 Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300E). 2 Cf. ib. XII q. 22 in corp. (f. 498D). Cf. supra p. 184, 11-13. 3 scilicet creata, cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* XII q. 1 arg. in opp. (f. 483S). 4 HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y-66Z). 5 Cf. supra n. 271.

theologia est finis non in universali sed in particulari, quia ad metaphysicum pertinet illa ostensio in universali [a].

275 Praeterea, habitus directivus non ponitur propter substantiam actus sed propter circumstantiam, sicut temperantia non ponitur propter substantiam actus comedendi, vel alterius huiusmodi, sed propter circumstantiam; ergo licet voluntas esset determinata ad substantiam actus tendentis in finem in particulari, requireretur tamen directio quantum ad circumstantias illius actus, ad quas non extenditur directio quae est circa substantiam actus. – Ex istis duabus rationibus arguitur, quod ubicumque contingit in praxi errare et recte agere, ibi est notitia practica necessaria ad dirigendum; in ista praxi quae est dilectio finis ut pertinet ad theologiam contingit errare dupliciter, ut ostendunt rationes istae, tum ratione

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Beati errare non possunt circa obiectum theologicum in aliquo actu; ergo naturaliter habent cognitionem directivam respectu alicuius actus circa obiectum theologicum.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)
nem Γ^{N2}) practicam pertinet, quia in ipso (ipsa Γ^{N2}) est (est *om.* Λ^{G*}) speculatio ut actio est $\Gamma^{N2}\Lambda^{GO*}$ *fere similiter* ρ | Haec — etc. = P^2 ut habetur a Gandavo in Summa, quaest. secunda, art. 3 ρ
1 est] *add.* ostensio Γ^{D2} | est finis *om.* D | non] *add.* tamen Γ^{D} 1-2 quia — universali *om.* $R^{\pm}$ | metaphysicam $Z\Gamma^{L*N}$ 2 illa] ista (*post* ostensio Σ) $DZ\Lambda^{-H}\Sigma$ | in universali *om.* Λ^{G} 3 Praeterea] Item RZ Ipse autem Λ^{H} *add.* secundo $\Gamma^{N2}\Lambda^{O}$ 4 circumstantiam] circumstantias P *add.* actus $M^{\pm}R$ *add.* ut sit bonus moraliter vel meritorie Λ^{O2} 4-6 sicut — circumstantiam *om.* $D^{\pm}Z$ 4 ponitur] *add.* determinata Λ^{G} 5 huiusmodi] huius $\Lambda^{GO}\Sigma^{Q}$ 6 circumstantias ρπγβμυ | esset] sit Z | esset determinata] d. e. Σ | determinata] *in corr.* R^2 *add.* ex se Λ^{O2} 7 actus] alicuius D | requiretur $MSIV\Lambda^{EO}$ requiritur CPRZ requireret Γ^{LN} 8 tamen *om.* $D^{\pm}\Lambda^{HO\pm}$ | directionem Γ^{L2N2} 8-9 quantum — directio *om.* $M^{\pm}$ 8 circumstantiam $\Lambda^{E}\Phi$ρπγβμυ | illius] illo Γ^{N*} istius Λ^{YO} *om.* $M^{\pm}R^{*}V$ 8-9 ad quas — actus *om.* $AR^{\pm}$ 8 quas] quam Λ^{E}ρπγβμυ 9-*p.* 187, 1 Ex istis — actus *om.* $\Lambda^{E\pm}$ 9 istis] his $CP\Gamma^{BD}$ 10 quod] quia ρπγβμυ | contingit] *in ras.* P^2 convenit $SR\Gamma^{N\pm}\Lambda^{H}$ potest quis V | in praxi] praxim $\Lambda^{Y*E\pm H}$ρ *om.* R^{*} 11 est notitia practica necessaria] e. nec. p. not. CPMV not. p. e. nec. $\Lambda^{E\pm}\Sigma$ 12 ista] illa $S\Gamma^{L}\Lambda^{H}$ ipsa $V\Gamma^{N}$ *add.* autem $Z\Gamma^{N2}$ | quae est dilectio] sed (tamen $\Lambda^{G\pm}$ *om.* Λ^{HO}) circa (c.] certam Λ^{O*}) dilectionem (directionem Λ^{G2}) $CM^{2}\Lambda^{HGO}$ *pon.* circa dilectionem Γ^{B2}(*om.* Γ^{B3}) | dilectio] directio Γ^{D*LN*} 12-13 contingit] convenit $S\Gamma^{N\pm}$ 13 dupliciter *om.* $D^{\pm}I^{2}$ | istae] illae $\Gamma^{BD}\Lambda^{E\pm HG}\Sigma^{Q}$ | tum] tam $MR^{*}V$ tamen $D\Gamma^{D*}$ 14-16 Beati — theologicum = *codd.* (*om.* I^{2}) *edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat $A^{1}P^{1}$(Va- *om.* P^{1})$M^{2}I^{2}V^{2}$ Vacat secundum aliquos libros ab 'Beati' usque ad paragraphum sequentem M^{2} *lin. anfractuosa* μ 14 Beati errare non possunt *una cum* in aliquo actu (15) *post* theologicum (16) Λ^{Y} | Beati] Boni D^{*} Unde Λ^{H} *praem.* Unde $Z^{*}\Lambda^{EG}\Sigma$ *praem.* Unde si γμυ *praem.* Item Γ^{N2} *praem.* Igitur Γ^{BD*} *praem.* Sed ρπ *praem.* Si β *add.* enim R *add.* vero Λ^{O2} *add.* in aliquo Λ^{G} | non *ante* Beati Λ^{E2} 14-15 circa — theologicum *post* actu (15) $Z\Lambda^{-G}\Sigma$ 15 actu] *add.* absolute (*post* theologicum υ) tamen possunt μυ | naturaliter] universaliter $C^{\pm}P^{*}$ necessario μυ *om.* πβ | habent] habeant Λ^{Y} *om.* $M^{\pm}$ | habent cognitionem] c. h. Λ^{H} | cognitionem] cognitio M^{*} *om.* Λ^{O*} | directivam] determinativam Z 16 alicuius actus] act. al. (al.] eliciti $P^{2}R^{2}\Lambda^{O2}$) CPMSRZ$\Lambda^{-H}\Sigma$ actus eliciti VΓ *add.* eliciti τγ | actus *om.* Λ^{H} | circa *om.* Λ^{E*}

obiecti in particulari, tum ratione circumstantiarum actus; igitur etc.

Praeterea, tertio: cuius dilectio principaliter intenditur extra 276
genus cognitionis, eius cognitio principaliter intenditur intra genus cognitionis; dilectio autem finis per eos principaliter intenditur extra genus cognitionis, ergo cognitio finis principaliter intenditur in genere cognitionis. Sed in qualibet scientia principaliter intenditur cognitio sui subiecti primi, ergo finis est principale subiectum huius scientiae. A fine sumuntur principia practica; principia autem practica concludunt conclusiones practicas; ergo ista scientia quae primo intendit dilectionem finis extra genus cognitionis est practica.

[18] Praeterea, ad idem genus, secundum praxim vel speculationem, 277
pertinent principia et conclusiones; conclusiones enim practicae resolvuntur in principia practica, non speculativa; ergo cum cognitio finis sit directiva in actibus circa ea quae sunt ad finem et cognitio eorum quae sunt ad finem sit quasi conclusio conclusa in cognitione finis quasi principii, si cognitio eorum quae sunt ad finem sit cognitio conclusionum practicarum, cognitio finis erit cognitio practica, quia de principio practico.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)
1 obiecti — ratione *om.* $\Gamma^{L\pm}$ | obiecti] *add.* ostensi ρπγβμυ *add.* vel finis ostensi Λ^{O2} | tum] tam M tamen $D\Gamma^{D*}$ quam V | circumstantiarum] substantiarum γ | actus *om.* $R^{\pm}I^{*}$ 1-2 igitur] quare $\Lambda^{Y}\Phi$ 2 etc. *om.* Σ 3 Praeterea] Item R | tertio] *om.* $C^{\pm}MSRI^{\pm}V\Gamma^{L}\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* sic ρπγβμυ | principaliter] *in ras.* Λ^{O2} principalis Λ^{H} | extenditur $C^{*}P$ | extra] intra $M^{\pm}$ circa P 4-5 eius — cognitionis *om.* $D^{\pm}\Lambda^{E\pm}$ 5 cognitionis *om.* $C^{\pm}M^{\pm}SZ$ | autem] vero Λ | principaliter intenditur] i. p. Σ 6 finis *om.* $C^{\pm}P^{\pm}$ | intenditur *om.* Γ^{L} 7-8 in genere — intenditur *om.* $\Lambda^{E\pm}$ | principaliter intenditur] i. p. Σ 8 sui *om.* V | subiecti] obiecti CMVZ$\Gamma^{N}\Lambda\Sigma$ *pon.* obiecti Γ^{D2} | primi] prima Z principiati P′ *om.* P^2 | subiectum] obiectum Λ^{GO} 9 fine] *add.* enim CPMRIVΓ^{B2D2N} *add.* autem $\Lambda^{G}\Sigma$ *add.* igitur D 9-10 principia autem practica] *in ras.* R^2 *om.* $S'\Lambda^{Y\pm}$ quae S^2 | autem] et *ante* principia^2 (9) Γ^{L} sed *ante* principia^2 (9) Λ^{E} *om.* $DCPMR^{\pm}VZ\Gamma^{BD*N}\Lambda^{Y\pm HO}\Sigma$ 10 concludunt] *in ras.* R^2 concluditur Γ^{D*} *add.* omnes Λ^{H} | ista] illa $CPMSIV\Gamma^{LN}$ *praem.* et $Z\Lambda\Sigma$ *om.* D 11 primum R | dilectionem] dilectionem vel directionem A 13 Praeterea] Item $R\Gamma^{BD}$ *add.* quarto $\Gamma^{LN}\Lambda^{O2}$ | genus] *add.* vel Λ^{E} *add.* cognitionis vel habitus Λ^{O2} | secundum *om.* Γ^{L} | vel] et $\Gamma^{BD*}\Lambda^{O*}$ *add.* secundum Λ^{EO2} | vel speculationem *om.* Λ^{H} 15 cum *om.* Λ^{H} 16 finis] *add.* quasi principii Λ^{G2} 17 cognitioni Λ^{H} | sit] sunt $\Lambda^{O'}$ est Λ^{GO2} | conclusio] cognitio $V^{2}\Gamma^{B*D*LN}$ conclusio vel cognitio I^{*} *om.* $D^{\pm}$(*post* conclusa)ρπβμυ | conclusa = ADP′R′$\Lambda^{HO'}$ inclusiva $\Gamma^{N'}$ inclusa $P^{2}R^{2}\Gamma^{N2}\Lambda^{O2}$ *rell. edd.* 18 cognitione] conclusione $CP^{2}\Sigma^{U\pm}$ | finis] *add.* et finis sit $P^{2}MS^{2}R^{2}IV\Gamma^{BD}\Lambda^{E2}$ | quasi] sicut Γ^{LN} | principii] principium (*praem.* in Γ^{N2}) $C^{*}PMSRIV\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{E}$ in principio Λ^{O2} | si] *add.* ergo $\Gamma^{LN}\Lambda^{O2}$ | cognitio] ergo (*pon.* cognitio C^{2}) CP cognitioni Λ^{H} 19 cognitio^1] cognitioni Λ^{H} | cognitio^2] cognitioni Λ^{H} ergo Φρ *praem.* ergo πβμυ | erit] est Λ^{GO*} et Γ^{D*} 20 quia] quasi Σ | de principio practico] principii practici Σ

F 5 HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y-66Z).

Sic patet responsio ad rationem eius primam[1] quia falsum accipit, quasi quod voluntas esset determinata ex se, quod probant duae primae rationes[2]. Similiter, si voluntas esset determinata, adhuc tamen cognitio esset practica, sicut probant duae ultimae rationes[3].

278 Ad auctoritatem eorum[4] (videtur concludere quod visio Dei est finis huius scientiae, quod ipsi non concedunt) respondeo quod auctoritas loquitur de istis operationibus exterioribus, quae sunt ieiunia, vigiliae et orationes; tamen actus quicumque exterior natus est conformari alicui actui interiori a quo habet suam bonitatem, et etiam ad aliquem interiorem ordinari, et finaliter ad velle.

279 Ad tertium[5] respondeo: agens intendit per se inducere formam, nec intendit remotionem contrarii nisi per accidens. Ita habitus per se dirigit, per accidens autem excludit errorem; et si habitus est perfectus, non compatitur secum errorem, immo si compatitur, non est perfectus. Beati ergo licet non possint errare, non sequitur quod non habeant habitum etiam directivum, quia eo per impossibile circumscripto errare possent, sed eo posito, propter eius perfectionem excluditur omnis error.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 Sic] *add.* igitur P^{2}Γ^{BD} | patet responsio] patet. Respondeo Λ^{H} | quia] quod Γ^{N}Λ^{H} | falsam Λ^{O} 2 accipit] accipitur Γ^{BD} recipit τ *add.* quia accipitur Γ^{N2} | quasi quod = AR quod C^{2}ρ scilicet quod I^{2} quasi C′I′ *rell.* ττπγβμυ 2-3 ex se — determinata *om.* ZΛ^{H} 2 improbant βμυ 3 Similiter] *praem.* Igitur Λ^{E} 4 tamen *om.* Λ^{E} | cognitio] conclusio V 6 auctoritates Z | eorum] *add.* quae CPS^{2}IΓ^{D2N}Λ^{E2} *add.* de Iacob et Esau Λ^{O2} *add.* dico quod ρπγβμυ | videntur *in ras.* P^{2} | est] sit CPMSRIVΓΛ^{E2}(*post* finis, 7)^{G} erit D *om.* Λ$^{E'}$ 7 huius] huiusmodi Γ^{D}Λ^{Y2E} istius Γ^{L} | respondeo] dico igitur Σ | quod^{2}] *om.* Γ^{BD} *add.* scilicet R 8 auctoritas] Avicenna Z | operibus Λ^{GO} | operationibus exterioribus] e. o. Σ | exterioribus *om.* MΛ^{E2} 9 vigilia CPSRI | et *om.* Σ | orationes] *add.* et huiusmodi Σ | tamen] quia ττβμυ *praem.* et Γ^{N} | tamen actus] a. t. Σ | exteriorum Λ^{G} 10 actui *om.* P 10-11 suam bonitatem] b. s. CPMSRIVΓ^{-B} | bonitatem] veritatem Λ^{H} 11 etiam *om.* Λ^{E} | aliquem] *comp.* V* aliquam RI*ρτβ actum Λ^{HGO} *add.* actum τ | interiorem] *in ras.* Φ^{F2} superiorem vel interiorem ρ *add.* interiorem Φ^{P2} *add.* actum Γ^{N2} 12 tertium] secundum C^{2}SRIZΣ^{Q} | respondeo] dico quod Σ *add.* quod sicut Λ^{G}ττπγβμυ 13 nec] *add.* per consequens CP*M^{2} | intendit] extendit Λ^{Y*} *add.* per se R | remotionem] rationem M* remotiorem Z 15-16 non — perfectus *om.* Λ^{E2} 15 patitur R*Γ^{BD} 15-16 patitur Λ^{GO} 16 non est perfectus] est imperfectus Φρπγβμυ | possint] possunt CPRΓ^{L*} prius fuit D^{2} 17 etiam *om.* Γ^{BD*LN}Σ | directivum] directum I*Z | eo] illo I *om.* Γ^{N*} 18 impossibile] *add.* illo M | possunt (*ante* errare V) CMV 18-19 sed — error *om.* Λ^{O2} 18 eo] illo CPMR′IVZΓΛ^{EO2}Σ illud S isto R^{2}Λ^{YHG}

F 7 HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y).

T [1] Cf. supra n. 270. [2] Cf. supra n. 274-275. [3] Cf. supra n. 276-277. [4] Cf. supra n. 271. [5] Cf. supra n. 272.

Ad quartum[1] dicetur infra, post solutionem huius primae 280
quaestionis solvendo quartam obiectionem contra eam[2].

[19] ⌊Secunda via⌋ – Secunda via, licet recte et non recte possit 281
elici, negat tamen dilectionem finis esse praxim, quia non est circa obiectum contingens. Dicit enim Commentator I *Ethicorum* quod praxis est operatio secundum electionem; electio tantum est circa contingens ex III *Ethicorum*, quia est appetitus consiliativus; consilium non est nisi de contingente[3]. Ex hoc etiam descriptio praxis posita in primo articulo solutionis[4] probatur esse insufficiens, quia omittit obiectum praecisum. Consequenter dicit haec via nullam notitiam esse practicam quae extenditur ad volitionem ultimi finis tantum, quia non est verum contingens.

Contra istam viam est quarta ratio posita contra praecedentem[5]. 282

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 quartum] quartam Λ^{G} tertium (*pon.* quartum M^{2}) CP*MSRIZΣ^{Q} | infra *om.* ΓΛ^{G} | huius] huiusmodi Γ^{BD}Λ^{Y2} *om.* VΛ^{GO} 2 quartam obiectionem] quartum obiectum Λ^{EG} | eam] *add.* folio sequente R^{2} 3 *adnot.*: Opinio Ware I^{2} Secunda via quae est Varronis Λ^{H2} 3-*p.* 215, 4 Secunda via — possent evadi *om. scriptor ordinarius codicis* Λ^{E}, *sed al. manus explet in duobus foliis propriis* (11ra-12rb) 3 via] *add.* quae dicit quod Γ^{N2} *add.* ponit quod ρπγβμυ | licet] *add.* actus in se circa ultimum finem Γ^{N2} *add.* dilectio I^{2} *add.* dilectio finis Λ^{H2G} *edd.* | et] vel Λ^{E} 3-4 et non recte possit elici] p. e. et n. r. Λ^{Y}Σ 3 posset Λ^{GO} 4 elici] *add.* actus voluntatis circa finem Λ^{O2} | dilectionem] directionem D*Γ^{N*} dilectionem vel directionem A | est *om.* CM*V* | circa] tunc Σ^{Q} 5 subiectum D | Dicit enim Commentator] Secundum Commentatorem autem Σ | enim = ADτ autem CPSRIVZΓΛΣρπγβμυ | I] II C | quod *om.* Σ 6 electio] *om.* M^{2} *add.* autem M^{2}Γ^{BD}Λ^{EO}Σ | tantum est] e. t. Λ^{O}Σ | est^{2} *om.* Λ^{E} 7 ex *om.* CP | quia] quae M′SR*I quod M^{2} 7-8 consilium] *om.* Z *add.* autem P^{2}VΓΣ *add.* enim D *add.* vero ρπγβμυ 8 etiam] autem Σ *praem.* autem Λ^{GO} 9 solutionis] conclusionis Z positionis τ quaestionis ρπγβμυ quaestionis solutionis (s.] secundae Γ^{N2}) Γ^{N} *om.* Σ | probatur] *post* praxis (8) CPMSR′I′VΓ^{LN}Λ^{E} *post* etiam (8) R^{2}I^{2}ZΓ^{BD}Λ^{-E}Σ improbatur *post* etiam (8) ρπβμ improbat *post* etiam (8) γυ 10 Consequenter] *comp.* D′ Consimiliter (*pon.* Consequenter M^{2}) D^{2}PMSR*IVΓ^{BDLN*}Λ^{EO2}(*in ras.*) Consimiliter vel consequenter A | dicit] ponit τ *add.* enim D* 11 nullam] maiorem Λ^{H} | quae] quando Λ^{E} 12 est] *add.* circa I^{2} | verum] unum D* tantum Z 13 istam viam] v. i. (*add.* autem I*) IΣ | viam] via D *om.* R | posita] facta I^{2} 13-14 praecedentem] *add.* viam Γ^{BD}

F 3 Secunda et tertia via (n. 281. 283), quemadmodum et prima (n. 270), tenent «theologiam esse speculativam pure» (cf. n. 293). Haec est doctrina HENRICI GAND. (cf. n. 270), quae neque apud GUIL. DE WARE (*Sent.* prol. q. 4), neque apud HERVAEUM NATALEM (*Quodl.* I q. 3 a. 4), neque apud alios auctores inveniri potuit. 5 EUSTRATIUS, *In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes* I c. 1 (3E): «Actio est ex electione hominis operatio». 7 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* III c. 5 (Γ c. 4, 1111*b* 29-30): «Universaliter autem videtur electio circa ea quae in nobis sunt»; [c. 3, ed. IUNTINA, III 34H] (c. 5, 1113*a* 10-11): «electio quoque eorum quae in nobis sunt, consultativa appetitio erit».

T [1] Cf. supra n. 273. [2] Cf. infra n. 324-331. [3] Cf. ARISTOT., *Eth. ad Nic.* III c. 6 (Γ c. 5, 1112*a* 21-22. 30-31; 1112*b* 8-9). [4] Cf. supra n. 228. [5] Cf. supra n. 277.

Item, vere praxis est illa operatio ad quam inclinat virtus appetitiva, quia quaelibet talis virtus est habitus electivus, ex II *Ethicorum*, et electio est praxis, ut ostendetur contra tertiam viam statim [1]; sed ad dilectionem finis inclinat non tantum caritas, sed amor acquisitus, qui est virtus appetitiva, quia habitus acquisitus vel appetitus est consonus rationi rectae.

Motivum huius viae solvetur in solutione secundae rationis principalis ad primam quaestionem [2].

283 ⌊Tertia via⌋ – Tertia via ponit quod vel volitio non est proprie [20]
praxis sed tantum actus ea posterior, vel si ipsa est praxis, hoc non est nisi in ordine ad actum aliquem imperatum potentiae inferioris, puta appetitus sensitivi vel potentiae motivae, vel huiusmodi.

284 Pro hac tertia via arguitur quia omnis praxis sequitur electionem. Quod probatur per Philosophum VI *Ethicorum*: « Principium actus est electio, non cuius gratia, sed unde motus », id est non finale, sed effectivum; principium effectivum naturaliter praecedit effectum; igitur etc.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

1 Item] Praeterea Σ | vera υ | illa operatio] o. i. Σ | inclinat] inclinatur vel inclinat A 2 electivus] elicitivus I *om.* Γ^{D*} | ex *om.* Λ^{E}Σ | II] I Z III DΛ^{GO*} 3 ostenditur CPM | tertiam viam] istam viam (*add.* tertiam Λ^{O2}) Λ^{GO} aliam viam tertiam P^{2}Γ 3-4 statim *om.* D*Σ 4 caritas] *add.* infusa Λ^{O2} | sed^{2}] *add.* et Z *add.* etiam P^{2}Γ^{BD} 5 acquisitus^{1}] inquisitus M* acquisitorum D *om.* I* *add.* habitualis (-aliter R) PM^{2}RI^{2}ZΓΛ^{-E}Σ | qui] quae Λ^{O} | qui est *om.* Γ^{L} | virtus appetitiva] appetitus vel virtus appetitiva Γ^{BD} *praem.* appetitus vel P^{2} | quia] *add.* est Vτγ *add.* virtus Λ^{H2G} 5-6 habitus acquisitus vel appetitus est = A habitus (*praem.* est Λ^{H2} *add.* appetitus C^{2}Γ^{D2} *add.* appetitivus I^{2}) acquisitus (*add.* est Γ^{D2}) DCPMSRIVZΓ^{-N}Λ^{EH} acquisitus habitus τ habitus (*praem.* est Λ^{G}) appetitus (-tivus ρπβμυ) Λ^{YGO}Σρπβμυ habitus appetitus (-tivus γ) acquisitus Γ^{N}γ 6 rationi rectae] rect. rat. CPMSRIVΓΛ^{EG} 7 huiusmodi Γ^{BD}Λ^{Y2E} | secundae *om.* Λ^{H} 9 *adnot.*: Tertia via, Hervaei Λ^{H2} Opinio Aegidii I^{2} Hervaeus, Cuton Λ^{G2} | ponit] probat M* probat et ponit V | vel *om.* Γ^{-B}Λ^{H2GO} | vel volitio] vol. vel Σ 10 actus] *add.* est Σ^{Q} | ea] eius ZΓ^{-N} | ipsa] propria D 11 actum aliquem] al. act. Σ 12 sensitivi] sensitivae C^{2}SIZΓ^{L}Λ sensitivus Γ^{N*} *om.* V* | vel^{1}] ut C | potentiae *om.* Λ^{H} | vel^{2}] et CP^{2}MSRIVΓΛ^{E} *om.* P′ | huiusmodi] huius Λ^{O}Σ^{U} *om.* P* *add.* quod est contra secundum corollarium primi articuli de definitione praxis Λ^{O2} 13 hac tertia] ista Σ | tertia via] opinione R | via] opinione Γ^{B*} | quia] quod DCZΓ^{N*}Σ^{Q} 14 Ethicorum] Metaphysicae Z *add.* cap. 1 (2 Γ^{D2} 3 T) Γ^{D2N2}T 14-15 Principium actus] Act. p. ZΛ^{YGO*}Σ 15-16 id est non] non R′ id est non principium R^{2} 16 finalis Λ^{GO} | effectivum^{1}] effectuum M effectum (*pon.* effectivum C^{2}) CR *om.* Λ^{G}′ efficiens Λ^{G2} | principium] *in corr.* M^{2}I^{2} principaliter (*pon.* principium C^{2}) CS *add.* autem I^{2}Γ^{N2}Λ^{G2} | effectivum^{2}] *in corr.* M^{2} *om.* DZ *add.* autem VΣ *add.* ita I* 17 etc. *om.* Σ

F 2-3 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* II c. 5 (B c. 6, 1106*b* 36-1107*a* 2): « Est ergo virtus habitus electivus, in medietate exsistens quoad nos, determinata ratione, et utique sapiens determinabit ». 14 Ib. VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 31-32): « Actus quidem igitur principium electio, unde motus, sed non cuius gratia ».

T [1] Cf. infra n. 287-289. [2] Cf. infra n. 346-351.

Praeterea, habitus practicus generatur ex praxibus [1]; sed ha- 285
bitus practicus generatur ex actibus sequentibus electionem; ergo illi sunt praxes.

Item, Commentator super I *Ethicorum*: « Praxis est operatio 286
secundum electionem »; ergo praxis sequitur electionem.

[21] Contra istud, quod non tantum actus sequens electionem sit 287
praxis, probatur, quia VI *Ethicorum* dicit Philosophus quod non est electio recta sine ratione recta et habitu virtutis; ergo virtus per se requiritur ad electionem rectam; non requireretur autem si esset habitus generatus ex actibus posterioribus electione, quia tunc non inclinaret per se nisi ad actus illos posteriores electione. Ideo sub alia forma arguitur, quia habitus ex eisdem actibus generatur ad quos inclinat, ex II *Ethicorum*; sed virtus moralis per se inclinat ad electionem rectam, quia, ut patet per definitionem eius II *Ethicorum*, virtus est « habitus electivus » etc.; ergo ex electionibus per se generatur virtus moralis, et per consequens non tantum actus electionem sequentes sunt praxes.

Praeterea, non solum falsum est negare electionem esse praxim, 288
quod arguitur ratione iam facta, sed, sicut probatum fuit primo

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 Praeterea] Prima D* Item R | practicus *om.* C*ZΛ^{O} 1-2 ex praxibus — generatur] *in ras.* R^{2} *om.* Γ^{B*} | praxibus — generatur ex *om.* M* | sed — generatur ex *om.* I* 2 practicus] *om.* Γ^{N*} *add.* appetitivus Γ^{D2} 2-5 ex actibus — electionem *om.* R* 2 electionem] *add.* tamen nisi ex praxibus (¶ *sign. litteris* a-b *in text. et mg.* V^{2}) V 4-6 Item — istud *om.* V* 4-7 Item — praxis *om.* M* 4 Item] Praeterea Σ | I] X M^{2}, V Σ principium IΓ^{-D} *om.* Γ^{D*} 5 ergo — electionem *om.* SI^{2}Λ^{E} | praxis *om.* Γ^{N} | sequitur] generet D est Γ^{B*} 6 Contra — electionem *om.* Γ^{B*} | istud] illud V^{1}Γ^{D}Λ^{YHO} hoc Σ *add.* scilicet ρπγβμυ | quod] quia V 7 praxis] *add.* sed etiam ipsa electio Λ^{G2} | probatur] *post* istud (6) V probo Γ^{BD} 8 electio] delectio R* *add.* propria Λ^{G*} | virtus] *add.* directiva I^{2}(*om.* I^{3}) 9 requireretur] requiretur MSR | requireretur autem] a. (enim Σ^{Q}) r. Σ 10-11 quia — electione] *post* arguitur (12) Λ^{H*} *om.* D* 11 illos] istos Λ^{O} suos Λ^{G} 12 Ideo = AD Praeterea ρπγβμυ Item CPMSRIVZΓ^{-L}Λ^{E}τ Idem Γ^{L}Λ^{YH}Σ Istud Λ^{GO} | arguitur] *add.* idem ρπγβμυ 13 quos] *add.* virtus ρ | ex *om.* DΛ^{GO}Σ 14 electionem] rationem ρ | quia *om.* CP | patet] apparet ZΛ^{-E} *add.* ex 2 Γ^{N*} | per definitionem] ex definitione Λ^{H} 15 II] *praem.* ex ΓΛ^{H} 16 per se *post* moralis Σ | virtus *om.* Λ^{G} 17 electionem sequentes] s. e. (electiones Λ^{G}) Λ^{EHG}Σ | consequentes Z 18 Praeterea] Item R | solum] tantum Λ^{E} | praxem ASZΛ^{-E} 19 quod] quia Λ^{O} 19-*p.* 192, 1 primo articulo] a. p. Σ *praem.* in M^{2}IVΓ^{N}

F 4 EUSTRATIUS, *In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes* I c. 1 (3E). 7 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 33-34): « neque sine intellectu et mente, neque sine morali est habitu electio ». 13 Ib. II c. 1 (B c. 1, 1103*b* 21-23): « ex similibus operationibus habitus fiunt, propter quod oportet operationes quales reddere; secundum harum enim differentias sequuntur habitus ». 15 Ib. c. 5 (c. 6, 1106*b* 36-1107*a* 2).

T [1] Cf. infra ad lin. 13.

articulo[1], actus elicitus voluntatis est primo praxis, et imperatus non nisi propter ipsam; igitur si electio sit sola, sine ordine ad actum imperandum, puta propter defectum materiae actus exterioris, ipsa sola erit vere praxis. Hoc declaratur sic: non habens pecunias, cui tamen in phantasmate repraesentantur pecuniae antequam actus alicuius electio sit principium effectivum vel ad aliquem imperandum, si eligat illas liberaliter distribuere si haberet, quantum ad actum et habitum virtutis non requiritur ulterior prosecutio vel distributio, quia aliquo obiecto praesentato in phantasmate circa quod potest esse actus liberalitatis, complete habetur electio, ex qua generatur liberalitas vel quae elicitur ex liberalitate; nec requiritur ulterior prosecutio, nec aliquid exterius, nec ordo ad exterius si materia actus exterioris deficiat[2].

289 Praeterea, ordo iste non potest esse nisi causae ad causandum 'quia' effectum; sed quod causa in se non sit talis ex se ut prior est effectu sed tantum quia actualiter ordinatur ad efficiendum,

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 elicitus voluntatis = AD v. e. *rell. edd.* 2 propter] per Λ^{GO} | ipsam] *in ras.* Λ^{E2} ipsum P^{2}RΓ^{BD}Σ *edd.* | solum Λ^{G} 3 imperandi M^{2} | materiae actus] materiae actus alicuius P′ actus (*om.* I^{2}) alicuius materiae CP^{2}MSRIZΓΛ^{EH} actus vel alius (vel a.] alicuius Λ^{O2}) materiae Λ^{GO} ac- (!) materiae actus materiae V^{+} 4 ipsa] *add.* ut Λ^{E} | sola *om.* Σ^{Q} | sola erit vere] vere est sola D′ sola vere erit D^{2} | erit] est Γ^{D} esset CP fuit *post* vere Λ^{GO} | vera Λ^{Y} | Hoc] quod Λ^{O} 4-5 pecunias] pecuniam DΓΛ^{Y} practivas (!) M 5 repraesentantur] repraesententur CP praesentantur RSΓ^{D2N}Λ^{-G}Σ praesentatur Γ$^{BD'L}$ reputantur A | pecuniae] pecunia Γ^{BD*LN2} *om.* I^{2} 5-6 antequam] numquam C^{2} *add.* operatio (opinio I) secunda R*I* 6 actus alicuius = A alius actus (*add.* imperati Λ^{O2}) Λ^{O} alicuius actus *rell. edd.* | effectivum] electivum R | vel] *add.* ordinetur M^{2}Σ *edd.* 6-7 aliquem] aliquid Λ^{HO} aliquod Λ^{G} *add.* actum D^{2}V Γ^{B}Σ 7 imperandum] *praem.* ordinetur DV *add.* ordinetur P^{2}RI^{2}Γ^{BD}Λ^{E2HGO} | illas] istas D*CPMRIVΛ^{HGO} ipsas Λ^{E} 8 habitus Σ^{Q} | virtutis] virtualiter Γ^{BD*LN*} 8-9 prosecutio] prosequitur Z 9 vel distributio *om.* I^{2}ZΛ^{YHGO2}Σ 9-12 quia — prosecutio *om.* Λ^{O2} 9 aliquo *om.* ZΛ^{YH}Σ | praesente DΛ^{G} 10 liberalitatis] libertatis Γ^{B*D*} *om.* CP^{2}M*SI^{2}Z Λ^{E2H} | complete] conceptibile Λ^{Y2} | complete habetur *om.* D^{2} 11 liberalitas] libertas RI*Z *om.* Λ^{G} | quae elicitur] qui elicit Λ^{G} 12 nec[1]] non Γ^{LN}Λ^{O2} et non ρπγβμυ | requiritur] *in ras.* I^{2} sequitur M*Sγ *add.* autem Γ^{N2} | ulterior] ulteriorum Z *om.* D | nec[2]] ad R *add.* ad γ | nec aliquid *om.* ρπβμυ | nec aliquid exterius *om.* V | exterius] posterius A ulterius Σ^{Q} 12-13 nec ordo ad exterius] *om.* ZΓ$^{B'}$ nec operatio ad exterius Γ^{B2} 13 exterioris] exterius Λ^{H} | deficiet Λ^{O} 14 Praeterea] Item R | ordo iste] o. ille ZΛ^{HG} iste (ille Γ^{N2}) o. RIΓ^{LN} ille o. CPMSVΓ^{BD}Λ^{E} *add.* actus eliciti ad imperatum Λ^{O2} *add.* electionis ad actum imperatum (imperandum γ) ρπγβμυ | potest] videtur posse Σ | nisi = ADΛ^{G} nisi ut *rell. edd.* | causae] causa R | ad causandum] ad causatum Λ^{H} *om.* Σ 15 quia *om.* C^{2}PR^{2}I^{2}V^{2}Γ^{-L}Λ^{-Y}Σ | effectum] effectivum DΓ^{B*} factum Λ^{Y} | causa] *add.* non sit Λ^{G} | in se *om.* Z | in se non sit] n. s. in se I^{2}Λ^{YH*GO} Σ | ex se] ex I′ et ex se I^{2} *om.* V 15-16 prior est] e. p. Σ 16 efficiendum] *add.* effectum Λ^{H}

T [1] Cf. supra n. 230. 234. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (II f. 160 I).

videtur inconveniens, cum causa nihil habeat ex effectu, nec ex ordine ad ipsum.

[22] Tunc ad auctoritatem VI *Ethicorum*[1] dico quod ibidem statim 290
subdit Philosophus: «Electionis autem appetitus et ratio quae gratia alicuius» (id est practica), supple 'sunt principium'. Ad hoc etiam ut electio sit recta requiritur virtus in appetitu; unde sequitur: «Non sine habitu morali est electio», scilicet recta. Ergo virtus habet actum elicitum immediatiorem sibi quam sit ille cuius electio est principium ut imperans; prius enim actus elicitus voluntatis qui est electio est actio bona, quam actus exterior imperatus ab electione bona sit bonus. Quod probatur per Philosophum; statim enim ibi subdit (post illud 'neque sine habitu est electio'): «Bona actio enim sine more non est». Sed si ista sit maior ad probandum quod praedixit de electione, sumetur ista minor sub, 'bona electio est bona actio'. Concedo ergo auctoritatem affirmativam quod electio est principium actus unde quo, quia actus

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Xρτπγβμυ)

1 ex[1] = ADΣ ab *rell. edd.* | ex[2]] in Λ^{H} 2 ipsum] *add.* sed e converso Λ^{O2} 3 auctoritatem] Philosophum Σ | statim] *add.* etiam D 4 subdit Philosophus] Ph. (*om.* M^{2}R*) s. (*add.* causam Λ^{G}) MRΓΛ^{G} | Philosophus *om.* M^{2}SR*I*VΛ^{E} | autem] *in ras.* Λ^{H2} quia Λ^{GO*} | appetitus] *praem.* est M^{2}I*Γ^{D2LN*}Λ^{O2} *add.* est P^{2}Γ^{B} | quae] qua R^{2}VΓ^{L} quia CP quare Γ^{N+} 5 supple *om.* CP*MSR^{2}I^{2}VZΛ^{E2O} | sunt] *in ras.* R^{2} sint Λ^{G} est P^{2}VΓ^{BDLN2} *add.* sicut Λ^{O} | principia M^{2}Γ^{N2} 6 etiam] autem Γ^{LN}Λ^{EGO} ergo I^{2} enim πβμυ *om.* Λ^{H} | ut] quod D | virtus] habitus D 7 sequitur] *post* Non M* *add.* quod Λ^{G} | Non] Neque PM^{2}[^{2}ZΓ^{D2}Λ^{YO}Σ Nec Λ^{H} *om.* Λ^{G2}(*ante* est) | habitu] *om.* Λ^{O2}′ scilicet virtute *post* morali Λ^{O2} | scilicet *om.* Z 8 actum] habitum Γ^{N+} | elicitum] *in corr.* I^{2} *add.* et V *add.* electionem scilicet ipsam ρ | ille] iste D*Λ^{HO} Σ *add.* actus I^{2}Λ^{O2} 9 est] sit R | ut] *add.* actus Λ^{O} | prius] primo Λ^{YGO}Σ 9-10 elicitus voluntatis] v. e. Σ 10 qui] quae R | bona *om.* M^{2}SR*I^{2}Λ^{E2} 10-11 actus — bonus] sit actus bonus (b. a. Σ^{U}) exterior imperatus a bona electione Σ 11 bona] *in ras.* M^{2} voluntaria Λ^{H} | Quod] Et Λ^{O} | per] *om.* M′ ibi (!) M^{2} 12 statim enim ibi] i. e. s. Λ^{Y}Σ | ibi] sibi Z *om.* D | subdit] *ante* ibi IΛ^{G} *post* electio (13) RVΓ^{BD}Λ^{Y}Σ subditur Λ^{H} | neque] *om.* Γ^{D*}Λ^{H*} *add.* enim Σ 12-13 neque — non est *om.* D^{2} 13 electio] *add.* subdit (*praem.* et M^{2}) CPM SZΓ^{LN}Λ^{-Y} *add.* et subdit I | actio enim] e. a. Σ | enim] eius M*SR′I*Γ^{LN} alicuius R^{2}VΓ^{BD} | more] amore Λ^{O}ρπγ | est] *add.* bona Λ^{G} | Sed *om.* Λ^{-E}Σ | ista] illa (*pon.* ista M^{2}) CPMSVΓ^{LN} 14 quod] quae Z *pon.* quae M^{2} | praedixit] dixit P*Λ^{O} *pon.* praedixi M^{2} | sumetur] sumatur CPR sumitur Γ^{D} *praem.* et Λ^{O2} *add.* neque R* | ista] illa CPM*VΓ^{B}Λ^{H} | minor] *add.* nota Γ^{N} 15 sub *om.* Γ^{N2}Λ^{H} | bona[1]] ea Σ | est bona] b. e. Λ^{GO*}Σ | Concedo] Concludo Λ^{H} 16 quod] quia Z | electio] actio ZΛ^{YH}Σ | actus[1]] *add.* boni Σ | quo] motus πγβμυ *praem.* motus X

F 4 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 32-33): «electionis autem [principium sunt] appetitus et ratio quae alicuius gratia». 7 Ibidem (lin. 33-34): «neque sine intellectu et mente neque sine morali est habitu electio». 11-13 Ibidem (lin. 34-35): «Bona actio enim et contrarium in actione sine intellectu et mente et more non est».

T [1] Cf. supra n. 284.

ab ipsa imperatus est actus etiam moralis; sed ex hoc non sequitur quod solus ille sit actus sive praxis, immo est electio prior praxis, propter quam et iste est bona praxis.

291 Ad secundum[1], si maior est vera, dico quod habitus practicus generatur ex electionibus, sicut supra dictum est de eligente frequenter liberaliter dare[2]; etiam sine actu imperato, si facultas non adsit, posset in ipso generari liberalitas. Quia tamen quando actus imperati sunt impossibiles voluntas non communiter eligit frequenter recte circa materiam istorum actuum – quia quod non creditur possibile alicui, aut non vult illud, aut tenuiter, secundum Augustinum – ideo communiter non generatur habitus practicus qui est virtus sine praxibus imperatis sequentibus electiones; non tamen generatur ex illis sequentibus, sed ex electionibus, in quibus est formaliter bonitas moralis; in praxibus imperatis est tantum materialiter.

292 Ad tertium[3], ad Commentatorem, oportet quod ly 'secundum' non sit ibi nota causae efficientis si descriptio debet esse convertibilis cum descripto, ut iam probatum est per Aristo-

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Xρτπγβμυ)

1 imperans Z | etiam] et CPSIZ$\Gamma^{LN*}\Lambda^{EG}\Sigma$ et est M* *om.* $\Lambda^{Y\pm HO}$ | moralis] *praem.* bonus Λ^{G} *praem.* bonus quia Λ^{H2} 2 ille] iste D*(*ante solus*)PS$\Gamma\Lambda^{O}$ *add.* non C*P*M*SR*V* | actus] *add.* bonus $\Sigma\gamma$ *add.* moralis X | praxis] *add.* primo R^2 | est electio] el. est Σ electio ipsa est I^2 2-3 praxis] praxi Λ^{H} *add.* ipsa Λ^{GO*} 3 et] etiam PRΓ^{BD} *om.* ZΛ^{O} | iste] ille Σ^{U} ille actus (a. *in ras.* R^2) RΛ^{H} ista CPMSIZ$\Gamma\Lambda^{EGO2}\Sigma^{Q}$ *add.* imperata Λ^{O2} | praxis *om.* Λ^{O} 4 si] quod Σ^{Q} | dico *ante* si Σ 5 supra dictum] praedictum ρπγβμυ | eligente] *in ras.* I^2 eliciente Γ^{N} 6 dare; etiam] e. d. et D* d. et Λ^{HO} | si] etsi CPZΓ^{D2} 7 possit DC*P*MRV*ZΛ^{HGO} potest Σ | libertas ZΛ^{GO*} | Quia tamen] Tamen quia Λ^{E} Tum (*add.* quia Λ^{O2}) Λ^{O} | quando] quandoque Λ^{H} *om.* D *add.* illi Φρπγβμυ 8-9 non communiter eligit frequenter] c. n. f. e. Σ 8 communiter] convenienter Z | eligit] elicit Λ^{O} 9 frequenter] *add.* et D *add.* eligit C* | recte] ratione Γ^{N+} *add.* eligit D* *add.* agere Λ^{G2} | circa *om.* Z | istorum] illorum CPMV$\Lambda^{Y2}\Sigma$ 10 possibile] posse Z | alicui] virtualiter D | non vult illud] i. n. v. PR$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}\Sigma$ | illud *om.* CMSIVZ $\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}$ | tenuiter] tenue V tenuit SZ renuiter (*not.* vel: tenuiter Λ^{O2}) P^2(*in ras.*)Λ^{O} renuerit (*pon.* tenuiter Λ^{Y2}) Λ^{Y} renuit $\Gamma^{D}\Lambda^{G}$ *add.* vult $P^2M^2R^2IV\Gamma^{N2}\Lambda^{GO2}$ *edd., add.* hoc Γ^{D} 10-11 secundum Augustinum] ut secundum Augustinum pater P^2 ut patet secundum Augustinum V 11 ideo communiter] *text. abras. quasi dimidiae lineae* P ideo consimiliter Γ^{N} *add.* secundum Augustinum CMSRI*VZΓ^{LN*} | generatur] generatus Λ^{G} *add.* in eo R | habitus] actus (*pon.* habitus C^2 *praem.* habitus sive Γ^{N2}) CP$^{\pm}$M*SI*VΓ^{N} 12 qui] quae CR | electionem ρπγβμυ 13 non] et ideo C+ nec Γ^{D2} | generatur] generantur $\Gamma^{D}\Sigma$ *add.* generaliter I* | ex^2 *om.* M+V+$\Lambda^{H\pm O*}$ | electionibus] *add.* magis proprie M^2I^2 14 est formaliter] f. e. $\Lambda^{O}\Sigma$ | bonitas *om.* Λ^{O} | praxibus] *add.* autem $I^2\Lambda^{H2GO}$ | est^2] non (*add.* nisi Λ^{G2}) Λ^{G} 16 quod] ut Γ | ly] licet $D^{\pm}$ *om.* $\Lambda^{YH*O*}\Sigma$ 17 ibi] *post* quod (16) Σ *om.* Γ^{BD*} | si] sed DPZΛ^{Y*HO*} 18 iam *om.* Λ^{GO} 18-*p.* 195, 1 Aristotelem] Philosophum Λ^{E}

F 11 AUGUST., *De Trin.* X c. 1 n. 2 (PL 42, 973).

T [1] Cf. supra n. 285. [2] Cf. supra n. 288. [3] Cf. supra n. 286.

telem VI *Ethicorum*[1], sed debet intelligi ly 'secundum' effective vel formaliter, vel accipiatur electio ibi pro liberalitate sive potestate dominativa, vel accipiatur electio pro elicitione actus volendi qui non est electio vel volitio aliqua. Sed actio de genere actionis secundum illam electionem, quasi secundum principium activum, est omnis praxis, sive sit electio sive sequens electionem, quia actio de genere actionis reducitur ad principium effectivum.

[23] Istae tres viae[2] ponunt theologiam esse speculativam pure, 293
non obstante quod extendatur ad dilectionem finis – sive ad illam voluntas quasi naturaliter determinetur praecedente ostensione[3], sive libere et contingenter ad illam se habeat, non tamen circa obiectum contingens et agibile[4], sive tertio circa quodcumque obiectum quomodocumque se habeat, non tamen operando, id est non tamen in ordine ad actum imperatum, sed sistendo in primo actu elicito[5].

Quod autem talis extensio non concludat practicum, persua- 294

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 VI] *in ras.* R^2I^2 VII ADSVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-H}\Sigma$, I Λ^{H} | ly *om.* CP$^{\pm}$M*Z$\Lambda^{YHO*}\Sigma$ | secundum *om.* CZ 2 vel^2] ut Σ *praem.* ut P^2 | accipiatur electio = A accipitur (-cipit D^2) electionem D electio (-onem Λ^{Y}) accipiatur (-pitur M^1R *edd.*) *rell. edd.* | ibi] *om.* $\Gamma^{LN\pm}\Lambda^{O}$ *add.* vel Σ | pro] a Λ^{O} | libertate CSIZ$\Gamma^{BDN2}\Lambda^{YE2}$ 3 dominativa] dictativa Γ^{N} | vel] *add.* ibi I^2 | accipitur RΛ^{E} *edd.* | accipiatur electio] accipit electionem D *om.* Σ | elicitione] elicione $R^2\Gamma^{BL2}\Lambda^{H*O}$ elicitatione Σ^{U} electione (*pon.* elicitione M^2) C$^{\pm}$PMSR'I*VZ$\Gamma^{DN}\Lambda^{YEG}$ | volendi] voluntatis Γ^{N2} 4 qui] quae ADZΛ^{-E} | non] tamen A *om.* Λ^{O*}(*post est*)Σ | electio] elicio Λ^{Y} *om.* $R^{\pm}$ | actionis] acceptionis D* 5 illam] istam D*I$\Gamma^{BDN2}\Lambda^{-H}\Sigma^{Q}$ | electionem] elicitionem I^2 *pon.* elicitionem M^2 | quasi] quod PSI*Λ^{E} quia Z$\Gamma^{LN*}\Lambda^{O}$ *om.* $M^{\pm}$ 6 sive^2] *add.* sit Z 7 principium] *add.* activum CPM$^2\Gamma^{D2N}\tau$ | effectivum] effectuum MZ *praem.* vel Γ^{N2} 8 esse *om.* M*SRIVZΓ^{BD*LN} $\Lambda^{E}\Sigma$ | esse speculativam pure] p. e. s. (s. *in corr.* Λ^{O2}) Λ^{O} | speculativam pure = AD pure (proprie Γ^{N}) specul. *rell. edd.* (*quoad* Λ^{O} *vide immediate ante*) 9 non] nam Z | extendatur] *in corr.* R^2 extendantur P extenditur Γ^{LN} ostendatur Γ^{B+} | illam] istam D*S$\Gamma\Lambda^{GO}$ 10 voluntas quasi naturaliter determinetur] q. n. d. v. Σ | ostensione] *add.* finis in ratione obiecti, ut dicit prima opinio Λ^{O2} 11 et contingenter *om.* M$^{\pm}$SR$^{\pm}$I$^{\pm}$V$^{\pm}\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ | habeat] habeant Λ^{Y} *add.* sive Γ^{L} 11-13 circa — tamen *om.* $R^{\pm}$ 11-12 obiectum] aliud Λ^{H} 12 agibile] operabile sive agibile R^2 agile Σ^{U*} *add.* ut dicit secunda opinio Λ^{O2} | tertio] *in corr.* Λ^{O2} etiam Λ^{G} | obiectum] aliud Λ^{H} 13 quomodocumque] quandocumque ZΓ^{B*D*} | habeat] habeant $\Gamma^{B+}\Lambda^{Y}$ *add.* dum R^2 *add.* vel Λ^{G*} | non tamen] t. n. R^2 n. tantum Γ^{B+} *om.* M$^{\pm}$I^{N2} *add.* est Γ^{D2} *add.* in Σ^{Q} *add.* est in R^2 | operando] cooperando $\Gamma^{N'}$ comparando $R^2\Gamma^{B2N2}$ *pon.* imperando C^2 | id est] idem est D vel Λ^{GO} quod (?) $\Gamma^{N'}$ *om.* Γ^{N2} 13-14 id est non tamen] nec τ sive ρπβμυ *om.* P'$\Gamma^{BD*L}\Lambda^{Y}$ id est non P^2 | tamen] tantum R^2Z 14 imperandi Z | sed] *add.* si Σ^{U} | primo] proprio $\Lambda^{Y}\Sigma$ρπγβμυ 15 elicito] *add.* natura erit praxis, ut dicit tertia opinio iam dicta Λ^{O2} 16 concludit Γ^{LN} | practicam IΓ^{N2}

T [1] Cf. supra n. 290. [2] Cf. supra n. 270. 281. 283. [3] Cf. supra n. 270. [4] Cf. supra n. 281. [5] Cf. supra n. 283.

detur, quia tunc quaelibet notitia esset practica, quia quamlibet concomitatur aliqua delectatio vel dilectio.

295 Similiter, X *Ethicorum*, felix « est Dei amantissimus », et tamen illam felicitatem ponit Philosophus speculativam et non practicam.

296 Contra hanc conclusionem, communem istis, videtur sequi quod aliqua sit operatio in potestate hominis ita quod sit vere actus humanus et tamen non sit proprie speculatio nec praxis, puta amor finis; consequens videtur inconveniens.

297 Praeterea, quod cognitio directiva in quacumque volitione non sit practica, cum sit 'veritas confesse se habens appetitui recto', videtur inconveniens, quia talis veritas est proprium opus mentis practicae ex VI *Ethicorum*.

298 Quod additur de delectatione[1] nihil est ad propositum, quia [24] cum delectatio sit passio consequens naturaliter operationem perfectam, sive sit de speculatione sive sit de speculato[2], propter extensionem ad illam nulla ex isto ponitur notitia practica, quia nec illa est praxis, proprie loquendo; hoc tangetur distinctione 15

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

1 quamlibet] qualibet M* *add. in ras.* speculationem Λ^{O2} 2 concomitatur] comitatur Γ^{N} consequitur Λ^{H} sequitur Φρπβμυ *om.* Λ$^{O'}$ potest concomitari Λ^{O2} | delectatio vel *om.* R | delectatio vel dilectio] dil. v. del. Λ^{YGO}Σ 3 X] 4 D*M*SVΓ^{L}Λ^{EG}Σ cap. 10 I^{2} *add.* vel 4 P^{2} | Ethicorum] eodem Γ^{L} *add.* cap. 10 in fine T 4 illam] istam (*post* felicitatem Σ) D*Λ^{YE}Σ | et *om.* Λ^{HG} 5 communem istis] i. c. Σ | istis] *om.* R *add.* tribus Λ^{O2} *add.* tribus viis Λ^{HG}τ *add.* tribus viis instatur ρπγβμυ 6 sit operatio] o. s. CPMIV 7 tamen] *add.* quod I^{2}V | non] nec SRZΓΛ^{YGO2} | non sit proprie] p. n. s. Σ | proprie] propria Γ^{L} *om.* D^{z} | speculativus D* Λ^{E} 8 inconveniens] *add.* quare (ergo P^{2}) etc. P^{2}Z *add.* quia talis veritas est proprium opus R 9 Praeterea] Item R | in] a V | quacumque volitione] v. q. ZΛ^{-E}Σ 10 veritas] bonitas Λ^{E} | confesse] confuse Γ^{N}*Λ^{O}* | recte Z 11 proprium] proprie Γ^{BD} ipsum M^{z}V | opus *om.* Γ^{N} | mentis] necessitatis V 12 Ethicorum] *add.* cap. 3 υ 13 Quod] *praem.* Illud R | additur] adducitur CPZΛ^{YHGO2}Σ | delectatione] *in ras.* Λ^{O2} dilectitione P′ dilectione P^{2}Γ^{BN} Λ^{G} delectione I^{z}Γ^{D} electione M^{z}SΛ^{Y} *adnot.* quantum ad primum Λ^{O2} | nihil] non I^{3}Λ^{HGO} | est *om.* MSRI*VΓΛ^{E} | quia *om.* Γ^{BDz} 14 cum *om.* ZΛ^{YHO}Σ | delectatio] *in ras.* P^{2}Λ^{O2} dilectio (*ante* cum Λ^{G}) Γ^{B}Λ^{G} | sit] est ZΛ^{YHO}Σ | operationem] dilectionem (*add.* vel Λ^{O2}) operationem Λ^{O} 14-15 perfectam] *add.* et P^{2}Γ^{BD}*Λ^{-E}Σ *adnot.* quantum ad secundam Λ^{O2} 15 sit[1]] *add.* dilectio (delectatio P^{2}) PΓ^{B}Λ^{G} *add.* electio (*praem.* dilectio vel Λ^{O2}) Λ^{O} *add.* delectatio CM^{2}ZΓ^{-B}Λ^{YH}Σ | speculatione] *add.* in se Λ^{H2} | sit^{2} *om.* VZΓΛ^{-E}Σ | speculato] *add.* id est obiecto Λ^{H2} 16 illam] istam DPΓ^{BD}Λ^{YGO} | ex isto] ex ipso (*post* ponitur Γ^{BD}) R^{2}(*in ras.*)Γ^{BD} *om.* Σ | notitia = AD cognitio Γ^{N2} *rell. edd.* [[*ante* ponitur Λ^{Y}Σ]] 17 illa] ista Λ^{EGO} | hoc] ut Σ *add.* vero I^{2}ZΓ^{N2}Λ^{-E} *add.* tamen P* 17-*p.* 197, 1 distinctione — libri] in tertio, dist. 15 Σ 17 15] 3 ρ 25 γ *pon.* 25 M^{2}

F 3 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 10 (K c. 9, 1179*a* 22-24): « Secundum intellectum autem operans ... Dei amantissimus videtur esse ». 4 Ib. c. 8 (c. 7, 1177*a* 12-1177*b* 1); c. 10 (c. 9, 1179*a* 22-32). 12 Ib. VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 29-31).

T [1] Cf. supra n. 294. [2] Cf. ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 4 (K c. 4, 1174*b* 14-33).

tertii libri[1]. Sed amare et desiderare obiectum cognitum, et hoc sic vel sic circumstantionabile, est vere praxis, nec naturaliter consequens apprehensionem, sed libere – recte et non recte elicibilis.

Quod additur de felice speculativo quod est Dei amantis- 299
5 simus[2], auctoritas non cogit, quia loquitur passive, quasi 'maxime amatus a Deo', non active, sicut patet ibi; subdit enim: « Si quaedam cura humanorum a diis sit, rationabile et gaudere ipsos » (supple 'deos') « optimo et cognatissimo: hoc autem intellectus », et tunc: « diligentes ergo hoc » (id est intellectum) « rationabile erit
10 deos rebeneficiare, ut amicis » etc.

Sed, praetermissa auctoritate illa[3], numquid felix speculativus 300 est amantissimus secundum Aristotelem ut amare distinguitur contra delectari, sive de obiecto speculato sive de speculatione? –

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 et desiderare = AD Deum sicut Λ^{O} vel desiderare *rell. edd.* | et hoc *om.* Λ^{H} 2 sic^{2}] *om.* Λ^{O}* *add.* cum DC*PZ | circumstantionatum I^{2}Λ^{H2} circumstantiabile Σ^{U} circumstantiose Λ^{O} circumstantia finis D 2-3 consequens] sequens Γ^{BD}Σ conveniens Λ^{GO}* habens Λ^{Y} *add.* ad V 3 apprehensionem] *in ras.* R^{2} apprehensioni Λ^{G} | et = ADΛ^{Y}Σ vel Γ^{N2} *rell. edd.* | elicibilis] eligibilis CPMRI*VΓ eliciatur Λ^{O} *add.* elicitur Λ^{G} 4 Quod additur] Ad illud Σ | felice speculativo] felicitate speculativa (-tive Λ^{O}) RΛ^{O} felicitate quod sit (s.] fit Λ^{G} est Λ^{H}) speculativa (-tivo Λ^{HG}) Λ^{HG}ρπγβμυ | quod^{2}] quia Λ^{G}ρπγβμυ qui Σ *add.* tamen P*Λ^{YH}Σ *add.* felix RΛ^{GO}ρπγβμυ 5 auctoritas] *praem.* dico quod ρπγβμυ *om.* Σ | quia] quod ZΛ^{O}* | passive *om.* Γ^{D} | quasi] quod Γ^{LN} 5-6 maxime] *add.* est Γ^{L} 6 active] *comp.* Λ^{Y}* *add.* et praxis est in operatione Λ^{O2} | sicut] ut Σ | ibi *om.* D | enim] *in ras.* Λ^{O2} *om.* C*PM*V *add.* ibi Λ^{E} 7 quaedam] *comp.* Λ^{O} quidem MSRIVΓΛ^{EHG}Σ | sit] fit SΓ^{BD}*Λ^{H}Σ sit vel fit A *om.* Λ^{O} *add.* et erit Γ^{N2} | rationale D*CPM^{2}SZΛ^{O} | et] *in corr.* Γ^{N2} est M^{2}Γ^{D2}τγ *om.* I^{2} 8 supple] supra similiter (sim. *om.* D^{2}) D *om.* Λ^{H2} | optimo et cognatissimo] optimo et congratissimo Σ optime et cognitive Λ^{GO} optimum et cognatissimum υ | hoc] hic RZΓ^{BD}Λ^{EHO2}(*in corr.*) | autem] *add.* erat Λ^{H2} *add.* est ρπγβμυ | intellectus] intellectio Γ^{LN}* 9 et tunc] etc. *codd.* (*om.* Σ) *edd.* | diligentes] distinguentes Σ | hoc] *rescr.* D^{2} *in corr.* P^{2} haec Λ^{H} | intellectivum Pρπγβμυ intellectui Λ^{G} | rationale DPSZΓ^{DN} | erit] *in ras.* R^{2}Λ^{O2} ostendit Z sicut Λ^{G} 10 rebeneficiare] *in ras.* R^{2} *comp.* DM^{z} rebenefacere Λ^{E} benefacere Γ^{LN} beneficere Γ^{Dz} beneficiare Λ^{O}* rebeatificare Λ^{H}* beatificare ρ | ut *om.* Σ^{Q} | amicis] amicos *edd.* amicos vel benefactores Λ^{O2} Avicenna A 11 Sed] vero *post* praetermissa Σ | auctoritate illa] i. a. CPMI*V Λ^{E} | illa] ista DΛ^{O} *om.* Γ^{BD}* 11-12 speculativus est] e. s. Σ 12 est amantissimus] amat finem *post* Aristotelem Λ^{GOz}Φπγβμυ amat finem vel est amantissimus τ amantissimus amat finem (amat f. *post* Arist.) ρ *om.* Λ^{Y} | amantissimus *om.* Λ^{H}Σ 13 speculato] speculativo (*not.* alius liber: speculato μ) DCPMRIVZΓ^{D}Λ^{EG}Σρπβμ | speculato sive de speculatione] practico sive speculativo (*add.* vel de speculato vel de speculatione Λ^{O2}) Λ^{O}

F 6-10 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 10 (K c. 9, 1179*a* 24-29): « Si enim quaedam cura humanorum a diis fit, quemadmodum videtur, et erit utique bene rationabile gaudere ipsos optimo et cognatissimo (hoc autem utique erit intellectus); et diligentes maxime hoc et honorantes beneficiare, ut de amicis ipsis curantibus, et recte et bene operantes ».

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 15 q. un.; I d. 1 pars 2 q. 1 n. [2-4]; IV *Suppl.* d. 49 pars 1 q. 7 n. [3-5]. [2] Cf. supra n. 295. [3] Cf. ibidem.

Respondeo: XII *Metaphysicae* vult quod primum movens movet ut amatum; ergo intelligentia inferior amat primum, et tamen illius felicitatem poneret in speculatione, sicut patet X *Ethicorum*; ergo ipse sub speculatione comprehendit non tantum delectationem, sed amare. Ergo nec propter extensionem ad illud erit notitia practica secundum ipsum, sed speculativa.

301 Sed quare non tenetur in hoc, cum ratio scientiae practicae et speculativae accipiatur ab ipso? – et ita duae primae viae, illam negantes, ponentes theologiam esse speculativam bene ponunt etiam secundum Philosophum. – Respondeo: illud 'amare' quod poneret in intelligentia, poneret necessitate naturali voluntati inesse, ita quod ibi non contingeret eam errare et recte agere, ita quod respectu illius notitia esset tantummodo ostensiva, non directiva, nec quantum ad obiectum in particulari nec quantum ad aliquam eius condicionem vel aliquam circumstantiam actus volendi.

302 Hoc modo non dicerent theologi de amare creaturarum intelligibilium respectu Dei in particulari et quantum ad circumstantias actus, sicut argutum est contra primam viam in primis dua- [25]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 Metaphysicae *om.* D | vult] *add.* Philosophus Λ^{O}ρπγβμυ | movens *om.* Λ^{YHO}Σ 2 primam CPMSRIVΓΛ^{EHO2} 3 illius] istius Λ^{E} ipsius Φρπγβμυ huiusmodi Λ^{G}τ | sicut] ut Γ^{BD} Λ^{GO} | X] 4 D*C*PM^{z}SI*VZ *praem.* in Γ^{BD} 4 sub] *add.* ipsa Γ^{BD} 4-5 delectationem] dilectionem ZΛ^{HGO} 5 nec] non Λ^{GO} | illud] *add.* amare vel diligere Λ^{O2} 6 erit] esset CP est Γ^{D}Λ^{O} | secundum ipsum *om.* Λ^{O} 7-8 Sed — speculativae *om.* D^{z} 7 quare] *add.* Aristoteles Λ^{O2} | tenetur] intelligitur Λ$^{E z}$ *add.* Philosophus I^{2} | tenetur in hoc] in h. t. Γ | cum] *om.* Γ$^{N z}$ *add.* tamen Γ^{-L} 8 accipitur (*pon.* accipiantur V^{2}) D^{z}CPMSRIVΛ^{E} accipiuntur Γ$^{LN'}$ accipiantur Γ^{N2} | ab ipso *om.* D^{z} 8-10 ¶ et ita — Philosophum *sign.* Extra I^{2} 8 duae primae] p. d. Λ^{O}Σ *praem.* illae I | illam] istam DΓ^{D2}Λ^{O}Σ^{U} *om.* Γ^{Bz}(*post* negantes, 9)$^{D'}$ 9 negantes] *add.* et Λ^{O2} | ponunt] possunt (*pon.* ponunt Λ^{O2}) Λ^{O} | etiam] vel Λ^{H} *om.* RΛ^{G} 10-11 poneret] componeret D 11 in *om.* M^{z}VΓ^{B*D*}Λ^{H} | in intelligentia, poneret *om.* Λ^{G} | necessitatem MΛ^{EGO*} | necessitate naturali voluntati inesse] nat. nec. i. v. Σ 12 ibi *om.* DI^{2}V | contingeret V | eam] eum ADC*PMSR*I*VZΓ^{LN}Λ^{YEH} *om.* Λ^{GO} | recte] *praem.* non Σ *add.* vel non recte M^{2}Iγ | agere] *add.* vel non recte agere ρ *add.* ita quod talis actio non esset in potestate angeli Λ^{O2} 13 respectu *om.* Λ^{G} | tantummodo] omnino Γ^{D} | non] nec Γ^{N}γ 14 quantum^{2} *om.* M^{z}SI* | aliquam *om.* Λ^{GO}Σ^{Q} 15 aliquam *om.* Σ | actus volendi] voluntatis actus Γ$^{N'}$actus voluntatis Γ^{N2} | volendi *om.* D 16 dicerent] *in corr.* D^{2} dicent Λ^{Y} dicunt R | theologici CMΛ^{G} | amare] amatione Λ^{O2} 16-17 intelligibilium] intellectualium RI^{2}Γ^{BD} Λ^{Y}Σ *add.* sed Λ^{G2} 17 particulari] *add.* et quantum ad obiectum Γ^{N2} *add.* ut obiecti quantum ad primum Λ^{O2} | et] etiam DCMSRIVΓΛ^{EO*} *add.* quantum ad obiectum et R^{2} 17-18 circumstantiam Λ^{E} 18 actu Λ^{G} | sicut] ut Γ^{BD} si Λ^{G} | viam] *pon.* scilicet Henrici q. r...1 C^{2} 18-*p.* 199, 1 primis duabus] d. p. IΓ^{N}Σ

F 1 ARISTOT., *Metaph.* XII t. 37 (Λ c. 7, 1072*b* 3). 3-4 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 10 (K c. 8, 1178*b* 7-32).

bus rationibus[1]. Si igitur convenisset nobiscum, ponendo amare finis libere et recte et non recte posse elici, nec recte elici nisi eliciatur conformiter rectae rationi, non tantum ostendenti obiectum sed etiam dictanti sic eliciendum, forte posuisset respectu talis notitiam practicam, quia confesse se habentem appetitui recto. Igitur melius est theologo, qui habet ab eo discordare in minori, consequenter dicendo discordare in conclusione, quam convenire in conclusione quam ipse non poneret si minorem cum theologo non teneret[2].

Cum igitur dicis quod ab ipso habemus rationem practici et speculativi, verum est, et in maiori convenimus quod illa est speculativa, quae licet ad dilectionem extenderetur ut ostendens obiectum, nullo modo tamen esset directiva in actu ut circumstantionabilis et ut huius obiecti in particulari; sed minorem quam ipse assumet sub, habemus nos negare in proposito[a].

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Et dato quod talis necessitas pona-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 convenisset] *add.* Philosophus I^{2} 2 finis] *post* libere Z finem CPMIVΓ^{N}Λ^{E2H2O2} *praem.* respectu R^{2}Λ^{G}ρπγβμυ | libere] liberum Σ *om.* Λ^{Yz} | recte et non recte posse] p. r. et n. r. Σ | et^{2}] vel I | et non recte] *post* elici^{1} Γ^{LN} et non recte posse elici *post* elici^{1} R^{2} *om.* DCPM*SR'V^{z}ZΓ^{BD}Λ^{EO} | posse elici *om.* V^{z}Λ^{Oz} | nec] et non Γ^{D}Λ^{O} | nec recte elici] nec recte (n. r. *om.* Γ^{N2}) posse elici Γ^{N} *om.* DCPMSRI^{z}ZΓ^{B}Λ^{EH} 2-3 nec — eliciatur *om.* Λ^{G} 2 elici^{2} *om.* Λ^{O} | nisi] si DCPM*SZΛ^{E} ut I*Γ^{BD*} 2-3 nisi — rationi *om.* Λ^{Oz} 3 rectae rationi] rat. r. ZΛ^{YHO2}Σ | obiectum] alium Z *om.* Σ 4 dictanti = ADπβμυ dirigenti Φρ dictanti illud esse Σ dictanti illud (id τ) *rell.* τγ | sic] sicut R*Λ^{H} | eliciendum] eligendum CP *add.* esse (*hoc* esse *pon. ante* eliciendum I^{2}) M^{2}I | respectu talis] rationem (relationem Z omnem M^{2}) talem DC*PM^{2}SR*V*ZΛ^{E2}(*in ras.*) *add.* omnem talem I* 5 quia] quasi Λ^{G} *add.* quasi Λ^{O} | confesse] *in ras.* Λ^{O2} confesso D confuse Λ^{G*} 6 theologico CP 6-7 minori — discordare in *om.* R^{z} 7 dicendo] addendo M*SI*Λ^{E} ab eo (*post* discordare Λ^{G}) Γ^{D2}(*in ras.*)^{LN}Λ^{H2}(*in ras.*)^{GO2} *add.* ab eo I^{2} 7-8 quam — conclusione *om.* Λ^{Hz}τ 8 in conclusione] *praem.* cum eo ρπγβμυ *add.* cum eo Λ^{G} | poneret] teneret Λ^{H} 9 non = ADI(*om.* I^{2})γμ 10 ipso] illo Λ^{GO*} | habemus] accipimus ρπγβμυ | rationem] *add.* scientiae Λ^{Hz} 10-11 practici et speculativi] s. et p. Σ | et speculativi *om.* V^{z} 11 et] est M* *om.* SRI*V^{z}Γ^{LN}Λ^{EGO}Σ^{U} | convenimus] *in corr.* D^{2}P^{2}Λ^{O2} conveniemus Γ^{N2} | quod] quia R | illa] ista DΛ^{HO} ipsa CPMSRIVΓΛ^{EG} 12 quae] quia D | extenderetur] extenditur Γ^{L} ostenditur Γ$^{N'}$ extendatur Γ^{N2} | ostendens] *rescr.* Λ^{O2} antecedens MS omnis Z* 13 nullo modo tamen = AD nullo tamen (n. t.] si nullo I^{2} dummodo tamen nullo M^{2}I^{3} *pon.* aliquo C^{2}) modo CMSRIVΓ^{LN}Λ^{E}τ si (si] si non Γ$^{D'}$ tamen *post* nullo P^{2}Γ^{D2}) nullo (*add.* tamen Zμυ) modo PZΓ^{BD}Λ^{Y}Σρπγβμυ tamen nullo modo (modo *om.* Λ^{O*}) Λ^{HGO} | esset directiva] d. e. Γ | in actu] in actum R^{2}ZΓ^{D2LN}Λ^{E} *om.* Γ$^{BD'}$ 14 et] vel Σ *om.* R* | ut *om.* I^{z}Λ^{G} | huius] huiusmodi (*post* obiecti Z) PZΓΛ^{YEG} | obiectum Λ^{GO*} 15 assumet = AD assumit RΓ^{BD} sumeret (*ante* ipse, 14 Σ^{Q}) Σ assumeret *rell. edd.* | nos *om.* ZΓ^{BD}Λ-^{E}Σ 16-*p.* 200, 13 Et dato — speculativam = ADCPMSRIVZΓΛ^{Y2EHGO}Σ *edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat, sic in libro Duns A^{1} Extra, sic in libro Duns R^{2} Vacat D^{2}(*text. et mg.*)V^{2}P^{1}Z^{2} Vacat, Extra Γ^{L1}

T [1] Cf. supra n. 274-275. [2] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* II d. 3 pars 1 q. 7 n. [6].

303 [Quarta via] – Et ideo est quarta via, quae dicit quod theologia est affectiva. Quod bene potest intelligi si affectiva ponatur esse quaedam practica; si autem affectiva ponatur esse tertium membrum, distinctum contra practicum et speculativum, sic est contra dicta in primo articulo, ubi est ostensum dilectionem esse vere praxim[1], et etiam contra auctoritates multas, quae sentiunt praecise scientiam distingui in practicam et speculativam, et nullum est tertium membrum. [26]

304 [Quinta via] – Quinta via dicit theologiam esse contemplati-

tur in intelligentia ex natura voluntatis amandi Deum, numquid poneret ita in voluntate hominis sapientis quem ipse posuit naturaliter felicem? Si non, ergo ille potest dirigi in tali actu. – Respondeo: practicam a tali non negavit, nisi quia felicitatem eius dixit esse speculativam.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
Extra, Vacat $\Gamma^{N1}\Lambda^{O1}$(*om.* Vacat Λ^{O2}) Extra I^2(*text. et mg.*)Γ^{B1}(*om.* Γ^{B2}) *lin. anfractuosa* μ 16 Et] Sed $\Lambda^{Y2HGO}\Sigma$ 16-*p.* 200, 10 ponitur $D\Lambda^H$

1 *adnot.* Quarta via, quae est Aegidii Λ^{H2} | Et ideo est] Et hoc (h. *om.* Λ^{Y2}) quia Λ^Y Ex hoc est quod Λ^{GO} *om.* $I^2\Lambda^H$ | est] ex Z *om.* Γ^{D*N2} | quarta] *add.* Aegidii M^2 | quae *om.* $I^2\Lambda^{-E}$ 1-2 quod theologia est affectiva] theologiam esse affectivam $\Gamma^{BD}\Lambda^Y\Sigma$ 2 Quod] quae CPMΓ^N quia S | bene potest] p. b. $\Gamma^N\Sigma$ | potest intelligi] i. p. MSRVZ$\Gamma^{-N}\Lambda$ | ponatur] ponitur Σ potentia (!) M 3 esse[1] *om.* CP | quaedam — esse *om.* D^2 | affectiva *om.* ZΣ | esse[2] *om.* Λ^Y *add.* quoddam ZΓ^{D2} | tertium] secundum Λ^H 4 distinctionis Λ^H | practicum et speculativum] s. et p. Σ 5 in primo articulo *om.* Σ | est ostensum] o. e. CP$\Gamma^B\Lambda^Y\Sigma$ 6 vere] veram $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* CPMVΛ^{O*} | etiam] ita Σ *om.* MSRIV$\Gamma\Lambda^{EGO}$ | contra] *add.* hoc sunt Λ^{O2} | multae Λ^{O2} | sentiunt] subsentiunt R* consentiunt Z faciunt (*pon.* sentiunt C^2M^2) CPM 7 practicam et speculativam] s. et p. Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ 8 est = AR esse *rell.* (*om.* D) *edd.* 9 *adnot.*: Quinta via, quae est Guarronis Λ^{H2} Opinio Bonaventurae V^2 | via] opinio CMI*V opinio vel quinta via P | esse] fore R *om.* AΛ^G 10 in[1] *om.* Γ^{LN*} | intelligentia] intellectu Z | amando Λ^H | poneretur I | ita] illa $C^*\Lambda^{Y2}$(*restit.* Λ^{Y3}) hoc Σ *om.* I 11 sapientis *om.* Σ | quem] quam DCM^2 $I\Gamma^L\Lambda^H\Sigma^U$ | posuit = RΛ^{Y2} non ponit $\Lambda^{GO}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ ponit *rell.* τ | naturalem P | Si non, ergo] Sed non D 12 ille] iste D$\Gamma^{BD}\Lambda^O$ ipse $\Lambda^E\Sigma$ | tali[2]] *add.* natura M^2 | negaret $\Lambda^G\rho\pi\beta\mu\upsilon$ 13 esse *om.* VΓ^{LN2} | esse speculativam] s. e. R$\Lambda^E\Sigma$ *add.* etc. Λ^{H2}

F 1 AEGIDIUS ROM., *Sent.* prol. pars 4 q. un. in corp. (8*ra*): « theologia nec speculativa nec practica proprie dici debet, sed affectiva, quia ad affectionem principaliter inducit... Si tamen quaeretur utrum sit magis practica quam speculativa, vel e converso, responderi debet quod magis est speculativa quam practica, quia visio divina magis principaliter respicit beatitudinem, ad quam ordinatur omnis nostra cognitio... quam faciat operatio »; ALBERTUS M., *Sent.* I d. 1 a. 4 in corp. (ed. BORGNET XXV 18*b*): « et ideo ista scientia [theologia] proprie est affectiva, id est veritatis quae non sequestratur a ratione boni, et ideo perficit et intellectum et affectum »; cf. S. *theol.* pars 1 tr. 1 q. 3 m. 3 in corp. (XXXI 18*b*). Idem docent: GONSALVUS HISP., *Quaestiones disputatae et de Quodlibet* q. 5 (ed. AMORÓS in BFS IX 80 n. 3); BONAV., *Sent.* I prooem. q. 3 in corp. (I 13*ab*). 9 GUIL. DE WARE, *Sent.* prol. q. 1 in corp. (cod. Florent. nat. A IV 42, 2*ra*): « Ista scientia [theologia] nec est proprie speculativa nec practica nec affectiva, sed alio nomine magis proprie debet vocari, ut infra patebit ». Et infra, q. 4 prologi (4*vb*), legitur: « quinta opinio (*in mg.*: opinio quinta et propria) dicit quod nec est speculativa nec practica, sed sapien-

T 1 Cf. supra n. 228-235.

vam. Pro qua adducitur Augustinus XII *De Trinitate* cap. 14, ubi vult quod sapientia est respectu contemplationis, scientia respectu actionis; cum ergo theologia sit proprie sapientia, et non scientia, ipsa non erit practica sed contemplativa.

Respondeo: Augustinus XII *De Trinitate* cap. 4 dicit quod illae duae portiones animae, superior et inferior, non distinguuntur nisi penes officia; et in utraque est trinitas (in superiori autem imago Trinitatis), et tamen sola superior portio est contemplativa, quia respicit aeterna[1]. Ergo illa contemplatio de qua loquitur non distinguitur a speculatione intra genus scientiae: continet enim illud contemplativum memoriam, intelligentiam et voluntatem, et ita in contemplativo illo potest esse extensio extra genus scientiae, sicut potest esse in activo, hoc est, in portione inferiori respiciente tem-

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
1 qua] *add.* via ZΛ^{-E} | adducit Augustinum Λ^E | XII] *in ras.* (*pon.* VII I^2) C^2I^2 *post* Trinitate Γ XIII Λ^{GO} VII MRV Richardus (!) S | De Trinitate] Trinitatis R$\Gamma^{BD}\Lambda^O\Sigma^Q$ | cap. *om.* Λ^{YHO} | 14] 4 R^2Z 9 (*ante* cap. Λ^G) Λ^{GO} 1 M* *om.* CΓ^{N*} 2 vult] ait Λ^{GO} 2-3 scientia respectu actionis *om.* V^2 2 scientia] *add.* autem (*post* autem *add. ultra* Dei – speculatio, *i. e. textum p.* 196, 3-7 M*) CPMI *add.* est $V^2\Sigma$ 3 proprie] propria D pure Λ^{GO} | sapientia, et non *om.* D | et *om.* Γ^{BD} 4 erit] est D*C^2R$\Gamma^D\Lambda^{GO}$ | practica] *add.* proprie P | contemplativa] speculativa (*pon.* contemplativa M^3 *add.* vel V) CPMV^2 speculativa (*om.* D^1) contemplativa speculativa D 5 Responsio Λ^E | XII] XXII C*P* XIII VΛ^{GO} *om.* Γ^N | De Trinitate] De civitate D Trinitatis $\Gamma^{BD}\Lambda^Y$ | 4] 14 $I^2\Lambda^E$ 6 animae *om.* $\Gamma^{LN}\tau$ 6-7 non distinguuntur nisi] distinguuntur solum Σ 7 utraque] utroque $\Lambda^Y\Sigma$ *add.* tam superiori quam inferiori $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 8 Trinitatis = AD Trinitatis increatae *rell. edd.* | tamen] tantum D | sola] *in ras.* P^2 tota $\Gamma^{LN*}\Lambda^{-E}\Sigma$ sola vel tota Γ^{BD} dona (*not.* tota, alius liber M^1) M^2 9 quia] quae P*RΓ^N 10 distinguitur a speculatione] distinguitur ad speculationem ADZ determinatur (determinat Λ^{H2}) ad speculationem (-lativam Σ^U *pon.* distinguitur a speculatione Γ^{D2}) $P^2R^2I^2\Gamma\Lambda^{YH2GO}\Sigma$ *edd.* determinatur a speculatione Λ^{E2} *pon.* determinatur ad speculationem M^3 | intra] circa Σ 10-12 continet — scientiae *om.* Γ^{N2} 10-11 illud contemplativum] c. i. Σ i. contemplatum Λ^G in contemplatione Λ^H 11 intelligentiam] intellectivam CPM*SR*I^2VΛ^Y intellectam Γ^L 12 contemplativo] *in corr.* $P^2\Lambda^{O2}$ contemplata (!) Λ^H | illo] isto D*$\Gamma^{BDN2}\Lambda^{GO}$ ideo Γ^L non I* 13 potest] patet MR*VΓ^L | potest esse in activo] in a. p. e. $\Lambda^E\Sigma$ | portione] proportione S*V

tia contemplativa, nam subiectum eius est ens divinum et aeternum; talis autem scientia magis est sapientia, quia est de altissimis causis, VI Ethicorum. Et Augustinus De Trinitate XII [XXII *in cod.*] c. 14 dat differentiam inter sapientiam et scientiam, et vult ibi quod sapientia ad contemplationem aeternorum pertinet, scientia vero ad actionem, qua scilicet bene utimur temporalibus »; (5*rb*:) « et patet per Augustinum De Trinitate, ubi loquitur de hac materia; talis autem est ista scientia; unde non est speculativa, nec practica, sed contemplativa ».

F 1 AUGUST., *De Trin.* XII c. 14 n. 22 (PL 42, 1010): « intelligendum est ad contemplationem sapientiam, ad actionem scientiam pertinere ». 5 Ib. c. 4 n. 4 (PL 42, 1000): « Cum igitur disserimus de natura mentis humanae, de una quadam re disserimus, nec eam in haec duo quae commemoravi [rationem et actionem], nisi per officia geminamus. Itaque cum in ea quaerimus trinitatem, in tota quaerimus ... Sed ... in eo solo quod ad contemplationem pertinet aeternorum, non solum trinitas, sed etiam imago Dei [invenitur] ».

T 1 Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 3 pars 3 q. 4 n. [7].

poralia, quae etiam habet trinitatem. Si igitur ista est contemplativa ut loquitur ibi Augustinus, non prohibetur propter hoc esse practica si extenditur ad praxim in portione superiori.

305 [Alia opinio] – Alia est opinio, discordans a praecedentibus [27]
in conclusione, scientia est speculativa et practica. Quod probatur
dupliciter. Uno modo sic: sicut doctrina illa in qua scribuntur aliqua de iure, aliqua de philosophia, esset speculativa et practica, sive scriberentur in distinctis libris sive interscalariter et commixtim, ita in ista doctrina simul speculativa et practica tractantur, non in distinctis libris et capitulis sed interscalariter et commixtim; ergo est speculativa et practica.

306 Quod iterum sic probatur, quia nulla cognitio speculativa distinctius tractat de operabilibus quam eorum cognitio necessaria est ad speculationem, nec aliqua practica distinctius tractat de speculabilibus quam eorum cognitio requiratur propter praxim ad quam extenditur; ista tractat distinctius de operabilibus quam

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1-2 quae — contemplativa *om.* Z 1 habent Γ^{D*}τ | Si] Sic Λ^{O2}Σ | ista] illa CPMVΓ^{N} Λ^{H}Σ | est *om.* C*P*M*R*V*Λ^{O2}Σ [[*post* contemplativa (1-2) P^{2}V^{2}]] 2 ut] de qua Σ | ibi *om.* Λ^{O}Σ | propter hoc *om.* ZΛ^{YGO}Σ 3 si] sed DR*I*VΛ^{GO*} | extendatur CPM^{2}R^{2}ΓΛ^{H} | praxim] *add.* sicut Λ^{O2} | proportione V* | superiori] inferiori Λ^{GO} 4 *adnot.*: Opinio Godefridi A^{1} Opinio Godefridi et Okham R^{2} Opinio sexta, Thomae C^{2} | Alia] Differentia A Sexta CP ZΛ^{E} | est opinio] o. e. ZΛ^{-E}Σ 5 conclusione] cognitione Λ^{G} *add.* quod scilicet (sc. *om.* I^{2}) ista (illa C*M'SΓ^{LN*} haec I^{2} *pon.* ista M^{2}) DCMSRIZΓΛ^{E} *add.* quod illa scilicet P *add.* scilicet quod illa V *add.* quod ista Λ^{-E} *add.* dicens quod ista Σ (*fere similiter add.*) | scientia *om.* Γ$^{BD\pm}$ | Quod] Et ZΣ^{Q} | probatur] ponitur CP*MSRIVZΓ^{LN*}ΛΣ 6 sic] scilicet MSRV*Γ^{L}Λ^{E} | doctrina illa] i. d. CPMIV | scriberentur Γ^{BDN2} 7 iure] *add.* et Σ | philosophia] prophetia R*V | esset] esse ZΛ^{G} essentia Γ^{N*} 8 sive scriberentur] *in ras.* R^{2} *om.* MV$^{\pm}$ | scriberetur Γ scribantur P describentur D' describerentur D^{2} | distinctis] diversis Λ^{GO} | libris] *add.* sive (et Rβυ) capitulis R*ρπγβμυ | interscalariter] inter stellariter D interscalari P* intus scalariter M in testm (!) Z intersecaliter (*pon.* alius liber: scalariter μ) γβμ intercalariter υ 9 ita] qua Z | ista] illa MSR* 9-11 speculativa — practica] ergo est speculativa et practica R$^{\pm}$ 9 speculabilia Γ^{N2}Λ^{Y} | practicabilia Γ^{N2} | tractantur] *add.* et Γ^{B} 10 distinctis] diversis ρπγβμυ | interscalariter] *comp.* Λ^{G} in scalariter D | commixtim] coniunctim Φ 10-11 ergo est] est igitur Λ^{Y}Σ 12 Quod iterum = AD Quod CP'MSR'IV'ZΓ^{LN}ΛΣ Secundo P^{2}R^{2}V^{2}Γ^{BD} *edd.* | quia] quod I*ZΓ^{L} *om.* Γ^{N} | speculativa] practica Z 13 operabilibus] *in ras.* M^{1}I^{2} operationibus Λ^{G} operibus Z 13-14 necessaria est = AD sit necessaria (nec. *in ras.* R^{2}) *rell. edd.* 14 speculationem] *add.* illam (istam Λ^{H}) CPMRVΓ^{LN}Λ^{-Y}Σ *add.* ipsam Γ^{BD} *add.* suam *in ras.* I^{2} *add.* aliam S *add.* aliquam Λ^{Y} | aliqua] alia R *om.* D | practica] speculativa ZΛ^{G+} 15 requiritur CΓ$^{BD/LN}$ requirat (*ante* cognitio Σ) DΓ^{D2}Σ | propter praxim] ad cognitionem practicam sive ad praxim γ 15-*p.* 203, 2 propter — requiratur *om.* D$^{\pm}$ 16 quam^{1}] quod Σ^{Q} 16-*p.* 203, 3 ista — practicam *om.* R$^{\pm}$ 16 ista] illa S ita R$^{\pm}$V$^{\pm}$Γ^{B*} *praem.* sed M^{2}I^{2} *add.* autem Λ^{E}Σ | tractat distinctius] d. t. Σ | operabilibus] *in corr.* I^{2} operibus Z

F 2 AUGUST., *De Trin.* XII c. 14 n. 22 (PL 42, 1010). 4 GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* XIII q. 1 (ed. HOFFMANS in PhB V 169-177).

eorum cognitio sit necessaria ad speculationem, et distinctius de speculabilibus quam cognitio eorum requiratur ad cognitionem practicam; ergo ipsa est speculativa et practica. – Maior patet, quia speculabilia non considerantur in scientia practica nisi propter considerationem practicam, nec operabilia in speculativa nisi propter considerationem speculativam. Minor patet, quia haec tractat de operabilibus ita distincte ac si esset praecise de eis, et de speculabilibus ac si esset praecise de eis.

[28] Contra istam arguitur sic: habitus non habens evidentiam ex 307
obiecto non distinguitur secundum distinctionem obiectorum (tunc enim oporteret ponere duas fides infusas); iste habitus non habet evidentiam ex obiecto, ergo non distinguitur secundum distinctionem obiectorum; ergo non est duo habitus propter distinctionem operabilium et speculabilium.

Praeterea, licet dicta opinio de duobus habitibus posset ali- 308
quam probabilitatem habere de theologia ut tradita est in Scriptura, tamen de theologia in se, cuius est subiectum essentia divina ut haec essentia (sicut dictum est de subiecto theologiae[1]), non vide-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 eorum cognitio] c. e. R$^{\pm}$ZΛ^{YHO}Σ | sit necessaria] requiratur R$^{\pm}$I^{2}ZΛ^{-E}Σ necessaria requirit Γ^{BD} | speculationem] cognitionem Λ^{H} 1-2 et distinctius — cognitionem *om.* Λ$^{H\pm}$ 2 cognitio eorum] e. c. (*add.* necessaria P^{2}Γ^{BD}) CPMSIVΓΛ^{EG}Σ cognitio Z^{2}Λ^{Y} *om.* R$^{\pm}$ | requiritur Γ^{BD+LN*} 3 ipsa *om.* V$^{\pm}$ | et practica *om.* V$^{\pm}$ | patet] probatur Σρπγβμυ *om.* M | quia] *add.* si R 3-6 quia — patet *om.* Λ$^{Y\pm}$ 3-4 speculabilia] speculativa (*pon.* speculabilia C^{2}) CP*S 4-5 considerationem *om.* R* 5 practicam] speculativam S$^{\pm}$ 5-6 practicam — considerationem *om.* Γ$^{N\pm}$ | nec — speculativam *om.* DS 5 in speculativa *om.* Z | speculativa] *praem.* scientia Γ$^{N\pm}$ 6 considerationem speculativam] s. c. Λ^{H} speculationem Λ^{GO} | patet] *add.* praecise de eis Λ^{G} | haec] hoc ADP'SI*VΓ^{BD}Λ^{YG}Σ hic CP^{2}MRZΓ^{LN*}Λ^{HO}ρπγβμυ | tractatur ρπγβμυ 6-7 tractat — de eis *in ras.* R^{2} 7 operabilibus] speculabilibus Λ^{O} | esset praecise] p. e. RΓ | de eis *om.* Λ^{H*} 7-8 et de — de eis *om.* AΛ$^{E\pm O\pm}$Σ | speculabilibus] operabilibus ita distincte Λ$^{O\pm}$ 8 praecise] distincte M^{2}I *om.* M'V$^{\pm}$ 9 istam] illam CMSVΓ^{L} *praem.* opinionem Σ *add.* opinionem Γ^{N2} *edd.*, *add.* viam PM^{2}IΓ^{BD} | arguitur sic] s. a. CPM 10 secundum] per Z 11 enim *om.* Z | oportet Λ^{H}τ | ponere *om.* S$^{\pm}$Λ^{G} | infusas] infusa M* *adnot.* unam quae esset a Deo, aliam quae esset a ministro, scilicet sacerdote Λ^{H2} 12-13 non — ergo *om.* R$^{\pm}$Z | distinguitur — est duo] dividitur in duos Σ 13 obiectorum] *add.* operabilium Γ^{N*} *add.* operabilium et speculabilium γ | est] sunt CPM^{2}RV^{2}ZΓΛ^{HO} *om.* M'SIV'Λ^{E} 15 Praeterea] Item R | licet] quamvis ZΛ^{-E}Σ *om.* D *add.* haec Λ^{G}τ | dicta] praedicta Σ illa Λ^{H} | posset] posset vel posuisset (!) A possit ρπγβμυ *om.* Λ^{H} 16 habere] *post* posset (15) Σ haberet Λ^{H} *om.* A | ut *om.* R*Σ | est] *in ras.* R^{2} *om.* Σ | in *om.* AΛ^{O*} 17 de] in Λ^{G} *om.* RΛ$^{HO\pm}$ | est subiectum] s. e. Γ^{N2} est obiectum Λ^{E}τ est subiectum primum DR^{2}Γ^{B} subiectum primum est (est *om.* Γ^{D*}) CPI^{2}ZΓ^{D}Λ^{YH}Σρπγβμυ primum subiectum est Λ^{G} subiectum est primum Λ^{O} | essentia] *praem.* ipsa R | divina *om.* P 17-18 ut haec essentia *om.* DP$^{\pm}$ 18 est] *add.* in quaestione Λ^{O2}

T 1 Cf. supra n. 167.

tur probabilis: nam de illo subiecto, cum verissime sit unum cognoscibile, nata est haberi primo aliqua notitia vere una; si alia detur quae non sit de ipso sed de alio primo, illa alia non erit theologia in se. Theologia ergo est habitus unus simpliciter, licet forte cum ipsa possit in Scriptura esse aliqua notitia quae sit de alio subiecto.

309 Item, patet quod ordo scientiarum secundum eminentiam stat ad unum tantum, quia non possunt esse duae primae simpliciter: illam unam eminentiam et solam dico theologiam, quae sola primo est de subiecto primo theologiae.

310 Praeterea, deduco rationem eius[1] in oppositum: illa cognitio est practica in qua non determinatur de speculabilibus magis quam eorum cognitio pertineat ad praxim vel cognitionem practicam; ista non tractat de speculabilibus distinctius quam eorum cognitio requiratur ad practicam cognitionem vel praxim dirigendam; ergo etc. — Probatio minoris: quaelibet cognitio de condicionibus appetibilitatis finis, et de condicionibus eorum quae sunt ad finem quatenus sunt ad finem, et tertio de condicionibus quorumcumque

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 probabile VΓ^{BD}γ | nam] scientia Λ^{H} | illo] isto DCPMRIV$\Gamma^{BDN2}\Lambda^{YO}$ suo Λ^{H} | illo subiecto] s. i. Σ | obiecto R | verissime sit] s. v. Σ 2 haberi *om.* IΓ^{N*}(*post* primo) | primo] prius P | vere] *in ras.* P^{2} vera Λ^{GO} est D* | una] *add.* de ipso Λ^{O2} | si] *praem.* sed Λ^{E} *add.* ergo I$^{3}\Lambda^{HGO}$ *add.* vero ρπγβμυ | alia] illa M*SVΛ^{E} aliqua Λ^{Y}ρπγβμυ autem D* *add.* sit quae omnino Λ^{O*} 3 quae] quod R*V | non] omnino (*add.* non Λ^{O2}) Λ^{E*G*O} | sit] est D *add.* primo Σ | ipso] ipsa essentia ρπγβμυ | alia] aliqua Λ^{Y} *om.* Σ | erit] est D*$\Gamma^{D}\Lambda^{GO}$ 3-4 theologia] theologica Λ^{H} 4 Theologia ergo] Igitur theologia in se Σ Tota ergo Γ^{L} | habitus unus = AD unus (unius S) habitus (*add.* in se Γ^{N2}) *rell. edd.* 5 posset (*post* Scriptura VΛ^{E}) CPMSRIV$\Lambda^{E}\Sigma$ | in Scriptura] *post* esse $\Gamma^{-N}\Lambda^{G}\Sigma$ *post* notitia Γ^{N} | aliqua] alia CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ *add.* alia ρπγβμυ | sit] esset Σ | alio] aliquo DR*Γ^{L} 6 obiecto PZ 7 Item] Praeterea Σ | quod] quia (*nor.* alius liber: quod μ) Λ^{GO} ττπγβμ | eminentiam] evidentiam ZΛ^{G} 8 ad] *om.* Z *add.* aliquod ρπγβμυ | unam Σ | simpliciter] *ante* primae Σ *praem.* scientiae *edd.* 9 unam *om.* CP* | eminentiam] eminentem $P^{2}R^{2}\Gamma^{BDN}$'Σ eminentissimam $SV^{2}\Gamma^{N2}$ *pon.* eminentissimam Λ^{O2} | primo] prima P^{2}RI'ΓΛ^{O} *om.* P'I^{2} 9-10 primo est] e. p. $\Lambda^{Y}\Sigma$ 10 subiecto primo theologiae = AΓ^{-N} s. th. p. Λ^{G} p. (*om.* Γ^{N*}) s. th. *rell. edd.* 11 Praeterea] Prima D* Item R | duco Σ | in] ad $I^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{HGO}\Sigma$ *om.* Z 12 determinatur] tractatur Γ^{BD} 13 pertineat] pertinet Γ^{LN} percipiat D* | cognitionem] *praem.* ad DCPMSRIV$\Gamma\Lambda^{E}$ 13-15 ista — dirigendam] haec est huiusmodi Σ 14-15 requiritur RΓ^{-N} 15 practicam *om.* Γ^{L} | practicam cognitionem] c. p. CPMSRIVZ$\Gamma^{-L}\Lambda$ | dirigendam] dirigendum CPM distinguendam ZΛ^{Y*} *om.* $V^{*}\Gamma^{L*}$ | etc. *om.* Σ 16 cognitio] *add.* practica tractat Λ^{O2} 16-17 appetibilitatis] appetitivis (*pon.* appetibilibus M^{2}) $MR^{2}\Lambda^{E}$ appetibilibus $I^{2}Z\Lambda^{GO}$ *pon.* appetibilibus C^{2} *om.* D 17 de condicionibus *om.* Σ 17-18 quatenus sunt ad finem] q. ad. f. s. *post* condicionibus (17) Λ^{GO}' *om.* $\Lambda^{O2}\Sigma^{Q}$ | quatenus] quibus Σ^{U} 18 tertio] secundo I^{2} *om.* Γ^{BD*} | quorumcumque = AD cuiuscumque $\Gamma^{-B}\Lambda^{O2}$ circa quaecumque Σ quibuscumque Λ^{O}' *rell. edd.*

T [1] Cf. supra n. 306.

huiusmodi vel aliorum circa quas contingit potentiam operativam errare nisi dirigatur, est necessaria ad practicam cognitionem; nulla cognitio hic traditur de fine vel de his quae sunt ad finem quin sit talis; igitur etc. Vel saltem circa illas contingit voluntatem ignorantem errare, sicut dicetur in solutione tertiae obiectionis[1] contra solutionem quaestionis principalem[a].

Assumptum patet, quia quaecumque condicionum traduntur 311
de fine magis natae sunt ostendere appetibilitatem finis, et condiciones eorum quae sunt ad finem natae sunt magis ostendere ea ordinata ad finem.

[29] [a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Licet enim Trinitas personarum non ostendat finem appetibiliorem quam si esset non-trinus (quia est finis in quantum unus Deus, non in quantum trinus), tamen voluntatem ignorantem Trinitatem contingit errare in amando vel desiderando finem desiderando frui una persona sola. Similiter ignorantem Deum fecisse mundum contingit errare, non rependendo amorem qualem gratitudo requireret propter tantam communicationem bonitatis suae et ad utilitatem nostram factam. Ita ignorando articulos pertinentes ad reparationem contingit ingratum esse, non rependendo amorem debitum pro tanto beneficio. Ita de aliis theologicis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 huiusmodi] huius (*pon.* huiusmodi I^{3}) CPMSRIV$\Gamma^{B2LN}\Lambda^{HO}\Sigma^{U}$ *om.* $\Gamma^{B'}$ | aliorum] aliarum R illorum $I^{2}V^{2}Z\Lambda^{YH}$ illarum Λ^{GO} istorum quorum D *om.* Σ | contingit potentiam operativam] p. o. c. Σ | potentiam *om.* Γ^{LN} 2 dirigatur] dirigitur Γ^{D} *om.* Z | cognitionem *om.* P | nulla] nam M^{*} *praem.* sed Σ *add.* autem RΓ^{BD} *add.* ergo VΛ^{GO} 3 cognitio] *om.* Λ^{GO*} *add.* igitur M | hic traditur] t. h. $\Lambda^{E}\Sigma$ | vel] nec CPZ$\Lambda^{YHGO2}\Sigma$ | quin] quando Γ^{D*} quae non $\Lambda^{Y*E}\Sigma$ quia Λ^{GO*} 4 etc. *om.* Σ | illas] istas D$\Lambda^{YHO'}$ ista (illa τ) *edd.* illam MSRI*$\Gamma^{-B}\Lambda^{E}$ istam circa quam Λ^{O2} | voluntatem *om.* MSRI*$\Gamma^{LN*}\Lambda^{E}$ 4-5 ignorantem *om.* Λ^{H} 5 sicut] ut Γ^{BD} 6 quaestionis] quasi M^{*} *om.* D*Λ^{G} | principalis Σ 7 Assumptum] Ad sensum Γ^{L} | patet] *om.* Γ^{D*} *add.* ibi M^{2} | condicionum] condiciones $\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{H2}\Sigma$ *add.* quae $\Gamma^{N2}\Lambda^{O2}$ 8 magis natae sunt] n. s. m. Σ 8-9 condiciones] condicionis Λ^{O} conclusiones Λ^{G} 9 magis ostendere] o. m. RΣ | ea] *add.* esse I^{3} *add.* quae Λ^{E} 10 ordinata] *praem.* quae sunt *edd.*, *add.* quae sunt D *add.* sunt Λ^{E} 11-19 Licet — theologicis = Λ^{Y2} *rell. edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat, sic in libro Duns A^{1} Extra, sic Duns R^{2} Vacat $D^{2}P^{1}V^{2}Z^{2}\Gamma^{B1L1}$ [[*om.* Γ^{B2}; *deest* Va- *in* $P^{1}Z^{2}$]] *lin. anfractuosa* μ Ponitur ut additio a Mauritio, sed iuxta antiqua manuscripta est vere textus υ 12 ostendit Z | quia est *om.* D 13 quantum[1]] *add.* est CPMIVΣ | unus *om.* Λ^{O} | in quantum trinus] quantum Deus Λ^{G} 14 contingit] *rescr.* $I^{3}\Gamma^{N2}$ convenit S | errare in amando] amando errare Λ^{G} | desiderando[1]] *praem.* in D | finem] *add.* amando vel Σ | finem desiderando] *om.* $C^{2}P\Gamma^{N*}$ *add.* scilicet I^{3} 15 sola *om.* $\Gamma^{B*}\Lambda^{Y?}$ | Similiter] Simul P* *add.* voluntatem Λ^{O2} | ignorantem *in corr.* $R^{2}I^{2}$ | errare] *add.* in CP 16 amorem] *add.* talem Γ^{N2} | tantam] totam D 17 bonitatis] voluntatis M*Z | bonitatis suae] s. b. Σ | et *om.* CPMSRI*VΓ | factam] scientiam ZΓ^{L} | Ita] *add.* etiam $\Gamma^{N2}\Sigma$ 18 ingratum esse] e. i. Σ errare et esse ingratum Γ^{BD} ignorantem errare etiam ρπγβμυ | rependendo] *in corr.* $P^{2}\Gamma^{N2}$ reprehendendo (*pon.* rependendo C^{2}) C impendendo Λ^{HGO} repugnando Z 19 debitum] demonstratum ρ | Ita] Vel CΓ^{L} *praem.* Et $\Gamma^{BD}\Lambda^{E}\Sigma$ | aliis] illis Z | theologicis] catholicis articulis Λ^{GO} *om.* Γ^{D*}

T [1] Cf. infra n. 322.

312 Ad argumentum[1], patet quod minor est falsa. Ad probationem dico quod non posset ita distincte tractari de fine cognito et de his quae sunt ad finem, quin illa tota cognitio esset practica intellectui creato, quia tota illa cognitio nata est ostendere finem sub ratione appetibilitatis et ea quae sunt ad finem sub ratione ordinis eorum ad finem, vel circa quaecumque posset voluntas non directa errare.

313 ⌊Alia opinio⌋ – Alia opinio tenet eandem conclusionem, sed [30] ponit theologiam cum hoc esse simpliciter unum habitum[a].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* et hoc propter subiectum eius unum, quod est Deus, in quo conveniunt omnia de quibus in hac scientia consideratur. Omnia enim cadunt sub consideratione istius scientiae in quantum participant aliquid divinum, et ideo sive consideraret de eis per comparationem ad opus sive non, sicut pure speculativae, propter tamen unitatem formalem subiecti est haec scientia una. – Contra istam opinionem sic: quandocumque aliquod commune dividitur primo per aliquas differentias oppositas, impossibile est utramque differentiam inveniri sub aliquo uno contento sub illo communi; sed scientia in communi dividitur primo in practicam et speculativam; igitur impossibile est istas differentias simul inveniri in aliqua scientia una. Maior est manifesta, quia

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

1 argumentum] argumenta R *add.* eorum ρπγβμυ | quod] quia MSVΛ^{YEG}Σ 2 tractare CPΓ^{N} 3 illa] ista D*RIΛ^{YE} ipsa Λ^{GO} | illa tota] t. i. Σ 4 quia] et (*praem.* nam C^{2}) CP | illa] ista D*(*ante* tota)SΓ^{LN}Λ^{E} *om.* ZΣ | cognitio *om.* Σ | nata est] esset nata Σ 5 appetibilitatis — ratione *om.* V^{z} | appetibilis Σ | sunt *om.* MSI^{z} 5-6 sub — finem *om.* D^{z} 5 eorum] *add.* quae sunt PRΓ^{-N} 5-6 eorum ad finem *om.* Λ^{H2} 6 posset voluntas non directa] v. n. d. p. Σ | directa] directa vel directiva D 7 *adnot.* Alia opinio, Thomae, prima parte in Summa art. 4 Γ^{D2} | opinio] est opinio quae Γ 8 ponit theologiam cum hoc] c. h. p. th. Σ | cum] ad MSI*V | cum hoc] adhuc Λ^{E} c. aliis Γ^{B} *om.* Γ^{D} | simpliciter unum habitum] u. h. s. R^{2}Γ *add.* et est opinio Thomae. – Sed contra arguitur aliquibus positionibus in praecendenti reprobatione positis Λ^{G} 9-*p.* 207, 18 et hoc — Additio est = Λ^{G}T^{2}ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ et hoc (9) — una (14) Λ^{H2} ⟦*post* practica (*p.* 208, 7) Λ$^{G'}$ *litteris* a. b. c. d. *hic ponendum esse vult* Λ^{G2} *in spatio relicto libero et in marg. inf.* T^{z}⟧; ¶ *text.* et hoc (9) — inconvenientia (*p.* 207, 18) *sign.*: Additio υ *lin. anfractuosa* μ, *in fine textus*: Et non opinatur a multis esse de textu usque ibi π^{Φ}β^{Φ}, *ad text.* et hoc (9) — una (14): Aliqui habent hic argumentum contra hoc, est tamen additio Λ^{H2}; *notant* (*sed non tradunt textum*): Hoc album in originali V^{2} Hic fuit vacuum in Scoto Λ^{Y2} 10 hac *om.* ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ | consideratur] determinatur Λ^{H2G}ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ 11 istius] huius Λ^{G}ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ | participant] praecipiunt Λ^{G} | aliquod Λ^{G}π^{Φ}β^{Φ}μυ 12 consideret Λ^{H2G}ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ | de eis *om.* Λ^{G} | eis] his ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ | comparationem] extensionem Λ^{H2}ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ | ad opus *om.* Λ^{G} 13 sicut] sed Λ^{H2}ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ *om.* Λ^{G} | pure] et Λ^{G} | speculativae] *add.* et Λ^{G} | tamen] *post* subiecti ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ istam Λ^{G} | haec *om.* Λ^{G} 14 *adnot.*: Nota bene dardum Scoticum T^{2} Istud videtur contra Thomam tantum Λ^{G2} | opinionem] *add.* arguitur Λ^{G} *add.* arguo ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ 14-15 dividitur] determinetur Λ^{G} 15 primo *om.* Λ^{G} | aliquas *om.* ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ 16 sub[1]] in υ | illo *om.* ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ 17 practicam et speculativam] s. et p. Λ^{G}

F 7 THOMAS, *S. theol.* I q. 1 a. 4 in corp.; a. 3 in corp. et ad 2 (IV 14*b*. 12*ab*).

T [1] Cf. supra n. 306.

⌊B. – OPINIO PROPRIA⌋

[31] ⌊De theologia necessariorum⌋ – Ad quaestionem[1] igitur respondeo 314 quod cum actus voluntatis elicitus sit verissime praxis, etiam si non concomitetur aliquis actus imperatus (ut patet ex articulo primo[2]), et extensio cognitionis practicae consistat in conformitate ad praxim et prioritate aptitudinali (patet hoc ex secundo[3]), sequitur quod illa est practica cognitio quae est aptitudinaliter conformis volitioni rectae et naturaliter prior ipsa; sed tota theologia necessaria intellectui creato est sic conformis actui voluntatis creatae et prior eo; igitur etc. – Probatio minoris, quia primum obiectum theologiae est conforme virtualiter volitioni rectae, quia a ratione

---

sine Eigenfärbichkeit sein

si differentiae condividentes aliquod commune possent se compati in aliquo contento in communi, tunc idem corpus posset esse corporeum et incorporeum, et idem animal sensibile et insensibile, et idem homo rationalis et irrationalis, quae sunt absurda. Minor patet per Avicennam I Metaphysicae suae in principio[4] et per Commentatorem I Ethicorum commento primo[5]. Item, sequeretur contradictio de eodem uno, videlicet extendi et non-extendi, et multa alia inconvenientia. – Additio est.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

2 quaestionem] conclusionem Z | igitur] *add.* primam Λ^{O2} 3 actus voluntatis] v. a. CPM *add.* sic Γ^{LN*} | sit verissime] v. s. Σ | etiam] et ZΛ^{O} | non] *om.* Λ^{H*} *add.* responsio propria D* 4 concomitetur] *comp.* M concomitatur Σ comitetur DΛ^{H} concomitaretur Λ^{G} communicetur Λ^{O*} | aliquis] alius Λ^{G} | actus *om.* DCMSR*I*VZΓ^{IN}Λ | patet *om.* Λ^{G} | ex] de CMSRΓ^{LN*} in IZΛ^{GO} | articulo primo] p. a. VZΓΛ^{-E}Σ 5 cognitionis] conclusionis R | consistit DCP*Λ^{HGO} 6 et] etiam Λ^{H} | patet hoc] *in ras.* Λ^{O2} h. p. Λ^{E} ut patet Σ ut (hoc μ) habetur μυ | hoc] hic Λ^{Y} *om.* Λ^{H} | secundo] *add.* articulo R^{2}I^{2}Λ^{-Y}Σ 7 practica cognitio] c. p. CPΛ^{Y}Σ 8-9 volitioni — conformis *om.* D^{z} 8 priori M 8-9 necessaria] *add.* vel de necessariis γ 9 intellectui] in intellectu V^{2}Γ^{BD2}Λ^{Y} | creatae] creato A 10 eo] ea ρπβμυ est Γ^{L} *om.* Pγ | etc. *om.* ZΣ | primum *om.* D | subiectum ρπγβμυ 11 conforme virtualiter] v. c. Λ^{Y}Σ | a ratione] actione Z *add.* obiecti Λ^{G} 12 differentiae] duae Λ^{G2} | differentiae condividentes] condifferentiae dividentes π^{Φ}β^{Φ}μ cum differentiae condividentes ρ dividentes Λ^{G} 13 in] sub Λ^{G}ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ | esse *om.* Λ^{G*} 15 quae] *add.* omnia Λ^{G} 15-16 Minor — Commentatorem *om.* Λ^{G} 15 suae *om.* ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ 16 primo] *add.* et per Gondisalvum De divisione scientiarum ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ 16-17 sequitur Λ^{G}ρ sequuntur π^{Φ}β^{Φ}μυ 17 contradictio] *praem.* contraria immo Λ^{G} | contradictio — uno] de e. u. c. ρ de eodem duo contradictoria π^{Φ}β^{Φ}μυ | uno, videlicet *om.* Λ^{G} | extendi et non-extendi] exsistenti et non-exsistenti Λ^{G} 18 inconvenientia] impossibilia Λ^{G} *add.* quare etc. ρπ^{Φ}β^{Φ}μυ | Additio est = T^{z}

T [1] Cf. supra n. 217. [2] Cf. supra n. 230. 232. 234-235. [3] Cf. supra n. 236-237. [4] AVICENNA, *Metaph.* I c. 1 (70*ra*): «scientiae philosophicae, sicut iam innuimus in aliis libris, dividuntur in speculativas et activas». [5] EUSTRATIUS, *In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes* I prooem. (1A): «Philosophia in duas dividitur partes, in contemplationem et actionem»; ib. c. 1 (3E).

eius sumuntur principia rectitudinis in volitione; ipsum etiam determinat intellectum creatum ad notitiam rectitudinis determinatae ipsius praxis quoad omnia theologica necessaria prius naturaliter quam aliqua voluntas creata velit, alias non essent necessaria; ergo ex primo obiecto sequitur tam conformitas quam prioritas theologiae ad volitionem, et ita extensio ad praxim, a qua extensione ipsa cognitio dicenda sit practica. Confirmatur ista ratio, quia cum primum obiectum theologiae sit finis ultimus, et principia in intellectu creato sumpta a fine ultimo sunt principia practica, ergo principia theologiae sunt practica; ergo et conclusiones practicae.

315 Si obiciatur contra per dicta in quaestione praecedente, ubi dicitur quod Deus non est hic primum subiectum in quantum finis sed ut haec essentia[1]; principia autem sumpta a fine ut finis est practica sunt; igitur etc.

316 Item, cognitio finis ultimi non est immediate conformis nec nata esse conformis praxi eliciendae; igitur non est propinque practica.

317 Item, primum obiectum includit virtualiter conformitatem ad

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\pi\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 sumuntur] sunt (*not.* alias: sumuntur Γ^{D2}) Γ^{D} | principia] *praem.* prima PΣ *add.* prima R^2 $V^2\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}$ 1-2 in — rectitudinis *om.* $M^{\pm}V^{\pm}\Lambda^{O\pm}$ 1 volitione] voluntate Γ^{DL} | etiam] autem Λ^{E} 2 creatum] creaturae D 2-3 determinatae] distinctae Λ^{H2} 3 ipsius] illius CP* | omnia] obiecta (*praem.* omnia Λ^{H2}) Λ^{H} *not.* alias: obiecta Γ^{D2} | theologicalia $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ theologia ZΛ^{G} 4 aliqua] alia I^2VZ illa M* *om.* Λ^{E} | voluntas] bonitas A | essent = A$\Lambda^{Y}\Sigma\rho$ erit C esset *rell.* $\pi\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 5 ex primo obiecto *om.* $\Gamma^{D\pm}$ | subiecto Z$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 6 volitionem] cognitionem Γ^{LN*} | a *om.* D$\Lambda^{G}\gamma$ 6-7 extensione ipsa *om.* Σ 7 sit] est $\Gamma^{D2}\Sigma$ | ista] illa MSV* | ista ratio] r. i. $\Gamma^{BD}\Sigma$ 8 primum] proprium Z 8-9 in intellectu creato] *post* ultimo (9) Γ^{D*} *om.* $M^{\pm}SI^{\pm}V^{\pm}\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ 9 creato *om.* $C^{\pm}Z\Gamma^{N\pm}$ | a] ex Γ^{L} | sunt = AR sint *rell. edd.* | principia] *praem.* prima Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ *om.* Γ^{N} | ergo] *add.* si Λ^{G} 10 sunt] *add.* principia Λ^{E} | conclusiones] cognitiones P *add.* sunt Γ^{BD} 11 Si] Sed $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | obicitur DZ$\Lambda^{G}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 11-12 contra — dicitur *om.* Σ 11 contra per dicta] quod $\Lambda^{YHGO'}$ quia $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ contra hoc (*add.* quod R^2) per dicta (per dicta] praedicta DC per praedicta Z) CP^2(*in ras.*)MSRIVZ$\Gamma\Lambda^{EO2}\tau$ | in] ex Λ^{-E} *om.* P* 11-12 ubi dicitur quod] *om.* Z$\Lambda^{YH/GO'}$ ubi dictum est quod Λ^{H2} quod Λ^{O2} 12 hic] hoc ZΛ^{E+GO} *om.* CP*M*V | primum] principium Λ^{O*} *om.* Σ | subiectum] obiectum (*ante* primum R) RΛ^{E+} | in quantum] quantum Γ^{B+} tamquam R | finis] *om.* Γ^{D*} *add.* est M 13 sed ut — finis est *om.* $M^{\pm}$ | haec *om.* Λ^{G*O*} | essentia] *add.* ex quaestione praecedente Σ | autem *om.* RΣ^{Q} | assumpta Φ | ut^2] in quantum Σ | est] sunt Γ^{B} *om.* R$I^2\Lambda^{GO*}\Sigma$ *add.* tantum Γ^{N2} *add.* finis Γ^{D*} 14 practica sunt] s. p. R$I^2\Lambda\Sigma$ | sunt *om.* Z | igitur etc. *om.* $\Lambda^{-E}\Sigma$ 15 Item] Praeterea Σ | conformis] conformi (-is M^2) sed M 16 nata] *add.* est CPMV$\Gamma^{N}\Lambda^{-E}$ | esse *om.* Λ^{Y} | esse conformis] conformari Σ | conformis] *om.* $\Lambda^{YH/O\pm}$ conformabilis Λ^{H2} *add.* immediate $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | eliciendae] elicitae Λ^{G} eligendae Γ^{N*} eligente Λ^{O*} | non] nec Γ^{BD} | propinque] propinqua DM*IVZ$\Gamma^{BD*}\Sigma^{Q}$ proprie RΛ^{H2} 18 Item] Prima D' Praeterea $D^2\Sigma$ | primum obiectum] o. p. Σ

T [1] Cf. supra n. 167. 195.

praxim rectam, non tamen solam cognitionem sic conformem; alioquin de ipso non posset esse scientia speculativa, quod videtur inconveniens. Qualiter enim est ista veritas practica 'Deus est trinus' vel 'Pater generat Filium'? Ergo primum obiectum includit aliquam notitiam speculativam. Igitur ex conformitate illa virtuali primi obiecti ad praxim non sequitur theologiam esse practicam, cum veritates maxime theologicae in quantum theologia distinguitur a metaphysica sint speculativae.

[32] Item, tunc scientia Dei esset practica, quae est de eodem 318
subiecto primo, et videtur quod ratio solutionis quaestionis[1] possit applicari ad intellectum divinum sicut ad creatum.

Ad primum[2] dico quod respectus finis non est a quo sumantur principia in aliqua scientia, sed illud absolutum in quo fundatur respectus; illud est 'haec essentia'. 319

Ad secundum[3] dico quod virtualiter continens cognitionem 320
conformem est virtualiter conforme, et ita est cognitio practica, quia conclusiones practicae habent practica principia; proxima autem cognitio isti quae est de fine est cognitio fruitionis finis, et illa nata est esse conformis formaliter praxi fruitionis.

Ad tertium[4] dico quod primum obiectum solummodo in- 321
cludit notitiam conformem volitioni rectae, quia virtute eius nihil

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\pi\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 tamen] tantum D | sic *om.* D 2 de ipso *post* speculativa Σ | ipsa Λ^{H} | scientia = A DR cognitio (*praem.* sic Λ^{G}) *rell. edd.* 3 est[1] *post* veritas $S^3R'\Lambda^{E}$ erit $PR^2\Gamma^{-D}$ videtur Σ *om.* S' | ista] illa CMV 4 Ergo] nisi PIΓ^{DL} 4-5 includat PIΓ^{DLN*} 7 cum veritates] *rep.* A^{+} cum multae veritates Λ^{G} *edd.*, *om.* $V^{\pm}$ *add.* illae Λ^{O2} | maxime = AD quae sunt maxime $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ quae (quam Λ^{H}) maxime sunt *rell* τ 8 sint] *in ras.* R^3 sicut $\Lambda^{H}\rho\pi$ 9 Item] Praeterea Σ | quae] quia Γ^{L} 10 obiecto Γ^{BD} | videtur] dicitur D 11 ad^2 *om.* D 12 primum] *add.* ergo CP | dico quod] respondeo Λ^{H} *om.* $\Lambda^{YO\pm}\Sigma$ | respectus] respectu V ratio Λ^{G} *om.* Λ^{H} | est] *add.* illud $P^2R^2\Gamma$ *add.* aliqua ratio Λ^{G} 12-13 sumuntur $\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{HG}\Sigma$ 13 aliqua] alia M illa C | absolutum] obiectum Λ^{GO} 13-14 fundatur] fundantur Z sumatur τ 14 respectus] *praem.* ille Σ *add.* et $\Gamma^{BD}\Lambda^{GO}\Sigma$ | illud] ille Σ^{Q} idem Γ^{N*} | haec essentia] e. (*add.* ut $PR^2\Gamma^{BD}$) h. PMSRI*V$\Gamma\Lambda^{E}\Sigma$ | essentia] scientia $D^{+}\Lambda^{O*}$ *add.* in ista (in i. Λ^{G2}) scientia Λ^{G} 15 dico quod] *om.* Z$\Lambda^{YHO\pm}$ *add.* finis Λ^{O2} | continens] continentem Λ^{H} *om.* $M^{\pm}$ 16 conforme] conformis C*P*M*SR^{2}I*VZ$\Gamma^{LN*}\Lambda^{-Y}$ | est cognitio = AM' eius cognitio (*add.* est *post* eius P^2R^2 *add.* est *post* cognitio $C^2I^2V^2$) CPSRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ eius cognitio est $M^2Z\Gamma^{BD}\Lambda^{YHG}\Sigma\tau$ cognitio eius est D$\Lambda^{O}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 17 conclusiones] cognitiones D *om.* $I^{\pm}$ | practica principia = ADZ principia (p. *rep.* Γ^{L}) practica *rell. edd.* 18 autem] etiam Λ^{GO*} | isti] illi D istius SRI'Γ illius CPM$^{\pm}$V ista Λ^{HGO} illa I^2 *om.* Λ^{E} 19 illa] ita $\Gamma^{LN'}\Lambda^{O'}$ ista $D^*\Gamma^{N2}\Lambda^{O2}$ *praem.* ita P^2 *add.* alia Γ^{D2} *add.* quidem I | formaliter *om.* C | fruitionis] frui communis finis τ *add.* finis $M^2\Lambda^{H2GO}$ 20 dicendum Λ^{GO} 21 virtute] *praem.* in Z | eius] ipsius D | nihil] vel Γ^{B*D} *om.* $C^{\pm}M^{\pm}S^{*}V^{\pm}$

T [1] Cf. supra n. 314. [2] Cf. supra n. 315. [3] Cf. supra n. 316. [4] Cf. supra n. 317.

de ipsa cognoscitur quod non sit vel rectitudo volitionis alicuius vel virtualiter includens notitiam talis rectitudinis. Et concedo quod infertur pro inconveniente in consequente, quod de ipso nulla potest esse scientia speculativa; necessario enim notitia eius et cuiuscumque intrinseci per ipsum cogniti conformis est praxi aptitudinaliter et prior si cognitum est necessarium.

322 Cum instatur de illis veritatibus, quae verissime videntur theologicae et non metaphysicae, 'Deus est trinus', 'Pater generat Filium' [1], dico quod istae veritates sunt practicae. Prima quidem virtualiter includit notitiam rectitudinis dilectionis tendentis in tres personas, ita quod si actus eliceretur circa unam solam, excludendo aliam (sicut infidelis eliceret), esset actus non rectus; secunda includit notitiam rectitudinis actus qui est circa duas personas quarum una est sic ab alia [2].

323 Et si obiciatur contra hoc, quod nihil nisi essentiale est ratio terminandi actum dilectionis; theologia autem magis proprie est de personalibus quam de essentialibus, quia essentialia plurima possunt cognosci a metaphysico; ergo theologia ut distinguitur a metaphysica quantum ad propriissima sibi non est practica. Prima propositio probatur, quia alias esset aliqua ratio diligibilitatis in

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 ipso Γ^{N2}Σ | quod] quae Λ^{H} | vel *om.* Σ | volitionis alicuius] a. v. Λ^{E}Σ *add.* naturalis Λ^{O} 2 vel *om.* DΛ^{O2} 3 pro inconveniente *om.* ZΛ^{YH2}(*post* consequente)^{O2}Σ | in] ibi Γ^{D*} *om.* CP* | ipso] illo R ipsa (*add.* essentia divina Λ^{O2}) Λ^{GO} 5 cuicumque Σ^{Q} cuiuslibet CP | intrinseci *om.* Λ^{O} | ipsam ZΛ^{GO} | est] et Λ^{H} 6 prior] *add.* est Λ^{HGO} | si] sed Γ^{N*}Λ^{H} 7 quae *om.* Λ^{G} | verissime] proprie R maxime *post* videntur ρπγβμυ | verissime videntur] vid. ver. Λ^{-E}Σ | videntur] dicuntur R 8 et non metaphysicae] *om.* M^{2}SR^{2}I*V^{2}Λ^{E} *add.* ut CPM^{2}I^{2}V^{2}ZΓ^{BD}Λ^{-E}Σ | trinus] aeternus Γ^{L} *add.* et V^{2}ZΛ^{-E}Σ 9 istae] illae MIVΛ^{E}Σ | istae veritates] v. i. Γ | veritates *om.* ZΛ^{-E}Σ | Prima] *in corr.* Λ^{Y2} Praeterea Λ^{O*} | quidem] quod A 10 virtualiter includit] i. v. (naturaliter Λ^{H}) ZΓ^{BD}ΛΣ 11 solam] tantum Σ excludendo aliam personam solam C′ *praem.* personam PZΛ^{HGO} *om.* C^{2} *add.* personam M^{2}IΓ^{D2N} 12 alias Φρπγβμυ | infidelis eliceret] e. i. Σ | esse M*S 13 notitiam] *add.* alicuius Γ^{D2} | actus qui] qui a. MSVΓ^{L}Σ quod (*praem.* secundum P^{2} *praem.* secundum *et pon. aliam lectionem* vel: qui C^{2}) actus (*add.* ille Z) CPZΛ^{YHO} secundum quod (s. q.] actus qui Γ^{D2}) actus Γ^{-L}Λ^{G} actus secundum quod actus τγ alicuius qui A *add.* actus I | est] erit Γ^{BLN*}Σ | circa] secundum Γ^{N} 14 est *om.* Γ^{BD2} | sic] *post* alia Λ$^{YGO'}$Σ *om.* C^{2}P^{2}ZΛ^{HO2} | ab] *in ras.* C^{2}P^{2} sub ZΛ^{YHO*} 15 Et *om.* Λ^{-E}Σ | obiciantur C obicitur Λ^{HG}Σ | hoc] *add.* sic ρπγβμυ | quod] quia Λ^{H}ρπγβμυ 16 actum] actus Γ^{N*} *add.* illius γβμυ | autem] vero CPMV 17 de essentialibus, quia *om.* Σ^{U2} | quia] quod M | plurima] plura Λ^{GO} 18 possunt] *praem.* a nobis τ *add.* a nobis ρπγβμυ | metaphysico] medico Z 18-19 a metaphysica] contra metaphysicam R 19 sibi] autem (*add.* sibi Λ^{H2}) Λ^{H} *om.* D* | Prima] *praem.* Praeterea Σ^{Q} *om.* M^{2}V^{2} 20 propositio] probatio Λ^{GO2} ratio Z | probatur] ponitur A *om.* C^{2} | quia] *add.* tunc Λ^{O2} | alias] alia Λ^{O2} | aliqua] alia Λ^{G}ρ *om.* M*VΛ^{O}

T [1] Cf. supra n. 317. [2] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 1 pars 1 q. 2 n. [2. 5. 11].

una persona quae non esset in alia, quod est falsum, quia tunc nulla beatificaretur in se ipsa.

Respondeo: essentiale est absolute ratio terminandi actum amandi ut propter quam, sed personae terminant actum amandi ut quae amantur. Non autem sufficit ad rectitudinem actus quod habeat rationem formalem convenientem in obiecto, sed etiam requiritur quod habeat obiectum conveniens, in quo sit talis ratio formalis. Praeter ergo illam notitiam rectitudinis quam includit essentiale in actu amandi Deum, personalia includunt propriam notitiam ulteriorem rectitudinis requisitae.

[33] Ad quartum [1] posset concedi quod theologia Dei de necessa- 324
riis sit practica, quia in intellectu suo natum est primum obiectum theologicum quasi gignere notitiam conformem volitioni rectae priorem naturaliter ipsa volitione. Quod conformem, patet. Quod etiam priorem, probatur, quia prius naturaliter intellectus intelligit primum obiectum quam voluntas illud velit; igitur prius naturaliter volitione potest habere omnem notitiam sibi sufficientem virtualiter inclusam in intellectione primi obiecti; talis est quaecumque notitia necessaria de primo obiecto. Consequentia supposita [2] patet, tum quia per impossibile exclusa omni voluntate pos-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 esset] est Σ *om.* ZΛ^{YO} 2 ipsa *om.* Λ^{E} 3 Respondeo] Responsio Λ^{E} Ratio Λ^{H} | absolute] formaliter υ *om.* Λ^{H} | absolute ratio] r. a. ZΓ^{BD*}Λ^{YO}Σ | actum] *add.* illum Γ^{BD} 4 ut — amandi *om.* M^{2}V^{2} | quam] quem Λ^{H} quod D quid Σ | actum amandi *om.* I^{2}V^{2}Λ^{-E}Σ 5 sufficit] *add.* actio C* *add.* actus P* 6 habeat] *in ras.* Γ^{N2} *rescr.* Λ^{Y2} habeant D | convenientem in obiecto] in o. c. Σ | obiecto] aliquo (*add.* obiecto M^{2}Λ^{E2}) MSΛ^{E} *praem.* aliquo Γ^{DN} *add.* aliquo P 7 quod] ut RΛ^{H} 8 illam] istam DΛ^{YGO}Σ^{Q} *om.* Γ^{BD*}(*post* notitiam)^{LN} | rectitudinis *om.* CP^{2}M^{2}V 9 propriam *om.* Z 10 ulteriorem] ulterioris Σ | rectitudinis] *add.* recte τ 11 posset concedi] c. p. Γ^{BD} concedo CPMSRI*VΓ^{LN}Λ^{E} 12 sit] est ZΛ^{-E}Σ esset D | natum] notum D | natum est *post* theologicum (13) Σ 13 gignere] generare Σ gignentem Γ^{L2} | volitioni] intellectui Z 14 Quod^{1}] Quia Z 14-16 Quod^{1} — illud *om.* D^{2} 14 patet] *not.* alias: pertinet etc. Γ^{D2} *add.* superius in probatione minoris ubi respondet ad quaestionem illam Λ^{O2} | Quod^{2}] *in corr.* I^{2} Quia Λ^{GO*} 15 etiam *om.* CPMI^{2}VZΓΛ^{-E}Σ | quia = AD^{2}ρπγβμυ quia cum Λ^{O} quia tunc cum Λ^{G} tamen quia Γ^{N} tum quia *rell.* τ | prius *om.* Γ^{L}Λ^{Y} | intellectus *om.* Σ | intelligit] intelligat Λ^{GO} 16 primum obiectum] o. p. ZΓ^{LN} Λ^{-E}Σ | illud *om.* M*V | illud velit] v. i. CPZΓ^{BD}ΛΣ | igitur] quia ergo Λ^{H} 17 volitione potest *om.* D^{2} | sibi *om.* Λ^{-E}Σ | sufficientem] sufficienter (*ante* omnem Σ) Λ^{YGO}Σ *om.* Λ^{H} 18-19 inclusam — Consequentia *om.* D^{2} 18 intellectione] intentione Z | obiecti] *add.* cum prima intellectio intellectus Λ^{G†} 19 notitia *om.* D^{2}CM^{2}(*post* necess.)SVZΓ^{LN2}Λ^{-Y}Σ | necessaria *om.* P*I 19-20 supposita] *in corr.* D^{2} sumpta (*add.* vel supposita P^{2}) CPV 20 tum] tunc Λ^{O*} *om.* Λ^{G} | per impossibile] partim possibile γ | inclusa M*S^{2} | omni] enim Λ^{G} | voluntate] volitione ρπγβμυ *add.* vel voluntate ρ

T [1] Cf. supra n. 318. [2] Cf. supra lin. 16-18.

set intellectus habere omnem notitiam sufficientem virtualiter inclusam in intellectione primi obiecti, cum illa intellectio praecedat omnem volitionem; – tum quia intellectus divinus non discurrit; igitur non prius naturaliter intelligit primum obiectum quam aliquid in ipso virtualiter inclusum quoad notitiam: igitur si prius intelligit primum obiectum quam voluntas velit aliquid, prius intelligit quodlibet inclusum quoad notitiam in primo obiecto quam voluntas velit (haec secunda probatio consequentiae minus valet).

325 Si obiciatur quod tunc voluntas divina non erit prima regula sui in actibus suis si eius actum praecedit notitia cui debet in agendo conformari ad hoc ut recte agat; consequens videtur inconveniens, quia tollit summam libertatem voluntatis divinae si ab alio determinetur et non ex se primo ad primum actum suum. Si autem omnem actum eius praecedat cognitio practica, ab intellectu determinabitur ad primum actum, quia non potest ei dissentire; tunc enim posset peccare.

326 Item, supra dictum est Philosophum bene dicere consequenter[1] si intelligentia naturaliter amat Deum visum; ergo notitia ostendens Deum non est practica. Fiat similis consequentia de Deo naturaliter amante se. [34]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 intellectus *om.* ZΛ^{YHO*}Σ | sufficientem] sufficienter Λ^{-E}Σ *om.* R* 2 intellectione] intentione Z | obiecti] *add.* sed Λ^{H} | cum] tum quia Λ^{E} | illa] ista D*Λ^{E}Σ^{Q} prima I^{2}Λ^{HGO} | intellectio] intentio D*Z | praecedit CPMSRIΓ^{LN*}Λ^{E} 3 intellectus divinus non] nullus intell. div. Λ^{G} | discurrit] distinguit Γ^{L} distinguitur Λ^{G} 4 non] nec M nisi C* | naturaliter *om.* D 4-5 aliquid] aliquod D aliud CPMSRIVΓ^{-B}Λ^{E} 5 inclusum] *add.* in ipso C*P* 5-7 igitur — notitiam *om.* A 6 intelligat Λ^{GO} intelligitur Γ^{N*} | obiectum *om.* M | velit aliquid] a. (*om.* V^{2}) v. DVZΛ^{-E}Σ 6-8 prius — velit *om.* V^{2} 7 quidlibet MSR*IV^{2}ZΛ^{Y*E} | inclusum] *add.* virtualiter Σ 7-8 quam voluntas velit *om.* V^{2}Λ^{-E}Σ 8 secunda] tertia C*P*Z | minus] *in ras.* P^{2} nimis M *not.* aliter: nimis S^{2} | valet] *om.* P^{2} *add.* quam prima P^{2}RΓ^{BD} 9 obicitur CP*SRΛ^{EG} | quod] quia ρπγβμυ | tunc] *ante* obiciatur MSRI*VΓΛ^{E} tamen (*add.* tunc P^{2}) *ante* obiciatur CP *om.* Σ | divina *om.* M | erit] est CΓ^{D} | regula] respectu (*pon.* regula C^{2}) CMγ *add.* respectu Γ^{N} | sui *om.* Λ^{GO} 10 si] sed Γ^{N} | actum] actus Λ^{G*O*} volitionem Σ actum vel volitionem ρ *om.* Λ^{YH*} | praecedat ρπγβμυ | notitiam Λ^{G*O*} | debet] oportet R | in^{2} *om.* Γ^{LN} 11 consequens] quod D *add.* autem ZΓ^{BD}Λ^{-E} 12 summam *om.* CP*MSRI^{2}V^{2}(*post* libertatem)Λ^{E} | alio] aliquo Λ^{H} 13 et *om.* Λ^{HGO*} | se] *add.* ipso (ipsa Pγ) CPτγ | ad] quoad Σρπγβμυ 14 omnem actum eius praecedat] p. o. a. (*add.* suum Σ) e. Λ^{-E}Σ p. o. e. a. Z 14-15 terminabitur Λ^{G*O*} 15 actum] *add.* suum P^{2}RΓ | quia] quod (*praem.* eo C^{2}) C | dissentire] *add.* quia si posset ei dissentire R^{2} 16 possit Z 17 Item] Praeterea Σ | est] *om.* Γ^{B*D*} *add.* secundum Λ^{E} 18 intelligentia] intellectus ZΛ$^{YH*GO'}$Σ voluntas Λ^{O2} | naturaliter *om.* Λ^{G} | naturaliter amat Deum visum] a. n. Deum v. P'IΓ^{N} a. Deum v. n. CP^{1}M V | visum] *om.* Λ^{E} *add.* naturaliter Γ^{BDLN*} 19 ostendens] extendens Λ^{H} *add.* vel consequens Γ^{D2} | Deo] obiecto M

T [1] Cf. supra n. 300-301.

Item, dirigens est aliqua causa respectu directi, ergo est distinctio realis inter ipsa; non est autem talis distinctio intellectionis Dei ad velle. Confirmatur ratio, quia intellecto velle iam esse elicitum intellectus non dirigit; tantum enim dirigit circa eliciendum quasi prior ipso: sed in Deo velle sui non sequitur voluntatem esse, ergo numquam est ibi quasi eliciendum, sed semper quasi elicitum; ergo etc. 327

Hic videtur consequenter dictis[1] esse dicendum quod accipiendo regulam pro rectificante in praxi, prima regula est finis ultimus, qui virtualiter primo includit notitiam rectitudinis necessariae cuiuslibet praxis, sicut primum obiectum scientiae speculativae primo includit notitiam veritatum speculabilium. Haec autem regula prima quae est finis ordinate rectificat intellectum et voluntatem sicut istae potentiae natae sunt agere ordinate, ita quod quasi prius gignit notitiam conformem rectae praxi quam rectam praxim vel quam rectificet praxim; et ita potentia practicante alia 328

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

1 Item] Praeterea Σ *add.* naturaliter Λ^{H} | aliqua] *add.* aliter A^{+} 2 autem *om.* Λ^{H}Σ^{U} | distinctio *om.* Λ^{YHGO*} | intellectionis] intellectus Λ^{GO} *om.* R* 3 Dei] *om.* Γ$^{N'}$ in Deo *post* velle^{1} Γ^{N2} | velle^{1}] *add.* eius Σ | ratio *om.* I^{2}Λ^{YHG}Σ | intellecto] *in ras.* P^{2} *in corr.* Γ^{D2} intellectio (*rescr.* C^{2}) CM intelligendo DR^{2}Λ^{G} intelligendo meum Λ^{H2} intendendo Λ$^{O'}$ intelligo Λ^{O2} intelligit (*pon.* intellecto V^{2}) V | velle^{2} *om.* A | esse *om.* Z 3-4 elicitum] elicito Σ *add.* et tunc Λ^{O2} 4 intellectus] *in ras.* Λ^{Y2} *om.* MΛ^{H2} *add.* iam P | tantum enim dirigit *om.* R^{2}Γ^{BN2}Λ^{Y2} | enim dirigit *om.* Γ^{D2} | circa] *add.* actum R^{2}Λ^{O2}ρπγβμυ 5 voluntatem esse] volentem esse Λ^{E} noscere *in ras.* Λ^{O2} | esse] eius R inesse μυ *om.* ττπβ 6 eliciendum] *in corr.* P^{2} eliciti M elicitivi S elici termini I^{2} 7 etc. *om.* Σ 8 Hic] Hoc Γ^{N} *add.* autem A^{+}D | consequenter] *add.* conclusio Λ^{H2} | dictis *om.* Γ^{BD}Λ^{E} | esse *om.* Λ^{YH*GO}Σ | dicendum *post* videtur Σ 9 regulam] illam Σ^{Q} istam Λ^{H} | rectificante] rectificatione Λ^{YH*O}Σ rectificabilitate Γ^{D} rectitudine MIVΛ^{EG} responsione D^{2} *add.* vel rectitudine Γ^{N2} | praxim PΓ^{N} 10 virtualiter] *rescr.* D^{2} *add.* rectificato M *add.* rectificante SR* *add.* rectificando (primo I^{2}) I *add.* includit rectificante V* | primo includit] i. p. (primam V^{+}) CPMSIV*ΓΛ^{EG} | notitiam] *praem.* omnem R^{2} *add.* omnis P^{2}M SR'IVZΓΛ^{YEHGO2}Σ 10-12 rectitudinis — notitiam *om.* Λ^{O2} 11 cuiuscumque I^{2}ZΛ^{YHG}Σ | obiectum = ADTτ subiectum Λ^{O2} *rell.* ρπγβμυ 12 primo includit] i. p. (*add.* virtualiter Σ) Γ^{N}Λ^{O2}Σ | veritatum] virtualiter (*ante* notitiam Λ^{G} *add.* veritatum Λ^{H2}) ZΛ^{HG} virtualiter omnium virtutum Φ omnium veritatum ρπγβμυ | speculabilium] speculativarum Λ^{E} specialium Γ^{LN*} 13-14 ordinate — sunt *om.* M | rectificat — ordinate *om.* V^{2} 13 rectificat] rectificans D verificat Λ^{G} 14 istae] illae SΛ^{H2} ipsae Γ ipsi P *om.* CI^{2}V^{2}ZΛ$^{YH'GO}$Σ | potentiae] primo Λ^{GO} | agere ordinate] o. a. CPMI^{2}V^{2}Λ^{H} 15 quasi prius] p. q. ZΛ^{-E}Σ | gignit] *add.* in intellectu Λ^{O2} | notitiam] potentiam Λ^{H} | conformem] et fortitudinem Λ^{G} 15-16 rectam praxim vel quam rectificet = A rectam DC'P'MSR'I'V'ZΛ^{EH2} rectificet C^{2}P^{2}R^{2}I^{2}V^{2}ΓΛ$^{YH'GO}$Σ^{QU2} *edd.* 16 praxim^{2}] *om.* Σ^{U2} *add.* et voluntatem in actu Λ^{O2} | et ita] et in Λ^{EH} ita quod Z Σ | practicante] *in corr.* R^{2} practicare D *om.* M | alia] *post* erit (*p.* 214, 1) Σ aliqua (*add.* vel alia P^{2}) D^{2}CPMIV^{2}Γ^{N}Λ^{Y}

T [1] scilicet supra in tota hac quaestione, cf. n. 274-277. 293. 310-312. 314. 319-320. 322-323.

erit potentia prius recta, ita quod consequens illatum in prima ratione[1] videtur concedendum. Cum improbatur[2], posset dici quod sicut universaliter libertas stat cum apprehensione praevia, ita stat summa libertas cum perfectissima apprehensione praevia; apprehensio autem praxis perfectissima includit notitiam conformitatis quando ipsa necessario convenit praxi.

329 Cum ulterius arguitur quod determinaretur aliunde[3], hoc negandum est loquendo de determinatione quae fit per agens sufficiens. Licet enim non posset dissentire a notitia recta et priore praxi, hoc tamen non est quasi intellectus per notitiam sit causa sufficienter active determinans ipsam ad actum, sed ex perfectione voluntatis est, quod ipsa tantum nata est agere conformiter potentiae priori in agendo, quando illa prior prius perfecte agit circa obiectum, hoc est tantum novit prius quantum potest nosse. Quod dico pro contingentibus, quorum intellectus divinus non habet omnem notitiam sibi possibilem ante omnem actum voluntatis; ideo circa illa non oportet quod conformiter agat potentiae priori, quia ipsa non prius conformiter novit tale obiectum. Sed aliter [35]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 erit] est Λ^{GO*} | potentia] *add.* prior Σ *add.* prior et Γ^{N2} *edd.* | consequens] *praem.* primum CPI²Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{-E}\Sigma$ *add.* primum R² 2 videretur $\Gamma^{LN}\Lambda^{YE}$ | Cum] *add.* autem P²Γ^{BD} *add.* vero ρπγβμυ | Cum improbatur] Cum probatur Λ^{G} Ad improbationem Σ | potest D 3 quod] quia Λ^{E} | universaliter] universalis Λ^{H} naturaliter $\Gamma^{D}\Sigma$ | praevia] prima C*R*I*ZΛ^{Y*} ^{EH2}(*ante* apprehensione)$^{GO2}\Sigma$ 4 ita — praevia *om.* C*P*MV*Λ^{E2} | ita] illa Λ^{Y} *add.* ista Λ^{H} | stat] et Γ^{N} *om.* V²$\Lambda^{Y}\Sigma$ | perfectissima] summa Λ^{H}Φρπγβμυ | praevia] prima I*Z$\Lambda^{H}\Sigma$ 5 apprehensio autem] a. ap. Λ^{E2} autem apprehensio aut prima Λ^{G} 5-6 conformitatis] conformem Γ^{LN} *add.* vel conformem Γ^{D2} 7 ulterius arguitur] a. u. DΣ | arguitur] dicitur (*pon.* arguitur Γ^{D2}) Γ^{BD} additur ρπγβμυ | determinaretur] terminatur C′Λ^{O}′ determinatur (-nantur M) C²PMS RIVZ$\Gamma\Lambda^{YEHGO2}\Sigma\tau$ determinata (-te γ) sit (fit γβμυ) ρπγβμυ 8 fit] sit SRZ 9 possit CPM SRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{YH}\Sigma$ | recta] rectificativa ρπγβμυ *add.* praxis Φρπγβμυ | priore] prior Λ^{G}ρ *add.* ipsa Λ^{O2} 10 quasi] quod PΛ^{GO} quia D$\Gamma^{LN*}\Sigma$ | sit] *add.* quasi Σ^{U} 11 sufficienter] efficienter Γ^{L} | active] activa υ *add.* determinationis Φρπγ | ipsam] *add.* voluntatem Λ^{O2} | ex *om.* Λ^{G} 12 voluntatis *om.* V² | est quod ipsa *in ras.* R² | nata est] e. n. CPMSRIΛ^{E} | agere conformiter] c. a. DZ$\Lambda^{-E}\Sigma$ 13 illa] ista D*Λ^{H} ipsa Γ^{BD} *add.* potentia I² | prior *om.* Λ^{G} | prius *om.* Γ^{BD*} 14 quantum] quam tamen P* quam Λ^{G} *add.* prius P² | posset ρπγβμυ 14-15 *Ad textum* Quod dico *etc.*, *adnot.* De ista materia: Henricus 8 Quodlibet quaest. 1, et in Summa artic. 60 quaest. 1, in solutione tertii argumenti; et Godefridus Quodlibet 6 quaest. 9 V² 15 dico] *add.* hic Λ^{O2} | pro contingentibus] propter contingentia (-tiam Σ^{Q}) Σ 16 omnem[1]] communem A | possibilem = ADS² compossibilem (incomposs. Γ^{N*}) S′ *rell. edd.* | omnem² *om.* D 17 priori] *add.* in agendo βμυ 18 ipsa *om.* MSV$\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{E}$ | non] ut Σ *om.* Λ^{G2} 18-*p.* 215, 1 aliter — necessaria] circa necessaria cognoscibilia semper aliter accidit Σ

T [1] Cf. supra n. 325. [2] Cf. ibidem. [3] Cf. ibidem.

semper accidit circa cognoscibilia necessaria ex se, quia illa perfectissimam notitiam sui habent absque actu voluntatis[a].

[36] Licet autem haec responsio[1] videatur evadere argumentum[2], et sequentia argumenta[3] possent evadi, tamen aliter dicendum est, quod theologia necessaria in intellectu divino non est practica, quia non est prioritas naturalis intellectionis ad volitionem quasi conformativi ad ipsum conformandum sive directivi ad dirigendum aliquid: quia posita notitia quacumque rectitudinis ipsius praxis, licet ex se posset conformare potentiam conformabilem sive rectificabilem aliunde, non tamen voluntatem divinam respectu sui 330

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Ad secundum[4] potest dici quod non est simile, quia ibi est simplex complacentia, hic vero efficax circumstantionata volitio. Similiter, non solum intellectus divinus est ostensivus, sed aequivalenter saltem regulativus, quod est regulatio et determinatio obiectalis etsi non potentialis, quod non posuit Philosophus. – Ad tertium[5] dico quod si concluderet sequeretur quod nec intellectio nec volitio aliqua esset in Deo, cum essentia divina sit obiectum motivum ad utrumque, et ita cum parte concurrente potentia vitali ut concausa; dico igitur quod est tantum ordo quasi-effectuum eiusdem quasi-causae, in proposito, quae tamen non distinguitur a quasi-effectibus, quia nec proprie causantur, nec producuntur, nec principiantur, nec eliciuntur, sed simpliciter emanant; est igitur metaphorica causalitas, sicut communiter convenit in divinis. Vel aliter, sustinendo intellectum quoquo modo dirigere, negatur assumptum proprie loquendo de causa. Ad confirmationem[6] dico quod sufficit ordo naturae, qui stat cum simultate durationis cognitionis ad praxim et voluntatis ad velle, et sic patet ad argumenta, sustinendo primam viam.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 ex] per Λ^{H} | illa] ista Λ^{Y*O} ipsa $\Gamma^{BD}\Sigma$ ita Λ^{G} 1-2 perfectissima RZ 2 notitiam *om.* M | notitiam sui] s. n. Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ | habent] *add.* ex obiecto Λ^{O} | absque] ab hoc Λ^{H} 3 autem *om.* $\Lambda^{Y}\Sigma$ | videtur R 4 et] *add.* etiam Λ^{GO} *add.* per eam Φ *add.* per eam etiam (et ρ) ρπγβμυ | consequentia Z | possunt RΛ^{O} | tamen aliter] a. t. Σ | dicendum est] dici potest I²Z$\Gamma^{B}\Lambda\Sigma$ posset (potest τ) dici *edd.* | est *om.* P 6 est] *add.* ibi Γ^{N} | volitionem] voluntatem (*add.* vel volitionem Γ^{N2}) Γ volitionem vel voluntatem P 6-8 conformativi — posita *om.* Λ^{G} 7 ipsam DΓ | conformandam Γ^{BD} | sive] vel V | dirigendum] directum Λ^{H} *praem.* ipsum (-sam Γ^{N}) R$\Gamma^{N*}\Lambda^{O}$ 8 aliquid *om.* DΣ | notitia] cum Λ^{G} | rectitudinis] rectificationis Λ^{GO} 9 licet] quamvis I²Z$\Lambda\Sigma$ *add.* illa (ista Λ^{Y*}) CMSRIVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YE}$ *add.* ipsa P$\Gamma^{BD}\Lambda^{HGO}\Sigma$ | possit $\Lambda^{E}\Sigma$ | potentiam *om.* Λ^{G} | sive] seu $\Lambda^{E}\Sigma$ 9-10 sive rectificabilem *om.* CMSRIVZΛ^{HO} 10 aliunde] *add.* sicut voluntatem creatam Λ^{O2} | voluntatem] *add.* illam Γ^{BD} | divinam] *add.* in actu I² 11-26 Ad secundum — viam = μυ; ¶ *text. sign.*: Additio aliorum secundum manuscripta *et lin. anfractuosa* μ Additio υ, *ad eundem hunc textum referenda videtur adnotatio cod.* S², *qui ad* Licet *etc.* (3) *notat:* Additum ab a usque ad b (a *invenitur supra* Licet, b *autem desideratur*) 14 regulatio] regulatus μ 17 obiectum] omnium μ

T [1] Cf. supra n. 328-329. [2] Cf. supra n. 325. [3] Cf. supra n. 326-327. [4] Cf. supra n. 326. [5] Cf. supra n. 327. [6] Cf. ibidem.

primi obiecti, quia illa ex se sola rectificatur respectu illius obiecti, quia vel naturaliter tendit in illud, vel si libere, nullo modo est de se quasi indifferens ad rectitudinem et quasi aliunde aliquo modo habens eam, ita quod notitia determinata rectitudinis non est necessario prior volitione quasi illud volitio requirat ut recte eliciatur; sed tantum praeexigit ostensionem obiecti; et illam notitiam ex se directivam non praeexigit ut directivam sed tantum ut ostensivam, ita quod si posset praecedere volitionem sola ostensio obiecti et sequi notitia rectitudinis necessariae ipsius praxis (sicut dicetur de praxi circa contingentia[1]), aeque recte eliceretur volitio tunc et nunc. Non igitur modo est intellectio prior et conformativa sive regulativa.

331 Ad argumentum igitur probans prioritatem notitiae rectitudinis ad praxim rectam[2] responderi potest quod licet aliqua sit prioritas intellectionis ad volitionem, non tamen sic prior ut requirat cognitionem rectam esse priorem praxi, quia talis prioritas est regulae ad regulatum, qualis esse non potest quando voluntas est omni modo regula sui in agendo.

Huius controversiae de scientia Dei respectu sui, an sit prac-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 obiecti[1] *om.* Λ^{YH*GO*}(*ante* primi) | quia] quae CPΓ^{BD*}Λ^{YH*GO}Σ | illa = AD ipsa PZ | rectificabitur Γ^{N} | illius] sui primi I^{2} istius primi τ 2 quia] ita quod ρπγβμυ | vel[1]] *in ras.* Λ^{Y2} nihil MΛ^{E} universaliter Λ^{GO*} *add.* talis *edd.* | intendit A*C*PR*Λ^{G} | est *om.* D 3-5 quasi[1] — volitione] rectificabilis CMI^{2}V^{2} *om.* SΛ^{H2O2} 3 quasi[1]] quam R* *om.* Λ^{EO2}Σ | et] quia Γ$^{B'}$ *om.* I^{2}Γ^{B2} | aliquo modo *om.* I^{2}Λ^{E} 4 determinativa RI^{2}Γ^{B2}Λ^{G} 4-5 rectitudinis — volitione] de se est rectificabilis P^{2} | necessaria Γ^{LN}Λ^{O2} 5 volitione] volitio Λ^{H2} | illud] id Γ^{B}Λ^{Y} illam *post* volitio Σ *om.* MΛ^{E*}(*post* requirat) *add.* aliud Λ^{G} | recte] ratione *in ras.* Λ^{G2} | elicitur Λ^{H} 6 sed] si C*P* | praeexigit] *add.* ut Λ^{E2} 6-7 ostensionem — praeexigit *om.* Λ^{E2} 6 illam] istam D*Λ^{GO} aliam (*pon.* illam V^{2}) CPMSR*IVΛ^{E2} | ex se] esse P^{2} 7 non] *add.* primo R | directivam[2]] directiva MSI*V | ostensiva MSI*V 8 ita] et Γ^{N} *om.* Γ^{L} | si] non Λ^{H} | posset] possit Γ^{BD*} *rep.* A | posset praecedere volitionem] v. pos. pr. Σ | ostensio] *add.* primi V* 9 ipsius] illius R | praxis *om.* Λ^{Y} 10 contingentiam Σ^{Q} | recta Λ^{O} | elicietur Λ^{G} | volitio tunc] t. v. Λ^{E}Σ | et] ut I^{2}ZΛτ sicut Σπγβμυ sicut ut ρ 11 Non] Nullo RΓ^{BDN2} | igitur modo est] e. ergo m. Σ | prior *om.* Σ | et] ut V^{2}Γ^{N2}Σ *edd.*, *om.* I^{2}Λ^{GO} 11-12 regulativa] rectificativa Λ^{O} directiva Λ^{H} *add.* volitionis Γ^{N2}ρπγβμυ 13 igitur] *om.* Σ *add.* scilicet tertium Λ^{O2} | notitiae] necessariae DZ | rectitudinis] *add.* voluntatis ρ 14 aliqua] alia Λ^{GO*} 15 intellectionis] intentionis D* intellectus RΛ^{E} | non] *add.* est D | non tamen] t. n. CPMSRIV *add.* est Σ | sic] sit Z semper Γ^{L*} | prior] *add.* est I^{2} | requirit Λ^{Y} 15-16 requirat cognitionem rectam] c. rect. req. Σ | cognitionem] rationem ρπγβμυ 16-17 regulae] cognitio (*add.* regulae Λ^{O2}) Λ^{O} *add.* cognitio Λ^{G} 17 est *om.* Λ^{G} 17-18 est omni modo] e. m. o. Λ^{E} o. m. e. ZΣ 18 regula] respectu Z 19 controversia Λ^{GO*} | respectu sui *om.* Λ^{E} 19-*p.* 217, 1 practica] *add.* scientia CPMI*V

T [1] Cf. infra n. 333. [2] Cf. supra n. 324.

tica, summa in hoc consistit: si notitia quae de se esset directiva in praxi, dato quod potentia rectificans vel practicans in sciente esset dirigibilis in agendo, sit practica ex hoc solo quod sic esset directiva, vel non practica ex hoc quod potentia practicans in sciente non est dirigibilis. Qui alteram partem tenet, dicat consequenter.

[37] [De theologia contingentium] – Ex hoc introducitur secundus articulus quaestionis, scilicet de theologia contingentium, an sit practica[1]. Dico quod in illo tantummodo intellectu potest theologia contingentium esse practica qui potest habere determinatam notitiam rectitudinis praxis ante omnem volitionem illius intelligentis vel ante ipsam praxim elicitam, quia solummodo ibi haec theologia contingentium potest esse vel est conformis praxi et prior ea. Talis est omnis intellectus creatus, quia nullius intelligentis creati voluntas primo determinat rectitudinem contingentem convenientem suae praxi. 332

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 summa] *ante* Huius (*p.* 216, 19) Σ *om.* Λ^{H} | summa in hoc] in hoc summarie (summa Λ^{O2}) Λ^{GO} | in hoc consistit] c. in h. Σ | si] sed D | quae] *om.* R *add.* est in Deo Λ^{H2GO} 2 rectificans vel *om.* C^{2}I^{2}VΓΛΣ *edd.* | vel practicans] *om.* M *add.* id est voluntas Λ^{O2} | sciente] sitiente Λ^{G*} *add.* non Λ^{H2} *edd.* 3-5 esset[1] — in sciente *om.* Γ^{N2}Λ^{H2} 3 agendo] augendo Λ^{H2} | sit] fit Λ^{H2} sic esset Λ^{GO} vel βμ | sic] si Z | esset[2]] est Γ^{N2} 4 directiva = AD dir. ex se Γ^{BDN2} ex se dir. Λ^{H2} *rell. edd.* | vel non practica *om.* Σ | ex hoc quod] ex quo A quamvis Σ | potentia] *add.* prima Λ^{H2} | practicans] *add.* id est voluntas Λ^{O2} 5 partem] *in ras.* Λ^{H2} primam SZΛ^{YGO*} praemissam Γ^{L} 7 Ex hoc introducitur] Et hic (h.] hoc M) introducitur (includitur Γ^{D}) MSI'VΓ^{D} Et introd. hic Σ *om.* I^{2}ZΓ^{B}Λ; ¶ *sign. litteris* a-b V^{2} | secundus] tertius D 8 quaestionis] conclusionis ZΛ^{E} *om.* Λ^{G}Σ | scilicet] est (*post* theologia Λ^{E2}) I^{2}ZΓ^{B}Λ qui est Σ 9 in illo] *ante* intellectu DΛ^{EH}Σ in illius (istius Λ^{O}) *ante* intellectu ZΛ^{GO} illius *post* intellectu Λ^{Y} | tantum Λ^{E} 9-10 potest — practica] theologia contingentium practica potest esse (esse pot. Σ) ZΛ^{-E}Σ contingentiam (*om.* Λ^{E2}) practica potest esse Λ^{E} | theologia contingentium *om.* CPMSR^{2}IV 10 contingentium *om.* Γ^{LN} | qui] quae SRI* *pon.* quia Λ^{O2} (*om.* Λ^{O3}) | potest habere] h. p. ZΛ | determinatam *om.* Γ^{D2} 11 praxis] vel practicis vel praxis D 11-12 ante — intelligentis] *post* elicitam (12) P^{2}Γ^{D2} *om.* DR^{2}I^{2}ZΓ$^{BD'LN}$ΛΣ 11 ante] aut CP^{2} *praem.* sive Γ^{D2} 12 vel = A | ante — elicitam *om.* CMSR*I^{2}V^{2}(*post* praxis, 11) | ante] aut DPV^{2}Γ*Λ^{YH*}Σ | solummodo *om.* M*SR*I^{2}V^{2} | solummodo ibi] i. s. CPZΛ^{O} | ibi] *om.* Σ *add.* potest M^{2} | haec = A 13 theologia] *praem.* in ZΣ *add.* contingentium potest esse conformis ante omnem volitionem illius intelligentis quia haec theologia D^{2} | contingentium] contingentibus M de contingentibus V | potest esse] e. p. CP est DMSRIV*Λ^{H2} *add.* practica, id est ρ | vel est = A | conformis] conformi C* *add.* quia ibi theologia contingentium est conformis Γ^{L} | et] etiam M | prior] *comp.* Σ^{Q} *add.* est Λ^{H} 14 ea] ei Z *om.* MΛ^{H*} | omnis] *post* intellectus Γ^{N} tantum Φρπγβμυ *om.* I^{2}ZΛ^{YEH*GO*}Σ | creatus] *add.* solum Λ^{G} | intelligentis] intellectus PMR^{2}I^{2}VΓΛ^{EGO} *add.* ut C* 15 primo determinat] d. p. Λ^{E}Σ | contingentem] convenientem Γ^{N2} *om.* PR^{2}I^{2}ZΛ^{EHGO2}Σ *add.* vel Γ^{D2} 15-16 convenientem *om.* R* Γ^{LN} 16 suae] *in ras.* Λ^{E2} *om.* Λ^{YHGO*}Σ

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 38 q. un. n. [1-4].

333 In intellectu vero divino non potest theologia contingens esse practica, tenendo ista duo, scilicet quod cognitio practica et praxis ad quam extenditur debent esse necessario eiusdem suppositi[a], et quod Dei ut operantis nulla sit praxis nisi volitio (non ponendo in ipso potentiam tertiam aliam ab intellectu et voluntate), nam nulla cognitio conformis praxi vel volitioni contingenti rectae praecedit in intellectu divino praxim eius rectam sive ipsam volitionem Dei, quia volitione primo determinatur illi praxi talis rectitudo.

334 Illud primum est verum, nam si quaecumque cognitio de praxi alterius sit practica, ergo cognitio mea de hoc quod est Deum creare mundum vel de hoc quod est intelligentiam movere caelum erit practica. Saltem hoc videtur concludere quod cognitio practica non potest esse intelligentiae vel intelligentis inferioris

[a] *Sequitur textus interpolatus*: et si alterius, tunc esset practica, quia est dirigibilis sive determinabilis potentiae alterius suppositi, scilicet potentiae suppositi cuiuscumque creati.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρπγβμυ)

1 vero] igitur (*post* divino Λ^{E}) CPZΛΣ *om.* Γ^{N} | non potest *post* contingens Σ | contingens] contingentium CPMSRIVΓΛ^{H2}Σ consequens Λ^{O2} 2 ista] illa CPMS^{2}VΓ^{BDLN2}Λ^{H} | duo] *om.* Γ^{D2} *add.* primum P^{2}RI^{2}ZΓ^{BD}Λ$^{YE2HGO'}$Σ *add.* primo Γ^{N}Λ^{O2} | scilicet *om.* RI^{2}ΛΣ | scilicet quod] q. s. CPMSIΓ^{LN} 3 debent] *in ras.* R^{2} *rescr.* P^{2} debet Σ deberet Γ^{N} | eiusdem] eius Λ^{E*} *praem.* respectu ρπγβμυ 4 et] *comp.* (= sique?; *pon.* secundum R^{2}) R secundum CI^{2}ZΓ^{BD} ΛΣ secundum est P^{2}Γ^{N2} *add.* enim Λ^{O2} | ut *om.* Λ^{E} 5 potentiam] notitiam Z | tertiam] r...] Λ^{Y2O2} | aliam] *om.* ZΛ^{YE2HGO2}Σ *add.* scilicet exsecutivam ργ 5-8 voluntate — Dei *om.* Λ^{G} 6 praxi vel volitioni = AΓ^{BD} praxi DΓ^{LN} volitioni *rell.* (*om.* Λ^{G}) *edd.* | contingenter AD | contingenti rectae] r. c. Σ | rectae] ratione (*not. aliter:* rectae S^{2}) SΛ^{E2} 7 in intellectu — sive = AD | ipsam] illam I *om.* Γ^{BD*LN} 8 volitione] per volitionem I^{2} | volitione primo] p. v. Λ^{YE}Σ post volitionem Λ^{HGO} | determinabitur CP terminatur Λ^{E*} | illi praxi] p. i. CMSRIVZΓΛ | praxi *om.* P^{2} | rectitudo *om.* Λ^{Y2} 9 Illud] Istud CPMSRIVΓ^{-B}Λ^{E}Σ *praem.* Et D | primum] principium Γ^{N*} *add.* quod Λ^{H2} | est verum] suppositum videtur verum (*sup. in ras. vid. ver. in mg.*) I^{2} dupliciter probatur Λ^{E} dubium est M′ est dubium ADC* PM^{2}SRVZΓΛ^{-E}Σ *edd.* ⟦*not.* vel: videtur verum R^{2}Γ^{B2} *atque supra* 'vel: vid. ver.' *ponit* tenedo (= tenendo?) R^{2}⟧ *add.* probatur tamen (*t. om.* Λ^{H2}) Λ^{H2O2}T *add.* probatur (*improb.* υ) tamen dupliciter (d.] sic τ) *edd.* | quaecumque cognitio] c. q. ZΛΣ 10 sit] est ZΛΣ erit D | ergo *om.* CP*M | mea] in ea D*Γ^{N*} nostra Λ^{H} | hoc] eo Γ^{BD} | hoc quod est *om.* SΓ^{LN2} 10-11 quod est — de hoc *om.* V^{2} 11 creare] *in ras.* P^{2} causare Γ^{N}Λ^{Y*} creaturae Γ^{B*} | de hoc *om.* V^{2}Λ^{H}Σ | hoc] eo ZΓ^{BD}Λ^{E} | quod] quae Λ^{E*H} | quod est *om.* Σ 12 erit] est Γ^{D} Λ^{HGO*} | practica] *add.* quod videtur falsum Λ^{GO} *edd.* 12-13 Saltem — practica *om.* Γ^{N2} 12 hoc] hic Λ^{YE} | videtur] *add.* saltem D | quod] quia P*M *add.* r...] R* 13 intelligentiae vel intelligentis] intelligibile vel intelligentis MZ intelligentiae DΛ^{H2} intelligentis C^{2}Λ$^{YEH/GO}$ *edd.* | inferioris] inferiore Λ^{GO*} *om.* D* 14-16 et si — creati = CPMS^{2}R^{2}I(*om.* I^{2})VΓ^{BDN2}Λ^{O2}γ; ¶ *text. sign.*: Non Duns R^{2} Additio Γ^{N2} Vacat C^{2} Extra I^{2}(*text. et mg.*) *litteris* a-b (a *deest in* R^{2}, b *deest in* Λ^{O2}) R^{2}Γ^{B2D2}Λ^{O2} 14 et] quia MS^{2}R^{2}IVΓ^{BD}Λ^{O2}γ | alterius] causa illius Γ^{N2} | est] esset IΓ^{D} *om.* V 14-15 dirigibilis] diligibilis Γ^{BD*} 15 determinativa S^{2} | alterius] alicuius Γ^{N2} | scilicet potentiae suppositi] *praem.* potentiae M^{r} *om.* Γ^{BD2} | suppositi^{2} *om.* Λ^{O2} 16 creati *om.* Iγ

operante aliquo secundum illam praxim, pari ratione nec superioris nec aequalis si nihil faciat ad praxim operantis; si autem aliquid faciat, iam superior habet praxim propriam respectu cuius sua cognitio sit practica.

335 Item, si cognitio practica habet aliquam causalitatem respectu praxis ad quam extenditur et non est nata habere talem causalitatem nisi primo respectu praxis quae sit in intelligente, videtur sequi propositum[1].

336 Contra: igitur de eodem haberet unus intellectus notitiam practicam et alius speculativam si praxis esset possibilis uni intellectui et non alteri.

Potest dici quod perfecta rectitudo praxis includit circumstantiam operantis sicut et alias circumstantias, ita quod sine illa non est rectitudo. Si enim accipiatur 'Deus est amandus', nisi addatur a quo, puta a voluntate, non est verum practicum complete, quia Deus a bruto non est amandus: itaque hoc verum perfectum 'Deus est amandus a Deo' in quocumque intellectu est practicum; ita et istud 'homini est ieiunandum quandoque' non est tantum

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρπγβμυ)

1 operantis (*praem.* non M^{2}Γ^{N2} *not. aliter:* operante S^{2}) C*PMSR*IVZΓ^{B*DLN}Λ^{E2}Σ | aliquo = A superiore Λ^{GO} *edd.* superioris V^{2} | praxim] *add.* si nihil secundum illam (illa γβ) inferius operatur ρπγβμυ | pari] *add.* etiam I^{2} 1-2 superioris] *add.* intelligentis I *add.* respectu inferioris Λ^{O2} 2 nec] vel ZΛ^{-G}Σ | aequalis] *in corr.* D^{2} *add.* respectu aequalis Λ^{O2} | faciat] *add.* intellectio Λ^{O2} 2-3 operantis — praxim *om.* D^{2}Λ^{O2} 2 autem] tamen Λ^{H} 3 faciat] facit Σ *add.* vel P^{r} | iam] illa (*pon.* iam C^{2}) CM ista Λ^{H2} *add.* illa P | praxim propriam] propr. prax. Γ *add.* operantis si aliquid faciat (si a. f. *om.* Γ^{B2D2}) Γ^{BD} *add.* operantis R^{2} 4 sua *om.* Γ^{BD*} | sit] est Λ^{GO*} 5 Item] Praeterea Σ | Item — practica *om.* Σ^{U2} | habeat V 6 et *om.* Λ^{GO*} 7 nisi primo] p. n. Σ | sit] fit IΓ^{DLN} est Σ *om.* Γ^{D2} | in] *om.* MIΛ^{EO*} *add.* eodem R^{2} | intelligente] mediate D*Γ^{L} *add.* vel in mediato P* 9-10 practicam *om.* Λ^{YH} 10 et *om.* ZΛ | est D | intellectui] *in ras.* Λ^{H2} intelligenti (*add.* vel intellectui Λ^{O2}) ZΛ^{YO}Σ^{U} 11 alteri] alii ZΛΣ 12 Potest] *praem.* Ad hoc ρπγβμυ | dici] *add.* ad instantiam Λ^{O2} | perfecta] facta Λ^{G*O*} 13 sicut *om.* A | et *om.* Λ^{HGO} 14 accipiatur] *add.* hoc Σ *add.* quod γ *add.* ista τ | nisi] nihil Γ^{L} 14-16 nisi — amandus *om.* Λ^{E2} 15 quo] *add.* est amandus I | a^{2} *om.* D | vere Rρπγβμυ | practica ρπγβμυ | complete *om.* Σ 16 a bruto — Deus *om.* D | a bruto] ab isto Λ^{H} | itaque] ita M ita quod I*Λ^{O2} ita quia Λ^{H} | verum] *rescr.* Λ^{O2} *add.* aliter intellectum Γ^{D2} | perfectum] perfectus Λ^{G} practicum R^{2} *add.* vel (videtur Γ^{B2}) practicum I^{2}Γ^{B2} 17 amandus] *om.* Λ^{H} *add.* a voluntate V^{2} | a Deo *om.* Λ^{O2} | Deo] voluntate Λ^{G}Φ *edd.*, *add.* et Λ^{E*} *add.* etiam ρπγβμυ | est practicum] est practicus Λ^{G} *om.* Γ^{B2} 17-*p.* 220, 1 ita — practicum *om.* D^{2}Λ^{E2} 17-18 ita et] et ita RΓ^{D*} et ita et M* ita quod Λ^{G} ita quod et Λ^{O} et Σ 18 istud] illud CP^{2}MRI*VΓ^{BD}Λ^{Y*HO} | est^{1}] esse Z *add.* homini Λ^{H} | ieiunandum] amandum C^{2}SI* | ieiunandum quandoque] q. i. I^{2}Λ^{YG}Σ | quandoque *om.* CP^{2}VZΛ^{H} | non *om.* P^{2}R* | est tantum] t. e. D^{2}Γ^{D}Σ

T [1] Cf. supra n. 333.

practicum homini cognoscenti sed etiam angelo et Deo; ita etiam homini et Deo est hoc practicum 'angelo caelum est movendum', – et concedo quod infert prima probatio tamquam inconveniens[1].

337 Et si obiciatur quod non salvatur prioritas cognitionis practicae ad praxim – prius enim dilectio respectu sui est recta quam homo vel angelus possit intelligere 'Deus est amandus a Deo' – respondeo: ista prioritas debet esse ex obiecto et intellectu, hoc est, quod natum sit determinare intellectum ad notitiam determinatae rectitudinis praxis, scilicet quantum est ex se ante praxim; ita obiectum hoc natum est quemcumque intellectum determinare ad notitiam istam 'Deus est amandus a Deo' quantum est ex se ante praxim, licet aliquis intellectus ex imperfectione sui non prius determinetur quam potentia operans ex perfectione sui operetur. [38]

338 Ad aliam obiectionem[2] dico quod sicut voluntas potest esse causa superior respectu praxis potentiae motivae, non tamen quaecumque respectu cuiuscumque, puta non mea respectu potentiae motivae angeli, sed quando fit in eodem, ita quod si practica sit causa respectu praxis, hoc est in eodem intelligente et operante;

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 cognoscenti] *in corr.* Λ^{H2} cognoscibilitati (!) C *om.* Λ^{GO*} | et] vel Λ^{H} | et Deo *om.* AD | ita etiam] ita et Γ^{BD} et ita CZ ita I^{2} et Λ^{E} similiter Σ 2 hoc *om.* MSRI*(*ante* est[1])V $\Gamma^{LN*}\Sigma$ | angelo] per (*per om.* C*) angelum CP′ ab angelo (*post* movendum Σ) $P^{2}RV^{2}\Gamma\Lambda^{EGO}\Sigma$ | est[2]] esse $CP\Gamma^{BD}$ 3 concedo] *add.* illud ρπγβμυ | infert — inconveniens *om.* D* | probatio] propositio $AD^{2}\Lambda$ 4 obicitur $Z\Lambda^{EG}$ | quod] *add.* si P^{2} | salvabitur R 5 dilectio] *add.* Dei $P^{2}RI^{2}V^{2}\Gamma\Lambda^{YE2}$ | respectu *om.* V* | recta] *add.* sive regulata Λ^{O2} 6 homo *om.* M | intelligere] mutare Γ^{N*} *add.* hoc I^{2} *add.* quod ππγβμυ | amandus] diligendus CP | a Deo] a voluntate (*not.* vel: a Deo Λ^{O2}) Λ^{GO} *edd.* 7 ista] illa $CP^{2}MSVZ\Gamma^{BD}\Sigma^{U}$ ita Λ^{O*} | ex] ab C | hoc est] id est $MSI^{*}V\Gamma^{LN}$ ita CPR 8 quod] *add.* obiectum $R\Gamma^{D2N}\Lambda^{O2}$ *edd.* | sit] *add.* obiectum Σ | determinare — notitiam *om.* V* 8-9 determinatae *om.* C^{1} 9 praxis *om.* CMV | est ex se] ex se est Σ | ita] circa M *praem.* et Σ 9-12 ita — praxim *om.* $R^{*}\Gamma^{N}$ 10 quantumcumque Λ^{YHG} 11 istam] illam $CPMSIV\Gamma^{BD}\Lambda^{H}\Sigma^{U}$ ipsam Γ^{L} | a Deo] a voluntate (*not.* vel: a Deo Λ^{O2}) Λ^{GO} *edd.* | est[2] *om.* Λ^{G} 12 licet] nisi *in ras.* D^{2} | ex imperfectione] propter imperfectionem Σ 12-13 sui — perfectione *om.* Γ^{B*} | non — sui *om.* Λ^{E*} 13 determinatur D | operetur] operatur Λ^{GO} 15 respectu] quam $DC^{*}P^{*}MSR^{*}I^{*}V^{*}\Gamma^{L}$ 15-18 potentiae — praxis = $DR^{2}I^{2}\Gamma^{B2D2}$ππββΦμυ potentiae motivae C^{2}; ¶ *text. sign. lin. anfractuosa* μ *textui praem. notam:* post illam lineam quae incipit 'Ad aliam obiectionem — respectu praxis' (cf. 14-15) immediate ponitur ab aliquibus una additio, quae eisdem videtur de textu, scilicet *et add. notam:* Et quidam volunt quod debet immediate subiungi textui praecedenti 'hoc est — in alio' etc. (cf. 18-*p.* 221, 1) β^{Φ} 15 potentiae motivae *om.* R^{2} | non] nec Dππββ$^{\Phi}$μυ | tamen *om.* ππββ$^{\Phi}$μυ 15-16 quaecumque] *add.* vel π 17 fit] sunt $DI\Gamma^{D2}$ππββ$^{\Phi}$μυ | quod *om.* D Γ^{D2}ππββ$^{\Phi}$μυ | si] *add.* cognitio ππββ$^{\Phi}$μυ 18 respectu *om.* I^{2} | praxis] *add.* quam intellectus R^{2} | in *om.* Z | et] vel Z | operante] *add.* sic in diversis potest esse Λ^{G}ρ *add.* respectu praxis, scilicet potentiae motivae illius in quo est talis voluntas, sic in diversis potest esse γ

Γ [1] Cf. supra n. 334. [2] Cf. supra n. 336.

nec oportet quod in alio sit non-practica, nisi accipiendo stricte practicam pro immediate applicabili ad opus quantum est ex identitate suppositi cognoscentis et operantis, qualem immediationem denotat infinitivus significans praxim constructus cum 'scire' – sic enim conceditur quod solus Deus scit se infinite diligere licet angelus sciat ipsum infinite a se diligendum.

Qui sic respondet, a principio habet concedere omnem veritatem de praxibus agentium creatorum cognosci a quocumque intellectu practicante, quia omnes illae, sive ab obiecto, ut necessariae, sive aliunde, ut contingentes, natae sunt prius esse conformes praxibus sive prius determinare rectitudinem praxium quam ipsae praxes eliciantur. Omnes autem veritates de volitione divina, necessariae quidem, sunt practicae, contingentes autem non, quia ante illam praxim elicitam ad quam extenduntur non habent conformitatem, quia nullam determinationem rectitudinis; verbi gratia, Deus practice cognoscit homini esse paenitendum et angelo esse movendum, sed non quod Deo est volendum hominem sanctum paenitere vel angelum movere. 339

[39] Si quaeras qualis est theologia contingentium in se, non com- 340

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 alio] aliquo $I^{*}\Gamma^{N2}$ργ *praem.* aliquo Λ^{G} | non-practica] nisi pr. Λ^{E} notitia practica Γ^{D} practica $C^{*}P^{*}$ 2 practicum ρπγβμυ | pro] per Λ^{O} | immediato Φ | applicabili] applicabilem Λ^{O*} apprehensibili V 2-3 identitate] parte D 3 cognoscentis] agentis $ADCP^{*}MSRI^{*}V^{*}$ | et operantis *om.* MR | immediationem] immediatio S mediationem Λ^{E*} denominationem (*not.* alius liber: immediationem μ) βμυ 4 denotat] denominat $\Gamma^{LN*}\Lambda^{HO}$ donat π significat Λ^{G} | constructus] structus Λ^{E*} contractus Λ^{H} *add.* est Λ^{E*} | sic] sicut Λ^{G} 5 conceditur] cognoscitur D | scit] *in ras.* Λ^{E2} sic sit (sit] scit C^{2}) C sit $D^{*}I^{*}\Gamma^{N*}\Lambda^{O*}$ | se *om.* CP^{*}(*ante* scit)Λ^{E*}(*post* infinite) 6 ipsam C | a se] ad se M *om.* D* 7 Qui] Quod Σ | a principio] *in ras.* Λ^{E2} a primo Λ^{YH} *om.* Λ^{GO*} 7-8 omnem veritatem = AD omnes veritates *rell. edd.* 8 agentium] contingentium Λ^{E} | creatorum] causatorum Λ^{EO}ρπγβμυ causarum Λ^{H} | cognosci] cognoscenti Λ^{H} cognoti Λ^{O*} *add.* et Λ^{O2} | quolibet Λ^{G} 9 practicante] *rescr.* $C^{2}\Lambda^{O2}$ practice (*not.* vel: practicante P^{2}) $PMR^{*}IVZ\Gamma^{B2LN}\Lambda^{HG}\Sigma$ *om.* Λ^{E}′ practicante practice Λ^{E2} | illae] istae $D^{*}\Lambda^{YGO}$ *om.* Γ^{BD*} 9-10 necessariae] necessario $Z\Gamma^{L}$ *add.* sunt D^{*} 10 contingentes] contingenti $MR^{*}V\Lambda^{E*}$ contingens S 11 prius *om.* $\Lambda^{E}\Sigma$ | praxium] praxis $D\Lambda^{E}$ praxibus ρπβμυ | praxium quam] praxi numquam Λ^{G} 12-13 de volitione divina, necessariae] n. de v. div. Σ 12 volitione] voluntate Λ^{H} 13 quidem] quaedam M *om.* $CP^{*}Z\Gamma^{N}\Lambda^{E}\Sigma$ 14 illam] istam $P^{2}\Gamma^{-N}\Lambda^{YH}$ ipsam Γ^{N} 15 nullam] *add.* habent Γ^{N2} 16 Deus] *add.* non M | practice cognoscit] c. p. $CPMSRIV\Gamma\Lambda^{G}$ | cognoscit] cognoscet Λ^{Y} cognovit $DI\Gamma^{BD*}$ cogit S^{*} | hominem Λ^{E} | angelum $MSR^{*}I^{*}V^{*}$ 17 movendum] movenda *in corr.* Λ^{H2} *add.* caelum $I^{2}\Lambda^{EG}\Sigma$ | non] *add.* practice cognoscit βμυ | quod] quia CZ *om.* I | est] sit Σ 17-18 sanctum] sanum $Z\Lambda^{YE}$ solum (*not.* vel: sanum, vel: sanctum, ut Christum Λ^{O2}) Λ^{O} 18 paenitere *om.* Z | vel] et Λ^{G} | vel angelum movere *om.* P^{*} | angelum] *add.* caelum $C^{2}P^{2}R^{2}\Gamma^{BD}\Phi$ρπγβμυ 19 Si] Sed Γ^{N} | quaeris Dρπγβμυ quaeres Γ^{N} | in se *om.* $MSI^{*}V^{*}\Gamma^{LN}$

parata huic vel illi intellectui, potest dici quod ipsa talis est in se qualis est ex obiecto; non est autem ex obiecto conformis praxi ante omnem praxim, quia ex obiecto nulla nata est haberi notitia determinata rectitudinis contingentis; ideo ex obiecto non est practica, ergo speculativa, si sufficienter dividunt notitiam[1]. Huic congruit quod in intellectu divino negatur esse practica[2]: talis enim videtur res in se qualis est in perfecto in genere illo, non in imperfecto.

341 Si obiciatur quod tunc cognitio in se speculativa est alicui practica, puta intellectui creato, igitur practicum non repugnat speculativo, respondeo: esse speculativum ex obiecto est esse per se speculativum; ita esse practicum ex obiecto sufficienter determinante intellectum ad notitiam rectitudinis – et si sufficienter, igitur ante volitionem – est esse per se practicum. Sic opponuntur ista duo, ut et ista, 'non-extensibile ad praxim' et 'extensibile ad

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 vel illi intellectui] int. v. il. Σ | ipsa *om.* Λ^{GO} | talis est in se] e. in se t. Σ 2 non — obiecto *om.* MV²Z | est autem ex obiecto *om.* D 3 ante omnem praxim] sive omni praxi Γ^{N} | nulla] non Σ | nata est] e. n. $\Lambda^{G}\Sigma$ | notitia] *praem.* aliqua Σ *om.* $\Lambda^{O\pm}$ 4 determinata] determinante $\Lambda^{O'}$ determinatae $\Lambda^{GO2}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* Z | ideo] igitur Γ^{D} | obiecto] *praem.* ipso Γ^{BD} 5 ergo] ideo Λ^{E} *add.* est I^{2} | si] *praem.* sed V | dividunt] *in ras.* P² dividant Γ^{D} dividerent Γ^{B} dividit $D\Lambda^{E}$ | notitiam] *add.* contingenter Λ^{GO} 6 congruit] convenit (contingit?) Λ^{E2H} | quod] quia $\Lambda^{GO}\Sigma$ | in *om.* Λ^{E} | in intellectu] intellectui Λ^{GO*} | divino] Dei Γ^{BD*LN*} | negatur esse] vere (*add.* non C²) est CPMSR*IV$\Gamma^{LN*}\Lambda^{E*}$ *add.* speculativa, in nostro practica etc., negatur igitur in intellectu divino esse practica, si speculativa in nostro intellectu est P² | esse practica] *om.* $\Lambda^{E'}$ practica esse Λ^{E2} | practica] speculativa R* speculativa, in nostro (*add.* autem I) practica MIV *add.* in nostro intellectu vere est practica R *add.* in nostro autem est practica (pract. est γ) τγ | talis] qualis MV 7 enim] autem ZΛΣ | videtur] *add.* esse CPMIVZ$\Lambda^{YEH}\Sigma$ | res *om.* Γ^{BD} | res in se] in se res C in se res visa (visa *om.* P²I²) PMIV res visa SR* | qualis] talis V | in perfecto] imperfectio $\Lambda^{O*}\Sigma^{Q}$ | in³ *om.* P²R²I*$\Gamma^{DLN2}\Lambda^{HGO}$ | in genere illo *post* imperfecto (8) Λ^{E}(*sed* Λ^{E2} *etiam hic habet*) | illo *om.* $I^{\pm}\Gamma^{D2}\Lambda^{GO}$ | in⁴] est (*pon.* qualis est in C²) $C\Lambda^{H}$ *om.* $DS^{\pm}\Gamma^{D*N*}\Lambda^{E*}$ 9 obicitur $Z\Lambda^{YHG}$ | in se *om.* I² | est alicui] a. e. Γ | alicuius Λ^{H} 10 practicum] practica $D^{*}\Lambda^{G}$ practicus M 11 respondeo] responsio S *add.* quod $I^{2}Z\Gamma^{L}\Lambda^{HO'}$ *add.* quod sicut Λ^{GO2} *edd.* 11-12 est esse per se] est per se esse Λ^{E} idem est quod esse per se *in ras.* Λ^{O2} | per se — obiecto] per practicum $D^{\pm}$ 12 ita] similiter Σ | esse] non D^{2} | obiecto] *add.* est $P^{2}\Gamma^{D}$ 12-13 determinante] *in corr.* R²I² determinare P²(*in ras.*)$Z\Gamma^{D}$ 13 rectitudinis] *add.* est esse per se practicum $\Gamma^{N2}\Sigma$ | si *om.* $P^{*}\Lambda^{GO*}$ 14 ante] *add.* omnem I^{2} Λ^{GO2} | esse *om.* $I^{2}\Gamma^{D*}$ | per se *om.* P*M | Sic] sicut Λ^{E*H} *praem.* Et $P^{2}\Gamma^{BD}$ *add.* ergo Σ *add.* autem I² *add.* enim Λ^{O2} | opponitur $\Gamma^{N}\Sigma$ 15 ista duo] illa duo $P^{2}\Gamma^{BD}$ practicum et speculativum Σ *add.* scilicet (sc. *om.* Λ^{O2} *edd.*) practicum et speculativum $I^{2}\Lambda^{O2}$ *edd.* | ut] sicut Στ | et¹ *om.* P²RI*V*$\Gamma\Lambda^{E}$ | ista²] illa Λ^{H} ita M est R *om.* SI*$\Gamma^{LN}\Sigma$ *add.* duo $\Lambda^{O2}\gamma$ | non-extensibile = AD extensibilis (-bile Γ^{BD}) RIΓ$\Lambda^{O'}$ non-extensibilis Λ^{O2} *rell. edd.* | ad praxim *om.* $\Gamma^{BDLN\pm}$ 15-*p.* 223, 1 et² — praxim] vel M *om.* $D^{\pm}SV^{\pm}$ 15 extensibile = AD² non-extensibilis (-bile Γ^{BD}) RIΓ extensibilis V² *rell.* (*om.* MS) *edd.*

T [1] Cf. supra n. 303. [2] Cf. supra n. 333.

praxim'. Sed aliunde esse practicum quam ex obiecto, puta a causa extrinseca, ut a voluntate determinante intellectum ad notitiam praxis, est esse accidentaliter practicum; ita concedo theologiam contingentium esse practicam nobis, licet in se sit speculativa.

Contra hoc: cui per se convenit unum oppositum, ei aliud op- 342
positum nec per se nec per accidens convenit; igitur notitia per se speculativa nec per se nec per accidens est practica.

Respondeo: licet antecedens posset exponi de per se primo modo vel secundo, non autem tertio modo, prout dicit idem quod solitarie[1], tamen concedo quod nullo modo inhaerendi inhaeret oppositum praedicati huius quod est per se practica vel huius quod est per se speculativum, quia theologia contingens per se secundo modo est per se practica vel speculativa, ita quod et inhaerentia sit per se et praedicatum determinatur per ly 'per se'. Sed per accidens esse practicum per accidens non opponitur illi, sicut esse nigrum simpliciter et esse album secundum quid non opponuntur; 'secundum quid' enim et 'simpliciter' determinant

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

1 aliunde esse practicum] e. p. a. CZΛΣ | practicus M | quam] quamquam P* quod D | a] ex Γ 2 ut] puta (*rep.* P²) CPMSRI*VΓ et Λ^{E} | a *om.* $Z\Lambda^{YEHGO*}$ | determinate $\Lambda^{Y*}\Sigma^{U}$ 3 praxis *om.* Λ^{O} | practicum] practica MSΓ^{L} *add.* quia voluntas divina determinat voluntatem nostram ad rectam volitionem et non obiectum Λ^{O2} | ita] *praem.* et $I^{*}\Gamma^{D2}$ | concedo] concludendo Φ 4 nobis] in nobis $\Gamma^{D2}\tau$ 5 hoc] ista P *om.* CR *add.* est Λ^{H} | per se] *post* oppositum $Z\Lambda^{-G}\Sigma$ *om.* Λ^{G} | oppositum] oppositorum *edd.* | ei] non Σ 6 convenit *post* ei (5) $\Lambda^{H}\Sigma$ | notitia] cognitio Λ^{GO} | per se² *om.* Λ^{H} 7 per se nec *om.* $\Lambda^{YHO\pm}$ 8 possit $\Gamma^{BD}\Sigma$ potest Λ^{H} 9 modo¹ *om.* Γ^{L} | secundo] *add.* modo R *edd.* | modo² *om.* $\Gamma^{BD}\Lambda^{-E}$ | idem] illud Λ^{E} 10 solitarie] solitare D solitaris A sollicitarie P solitudinem Λ^{H} 10-12 tamen — speculativum *om.* $\Lambda^{E\pm}$ 10 inhaerendi *om.* Λ^{H} | inhaeret] inhaereret Λ^{H} *om.* $R^{\pm}$ *add.* per se speculativo Σ 10-11 inhaeret oppositum] inhaerendi Λ^{G} 11 praedicati huius] h. p. Σ | huius¹] huiusmodi $\Gamma^{BD}\Lambda^{YE\pm}$ *om.* Z | est] *om.* Γ^{B} *add.* esse C² 11-12 practica — speculativum = A practica speculativum Z speculativum practica (-co Λ^{O}) MΛ^{O} practica DP'SRΛ$^{E\pm}$ speculativa $\Gamma^{D'}\Lambda^{E\pm}$ speculativum $CP^{2}[V\Gamma^{BD2LN}\Lambda^{YH}\Sigma$ *edd.* 12 quia] nunc autem Σ 13 practica vel speculativa = A practica DS speculativa *rell. edd.* | ita] vel Λ^{H} | et = $A\Lambda^{YE2}$ etiam similiter Λ^{H} 14 sit *om.* Λ^{H} | et] ad D *add.* per Γ^{N2} | praedicatum] practicum $Z\Gamma^{BD}\Lambda^{-G}\Sigma$ practicum sive praedicatum P² *add.* hoc (?) Λ^{E2} | determinatur] determinetur $C^{2}PSIZ\Gamma\Lambda^{YE}$ ^{HGO2} determinatum Σ *om.* $\Lambda^{O'}$ *add.* non Γ^{B2} | per²] pro CP*MSR²(*in ras.*)IV *om.* $D^{*}\Gamma^{DN}\Lambda^{EHO\pm}\Sigma$ | ly = $ADR^{2}[^{2}\tau$ | per se²] se M *om.* $\Gamma^{D*}\Lambda^{O\pm}$ 15 Sed] licet (*pon.* Sed C²) $C^{*}\Lambda^{O2}$ *om.* $\Lambda^{O'}$ | Sed per accidens] Nullo modo sibi convenit sed Σ | Sed — accidens² *om.* Λ^{G} | esse] est R *om.* I^{*} | esse practicum *om.* $P^{\pm}\Lambda^{O*}$ | practicam Z practicus M | per accidens² *om.* $P^{\pm}I^{2}\Gamma^{N2}\Lambda^{E\pm}$(*ante* esse¹, 16)^{O} 16 nigrum] *add.* sicut esse subiectum Γ^{N*} 16-17 et esse — opponuntur] non opponitur albo secundum quid Σ 16 esse² *om.* Λ^{EG} | secundum quid] *om.* Λ^{H} *add.* in essentialibus I^{2} 16-17 non opponuntur; secundum quid *om.* D 17 secundum quid *om.* $\Sigma^{U\pm}$ | determinant] determinat RZΓ^{D} determinantur CP*V determinatur M determinent Λ^{GO*} *add.* personam V*

T [1] De his modis dicendi 'per se' cf. ARISTOT., *Anal. post.* I c. 4 [t. 9] (A c. 4, 73*a* 34-73*b* 10).

praedicata ut denominantia. Si arguitur 'per se est per se speculativa, ergo per se est speculativa', concedo, nec huic praedicato repugnat hoc praedicatum 'per accidens practica'.

343 Si vero alterum illorum duorum[1] quae ista responsio tenet[2] non teneatur, tunc potest concedi quod theologia contingens licet non in se sit practica, quia non ex obiecto, tamen in omni intellectu, creato et increato, esset practica per accidens, quia ipsa in intellectu divino potest esse conformis praxi prius quam praxis illa eliciatur a voluntate creata; prius enim intellectus Dei novit peccatorem adultum in Nova Lege debere conteri quam peccator conteratur. Et non tenendo primum illorum, cognitio Dei de praxi alterius operantis est practica; non tenendo etiam secundum, puta ponendo agere Dei ad extra esse praxim eius aliam a volitione Dei formaliter, licet intellectus divinus non prius novit *a* esse creandum quam voluntas sua velit, tamen prius novit quam creet, et ita illam praxim ad extra praecedit notitia conformis, licet non ex obiecto sed aliunde conformis.

Contero, trivi, tritum, renig sein, zerkniroschl sein

344 Hoc saltem teneo quod theologia contingentium non est per se [40] practica sive ex obiecto; potest tamen intellectui creato esse per

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 denominantia] *comp.* Λ^{E} denominativa Λ^{GO*} denominantur CP*MV 1-3 Si — practica *om.* Γ^{D2} 1 arguatur Γ^{D2} | per se^{2}] de D *om.* R 1-2 speculativa] speculativum MSI*VΓ^{D2LN}Λ^{O2} | speculativa, ergo *om.* R^{z} 2 ergo — speculativa *om.* Λ^{Oz} | per se *om.* Λ^{G} | est *om.* R*ZΛ^{E} | speculativa] speculativum MSRI*VΓ^{D2LN*} | concedo] conceditur ρπγβμυ *praem.* et S *add.* quod Λ^{YE}Σ | nec] nunc *in corr.* Γ^{D2} *om.* M 3 practicum (practica Γ^{D3}) Γ^{BD2LN}Λ^{H*O2} 4 Si vero] Sed ubi V | altero Λ^{GO*} | illorum] istorum DCPMVZΓ^{BD}Λ^{-H}Σ | ista] illa SΓ^{LN*}Λ^{H} haec Σ 5 potest] primo (*pon.* posset C^{2}) CP* | quod *om.* ZΓ^{D*}Λ^{YE*HO*}Σ | contingentium τ 6 sit practica *om.* Λ^{YE*HO*}Σ | quia non *om.* Λ^{O*} | non^{2}] nec A 7 creato] causato Λ^{E} | et increato *om.* Λ^{Oz} | esset] erit P^{2}MSRIVΓ^{-D} est Γ^{D} esse Σ^{Q2U} potest esse Λ^{O2} | ipsa] ut ipsa est ρπγβμυ ipsa ut est Λ^{O2} 8 conformativa Λ^{O2} | praxi] praxis Λ^{HG*O2} *add.* creatae Λ^{O2} | praxis *om.* Λ^{O} 8-9 praxis illa] i. (ista Λ^{G}) p. CMRIVΛ^{G} 9 illa] ista Λ^{GO} *om.* Λ^{E} 10 peccatorem *om.* Λ^{YEHGO*}Σ | adultum] adulterum PZΛ^{-H}Σ adulterium Λ^{H} | Lege debere *om.* Λ^{H} 11 non] tamen I^{r} ideo Λ^{G2} | primam Σ^{Q} | illorum] istorum D*CPZΓ^{N}Λ^{-Y}Σ 12 etiam *om.* Γ^{L}Λ^{G} | secundum] tertium Λ^{H} 13 ponendo *post* extra Λ^{HGO} | agere Dei] Dei (Deum Γ^{B}) a. Γ^{BDLN*} | Dei^{1} *om.* Λ^{H} | esse] etiam Λ^{H} *om.* Λ^{GO*} *add.* principium Γ^{N†} | volitione] voluntate M^{+} | Dei^{2} = AD eius P^{2}R^{2}ΓΛ^{O2} 14 formaliter *om.* R^{z} | licet] vel Λ^{H} | divinus] Dei ZΛΣ | non prius] p. n. Γ^{D2}Λ^{E} *om.* Γ$^{D'}$ | prius] primo Γ^{N} | noverit Σ | a] aliquid Λ^{E} *om.* CMV^{z} 14-15 a esse creandum] e. c. a Σ 15 voluntas sua] s. v. ZΛ^{-Y}Σ | tamen prius] p. t. Σ | novit] *add.* esse creandum I *add.* a πβμυ | creet] creat Λ^{H} fecit Λ^{E} esset Γ^{L} 16 illam] istam Λ^{Y*E*GO} *praem.* ad R^{2} *om.* Σ | notitiam Λ^{G*} 18 Hoc] Hic RΣ^{U} | contingentium *om.* A 18-19 per se practica] pr. per se Σ 19 ex] ab Γ | intellectui] in intellectu Σ 19-*p.* 225, 1 esse per accidens practica] per a. e. pr. Γ e. (est Z) pr. per a. (actus Λ^{H}) RZΛ^{-G}Σ pr. e. per a. Λ^{G}

T [1] Cf. supra n. 333. [2] Cf. supra n. 340.

accidens practica, et hoc in illo intelligente cuius est operari secundum praxim cui determinatur rectitudo a voluntate divina. An vero intellectui divino sit practica, patet tenendo illa duo[1] vel opposita[2] quid est dicendum consequenter. Probabilia autem videntur haec tria: primo quod practica est regulativa in praxi contingentis, et secundo quod est regulativa potentiae practicantis aliunde quam a se rectificabilis, et tertio quod in Deo non est potentia practicans nisi voluntas. Ex primo et tertio sequitur quod si notitia divina esset practica, ipsa esset rectificativa vel regulativa in volitione divina; sed hoc est falsum ex secundo illorum[3], quia voluntas ex se primo recte elicit velle respectu primi obiecti, respectu autem secundorum, quorum est contingenter, ex se sola determinatur, non per aliquam notitiam rectitudinis praecedentem.

[VI. – AD ARGUMENTA PRINCIPALIA PRIMAE QUAESTIONIS]

[41] Ad argumenta principalia primae quaestionis. Ad primum[4] 345 dico quod fides non est habitus speculativus, nec credere est actus

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 hoc] *add.* modo Γ^{N*} | illo] isto D*Λ^{Y*HO} | illo intelligente] illa intellectione Γ^{L} | intelligente] intellectu (*ante* illo Σ) ZΛΣ | cuius] in quo Λ^{G} | operari] conformari Λ^{O†} opera et Γ^{D*} 1-2 secundum] *add.* r...ı Γ$^{N'}$ *add.* eius Γ^{N2} | secundum praxim *om.* MV 2-13 ¶ An vero — praecedentem *sign.* Extra. De hoc dist. 38 V^{2} 3 vero] autem Γ^{D}Σ hoc Γ^{B} *om.* MS RI*VΓ^{LN}Λ^{-G} | sit] est D | patet *om.* P^{z}(*post* opposita, 3-4) | illa] ista P^{2}Γ^{BD}Λ^{GO} 4 est] sit Σ | dicendum] tenendum ΓΛ^{O} | consequenter *om.* Σ^{Uz} | autem] tamen ρπγβμυ *om.* P*Γ^{B}Λ^{Y} 5 tria] dici Λ^{H} | quod] *add.* cognitio Γ^{D2} | regulativa] *in corr.* D^{2} rectiva Λ^{H} rectificativa ρπγβμυ 5-6 in praxi — regulativa *om.* Γ^{Nz} 5 praxi] praxim Λ^{GO} 5-6 contingentis] contingentium (*not.* alius liber: cognoscentis μ) βμυ cognoscentis I^{2}Γ^{B2D2} 6 et *om.* DΓ^{Nz}Σ | secunda Σ secundum υ | regulativa] rectiva Λ^{H} | rectificativa ρπγβμυ 7 rectificabilis] certificabilis Λ^{H} | et *om.* Σ | tertia Σ^{U} tertium υ 7-8 potentia practicans] pr. pot. CP *add.* alia ρπγβμυ 8 tertio] secundo Λ^{G} 9 esset^{2} *om.* Λ^{O*} | rectificativa vel regulativa = A rectificativa DΛ^{O}Σρπγβμυ rectiva Λ^{HG} regulativa *tell.* τ 10 volitionem divinam Λ^{G} | sed] at Λ^{Y} autem *post* hoc Λ^{E}Σ et Λ^{HGO} | est *om.* Λ^{Y*E} | est falsum] f. e. Λ^{H} falsum esse patet Φρ | illorum] istorum CPMIVZΓ^{BN}Λ^{Y*HGO}Σ^{Q} | quia] quod M 11 ex se primo *om.* MSRI^{z}V^{z} | primo CP | recte *om.* Λ^{E} | primi *om.* Σ | obiecti *om.* Z 12 autem] tamen P^{2}Γ^{BD} | secundorum = AD duorum CP'MSRI'V'ZΓ$^{LN'}$Λ^{YH}Σ aliorum P^{2}I^{2}V^{2}Γ^{BDN2} illorum (*add.* duorum Λ^{O2}) Λ^{EGO}ρπγβμυ istorum τ | quorum] aliorum D 12-13 determinatur] *add.* naturaliter P *add.* quod D^{2}(*om.* D^{3}) 13 non] nisi MΛ^{E*} | aliquam] aliam D *add.* ibi ZΓ^{BD*}Λ^{YE*GO}Σ | notitiam = AD determinatam (indet. Λ^{H} -tivam Λ^{EO} -nantem ρ) notitiam ZΛΣρ notitiam determinatam (-tivam IΓ^{D2LN}γβμυ *pon.* -tivam C^{2}) CPMSRIVΓτπγβμυ | rectitudinis] *praem.* et CMSV* *om.* D *add.* et Λ^{O2} 15 primae quaestionis. Ad primum] Ad primum primae q. Σ | quaestionis] *add.* respondeo CPMSRIVΓ | Ad primum *om.* Λ^{E} 16 dico] respondeo ZΛ | quod *om.* Λ | fides *om.* D 16-*p.* 226, 1 nec credere est actus speculativus] *rep.* Γ^{L} *om.* R^{z} 16 actus] habitus R^{2}Γ^{BD*}Λ^{G†}

T [1] Cf. supra n. 333. [2] Cf. supra n. 343. [3] Cf. supra n. 333. [4] Cf. supra n. 217.

speculativus, nec visio sequens credere est speculativa, sed practica; nata est enim illa visio conformis esse fruitioni et prius naturaliter haberi in intellectu creato ut fruitio recta illi conformiter eliciatur.

346 Ad secundum[1] dicendum quod contingens circa quod est scientia practica est finis vel ens ad finem; in agibilibus autem actio est finis ultimus secundum Philosophum VI *Ethicorum*; ergo contingentia actionis sufficit ad obiectum scientiae practicae.

347 Contra hoc arguitur, primo, quia scientia est necessariorum; ergo circa contingentia non est scientia. Antecedens patet ex definitione 'scire' I *Posteriorum*[2].

348 Similiter, ex VI *Ethicorum* scientificum distinguitur a ratiocinativo penes necessarium et contingens[3], ergo omnes habitus partis scientificae sunt circa necessarium; scientia autem est habitus illius partis; ergo etc.

349 Praeterea, si theologia est circa contingens agibile, ergo est habitus activus cum vera ratione; ut autem dicitur VI *Ethicorum*, haec est definitio prudentiae; ergo theologia est prudentia, non scientia.

350 Ad primum[4] respondeo: de contingentibus sunt multae veritates necessariae, quia actus qui contingenter elicitur concluditur

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 est] *praem.* non MSR*V*Γ^{LN*} *praem.* visio Λ^{E} *add.* visio ZΛ^{-E} 2 illa] ista D^{2}Γ^{BD} Λ^{Y*GO} *om.* D′ | conformis esse] e. c. ZΛ^{HGO}Σ 3 illi conformiter eliciatur] e. i. c. Σ 4 secundum] secundo (!) Σ^{U} aliud CPM | dicendum = AD dico *rell. edd.* | quod^{1} *om.* M 5 autem] enim Σ *om.* Γ^{L}Λ^{O} | actio] necessario Σ 6 est] erit Λ^{O} | ultimus *om.* Λ^{E} 7 sufficit] *add.* ad scientiam practicam vel ρπγβμυ 8 hoc] autem S *om.* MRI^{2}V^{2} *add.* autem Γ^{-N} | arguo R | quia] quod CP 10 scire] scientiae Σ^{Q}τ 11 Similiter] Item Γ^{B} *om.* Λ^{E} *add.* secundum Philosophum Γ^{BD} *add.* contingens Λ^{H} | ex *om.* ΓΛ^{EHO} | distinguitur] dicitur V^{2} 11-12 ratiocinativo] ratiotivo Λ^{G} rationativo Γ^{D}Λ^{E} rectitudine *in corr.* Λ^{Y2} 12 et *om.* Λ^{O} 12-13 omnes habitus partis] h. omnis (omnes Γ^{N2}) p. (partis *in ras.* R^{2}) RΓ^{-D} h. o. p. CPMS I*VΓ^{D} o. p. h. partes (p. *om.* Λ^{O2}) Λ^{O} o. partes h. Z* o. partes h. et partes Λ^{G} o. partes D 13 scientificae] *in ras.* R^{2} scientiae Λ^{HG} | scientia] *praem.* haec Λ^{GO} *add.* haec Λ^{H} | autem] *om.* SΓ^{BD*LN}Λ^{YE*HGO}Σ *add.* haec I^{2} | est *om.* Λ^{YE} 14 illius] istius Λ^{Y*H} alius M | ergo etc.] ergo Σ *om.* Λ$^{EHO′}$ etc. Λ^{O2} 15 theologia — contingens] contingens est circa D* | contingenter Γ^{BD} 16 activus] factivus Γ^{B*D*L} | vera ratione = AD r. v. (v. *om.* Λ^{E}) *rell. edd.* | ut] sic Λ^{E} | autem = AD etiam CPZΛΣ actio MSRV 17 est^{1} *om.* Λ^{E} | definitio] distinctio Γ^{B*} dispositio (*pon.* definitio Λ^{Y2}) Λ^{Y} | non] *praem.* et CPMSRIV 18 respondeo *om.* Σ

F 6 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*b* 3-4): «bona actio enim finis»; ib. c. 6 (c. 5, 1140*b* 7). 10 ARISTOT., *Anal. post.* I c. 2 [t. 5] (A. c. 2, 71*b* 15-16): «cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est aliter se habere». 11 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 2 (Z c. 2, 1139*a* 3-15). 16 Ib. c. 6 (c. 5, 1140*b* 20-21): «necesse prudentiam habitum esse cum ratione vera, circa humana operativum»; ibidem (lin. 4-6).

T [1] Cf. supra n. 218. [2] Cf. supra n. 212. [3] Cf. supra n. 226. [4] Cf. supra n. 347-348.

necessario debere esse talis ad hoc ut sit rectus; de ipso igitur est scientia quantum ad conclusionem necessario deductam, licet in se sit contingens in quantum elicitur a potentia propria.

Tunc patet ad auctoritatem Philosophi I *Posteriorum*[1]: scientia est necessarii dicti de contingente, et ita veritates necessariae includuntur in intellectu contingentis, vel concluduntur de aliquo quod est contingens, per rationem alicuius prioris necessarii[2].

Per idem ad auctoritatem Philosophi VI *Ethicorum*[3], quia habitus partis ratiocinativae est circa actum in quantum contingenter elicitur; sed habitus scientificus vel scientia est circa idem in quantum aliquid de eo necessario concluditur. Si obiciatur quod non est idem obiectum habitus scientifici et ratiocinativi, de hoc dicetur inferius[4], quomodo idem obiectum potest esse plurium habituum, licet non idem habitus plurium obiectorum.

Ad secundum[5] dico quod concluderet scientiam moralem esse 351
prudentiam, nam scientia moralis est habitus activus cum vera ra-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 ut] quod CPMRIV | rectus] *add.* id est conformis rectae rationi dictanti sic actum eliciendum; similiter de necessariis possunt esse veritates contingentes Λ^{O2} 2 conclusionem] conclusionem vel cognitionem I* | deductam] adductam Γ demonstrativam ZΣ demonstratam (*post* conclusionem ρπγβμυ) ΛΦ *edd.* 3 contingens] *add.* vel Λ^{E} | propria] propinqua V *add.* sensitiva I* 4 Tunc] Item Γ^{L} *praem.* Et I^{2} | Philosophi *om.* ZΓ^{B}ΛΣ 5 necessarii] necessaria ADZ necessario Λ^{E} | dicti] dicta Λ^{E} *add.* vel deducti Γ^{B2} | ita] ista Λ^{H} ille Λ^{E} | veritas Λ^{H} | necessariae] necessario Λ^{E} 6 includuntur] includitur CΛ^{H} | intellectu] veritate (*add.* vel intellectu Λ^{O2}) I^{2}ZΛ virtute Σ intellectu vel veritate τ | concluduntur] concluditur (*pon.* concluduntur Λ^{O2}) CP*MSRIVΓ^{LN}Λ^{HO} 7 quod est contingens] contingenti Σ 8 idem] illud R | auctoritatem] illud Σ | Philosophi *om.* ZΛΣ | Ethicorum] Physicorum M | quia] quod P*R^{2}Γ^{-B}Λ^{GO} 9 habitus partis] actus practicus Λ^{G} | rationativae SΛ^{E} | est] *add.* tantum D 10 est] *post* sed P^{2}MSRI′VΓ$^{LN′}$ *om.* P′I^{2}Γ^{BLN1}Λ^{YEG*O*} 10-11 circa idem in quantum] in q. c. i. CPMS RI*V*Γ^{L} 11 aliquid de eo necessario] de eo a. n. Λ^{YE}Σ de (est Z) eo n. a. ZΛ^{HGO} | de eo *om.* P^{2} | necessario *om.* Γ^{D*} 11-14 Si — obiectorum] *om.* ZΛ^{Y2EH2O2}Σ; ¶ *sign.* Extra D^{2}V^{2} 11 obicitur CPMSIVΛ^{H2G} 12-13 habitus — obiectum *om.* C^{2} 12 habitus *om.* D | ratiocinativi] *in ras.* P^{2} rationativi Λ^{GO2} 14 licet] sed D | obiectorum] *add.* vel saltem non potest esse idem obiectum habituum immediate oppositorum. Si dicis, verum est sub eadem consideratione, contra: consideratio est accidentalis, igitur etc. De hoc vide melius infra ad argumenta secundae opinionis Λ^{O2-} 15 secundum] tertium DS^{2} | quod] *add.* eodem modo Iρπγβμυ 16 prudentiam] prudentia Z *praem.* practicam MR* *add.* practicam V | nam scientia] scientia namque ZΛ^{-Y}Σ *add.* est I*

T [1] Cf. supra n. 347. [2] Cf. ARISTOT., *Anal. post.* I c. 8 [t. 21] (A c. 8, 75*b* 24-25): «Non est ergo demonstratio corruptibilium, nec scientia simpliciter, sed sic, sicut est secundum accidens»; ibidem [t. 22] (lin. 33-36): «Eorum autem quae saepe fiunt, demonstrationes sunt et scientiae, ut lunae defectus. Manifestum est quod secundum quod huiusmodi sunt, semper sunt; in quantum autem non semper, secundum partem sunt. Sic autem defectus similiter est in aliis». — Cf. supra n. 212. [3] Cf. supra n. 348. [4] Cf. infra n. 351. [5] Cf. supra n. 349.

tione. Ideo dico quod definitio prudentiae debet intelligi de habitu activo proximo, qualis est habitus acquisitus ex actibus. Unde sicut ars se habet circa factibilia ad habitum experti, ita circa agibilia se habet scientia moralis ad habitum prudentiae, quia habitus artis et scientiae moralis sunt quasi remoti ad dirigendum, quia universales; sed habitus prudentiae et experti, quia generati sunt ex actibus, sunt particulares, et propinqui ad dirigendum. Ista expositio est necessaria, alioquin nulla esset scientia practica, quia quaecumque est habitus activus vel factivus; conclusio autem est inconveniens, et contra Philosophum VI *Metaphysicae*, ut videtur, et contra Avicennam I *Metaphysicae*, et contra alios auctores.

352 Ad tertiam rationem[1] dico quod Boethius intelligit per theologiam metaphysicam. Et quod dicit quod est de substantia Dei, dico quod Deus consideratur in illa scientia quantum possibile est ipsum considerari in scientiis acquisitis. [42]

353 Ad aliud[2] dico quod nobilitatis est in inferiori attingere superius, secundum Philosophum VII *Politicae*. Unde sensitiva hominis est nobilior sensitiva bruti, quia in homine ordinatur ad

ADCPMSRIVZΓ^BDLN^ΛΥ^EHGO^Σ^QU^(Φ^FP^ρτπγβμυ)

1 definitio] distinctio A 3 ars *om.* M | ad habitum experti *om.* Λ^H2 | experti] experimenti Λ^E *pon.* experimenti I²Λ^O2 4 prudentiae] scientiae (*not.* aliter: prudentiae S²) SI²Γ^L2 scientiae prudentiae vel scientiae (!) M scientiae, aliter prudentiae V* 5 quasi *om.* Λ^EΣ^U2 | remoti] remotae R *add.* et experti Σ^Q* | quia] *add.* sunt Λ^G 5-7 quia — dirigendum *om.* Σ^U2 6 experti] expertis Z experimenti Λ^E *pon.* experimenti I²Λ^O2 | generati sunt] s. g. Σ^QU1 | sunt *om.* Γ^B 7 ex actibus *om.* Γ^B2 | dirigendum] diligendum D 8 nulla] non V 9 quicumque (*pon.* quaecumque C²) DCPMSRI*VZΓ^BD*LN | activus vel factivus] f. vel a. Σ *add.* non esset scientia Γ^L2 *add.* cum ratione vera ρπγβμυ | conclusio] hoc D 10 ut videtur *om.* Φρπγβμυ 10-11 ut videtur — Metaphysicae *om.* Λ^E 11 et¹ *om.* I² | alios auctores] auctoritates alias Φρπγβμυ 12 tertiam rationem] tertium principale Σ 13 dicitur Λ^H | quod est = AD | de substantia] aliud Λ^H' *om.* Λ^H2 13-14 substantia Dei, dico] substantiam Dei ibi esse substantiam, dicendum quod non simpliciter sed I² 13 Dei] *om.* MSR²VΓ^L *add.* Deo Λ^H 14 dicitur Λ^H | illa scientia] s. i Σ | quantum] *praem.* in CPMRI*VΓΣ 15 scientiis] *add.* naturaliter Γ^BDΛ^O2 16 aliud] tertium AD quartum Λ^GO | nobilitatis] nobilitas Γ^N *not.* r...] III De anima c. 11 C² | in inferiori] inferiori MI²Λ^E inferioris Z | attingere] *om.* P² *add.* ad P²R²Γ^-N *add.* est attingere ad P² *add.* suum ρπγβμυ 17 Politicorum MΛ^E | Unde] *spatium vacuum* M *om.* R 17-18 hominis — sensitiva *om.* I² 18 sensitiva bruti] quam sensitiva bruti (*post* intellectivam, *p.* 229, 1 ρπγβμυ) Σρπγβμυ sensitiva in brutis non *post* intellectivam (*p.* 229, 1) τ 18-*p.* 229, 1 sensitiva — intellectivam] quia ordinatur ad intellectivam, sensitiva (sens.] *om.* Λ^G *add.* enim Z) in bruto ZΛ^YEH*GO 18 in homine *om.* I²Σρπγβμυ

F 10 ARISTOT., *Metaph.* VI t. 1 (E c. 1, 1025*b* 25): «omnis scientia aut activa, aut factiva, aut theorica». 11 AVICENNA, *Metaph.* I c. 1 (70*ra*). 17 ARISTOT., *Polit.* VII [c. 14] (H c. 14, 1333*a* 21-22): «Semper enim quod deterius, melioris gratia est».

T [1] Cf. supra n. 219. [2] Cf. supra n. 220.

intellectivam. Nobilitatis ergo in scientia est ordinari ad actum nobilioris potentiae. Sed Philosophus non ponit aliquam scientiam esse conformem praxi voluntatis circa finem, quia non posuit voluntatem circa finem habere praxim sed quasi quamdam motionem simplicem naturalem, et ideo nullam posuit posse esse nobiliorem per conformitatem ad finem; si tamen posuisset aliquam praxim circa finem, non negasset, ut videtur, scientiam practicam respectu illius praxis esse nobiliorem scientia speculativa circa idem, puta si aliqua esset speculativa circa illa circa quae est scientia moralis, non diceret illam speculativam esse nobiliorem morali scientia. Nos autem ponimus esse praxim veram circa finem, cui nata est cognitio esse conformis, et ideo cognitionem practicam circa finem esse nobiliorem omni speculativa. Ergo prima propositio rationis[1], quae videtur posse sumi ex I *Metaphysicae*, quamvis eam expresse non dicat Philosophus, neganda est.

Ad primam eius probationem[2] dico quod illa est nobilior 354
quae est sui gratia quam quae est gratia alicuius actus inferioris se; quaelibet autem quam ipse ponit practicam est gratia alicuius inferioris quam sit consideratio speculativa, quia saltem circa obiectum

ADCPMSRIVZΓ^BDLN^ΛΥ^EHGO^Σ^QU^(Φ^FP^ρτπγβμυ)

1 intellectum Σ | Nobilitas ZΛ^EH*O | ergo in scientia est] ergo est (est ergo ZΛ^EO) in sc. ZΛΣ 2 Sed] licet I² | non *om.* Λ^E*H* | ponat I² | aliquam] aliam Λ^GO* 3 esse *om.* D | ponit DR²Γ^BDΛ^GO* 4 quasi *om.* ρπβμυ 4-5 motionem simplicem] s. m. Σ 5 et *om.* ZΛΣ | ponit CP*MS*RIVΓΛ^HGO | posse] per se CPMSRIVΓΛ^O2 *om.* Σ | esse *om.* RΛ^O* 5-6 nobiliorem] nobilitatem *ante* esse (5) Σ voluntatem Λ^G notiorem D² 6 per] propter Γ^BD 7 circa finem *om.* Z 8 esse] eius Z *om.* Λ^H* 8-10 scientia — nobiliorem *om.* ZΛ^Y2O2Σ 8-11 speculativa — scientia *om.* Λ^H2 9 esset speculativa] sp. sint Λ^G 9-11 circa illa — praxim veram *om.* C²MV² | ¶ circa illa — morali scientia *sign. litteris* a-b Γ^D2(*text. et mg.*) 9 quae] *add.* non D 10 diceretur Γ^D*Λ^H2 11 autem] vero Σ | esse praxim veram] e. v. p. I²ZΓ^BDΛ^HGO v. p. e. (*add.* in voluntate Σ) Λ^EΣ 12 esse] est A | ideo] *in ras.* R² *add.* ponemus Λ^H2 *add.* ponimus Φ *edd.* 13 finem] *add.* ponimus Γ^N2 | esse *om.* ZΛ^YEHO*Σ | Ergo] Et ideo Γ^BD 13-14 propositio] probatio D 15 eandem Λ^Gτ | expresse non dicat Philosophus] n. d. Ph. e. (e. Ph. Λ^-Y) ΛΣ 16 primam eius probationem dico] prob. d. e. prim. MV' prob. e. prim. (pr. *om.* CZ) d. CPSRIV²ZΓ prim. prob. e. d. Λ^-E | quod] quia M *om.* Λ *add.* scientia ρπγβμυ | esset Γ^BD* 17 quam — gratia *om.* Z | est gratia *om.* Λ^G | alicuius] alterius AD *rep.* V* *om.* Λ^O* *add.* alterius IΛ^G | actus *om.* P*Λ^G | se *om.* Γ 17-19 se — inferioris *om.* C²MV² 18-19 quaelibet — speculativa] quam sit consideratio speculativa (*add.* quaelibet — speculativa Γ^N2) Γ^N 18 autem] alia (*praem.* autem R²I¹) SRIΓ^L *add.* alia (aliqua Λ^O) C² PZΓ^BDN2Λ *add.* scientia ρπγβμυ | ipse] Philosophus (*post* ponit Γ^N2) Γ^N2Σ | ipse ponit] p. (posuit Λ^HGO) i. ZΛ^-Y *add.* esse P | est] esse D*Z | alicuius] alterius PZΛ^H actus D* *add.* actus C²Γ^BDN2 Λ^EH 19 quam] quod Λ^G *add.* ipse R* | sit] *add.* etc. (etc. *om.* C) quam sit CP* | consideratio speculativa] s. c. Λ^EΣ | obiectum *om.* Γ^LN

T [1] Cf. supra n. 220. [2] Cf. ibidem.

aliquod inferius quam quod ponit esse obiectum speculativae; et ideo quaelibet practica quam ponit est ignobilior speculativa aliqua. Quae autem est gratia alicuius alterius actus, nobilioris suo actu proprio, non est ignobilior, propter talem ordinem; tunc enim sensitiva nostra esset ignobilior sensitiva bruti.

Ad probationem secundam propositionis negatae, cum dicitur de certitudine[1], dico quod quaelibet cognitio scientifica respectu sui obiecti est aeque certa secundum proportionem, quia quaelibet resolvit in sua principia immediata; sed non aeque certa secundum quantitatem, quia haec sunt certiora cognoscibilia illis. Sic omnia de quibus ponit Philosophus scientias practicas sunt minus certa et perfecta cognoscibilia in se quam de quibus ponit speculativam aliquam; ideo aliqua speculativa secundum eum ponitur certior omni practica secundum quantitatem. Nos autem ponimus cognoscibile operabile, id est attingibile per operationem, quae est vere praxis, esse in se maxime cognoscibile, et ideo scientiam de ipso nec secundum quantitatem certitudinis sicut nec secundum proportionem ab aliqua alia excedi.

355 Ad aliam rationem de necessariis exsistentibus[2] dico quod haec scientia non est inventa propter necessaria extrinseca sed

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρπγβμυ)

1 aliquod] aliquid PRV *om.* Σ | quam] *om.* Γ$^{LN'}$ eo R^{2}Γ^{N2} | quod] *praem.* circa Λ^{O2} *om.* Λ^{E}Σ | ponit] ponitur C potest IZΛ^{-G} possit Σ | esse *om.* Γ^{BDLN*}Λ^{E} 2 practica quam ponit] q. p. practicam Σ | quam] *add.* ipse ρπγβμυ | est ignobilior] esse nobiliorem MV' est nobilior SR*I*V^{2}Γ^{D*} 2-3 speculativa aliqua] a. s. Λ^{G}Σ 3 Quae] Quod Λ^{EO}Σ | alicuius *om.* ZΛ^{YEGO*} | alterius *om.* DΛ^{H} | nobilior Λ^{Y} 3-4 suo actu] a. s. PΣ 5 esset] est RΛ^{H} erit C | essent ignobiliora Λ^{O*} | bruta C 6 Ad — negatae] *om.* Λ$^{YEH\pm O\pm}$Σρπβ; ¶ *sign.*: Vacat (-cat *deest*) P^{2} *litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*) 7 certitudine] *in ras.* R^{2} trinitate Λ^{G} | scientifica *om.* Σ 8 sui *om.* Γ^{L} 9 quaelibet = AD uterque Λ^{H} utraque *rell. edd.* | resolvit] resolvitur I^{2}Γ^{L} *add.* conclusiones Γ^{N2}Λ^{EG}Σ | in *om.* ZΛ^{H} | sua *om.* I^{2}ZΛ^{HO} | sua principia] p. s. Σ | non] *add.* est Γ^{N}Σ | certa] altera MSR*V* adaequata Λ^{E} 10 sunt *om.* Z | sunt certiora cognoscibilia] s. cog. cert. ZΛ^{-G} cog. s. cert. Σ | illis] *add.* quia I^{2} 10-11 illis. Sic] in se quam R^{2} 11 Sic] sicut CPIΓ^{L} Sed Λ^{EH2} *add.* quia Λ^{-Y} | omnia] obiecta I^{2}Λ^{-Y}Φ *edd.* | practicas] *add.* unde R^{2} 12 certa et = AD | perfecte (*post* cognoscibilia Λ^{GO}) Λ^{EGO} | quam] *add.* illa Σ | ponit] *add.* Philosophus Λ^{G} 13 aliquam] aliam Λ^{GO*} | aliqua speculativa secundum eum] sec. e. a. spec. Σ | eum] Philosophum ρπγβμυ 14 secundum quantitatem] *om.* Φ *add.* quam (= quaere?) exemplum Λ^{O2} 15 id est] hoc est ZΛ^{-E} sicut Λ^{E} 16 esse *om.* CP*(*post* se)M SRIV^{2}ZΓ^{LN} | maxime] magis Z *add.* praxis D* | cognoscibilis CP*MSRIV*ZΓ^{LN} | et *om.* Γ | ideo] *add.* ponimus ρπγβμυ 16-17 scientia R*IV^{2}Γ^{D2L2N2} 17 certitudinis] rectitudinis C^{2} P*M *add.* scientiae RΓΛ^{O2} 18 ab *om.* AΛ$^{H\pm}$(*post* aliqua) | aliquam Λ^{H} | excedi] exceditur Λ$^{O'}$ potest excedi CPMSRIVΓΛ^{GO2} 19 aliam] tertiam D secundam ρ 20 scientia *om.* AΣ | necessaria extrinseca] e. n. Σ 20-*p.* 231, 1 extrinseca — necessaria *om.* Λ$^{E\pm H\pm}$ | sed — intrinseca *om.* Z

T [1] Cf. supra n. 220. [2] Cf. supra n. 221.

propter necessaria intrinseca (ut videlicet propter ordinem et moderationem passionum et operationum), sicut scientia moralis, si esset inventa omnibus necessariis extrinsecis habitis, non minus esset practica. Non est autem haec inventa ad 'fugam ignorantiae', quia multo plura scibilia possent tradi in tanta quantitate doctrinae quam hic tradita sunt; sed hic eadem frequenter replicantur, ut efficacius inducatur auditor ad operationem eorum quae hic persuadentur.

[VII. – AD ARGUMENTA PRINCIPALIA SECUNDAE QUAESTIONIS]

[43] Ad argumenta secundae quaestionis. Ad auctoritatem Philosophi III *De anima*[1] dico quod loquitur ibi de fine ut cognito; nam intellectus propter aliquid ratiocinans ratiocinatur propter finem cognitum et ut est principium demonstrationis. 356

Ad secundam auctoritatem de I *Metaphysicae*[2] dico quod practica non est gratia usus ut per se finis; tamen aliquam habitudinem habet ad usum, sic quod usus est per se obiectum eius, vel aliquid virtualiter includens usum, quale non posuit Philosophus esse aliquod ens nisi ens ad finem; et omne tale obiectum est ignobilius obiecto speculabili; et ideo talis ordo ad praxim concludit ignobilitatem practicae respectu speculativae. 357

Ad tertium de II *Metaphysicae*[3] dico quod speculativa et practica habent diversos fines loquendo de per se finibus intra genus 358

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρπγβμυ)

1 ut *om.* Λ^{YEHGO*}Σ | videlicet] patet R^{2}Γ^{LN*} patet scilicet Γ^{BD} scilicet Λ^{G}Σ habet Z | propter^{2} *om.* ZΛ^{YE*H*GO*} | ordinem] ordinationem CPMSRIVΓΛ^{E2} 1-2 ordinem et moderationem] moderantiam βμυ | et moderationem *om.* ZΛ$^{YEHGO\pm}$Σ 2 scientia moralis] m. s. SZΓΛ^{-H} 2-3 si — habitis *post* practica (4) Σ 4 ad] propter Λ^{H} 5 multa PMSR IVΓ | possunt PΛ^{GO} | tradi] poni vel tradi ρπγβμυ | in tanta] intenta Λ^{GO*} 6 sunt] sint (*ante* tradita Σ) MSIVΓ^{D}Λ^{YEH}Σ est Λ^{G} | hic^{2}] haec DCMZΛ^{E} | hic eadem frequenter replicantur] e. r. h. f. Σ | frequenter replicantur] r. f. ZΛ 7 quae] qui D | hic = AD ibi *rell. edd.* 10-11 Philosophi *om.* ZΛΣ 11 III] II I*Λ^{H} | ibi *om.* I^{2}ZΛΣ 13 et ut] ut (*om.* Γ^{L2}) et Γ^{L} ut Γ^{N*} *om.* P* | est *om.* CMSRIVΓ^{N*} | demonstrationis] *add.* vel ratiocinationis D 14 secundam auctoritatem] secundum ZΛΣ 15 gratia] scientia S | gratia — finis] per se finis nec gratia usus Σ | per se] pars (*pon.* per se V^{2}) MV 15-16 aliquam habitudinem habet] a. habet habit. SRIΓ^{L} habet a. habit. CPMVΓ^{-L}Λ^{H} 16 quod] quia Λ^{GO} | eius *om.* MSI*VΓ^{LN} 17 quale] qualem MR*I*VΛ^{GO}Σ^{U*} quare Z | ponit Γ 18 esse *om.* MSRI*VΓ$^{LN\pm}$ | nisi ens *om.* Z | omne] est M' esse Z *om.* M^{2}V 19 speculabili] speculativo CPMSRIVΓ^{D2LN}Σ speciali Λ^{G} | et *om.* Λ^{HGO} | ordo] habitudo Λ^{E}Σ | includit Λ^{E} 20 ignobilitatem] ignorantem MZ 21 tertium] secundum (-am Λ^{O}) Λ^{GO*} *add.* autem Λ^{G} | de *om.* R | II] III Λ^{YGO*} 22 intra] inter Λ^{E} infra ρπγβμυ

T [1] Cf. supra n. 223. [2] Cf. supra n. 224. [3] Cf. supra n. 225.

cognitionis, sed illi fines non primo distinguunt, sed prior distinctio est ab obiectis, sicut prius dictum est[1].

359 Ad rationes pro positione opposita cum arguitur contra distinctionem per obiecta: [44]

Ad primam[2] dico quod non potest esse circa idem obiectum habitus speculativus et habitus practicus. – Cum autem probatur oppositum per illud Philosophi in *De anima* « intellectus extensione fit practicus »[3], dico quod Philosophus hoc non dicit, scilicet quod intellectus speculativus extensione fit practicus; sed Aristoteles ponens tres gradus intellectus, quorum primus est considerare speculabilia tantum, secundus considerare agibilia, non dictando prosequi vel fugere, dicit quod « amplius extendendo se vult prosequi vel fugere », ita quod ista extensio est intellectus imperfecte practici ad considerationem perfecte practicam, puta

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 distinguuntur PM* | prior distinctio] d. p. Σ 1-2 distinctio est] e. d. CPMSRIVΓ 2 ab] ex *edd.* | obiectis] omnibus Σ^{Q} | sicut] ut Σ | prius *om.* SZΓΛΣ | dictum est] e. d. M RI*V 3 rationes] argumenta Λ^{GO} | pro positione opposita] per opposita Γ^{L} | positione] opinione (*post* opposita Γ^{BD}) DPΓ^{BD} | arguit Z | contra] per Λ^{H1} 4 obiecta] opposita A 5 primum Λ^{G} | quod] quia Λ^{O} 6 habitus[2] *om.* ZΛΣ | autem *om.* ZΛΣ 7 oppositum] propositum V | oppositum — De anima] quod Z$\Lambda^{YE/HGO'}$ quia Σ per illud Philosophi Λ^{E2} oppositum per dictum Philosophi III De anima Λ^{O2} | illud] dictum Γ | in] III $\Gamma^{N}\gamma$ *om.* CP MSRIVΓ^{-N} | intellectus *om.* Γ^{B} 7-8 intellectus — dicit *om.* Λ^{O2} | extensione] extensive (*pon.* extensione C^{2}) AC$\Gamma^{LN}\Lambda^{YO2}$ intensione $D^{+}\Gamma^{D+}$ 8 fit] sit CSZ 8-9 Philosophus — quod] numquam [[*add.* dixit Philosophus (Ph. dicit Σ^{U2}) quod $\Lambda^{H2}\Sigma^{U2}$]] Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{-O}\Sigma^{U}$ Aristoteles numquam dixit quod ρπγβμυ 9 scilicet] *in ras.* P^{2} *om.* $\Gamma^{LN}\Lambda^{O}\Sigma^{Q}$ | intellectus *om.* ZΛ$^{-O}\Sigma^{U2}$ | speculativus] *om.* Λ^{O*} *add.* quacumque PZ$\Lambda^{-O}\Sigma$ | extensive ACΓ^{LN} | fit] fiat Λ^{O2} sit CSZ | practicus] *add.* nec hoc dicit Philosophus (¶ *sign. litteris* a-b Γ^{D2}) Γ^{D} 10 tres] illius Σ^{U} *om.* Γ^{L2} 11 speculabilia] speculativa $\Gamma^{BD}\Lambda^{E}$ specialia V | speculabilia — considerare *om.* Z | considerare[2]] considerando MSVΓ^{LN} *om.* R 12 dictando] dubitando SZ discernendo vel dictando I* 12-13 vel fugere — prosequi *om.* V^{2} | dicit — fugere *om.* M$\Lambda^{E2O2}\Sigma^{U2}$ 12 dicit quod] tertius quando $R^{2}\Lambda^{G}$ Tertius ut dicit quando ρπγβμυ Tertius est quod τ *praem.* tertius Λ^{H2} | se] *add.* tertio Λ^{O2} 13 vult] iubet ρπγβμυ iuberet Λ^{H2} ultra Λ^{G} | ista] illa DC PMSV$\Gamma\Lambda^{H}\Sigma^{U}$ 14 imperfecte] imperfectione VΛ^{E*G} perfecte CP* *om.* Γ^{D2} | ad *om.* A | considerationem] considerandum rationem $P^{2}R^{2}\Gamma^{BD}$ | puta] *add.* quod D

F 10-p. 233, 2 ARISTOT., *De an.* III t. 46-47 (Γ c. 9, 432*b* 26-433*a* 3): « At vero neque rationativa et vocatus intellectus est movens. Speculativus quidem enim nihil speculatur actuale, neque dicit de fugibili et prosequibili; semper autem motus aut fugientis aut prosequentis aliquid est. Sed neque cum speculatus fuerit aliquid huiusmodi, iam praecipit aut prosequi aut fugere: puta multoties intelligit terribile aliquid aut delectabile, non iubet autem timere, sed cor movetur; si autem delectabile, moveat appetitum aliqua altera pars. Amplius et praecipiente intellectu et dicente intelligibilia fugere aliquid aut prosequi, non movetur [homo], sed secundum concupiscentiam agit, ut incontinens ».

T [1] Cf. supra n. 252-255. 259. 265-266. [2] Cf. supra n. 249. [3] Cf. supra n. 249. 223.

ab apprehensione terribilium ad dictamen completum de eis, praecipiendo fugam vel prosecutionem. Concesso tamen quod intellectus speculativus fiat practicus, non est ad propositum, quia 'speculativum' et 'practicum' sunt differentiae accidentales intellectus, licet sint essentiales habituum et actuum, et ideo habitus et actus non extenduntur.

Ad aliud de medicina[1] dicit quidam quod habitus universalis est speculativus, sed quando ex ea acquiritur habitus particularis, tunc fit practicus. – Contra: tunc ex principiis speculativis sequeretur conclusio practica, quod est inconveniens. 360

Ideo aliter dicendum est quod quando sunt aliqua extrema opposita, quanto aliquid recedit ab uno oppositorum, tanto magis accedit ad aliud[2]; actualissimam rationem practici habet consideratio, quae nata est immediate esse conformis formaliter praxi eliciendae; ergo quanto aliquid magis recedit ab isto, tanto magis accedit ad speculativum: habitus ergo universalis, qui non est natus esse immediate conformis praxi, potest dici aliquo modo speculativus respectu alicuius habitus qui immediate natus est esse 361

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 terribilium] *praem.* puta Λ^{E*} *add.* puta PΛ^{YHGO*} *add.* vel placibilium *et not.* non est in alio libro Γ^{N2} | ad dictamen] *in ras.* Γ^{D2} additamentum Λ^{E2} 3 speculativus] *add.* extensione ρπγβμυ | propositionem Λ^{E} 4 sint Λ^{E} | differentiae] duae (*add.* differentiae R^{2}) R 5 licet] sed Λ^{H} | sint] sunt (*add.* sicut I^{2}) I sicut Λ^{H} | et[2] *om.* $\Gamma^{D*}\Lambda^{-E}$ 6 non *om.* C^{2}MV^{2} 7 dicitur P$\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}\Sigma$ | quidam] *post* aliud Z *om.* $D^{2}P'\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}\Sigma$ a quodam P^{2} *add.* scilicet Henricus Λ^{H2} 8 sed] si licet Λ^{E} | quando] quia V | ex *om.* D 8-9 habitus particularis] p. h. ZΛΣ 9 fit] sit S 10 sequetur Λ^{H} | quod est inconveniens *om.* Z$\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ 11 dicendum est] e. d. CPΓ^{LN} dicendum DMSRIVΛ^{YE} dicitur ZΛ^{HGO} dico Σ | aliqua] *add.* duo ρπγβμυ 12 aliquid] *add.* magis Σ | oppositorum *om.* ZΛΣ | magis] plus Σ *om.* ZΛ^{-E} 13 aliud] *add.* modo Σ *edd.* | rationem] relationem A 14 quae] *add.* vel quando Λ^{O2} | immediate *om.* ADΓ^{N2} (*post* quae) 15 eliciendae] eligendae Z elicitivae Λ^{E*GO*} | ergo] unde $\Lambda^{GO}\tau$ et ρπβμυ *om.* Λ^{YE2} ^{H2} | ergo quanto] q. e. $I^{2}\Sigma$ | aliquid magis] m. a. CPMSRIVΓ | magis[1] *om.* ZΛ$^{-G}\Sigma$ | isto] illo Γ^{-L} ista Σ 16-18 habitus — alicuius *om.* D^{2} 17 esse immediate] i. e. $D^{2}\Lambda^{O}\Sigma$ | praxi] per ista P^{2} *add.* eliciendae $\Gamma^{D2}\Lambda^{GO}$ *edd.* 17-*p.* 234, 1 potest — praxi *om.* A 17 dici] *add.* quod ρ | aliquo modo *om.* πβμυ 18 alicuius *om.* Λ^{E} | habitus] actus Z *add.* universalis D^{*} *add.* particularis Λ^{O2} | immediate natus est esse] n. est esse i. Σ | esse *om.* Z

F 7 HENRICUS GAND., *Summa*, a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (II f. 161N): « Aliquando autem ars ex sola experientia sensuali nata est acquiri, ut medicina, quae tanto perfectius acquiritur quanto plurium sensuum experientia acquiritur; puta si quis discipulus in medicina ambulans cum perito medico practicante, qui simul docet eum universale et facit ipsum experiri circa aegrotos in particulari, – ipse simul et speculativam et practicam artem medicinae acquirit: quae speculativa est ex ratione universalis, practica vero ex ratione determinationis ipsius universalis in particulari, cognito ex sensu ».

T [1] Cf. supra n. 250. [2] Cf. ARISTOT., *Physic.* V t. 52 (E c. 5, 229*b* 14-21).

conformis praxi eliciendae. Ita posset ars poni habitus speculativus respectu habitus experti, quia ars, tamquam universalior habitus, non ita immediate est directiva, sicut apparet in I *Metaphysicae*, «artifex frequenter errabit, expertus non errabit». Ita potest distingui medicina in speculativam, quae scilicet est de universalibus causis et curis, quae cognitio est remotior a praxi elicienda, et in practicam, quae est de particularibus et propinquioribus praxi et immediatius conformibus praxi eliciendae. Tamen secundum veritatem illa cognitio universalior, quae comparative dicitur speculativa, est simpliciter et verissime practica, quia virtualiter includit illam particularem formaliter conformem praxi.

362 Ad aliud de bonitate et malitia[1] dico quod non omnis actus bonus est primo bonus a circumstantia finis ut finis, immo est aliquis actus bonus a circumstantia obiecti, puta ubi finis est obiectum, et ibi circumstantia finis ut obiecti primo tribuit rectitudinem actui[2]; ille enim actus est ex obiecto solo simpliciter bonus,

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρπγβμυ)

1 eliciendae] eliciendo I^{*} elicitae Λ^{H2} | potest $Z\Lambda^{HGO}$ | ars poni] p. a. $\Gamma^{BD}\Lambda^{EG}\Sigma$ | poni] dici ρπγβμυ 1-2 habitus speculativus] speculativa $Z\Lambda\Sigma$ 2 experti] experimenti Λ^{E} | universalior] universaliter dicitur D 3 directiva] *in corr.* Λ^{E2} directa D directivus Λ^{Y} directivum Λ^{HGO*} | sicut] *praem.* quia Σ | apparet] patet $\Lambda^{G}\Sigma$ | in *om.* $C^{\pm}Z\Gamma^{N}\Lambda\Sigma$ | I] II Λ^{O2} principio Γ^{BD} 4 artifex] *add.* enim $Z\Lambda^{-Y}$ | errabit[1]] *add.* ubi Γ^{L} | expertus non errabit *om.* $\Lambda^{O\pm}$ | non] autem non ita ρπγβμυ | errabit[2] *om.* Σ 5 scilicet est] e. s. CMRV 5-6 universalioribus $S\Gamma^{-D}\Lambda\Sigma$ 6 causis et curis] curis (*add.* et causis Γ^{D2}) Γ^{BD} | quae] *add.* scilicet Λ^{E} | est remotior] r. e. Σ 7 quae] *add.* scilicet Λ^{E} | particularibus et propinquioribus = A *edd.* prioribus et propinquioribus D particularibus (*add.* partibus vel P^{2}) propinquioribus $CPZ\Lambda\Sigma$ propinquioribus particularibus $S\Gamma$ propinquioribus partibus MRV propinquioribus partibus vel particularibus (partibus vel part. om. I^{2}) I | praxi] *add.* eliciendae Λ^{G} 8 et *om.* Γ^{L} | immediatioribus τ | conformibus] conformis DCPMSRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ conformis vel conformibus A considerationibus (*add.* et curis particularibus et immediate conformis Λ^{O2}) Λ^{GO} | praxi eliciendae *om.* $\Lambda^{YE\pm HGO\pm}\Sigma$ 9 cognitio] *in ras.* Λ^{E2} *om.* $Z\Lambda^{YHO\pm}\Sigma$ | universalior] universaliorum $D^{\pm}$ *add.* est Λ^{H} | comparative] comparatione Λ in comparatione Γ^{BD}ρπγβμυ 10 et verissime *om.* $P^{\pm}Z\Lambda^{YEHGO\pm}\Sigma$ 11 illam] *in corr.* D^{2} illa R^{*} istam Λ^{H} *om.* Λ^{O} 12 aliud] illud Λ^{G} idem Λ^{O} *om.* $V^{\pm}$ 13 a — finis[2] *om.* $M^{\pm}$ 13-14 finis[1] — circumstantia *om.* $\Lambda^{E\pm}\Sigma^{Q}$ 13 ut finis *om.* C | immo] *add.* etiam $\Lambda^{E\pm}$ 14 actus *om.* $Z\Lambda^{YE\pm HGO*}\Sigma$ | a] absque Λ^{HGO*} ex P *om.* $M^{*}S$ | obiecti] *om.* Λ^{HGO*} *add.* primo Λ^{E} | ubi] ibi M^{*} videtur R^{*} *om.* D^{*} 15 et ibi] ibi enim Σ | ibi] ubi Γ^{L} ita V *om.* Λ^{GO*} | obiectum MRVΛ^{O*} | attribuit Λ^{Y} 16 actui] alicui Λ^{E} | actus] *add.* qui Σ | est

F 3-4 ARISTOT., *Metaph.* I [c. 1] (A c. 1, 981*a* 14-24): «expertos magis proficere videmus sine experientia rationem habentibus. Causa autem est, quia experientia quidem singularium est cognitio, ars vero universalium. Actus autem et omnes generationes circa singulare sunt ... Si igitur sine experimento quis rationem habeat et universale quidem cognoscat, in hoc autem singulare ignoret, multoties quidem curatione peccabit; singulare namque magis curabile est».

T [1] Cf. supra n. 251. [2] Cf. supra n. 263-264.

ut 'amare Deum' sine aliis circumstantiis est simpliciter bonum. Falsum est ergo quod a fine ut finis distinguitur contra obiectum accipitur prima bonitas actus moralis, immo secundo illud est falsum, quia actus circa ens ad finem licet habeat pro prima circumstantia finem, tamen ab obiecto est aliqua bonitas prior, a qua dicitur actus bonus ex genere[1]; tertia responsio est, directe ad propositum[2], quia etsi circumstantia formaliter circumstet praxim ut sit bona, non tamen formaliter circumstat intellectionem practicam: non enim intellectus moderate sive medio modo dictat actum, ita quod dictare circumstantionetur hac circumstantia mediocriter, sed intellectus dictat secundum ultimum potentiae suae; est autem illud 'dictare' rectum, a principio, et principium sumitur a primo obiecto.

[45] Contra illud[3], quod non sit distinctio per obiecta. Probatio, 363
quia omne formaliter tale, est tale per aliquid sibi intrinsecum, igitur si habitus sit formaliter practicus, hoc est per aliquid sibi intrinsecum; sed hoc non est obiectum; ergo etc. Exemplum: sol non est formaliter calidus, licet sit calidus virtualiter.

Praeterea, obiectum non est distinctivum habitus nisi ut causa 364

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρπγβμυ)
om. $D^{*}\Lambda^{GO*}$(*post* simpliciter) | obiecto] aliquo $Z\Lambda^{YH*}$ *praem.* aliquo P | solo *om.* Σ | simpliciter bonus] b. s. Σ

1 ut amare Deum *post* circumstantiis Σ | bonus $\Gamma^{N2}\Sigma$ 2 est ergo] er. e. $Z\Lambda^{YGO}\Sigma$ | finis] *add.* prout (probat $\Lambda^{E}\Sigma^{Q}$) scilicet $PI^{2}Z\Gamma^{BD}\Lambda^{YE*HGO}\Sigma$ | contra obiectum] ab obiecto (*add.* vel contra obiectum Λ^{O2}) $Z\Lambda\Sigma$ 3 accipietur $\Lambda^{Y'}$ accipiatur $DV^{2}Z\Gamma^{N2}\Lambda^{Y2HGO}\Sigma$ | prima] primo $D\Lambda^{E}$ 3-4 immo — quia] similiter Σ 3 secundo] secundum $C^{*}P\Gamma^{N+}$ secunda Z *om.* R | illud *om.* $MSI^{\pm}V^{\pm}\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ 4 quia] quod Z | habeant Λ^{YE*H*} | prima] una (*not.* alius liber: prima μ) βμυ 5 obiecto] aliquo Λ^{Y} *praem.* aliquo $\Lambda^{E}\Sigma$ 5-6 dicitur actus] a. d. $I^{2}\Lambda\Sigma$ actus videtur Φ 6 actus bonus] b. a. $SZ\Gamma$ | ex] de Λ^{H} | responsio] propositio Γ^{LN*} ratio $\Lambda^{GO*}\Sigma$ 6-7 propositum] oppositum $\Gamma^{N}\Lambda^{G}$ 7 quia] quod $SI^{2}\Gamma^{LN*}\Lambda^{Y}$ | etsi = ADρπγβμυ sicut τ si *rell.* | circumstantia] *add.* finis D | circumstet] circumstat Λ^{E} 8 intellectionem] intentionem Z impositionem $D^{\pm}$ 9 medio modo] mod. med. DCPMSRI$^{*}V\Gamma^{LN}$ 10 circumstantionetur] circumstantionatur Λ^{E} circumstantionaretur $C^{*}PMSRV\Gamma^{LN}$ excircumstantionetur (!) Λ^{H} | haec Λ^{H} | hanc circumstantiam D 11 suae *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | illud] idem Λ^{GO} aliud τ *om.* CMR*(*post* dictare, 12)$V^{\pm}$ 12 rectum] recte Φ rationi $M^{\pm}$ *om.* R^{2} 13 illud] istud $PI^{2}Z\Gamma^{BD}$ aliud MRVΓ^{LN*} hoc Σ arguitur Λ^{GO} *add.* arguitur $PI^{2}Z\Gamma^{BD}\Lambda^{YEH}$ | sit] fit ρπγβμυ | Probatio *om.* $I^{2}Z\Lambda\Sigma$ρπγβμυ 14 tale[1] *om.* Z | est tale *om.* $D^{\pm}$ | aliquid] *add.* formaliter $I^{*}\Gamma^{D2}$ | intrinsecus Σ 15-16 igitur — intrinsecum *om.* $\Lambda^{O\pm}$ 15 si *om.* Λ^{Y} | sit] est $Z\Lambda^{YEH}\Sigma$ 15-16 hoc — intrinsecum *om.* $D^{\pm}$ 15 est] erit Γ^{BD} | sibi *om.* CPMSRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{YHGO\pm}$ 16 sed] et $Z\Lambda^{-G}$ | sed hoc] hoc autem Σ | est] erit $Z\Lambda^{YEH}\Sigma$ | etc. *om.* Σ 17 licet sit calidus virtualiter = AD sed virtualiter Γ^{BD} sed virtualiter licet sit calidus ρ licet sit virtualiter calidus *rell.* τπγβμυ 18 Praeterea] Primum (*pon.* Praeterea V^{2}) $D^{*}V$ | distinctum Z

T [1] Cf. THOMAS, *S. theol.* I-II q. 18 a. 2 in corp. (VI 128*a*). [2] Cf. supra n. 251. [3] Cf. supra n. 362.

efficiens; causae efficientes non distinguunt effectum specie, quia a causis diversis specie potest esse idem effectus specie, sicut calidum idem specie generatur aequivoce et univoce ab igne et a sole.

365 Ad primum[1] dico quod esse practicum dicit intrinsecum notitiae sicut respectus aptitudinalis dicit intrinsecum fundamento, et quod notitia aliqua sit apta nata referri, hoc est per naturam intrinsecam notitiae, quam naturam habet ab obiecto ut a causa extrinseca. Dico tunc quod habitus est practicus per intrinsecum ut per causam formalem, sed per obiectum, quod est extrinsecum, ut per causam efficientem.

366 Ad secundum[2] dico quod licet a causis essentialiter ordinatis quarum una est univoca, altera aequivoca, possit ab utraque causante esse effectus unius rationis, sicut exemplificatur de calore, quando tamen causae efficientes proximae eiusdem ordinis ad effectus causant aliqua in quantum ipsae causae sunt distinctae, maxime si utraque sit univoca effectui sive univocatione completa sive univocatione diminuta, non potest a causis talibus distinctis esse effectus unius rationis. Univocationem completam dico quando est similitudo in forma et modo essendi formae; diminutam dico

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 causae] *add.* autem $\Gamma^{D2}\Sigma^{U}$ *add.* enim Σ^{Q} | effectum] effectus $\Lambda^{E}\Sigma$ effectivum Λ^{Y} 2 a causis *om.* Λ^{O*} | specie²] *om.* Λ^{G} *add.* et etiam numero Σ | sicut] *om.* $\Lambda^{O'}$ ut Λ^{O2} 2-3 calidus CMVΛ^{E} | calidum idem] i. c. Σ 3 idem] ibidem Λ^{E*} *om.* MZ | specie *om.* Z$\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ | aequivoce et univoce] u. et aeq. Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ aequivoce Λ^{E2} | ab igne et a sole] a s. et ab i. Σ | a *om.* I*Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{E}$ 4 dicit] est I²Λ^{H} *add.* quid Λ^{E} *add.* aliquid ρπγβμυ 5 sicut] sed I | aptitudinalis] *add.* vel (*om.* P²) est intrinsecus fundamento vel (vel *om.* P*) P | dicit] est I²Z$\Gamma^{BD*}\Lambda\Sigma$ | intrinsecus Z$\Gamma^{BD*}\Lambda\Sigma$ 6 notitia aliqua] a. n. Σ | aliqua] alia D*Λ^{GO*} | sit] *praem.* si (sic Λ^{Y2E2}) Λ^{YE} *praem.* sic R$\Gamma^{-B}\Lambda^{GO}$ *om.* D* *add.* sic C²S$\Gamma^{B}\Lambda^{H}$ | nata] *om.* V²Z$\Lambda^{-G}\Sigma$ *add.* sit D 7 notitiae *om.* CP²MSR²I²V² 8 tunc] ergo I²Σ *praem.* ergo Z *om.* P²$\Lambda^{YE*HGO*}$ | ut] et Λ^{H} *add.* patet γ 9 sed] et ρπγβμυ *add.* etiam Φρ | quod est extrinsecum *om.* ρπγβμυ | ut] sicut Σ 11 secundum] tertium Z | dico *om.* M | a] in Z ex ρ 12 una est] altera est $\Lambda^{G}\Sigma$ est altera ZΛ^{-G} | univoca ... aequivoca] aequivoca ... univoca Z$\Lambda^{EO}\Sigma$ | altera] alia Λ^{H} et alia Σ *add.* est S | possit = ADΣ posset *rell. edd.* 12-13 ab utraque causante *om.* Λ^{GO*} 12 utralibet CPMSRV$\Gamma^{L}\Lambda^{Y}$ 13 exemplificatur] exemplificatum est Σ 14 quando tamen] t. q. (quia Γ^{B}) Z$\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ | tamen *om.* M | ordinis] rationis D rationis vel ordinis ρ 14-15 ad effectus] ad effectum $\Gamma\Lambda^{O}$ *om.* Z 15 aliqua] natura M | causae *om.* MVΛ^{E} 16 completa] perfecta vel completa Λ^{E} | sive²] non D 17 univocatione *om.* CPI²Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | causis talibus] t. c. I$\Gamma^{N}\Lambda^{E}\Sigma$ | talibus *om.* Γ^{L} 18 effectus] actus γ *add.* quasi R | rationis] *add.* esse Λ^{E} | Univocationem] Unionem Λ^{G} Unibilior (!) Λ^{O2} | dico] *in ras.* Λ^{O2} *add.* quod VZ 18-19 quando — dico *om.* Z 19 in forma et *om.* Λ^{E} 19-*p.* 237, 1 et modo — in forma *om.* Λ^{O2} 19 modo] *praem.* in DP$\Gamma^{BD}\Sigma$ | essendi] esse Λ^{E*} exsistendi D *add.* et I* | formae] formam Λ^{O2} *add.* et forma Λ^{E2} 19-*p.* 237, 1 diminutam — forma *om.*

T [1] Cf. supra n. 363. [2] Cf. supra n. 364.

quando est similitudo in forma licet habeat alium modum essendi, quo modo domus extra est a domo in mente artificis (unde generationem istam vocat Philosophus 'aliqualiter' univocam, VII *Metaphysicae*). Quia ergo obiectum est causa proxima respectu notitiae et univoca, licet diminute, sequitur quod distinctio formalis obiectorum, cum causent notitias in quantum ipsa sunt distincta, necessario concludat distinctionem formalem notitiarum.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

Λ^{E2} 19 diminutam] diminuta Λ^{G} *add.* univocationem (-tione P unionem R*Γ^{N*}*praem.* esse I) CP MSRI*VΓΛ^{E2O2} | dico] voco CMSRI'VΓΛ^{E2} est Λ^{G} *om.* DI²$\Lambda^{YH}\Sigma$

1 habeat alium modum] non in modo Σ | alium] *add.* ibi Λ^{Y2} 2 extra] *add.* quae Γ^{LN*} | est] *add.* domus Λ^{GO} | domo] *add.* quae est CMSRIVZΓ | artificis *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | unde = AD unde et (etiam Γ^{D}) *rell. edd.* 2-3 generationem istam] i. (illam $\Lambda^{H}\Sigma^{U}$) g. Λ^{EH} $^{GO}\Sigma$ 3 aliqualiter] qualiter I' aliquo modo I²ΛΣ 3-5 VII Metaphysicae — univoca *om.* Λ^{E2} 4 respectu *om.* $\Lambda^{HGO}\Sigma$ 5 licet] *om.* Σ *add.* obiectorum ρ | diminute] diminuta Λ^{G} distincte ρ | sequitur] sequitur vel sumatur A *adnot.* infra dist. 3 quaest. 8 ⌊...⌋ ibi ad secundum argumentum ⌊...⌋ quaestionem I² | quod] quia AD 5-6 formalis obiectorum, cum] formaliter ρ 6 subiectorum M | cum] non V²Λ^{H2} | causent] *in ras.* R² *in corr.* Γ^{N2} causet DV$\Gamma^{BD}\Lambda^{E*O*}$ causat Λ^{H} causens (!) M² crearet Z | in *om.* D | ipsa *om.* Γ^{BD*} | distincta] distincte Γ^{B} *add.* quod CPMSRI*VZΓΛ^{H2} 7 concludit Λ^{HG} | distinctionem formalem] f. d. Σ | notitiarum] *rescr.* I² Nota Aristoteles (!) M *add.* ideo etc. Λ^{G}

F 3 ARISTOT., *Metaph.* VII t. 30 (Z c. 9, 1034*a* 21-25).